

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 00486

DOS NAYE VORT

*Permanent preservation of this book was made possible by
Ayala & Yudi Rosen and Penina & Mickey Glazer*

in honor of

Riv & Ben Migdal's 65th wedding anniversary

FUNDING FOR THE CORE COLLECTION OF YIDDISH LITERATURE
WAS MADE POSSIBLE IN PART BY A GRANT FROM THE
DAVID AND BARBARA B. HIRSCHHORN FOUNDATION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

דאָס נייע וואָרט

צוזאַמענגעשטעלט פון
ש. שאַפיראַ און י. גובקין

אויסגונדיק מאַטעריאַלן פון

דאָס וואָרט פון ש. ווייסמאַן

ארויסגעגעבן פון

פּנחם גינגאַלד פאַרלאַג

ביים

צענטראַל קאָמיטעט פון די יידישע פּאַלקשולן
אין די פאַראייניקטע שטאַטן און קאַנאַדע

1954

ניו-יאָרק

תשמ"ד

Copyright 1954 by
CENTRAL COMMITTEE OF THE JEWISH FOLK SCHOOLS
NEW YORK 3, N. Y.

Printed in the U. S. A. by
SHULSINGER BROS. LINOTYPING & PUBLISHING CO.
NEW YORK, N. Y.

פאָרוואָרט

אָט דאָס נייע בוך פאַרן פינפטן יאָר יידיש-לימוד אין די „פאָלקסשולן“ איז דאָס ערשטע פון אַ רייע טעקסט-ביכער, וואָס דער „צענטראַל קאָמיטעט פון די יידישע פאָלקסשולן אין די פאַראייניקטע שטאַטן און קאַנאַדע“ הויבט אָן אַרויסצוגעבן פאַר די עלעמענטאַרע שולן און מיטלשולן.

לכתחילה האָט דאָס ביכל געדאַרפט זיין אַ דריטע אויפלאַגע פון דער ליטעראַרישער כרעסטאָמאַטיע „דאָס וואָרט“ פון ש. ווייסמאַן. די צווייטע אויפלאַגע פון דער כרעסטאָמאַטיע איז דערשינען אין יאָר 1938. עס איז קלאָר, אַז מען האָט איצט ניט געקאַנט איבערדרוקן דאָס בוך ווי עס איז דערשינען אין 1938. די ענדערונגען וואָס זיינען פאַרגעקומען אין יידישן לעבן אין די לעצטע יאָרן און די אַנדערשקייט פון דעם עלעמענט קינדער אין די שולן האָבן נויטיק געמאַכט אַן אַנדער אָפּקלייב פון מאַטעריאַל און אַן אַנדער באַאַרבעטונג. אויף דער איניציאַטיווע פון חבר פּנחס גינגאַלד ע"ה איז די אַרבעט איבערגעגעבן געוואָרן די חברים ש. שאַפיראָ און י. גובקין.

חבר שאַפיראָ איז אַ וועטעראַן אין אונדזער שול-וועזן, אַ פּיאָנער אין פאַרשידענע פּאַזן פון יידישער פּעדאַגאָגיק, אַ מחבר פון לערן-ביכער און לייען-העפטן, און דעראַקטאָר פון פּעריאָדישע אויסגאַבן פאַר קינדער און יונגנטלעכע. חבר גובקין איז געקומען צו אונדזערע שולן מיט אַ ברייטער און פאַרשידנאַרטיקער דערפאַרונג אַלס העברויאַישער לערער. ער האָט זיך אָפּט באַטייליקט אין אויסגאַבן פאַר קינדער, אין יידיש און אין העברויאַיש. ער איז איצט דער דירעקטאָר פון אונדזער מיטלשול אין ניו-יאָרק און לערער פון העברויאַיש און תנ"ך אין „יידישן לערערס-סעמינאַר“.

די צוויי חברים האָבן אַריינגעלייגט אַ סך מי אין דער אַרבעט, און דער רעזולטאַט איז ניט קיין דריטע אויפלאַגע פון „דאָס וואָרט“, נאָר אַ ניי בוך. מיר האָפּן, אַז דאָס בוך וועט פאַרלייכטערן די אַרבעט פאַר די לערער און פירן צו גרעסערע דערגרייכונגען מיט ווייניקער אַנשטרענגונג. מיר ווילן אויך, ביי דער געלעגנהייט, מודיע זיין, אַז די צוויי חברים גרייטן איצט צו דאָס צווייטע בוך פון דער סעריע, פאַרן פּערטן לערן-יאָר, און וועט האַפּנטלעך דערשיינען אין משך פון שוליאָר 1954-1955.

צענטראַל קאָמיטעט פון די יידישע פאָלקסשולן

אין די פאַראייניקטע שטאַטן און קאַנאַדע

ל. רובינשטיין, דירעקטאָר

א י נ ה א ל ט

פאָרוואָרט ל. רובינשטיין vii

קינדעריאָרן

1	פון מינע קינדעריאָרן.....	פּרץ הירשביין
6	די צוויי ברידערלעך.....	אברהם רייזען
15	מנשה דעם רופאס גאָרטן.....	שלום עליכם
24	די פאָבריק.....	אברהם רייזען
31	חיים נחמן ביאָליקס קינדעריאָרן.....	דר. ש. סימאָן

אַמאָל איז געווען

47	אין שניי.....	מאָני לייב
51	זיבן גוטע יאָר.....	י. ל. פּרץ
57	דער דינ-תורה מיטן ווינט.....	י. ל. פּרץ
65	קידוש השם.....	שלום אַש
72	דער געפאָנגענער רב פון ראָטענבורג.....	שלום אַש
77	דעם שמשם טאָכטער.....	ש. ש. פּרוג
88	אליהו און אהאב.....	תנ"ך
91	אליהו אויפן באָרג.....	תנ"ך
93	רבי אליעזר בן הורקנוס.....	יידישע אגדות

שבת און יום־טוב

101	דעם אָרעמאָנס שבת.....	מענדעלע מוכר ספרים
104	מיין מאָמע, זכרונה לברכה.....	ח. נ. ביאָליק
107	שבת חזון.....	מאָרים ראָזענפעלד
108	שבת נחמו.....	יהואש
111	שבת.....	י. י. סיגאָל
113	אויב נישט נאָך העכער.....	י. ל. פּרץ
119	די מעשה פון ונתנה תוקף.....	ש. שאַפיראָ
123	ונתנה תוקף.....	מחזור
125	די סוכה, די סוכה.....	זינאָ ראָבינאָוויטש
129	פאָרשפּעטיקט.....	אברהם רייזען
135	חנה און אירע זיבן זין.....	תלמוד
137	חנוכה אין ארץ־ישראל.....	חסיה קופּערמינץ
140	די מגילה פון פורים.....	ש. שאַפיראָ
146	משה ווערט אַ פירער.....	ישראל גובקיין

148	ליל שמורים.....א. ליעסין
149	לא ינום ולא יישן שומר ישראל.....יואל ענמין
158	ל"ג בעומר אין מירון.....י. גובקין
160	רבי עקיבא.....א. ליעסין
164	מתן תורה.....יידישע אגדות

טרויער און נחמה

169	די שליסלען.....ד. פרישמאן
171	די לערערין מירע.....א. סוצקעווער
173	מיליאָנען טויטע.....יעקב גלאַטשטיין
175	איך האָב געזען.....ז. סעגאלאָוויטש
176	מלחמה.....אליעזר שמאלי
180	אין די אַרצעאָ-בערג.....י. אַפּאַטאַשו
185	דער טאָל פון ביינער.....תנ"ך
188	משיח דער דערלייזער.....פ. היילפערין
195	והיה באחרית הימים.....תנ"ך
196	דער אייביקער איד.....אברהם ליעסין
198	נחמה.....תנ"ך
202	אין מאַדאַנעס.....אברהם סוצקעווער

אַרבעט און קאַמף

205	ליד פון אַרבעט.....ש. ש. פרוג
207	דער סוועט-שאַפּ.....מ. ראָזענפעלד
211	דער קראַנקער פינגער.....א. רייזען
219	הירש לעקערט.....א. ליעסין
122	דער אַדלער.....פ. דאַסטאַיעווסקי

אַמעריקע

229	קיין אַמעריקע.....מ. סטאַווסקי
235	די נייע היים.....י. י. שוואַרץ
237	ווייסע הענט.....א. ראַבאָי
243	מיר סטריקן.....שלום עליכם
250	אויף ערד.....א. ראַבאָי
254	דער סוף פון פאַק.....י. י. שוואַרץ
260	אַמעריקע.....י. י. שוואַרץ

אַרץ-ישראל

265	די דעקלאַראַציע פון אומאָפהענגיקייט.....
267	די בשורה.....ב. י. ביאַלאַסטאַצקי
268	אומגעזעצלעך אַריינגעקומען.....א. שמאלי

279	דאָס ערשטע אַקערן.....י. כאַריזמאַן
283	דער ברונעם אין ראשון לציון.....ח. כּיסין
287	אויף צעאַקערטער ערד.....אברהם מאַשקאָוויטש
288	די כנרת.....מ. סמילאַנסקי
296	די יידישע קאָמאַנדאָ.....שלום העקטין
302	יוסף טרומפּעלדאָר.....י. דראַזשנער
305	יעקב פּלאַטקין.....י. בן-צבי
311	ירושליםתנ"ך
312	ירושליםאפרים אויערבאַך
314	אויף די בערג פון יהודה.....קאַדיע מאַלאַדאָווסקי
315	אַ וואָרט צו די לערער.....ש. שאַפּיראַ און י. גובקין

קינדעריאָרן

פון מיינע קינדער-יאָרן

פּרץ הירשביין

אַ זינגעוודיקער זומער שטייט איצטער פאַר מיינע אויגן. אין אים לויפט אום אַ באַרוועסער, מיט פאַרשאַרצטע הויזלעך, אַן אַכט-יאַריק יינגל. גאַפט פאַרחידושט קוקנדיק אויף דער שיינער וועלט אַרום. אַ גרויסער זומער איז דאָס געווען. אַלעמען איז גוט געווען אויפן האַרצן.

ערשמנס האָט דער מאַמע געדונגען אַ פיין שטיקל גאַרטן, וואָס איז געלעגן אויפן וועג פון מיל אין שמעמל אַריין. האָט די מאַמע פאַרזעצט קאַרטאָפּליעס, בעבלעך, בוריקעס, ברוקווע — אַפילו אונגער-קעס האָט די מאַמע פאַרזעצט.

איז דעריבער, יעדעס מאָל, לויפנדיק אין חדר, בין איך גאַר אַן מורא אַריבער דעם פלויט, וואו אונדזער גאַרטן איז געווען, און באַ-מראַכט אַלע שפּראַצונגען, וואָס קריכן פון דער ערד.

דערנאַכדעם האָט דער מאַמע געדונגען אַ שטיקל לאַנקע, צווישן די לאַנקעס אַרום מיל. אין אַ נאַסער געגנט איז דאָס געווען. דאָס גראַז איז געוואַקסן הויך. אַוודאי וועט מען דאָס גראַז קאַסען, טריקע-נען, צונויפשאַרן קאַפיצעס, און שפּעטער טראַגן פון לאַנקע צו דער

שמאל גרויסע בינט שמעקנדיקע היי. מיט דעם היי וועט מען פארלייגן דעם גרויסן בוידעם איבערן שמאל. וועט זיין גוט צו שלאפן אין די קאפיצעס אויף דער לאַנקע, דערנאָכדעם וועט זיין וואויל צו שלאפן אויפן בוידעם אין דעם שמעקעדיקן, טרוקענעם היי.

דערצו האָט נאָך דער מאַמע געבראַכט צו פירן פון מאַרק אויף אַ שטריקל אַ רויטע קו מיט אַ ווייסן פינטל אויפן שמערן. אַ ביסטרע קו איז דאָס געווען, וואָס האָט געפרואוּט אַ וואָרף טאָן מיטן קאַפּ, שרעקן מיט די הערנער. אַבער זי האָט געגעבן אַ סך מילך. די מאַמע האָט פון איר געהאַט אַ סך נחת, כאַטש די קו האָט געהאַט אַ טבע צו לויפן צוריק אין דאָרף אַריין, וואו עס האָט געוואוינט איר ערשמער באַלעכאַס. אַ פאַר מאַל האָט מען געדאַרפט פאַרן נאָך איר. אַפּטע רעגנס זיינען געגאַנגען. אַרבעט איז געווען אין מיל. דעריבער איז די מיל געגאַנגען יעדן טאָג צו עטלעכע שעה. דאָס וואָסער האָט פריילעך געפאַטשט אונטער די רעדער.

אַלץ אַרום איז שוין געוואַקסן. קיין זאָרג איז אין שטוב ניט געווען. איז אַרום אונדזער מיל מער היים געוואָרן. קליינע קינדער זיינען מיטאַמאַל גרויס געוואָרן.

איך גיי שוין צו זלמן שרייבער. איך האָב שוין אַ מינטער מיט מינט. געקויפט גלייכע בויגנס פאַפיר, זיי צונויפגענייט, אַפּגעווייעט. איך שרייב אַהין אַריין, ניט נאָר דעם אַלף-בית, שורות גאַנצע שרייב איך שוין, וואָס זלמן שרייבער שרייבט אויף פון אויבן.

יענעם זומער האָב איך צום ערשטן מאַל הנאה געהאַט פון דער ערד און אירע זומערדיקע ריחות. כאַטש אונדזער געדונגענע לאַנקע האָט אַ באַקאַנטער גוי געקאַסעט, האָבן מיר אַליין דאָס היי געמריקנט, צונויפגעשאַרט אין קאַפיצעס. ווען דאָס היי איז טרוקן געוואָרן, האָבן אַלע געטראָגן די בינט דורך די בלאַטעס צו דער שמאַל. דער ריח פון געמריקנטן היי האָט פאַרשיכורט און מען האָט דעם בוידעם אויפן דאָך ביז צו די קראַקוועס אַנגעשמאַפט מיט היי — האָט עס דעם היי-ריח געטראָגן אין שטוב אַריין. האָט שוין פון יעדן איינציקן ביי אונדז אין שטוב געשמעקט מיט היי.

דערנאָכדעם איז אַנגעשמאַנען די גערעמעניש אין געדונגענעם גאַרטן. ווי נאָר די קאַרטאָפליעס האָבן גענומען בליען, האָט מען שוין אונטער די קאַרטשעס געקאַנט אַנטאַפן יונגע קאַרטאָפליעס. מען האָט געקאַנט אַרויסציען אַ מערעלע פון דער ערד און פון דעם

הנאה האָבן. די מאַמע שטייפּעט אָן בוראָק-בלעטער און קאַכט געשמאַקע באַרשטן. דעמאָלט האָב איך געזען, ווי די ערד גיט יעדן אַרום פון אַלץ, וואָס זי פאַרמאַגט. זי גיט דעם יידן ווי דעם נים-יידן צוגלייך. ווייל אונדזער גאַרטן איז געווען אַרומגערינגלט אַרום און אַרום מיט נים-יידישע גערטנער, האָב איך דעריבער געזען מיט מיינע אויגן, ווי די ערד איז צו אַלעמען גוט. יעדער איינער, וואָס פאַרזעצט אין איר — שפּראַצט צו אים צוריק אַרום דאָס פאַרזעצטע מיט אַ גרויסן צולאַג.

* * *

אין יענעם זומער האָב איך גאָר אומגעריכט געהאַט אַ גרויסן שרעק. פאַרנאַכט איז דאָס געווען. כמאַרעם זיינען אָנגעלאָפּן פון אַלע זייטן און פאַרנומען דעם גאַנצן הימל. פּלוצלונג איז נאַכט גע-וואָרן. ווינט איז אָנגעקומען און אַ רים געטאָן דעם טויער פון שטאַל, אויפגעפּנט, און די ניי געקויפּטע רויטע קו מיט דעם ווייסן פינמל אויפן שטערן, וואָס האָט געהאַט אַ טבע צו אַנטלויפן צוריק אין איר דאָרף אַריין, איז אַרויסגעלאָפּן פון שטאַל. אַ שטריק איז נאַכגע-האַנגען פון אירע הערנער, די אויגן אירע האָבן ממש געברענט. אַרום פון שטאַל, איז די קו אַוועק צום געעפּנטן בריק איבערן טייך; אַוועק פּייל פון בויגן אויף די לאַנקעס.

— פּרצל, לויף און כאַפּ זי פאַרן שטריק! — האָט די מאַמע צו מיר אַ געשריי געטאָן. קיינער איז דערביי נים געווען.

פּייל פון בויגן בין איך אַוועק נאָך דער רויטער קו.

איך יאָג און זי אַנטלויפט. אַט איז זי אַריבערגעשפּרונגען איבער אַ גאַנץ הויכן פּלויט; אַריין ביזן בויך אין בלאַטע, אַרויסגעשפּרונגען און לויפט ווייטער. אַט האַלט איך זי ביים שטריק, איז זי שטאַרקער פון מיר, געשווינטער פון מיר. זי שליידערט מיך אום און שלעפּט מיך אַ שטיק איבער די בלאַטעס. זי פאַלט ווידער אַריין אין אַ זומפּ. איך אליין שלעפּ זי פאַרן עק, העלף איר אַרויסקריכן. זי קריכט טאַקע אַרום און טוט, וואוהיין די אויגן טראָגן. אַז איך כאַפּ זי נאַכאַמאָל פאַרן שטריק, טוט זי אַ טרייסל מיטן קאַפּ, אַ פּאָך מיט די הערנער, אַ גלאַנץ צו מיר מיט אַ פּאַר פייערדיקע אויגן און אַנטלויפט ווייטער. — פּרצל, קום אַהיים! לאַז די בהמה און קום אַהיים — אַהיים. אַבער עס טראָגט מיך נאָך דער קו, גלייך אַ נים-גומער וואָלט מיך געטריבן. אַט איז שוין גאָר פינצטער אַרום. די קו איז שוין פאַרלאָפּן

אין דער פינצטערניש. עס הויבט אָן צו בליצן און צו דונערן, און אַ בליץ טוט פּלוצלונג אַ שניט איבער מיין קאָפּ, אַזש אַ רויטע היץ האָט אָנגערירט מיין פנים. איך פּאַל אָנידער אין טיפּן נאַסן גראָז און קוק אין דער נאַכט אַריין. וואוּ בין איך? וואוּ איז די מיל? עס דונערט. די נאַכט אַליין שרייט, לאַכט מיט אירע דונערן איבער מיין קאָפּ, און איך זיך אין גראָז און ווייס ניט, אין וואָס פאַר אַ זייט אונדזער מיל איז.

אַ רעגן טוט אַ פּלויך אַרפּאַ. אין אַ קורצער וויילע ווער איך דורכגעווייקט ביזן לייב. אַט ווערט פון מיר אַליין אַ טייך. די בליצן פּאַסעווען דעם הימל; פּאַסעווען די פינצטערע נאַכט. איצט ברענט שוין דער הימל אַרום און אַרום. די דונערן צעברעקלען די נאַכט אויף שטיק-שטיקלעך.

איך הויב אָן צו הערן קולות. בערל שרייט און רופט. דער טאָ-טע רופט, די מאַמע, משה... אַלעמענס קולות קומען צו מיר פון איין זייט. אַז איך קוק אַהין, פון וואַנען די קולות קומען, זע איך אַרום אַ פייערל.

די בליצן זיינען שוין ווייט אַוועק. די דונערן זיינען אויך ווייט ערגעץ ביים ברעג הימל, קוים וואָס מען הערט זיי. עס טריפט נאָר אַזאַ שפּריי-רעגן; ער איז וואַרעמער פון דעם פּריערדיקן שלאַקס-רעגן. איך שטיי אויף פון טיפּן גראָז און הויב אָן צו שמעלן פים; הויב אָן צו לויפן, ווי נאָר איך קאָן. די פייערלעך אַנטקעגן בלינקען, בלינקען און ווערן מיר נענטער. איך לויף אַריין אין זומפּ, שפּרינג אַרום און לויף ווידער אַהיים. די וואַלקן זיינען ערגעץ פאַרשוואַמען. אַן אויסגעשטערנטער טיף בלויער הימל איבערן קאָפּ. איצטער איז שוין די מיל גאָר נאָענט. פונדעסטוועגן לויף איך און איך פיל אַ פאַרע זעצט פון מיינע נאַסע קליידער. איך קום אָן צו אונדזער שטוב — אַלע זיינען אין דרויסן. מע גלאַצט אין דער נאַכט אַריין.

יעדער איינער כאַפט מיך אין די אַרעמס, יעדער איינער טאַפט מיך אַרום, צי איך בין גאַנץ געבליבן.

אַ כּפּרה די כּהמה, אַבי דו ביזט געקומען אַ לעבעדיקער אַהיים — בלאַזט מיך די מאַמע אַפּ.

אין שטוב איז אַ שמחה, וואָס איך בין אַ לעבעדיקער געקומען. מע גיט מיר אַנצוטאָן טרוקענע קליידער. מיר דוכט, אַז איך בין פון אַ ווייטער וועלט געקומען צו לויפן. ווייט, ווייט, ביי דער נאַכט

אליין בין איך געווען צוגאסט. עם האָט מיר אויסגעוויזן, ווי די
 בהמה האָט עם מיך אויף אזא אופן ארויסגענארט פון דער היים.
 דער מאַמע האָט צוריקגעבראַכט די קו אין אַ פאַר מעג אַרום.
 ער האָט זי טאַקע געבראַכט פון איר אייגענעם דאַרף, וואוהין
 זי איז יענע נאַכט אַנטלאָפן.

ו ו אַ ק א ב ו ל א ר

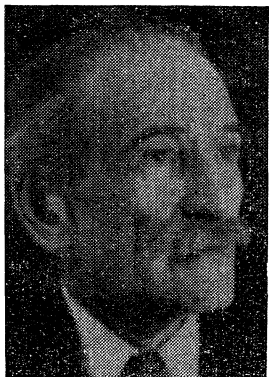
פאַרשאַרצט — אַרױפּגערוקט	ביסטערע — שאַרף, ווילד
נאַפּט — קוקט פאַרוואַנדערט	קראַקוועס — Rafters
פּלוּיט — Fence	קאַרטשעס — Stumps
לאַנקע — Meadow	גלאַצן — קוקן מיט שטאַרקע צעעפנטע
קאַפּיצעס — הויפּנס, בערגלעך	אויגן

פּראָגן און אַרבעטן

1. ווי הייסט דער מחבר פון דער דערציילונג?
 2. ווען האָט פּרץ הירשביין געלעבט?
 3. אין וועלכן לאַנד איז ער געבוירן געוואָרן און וואו איז ער געשטאַרבן?
 4. פון וועמעס לעבן דערציילט פּרץ הירשביין אין דער דערציילונג?
 5. ווי רופט מען אַז אַ דערציילונג פון אייגענעם לעבן?
 6. וועלכע זיינען די שפּאַנענדיקסטע שטעלן אין דער דערציילונג?
 7. שרייב איבער די צען זאַצן אויספילנדיק די בלאַנקען מיט די ריכטיקע ווערטער.
1. דאָס גראָז איז — .
 2. דער טאַטע האָט געבראַכט צו פירן פון — אַ — .
 3. די מאַמע האָט פון — געהאַט אַ — .
 4. דאָס וואַסער האָט פריילעך — אונטער די — .
 5. דער — פון געטריקנטן — האָט — .
 6. כמאַרעס זיינען — פון אַלע — און פאַרנומען דעם — .
 7. פייל פון — בין איך — נאָך דער — קו.
 8. די נאַכט אַליין —, לאַכט מיט — .
 9. איך שטיי אויף פון — — און הויב אַז — .
 10. אין שטוב איז אַ — וואָס איך בין אַ — .
8. מאַך אַ רשימה, לויטן אַלף בית, פון די ווערטער מיט וועלכע דו האָסט אויסגעפילט די בלאַנקען.

די צוויי ברידערלעך

אברהם רייזען

א.

יענקעלע און בערעלע — ברידערלעך, דער ערשמער פערצן יאָר
אַלט, דער צווייטער זעכצן — לערנען אין דער ישיבה, וואָס געפינט
זיך אין דער גרויסער שטאָט, פינף מייל פון זייער געבורט-שטעטל
„דלותאָווקע“.

יענקעלע איז אַ דאָרינקער, אַ בלייכניקער מיט צוויי שוואַרצע
אויגעלעך, וואָס קוקן כיטרע אַרויס פון אונטער די צוויי שוואַרצע
ברעמען. בערעלע איז העכער און פולער פון יענקעלען, אויגן האָט
ער העלערע, און זיין קוק איז שמרענגער און פאַרטראַכטער.
די צוויי ברידערלעך האָבן געהאַט סטאַנציע ביי אַן אַרעמער
קרובה, אַן אלמנה, אַ הענדלעריין, וואָס האָט זיך ביז שפּעט אין דער
נאַכט אין שמיכל ניט געפונען. קיין בעט האָבן די צוויי ברידערלעך
ניט געהאַט. דער קופּערט, האָט זיי געדינט פאַר אַ בעט, און די
צוויי ברידערלעך פלעגן ביידע געשמאַק שלאָפן אויף אים, איינדעקנ-
דיק זיך מיט זייערע לאַנגע צעריסענע בגדימלעך, און פלעגן אין

חלום זען זייער שמעטעלע, זייער געסל, דאָס שטיבעלע און דעם
טאָטן מיט דער לאַנגער באַרד, מיט די אויסגעלאַשענע אויגן, מיטן
געבויגענעם רוקן, די מאַמע מיטן לאַנגן, בלייבן, אומעטיקן פנים,
און פלעגן הערן, ווי די קליינע ברידערלעך און שוועסטערלעך קריגן
זיך, רייסנדיק זיך איבער אַ שטיקל הערינג... און נאָך חלומות פון
דער היים פלעגן זיך זיי חלומען. און אינדערפרי פלעגן זיי בענקען,
און עס פלעגט זיי ציען, ציען, און דעמאָלט פלעגן זיי לויפן אויף דער
דלותאָוקער אכסניא פּרעגן ביי די בעלי-עגלות אַ גרום, צי אַ ברי-
וועלע פון דער היים...

און די דלותאָוקער בעלי-עגלות זיינען געווען גוטע יידן, האָבן
געהאַט וויכע הערצער און וואַלטן אַוודאי רחמנות געהאַט אויף די
צוויי אַרעמע יינגלעך, וואָס גאַרן אַזוי עפעס הערן פון דער היים,
וואָס זייערע אויגעלעך ברענען און זייערע הערצעלעך קלאַפן אַזוי
שטאַרק, אַזוי שטאַרק. זיינען אַבער די בעלי-עגלות געוועזן שטאַרק
פאַרשמאַיעט. קומען פלעגן זיי אַהער מיט טויזנטער שליחותן פון
דלותאָוקער קרעמער און סוחרים, און בריוו האָבן זיי געהאַט מער
פון דער פאַסט און אַרדענונג איז ביי זיי געווען אַ סך ווייניקער ווי
אין פאַסט; בריוו פלעגן ביי זיי פאַרלעגן ווערן, פאַסילקעס פלעגן
ביי זיי פאַרפאַלן ווערן, און צעטומלמע, קראַצנדיק זיך אין די פאַמיל-
ניצעס, פלעגן זיי יעדן ענטפערן:

— אַט באַלד, באַלד געפין איך... נין... דאַכט זיך פאַר אייך
האַב איך גאַרנישט...

אַזוי פלעגן זיי ענטפערן גרויסע יידן, וואָס פלעגן קומען צו
זיי; די ברידערלעך אַבער פלעגן שטיין און שטיין, קוקן מיט דאַרש-
טיקע אויגן און מיט צעקלעמטע הערצער אויף לייזער בעל-עגלה —
טאַמער וועט ער זיי באַמערקן און זאַגן זיי עפעס, כאַטש אַ וואָרט...
נאָר לייזער איז געווען פאַרהאַוועט. דאָ האָט ער אויפן הויף דעם
פערד עסן געגעבן, דאָ פלעגט ער אַריינלויפן אינעווייניק אין אכסניא,
דאָ פלעגט ער זיך פאַנאָדעררעדן מיט אַ פריקאַזמשיק פון אַ גרויסן
מאַגאַזין, וואָס האָט אים אַ „רשימה“ מיט סחורה געבראַכט, אַפצו-
פירן אין דלותאָוקע פאַר אַ קרעמער. און די ברידערלעך פלעגן אַלץ
שטיין... ביז דעם עלטערן ברודערל — בערלען — פלעגט דאָס
געדולד פלאַצן, און אַ פאַרביסענער, שיר ניט פאַנאָדערוויינענדיק
זיך פון פאַרדרום, פלעגט ער קוים אַרויסרעדן:

— איר האָט, רב לייזער, אַ בריוועלע פון טאַטן?
נאַר לייזער פלעגט אָדער פלוצלונג ניט ווערן, אַנטלויפן אין גאַס
אַריין מיט וועמען עס איז, אָדער זיין פאַרטראַגן אין שמועס, און
בערעלע פלעגט זיך קוים דערוואַרטן אויף עפעס אַן ענטפער, וועלכן
לייזער פלעגט ניט קוקנדיק בערעלען אין פנים, קאַלט אַרויסזאָגן:
— ניטאָ... ניטאָ...
— ניטאָ! — פלעגט בערעלע אַרויסקרעכצן און, אַ צעקלעמטער,
אַוועקרופן יענקעלען, און זיי פלעגן זיך לאָזן גיין אויף זייערע „מעג“
אומעטיקע, דערשלאָגענע...
— ער מוז אַוודאי פאַרלירן די בריוו! — פלעגט יענקעלע אין
עטלעכע מינוט אַרום אַרויסרעדן.
— אַ שלעכטער ייד! — פלעגט בערעלע ברומען פאַרדריסלעך.
נאַר איין מאָל האָט זיי לייזער דאָך איבערגעגעבן אַ בריוועלע
און אַ קליינע פאַסילקע. אין בריוועלע איז געשטאַנען:
„ליבע קינדער, זייט מענטשן און ווילט לערנען. מיר שיקן אייך
דאָ אַ האַלבן קעז און אַ פערטל פונט צוקער און אין גלעזל אַכיסל
יאַנגעס-סאַק, עסט געזונטערהייט און קריגט זיך ניט.
ממני אביכם חיים העכט.“
דעמאַלט איז ביי זיי אין די אויגן לייזער געווען דער בעסטער
מענטש אין דער וועלט. וואָלטן זיי זיך ניט געשעמט, וואָלטן זיי אים
מיט זיין פערד און וואָגן, פאַר ליבשאַפט, אויסגעקושט. זיי האָבן גלייך
אַנגעשריבן אַ בריוול און האָבן עס אויף דער נאַכט אַפגעטראַגן צו
לייזער בעל-עגלה. לייזער האָט עס קאַלט צוגענומען, אַריינגערוקט
אין בוזעס און עפעס אַרויסגעברומט אַ וואַרט ענלעך צו „גוט“.
— וואָס האָט ער געזאָגט, בערל? — האָט יענקעלע מיט האַרצ-
קלאַפעניש געפרעגט.
— „גוט“, דאַכט זיך... האָט בערל מיט ספקות געענטפערט.
— מיר האָט זיך אויך געדאַכט, אַז ער האָט געזאָגט „גוט!“
— האָט יענקעלע זיך אַליין באַרוואיקט. ער האָט אַ זיפן געטאָן און
צוגעגעבן מיט שרעק:
— ער קאַן נאָך דעם בריוו אַנווערן!
— ביים זיך בעסער אַפ די צונג! — איז בערעלע אין כעס גע-
וואָרן.

און פארקלעמט וועגן גורל פון זייער בריוו אהיים, האָבן זיי זיך געלעזט גיין אויף זייערע „טעג“, וואָס זיי האָבן געהאַט אין באַ-זונדערע גאַסן.

ב.

אזוי זיינען די צוויי ברידערלעך דריי מאָל אין וואָך, ווען לייזער בעל-עגלה קומט צופאַרן אַהער, ניט געגאַנגען, נאָר געלאָפּן אויף דער דלוחאָווקער אַכסניא, פרעגן אָן „ענטפּער“ אויף זייער בריוועלע. און לייזער דער בעל-עגלה איז וואָס אַמאָל אַלץ צעטראָגענער, בייזער און ענטפּערט זיי, אַדער האַלבע ווערטער, וואָס די צוויי ברידער-לעך באַנעמען עס ניט און וואַלמן וועלן איבערפרעגן, ווען זיי וואַלמן קיין מורא ניט געהאַט, אַדער ער ענטפּערט זיי גאַרניט, און זיי גייען אַוועק מיט צעקלעמטע הערצער.

איינמאָל אָבער האָבן זיי דערהערט פון לייזער דעם בעל-עגלה גאַנצע ווערטער, וואָס זיי האָבן גוט פאַרשמאַנען :

— וואָס האָט איר זיך, קונדייסים, צוגעטשעפעט? וואָס דולט איר מיר אַ קאַפּ: בריוול, שמייוול! ... איר צאָלט מיר אַ סך? ... איך בין אייערער אַ פּאַסטאַליאָן? וואָס? גייט איך געזונטערהייט. די ברידערלעך זיינען טאַקע אַוועקגעגאַנגען, אָבער ניט גע-זונטערהייט, ווי ער האָט זיי געהייסן. די הערצעלעך האָבן זיי מאַדנע געדריקט, שטאַרק וויי געטאַן. די יונגע דינע פּים האָבן זיך געבוּגן, און טראָפּנס טרערן האָבן זיך זיי אין די אויגן געשמעלט און אַראָפּ-גערוּנען אויף דער ערד און צעטראָמן געוואָרן פון מענטשלעכע טריט ...

און מער זיינען זיי שוין ניט געגאַנגען צום בעל-עגלה פרעגן אויף אַ בריוו.

— ליגט ער אין דרערד! — האָבן זיי געשאַלטן, כאַטש זייערע הערצעלעך האָבן עס ניט געמיינט, און זיי האָט געצויגן כאַטש גיין זען לייזער בעל-עגלה, זיין פּערד און וואָגן.

ג.

איינמאָל אין אַ פּאַר וואָכן אַרום, נאַכדעם ווי דער בעל-עגלה האָט זיי אזוי פאַריאַגט, זיינען די צוויי ברידערלעך געזעסן ביי דער

ארעמער קרובה אין שמיבל און האבן גערעדט וועגן דער היים. דאס
איז געווען א זומערדיקער טאג, פרייטיק.

— וואס קען איצטער טאן דער טאמע? — האט יענקעלע א
זאג געטאן, אריינקוקנדיק אין די קליינע שייבעלעך פון די קליינע
פענצטערלעך.

— ער שניידט אודאי די נעגל, — האט בערעלע מיט אן אומע-
טיקן שמייכלע געענטפערט.

— ער מוז גאר איצטער צעהאקן א „פיסנאהע“... האט יענ-
קעלע זיך פארגעשמעלט אין דמיון — און די מאמע מוז איצטער
קעמען כיענעלען, און כיענעלע מוז אודאי וויינען... —

— גענוג צו רעדן נארישקייטן, — האט בערעלע אים אפגע-
שמעלט — וואס קען מען וויסן אונטער די אויגן, וואס דארטן מוט
זיך? אפשר איז עמעצער גאר געשמארבן! — האט ער צום סוף
גענומען שרעקן יענקעלען.

— גיי, גיי, משוגענער! — האט יענקעלע איבערגעשלאגן —
אז מע שמארבט, זאגט מען דאך אן... —
אפשר האט מען אנגעזאגט, און דער בעל-עגלה גיט אונדז
ניט איבער... —

— א, גענוג צו פלודערן! — האט שוין יענקעלע זיך צע-
ביזערט אויף אן אמת... —
— שא, נארלע, איך לאך דאס! — האט בערעלע אים בא-
רואיקט — אלע לעבן... —

יענעקעלע איז פריילעך געווארן און האט פלוצלונג א שפרונג
געטאן אין דער הויך און מיט לוסטיקע אויגעלעך אויסגעשריען:
— בערל! פאלג מיך, לאמיר גאר שיקן אויף פאסט א בריוול
אהיים.

— ביסט גערעכט! — האט בערל איינגעשטימט — איך האב
אבער קיין געלט ניט.

— איך האב א פירערל, מיר איז געבליבן פון נעכטיקן צענערל.
אויף מיין „דאנערשטיק“ גיט מען דאך מיר א צענערל אויף ווע-
טשערע, איז מיר א פירערל געבליבן.

— און איך האב אויך א קאפיקע! — האט בערל געזאגט —
אקוראט אויף א קארטל.

— ווער וועט אבער שרייבן? — האט יענקלע געפרעגט.

— איך, — האָט בערעלע געענטפערט — איך בין דאָך עלמער,
איך בין דאָך דער בכור...
— איך גיב דאָך אַבער אַ פירער.
— אַ בכור איז מער ווערט ווי אַ פירער.
— ניין, איך וועל שרייבן אַ האַלבס און דו אַ האַלבס, האָ?
— זאָל זיין אזוי, קום קויפן אַ קארטל!
און די צוויי ברידערלעך זיינען אַוועקגעלאָפן קויפן אַ קארטל
אין פּאַסט.
— דאָ וועט זיך גאַרניט אויסשמעלן! — איז יענקעלע ניט גע-
ווען צופרידן, באַטראַכטנדיק, צוריקגייענדיק אַהיים, דאָס קליינע
קארטל.
— מיר וועלן שרייבן קליינע אותיותלעך, מאַנטשינקע, — האָט
בערעלע אָן עצה געגעבן.
— וועט דער טאַמע ניט קאַנען איבערלייענען...
— נישקשה! ער וועט אַנטאָן די שפּאַקולן!
— נו, קום גיכער! — האָט יענקעלע געטריבן.
זיין הערצל איז שוין פול געוואָרן מיט ווערטער, און ער האָט
זיי געוואַלט אויף דער גיך אויסגיסן אויפן שטיקעלע פּאַפּיר, פאַר
וועלכן ער האָט זיין גאַנצן פאַרמעגן אַוועקגעגעבן...
זיי זיינען געקומען אין שטיבל און האָבן זיך גענומען מכין זיין
צום שרייבן.
בערל האָט גענומען שרייבן דער ערשמער. יענקעלע איז גע-
שטאַנען און געקוקט.
— הויב אָן העכער, דאָ קאָן מען דאָך שרייבן אַ שורה. וואָס
האַסטו אזוי ווייט אַוועקגעשמעלט דעם „לאהובי אבי?!" — האָט
יענקעלע געשריען.
— וואו זאָל איך אים שטעלן? אויפן הימל, וואָס? — האָט
בערעלע גערעדט און געטריבן פון זיך יענקעלען.
— גיי אַוועק! איך וועל דיר לאָזן אַ האַלבס; טומל מיר ניט...
— שאַ! שאַ! — איז יענקעלע אַפּגעטראָטן און געקוקט פון
דער ווייט מיט דאַרשטיקע אויגעלעך אויף בערעלען, ווי אזוי יענער
זיצט פאַרטיפּט און שרייבט, שרייבט, קנייטשט דאָס שטערנדל און
טונקט די פען און פאַרטראַכט זיך און שרייבט ווייטער.

— גענוג שוין! — האָט יענקעלע אין עמלעכע מינוט אַ געשריי געגעבן.

— עס איז נאָך ניט קיין העלפט, — האָט בערעלע שרייבנדיק געענטפערט.

— מיר קומט דאָך מער ווי אַ העלפט! — האָט יענקעלע שוין ביז געשריען. דער חשק צום שרייבן, אויסגיסן דאָס האַרץ פאַר די היימישע האָט אים שוין אינגאַנצן דורכגענומען.

נאָר בערעלע האָט שוין ניט געהערט. ער האָט זיך צום אַנ-הויב שטאַרק אַריינגעלאָזט אין מליצות, ווי „ראשית באתי להודיעך שאני כריא וקים“. ער דאַרף נאָך פאַרמסרן לייזער דעם בעל-עגלה, ער דאַרף נאָך שרייבן, וויפּל בלאַט גמרא ער האָט אָפּגעלערנט, ער דאַרף געבן אַנצוהערעניש, אַז מען זאָל זיי שיקן עפעס אַ פּאַסילקעלע, ווייל עס פעלט זיי צום מאַנטיק און צום מיטוואָך, און דער דינסטיק איז אויך ווי גאַרנישט.

און בערעלע שרייבט און שרייבט און יענקעלע קאַן זיך שוין ניט איינהאַלטן, ער זעט ווי בערעלע פאַרנעמט מער ווי אַ האַלבס. — גענוג! איז ער צוגעלאָפּן מיט אַ געשריי און אַנגעכאַפט דאָס הענטל פון פעדער.

— נאָך דריי ווערטער! — האָט זיך בערעלע געבעטן.
— אַבער געדענק-זשע: מער ניט! — האָט יענקעלע געשריען און די אויגעלעך האָבן אים געפלאַקערט ...

און בערעלע האָט זיך גענומען שרייבן די דריי ווערטער. נאָר דער געדאַנק, וועלכן ער האָט געדאַרפט אויסדריקן, האָט געפאַדערט נאָך אַ צען-פּופּצן ווערטער, און בערעלע, אַ באַגייסטערטער פון שרייבן, האָט געפיקט אויפן פאַפיר און פאַרנומען נאָך אַ שטיק פון דער אַנדערער העלפט פון קאַרטל.

— דו הערסט אויף! — האָט יענקעלע אויסגעשריען און זיך היסמעריש פּאַנאָדערגעוויינט, באַטראַכטנדיק דאָס קליין שטיקעלע, וואָס איז פאַר אים געבליבן ...

— שאַ, נאָר ממני בנך ... האָט זיך בערעלע געבעטן — מער ניט! ...

נאָר יענקעלע דערמאַנט זיך, אַז ער האָט געגעבן אַ גאַנצן פירערל און בערלס וועט מען אין דער היים לעזן אַזוי פיל, איז ער אַזוי

צעקאכט געוואָרן, אז ער האָט גענומען מיט ווילדקייט רייסן פון אונ-
טער בערלס הענט דאָס קאַרטל.

— לאָז מיך שמעלן נאָר „ממני בנך“... — האָט זיך בערעלע
שטאַרקער געבעטן — מער ניט! ...

— עס וועט זיין רעכט אָן „ממני בנך“... האָט יענקעלע גע-
שריען, כאַטש ער האָט געפילט, אז ממני בנך מוז זיין. דער כעס
האָט אין אים אַבער גענומען קאַכן און ער האָט גענומען שלעפן מיט
גוואַלט דאָס קאַרטל; בערעלע האָט פעסט צוגעדריקט, און יענקעלע
האָט אזאָ שטאַרקן שלעפ געטאָן, אז דאָס קאַרטל האָט זיך אויף
צווייען צעריסן.

— וואָס האַסמו געטאָן, גולן? — האָט בערעלע ווילד אויסגע-
שמעלט זיינע אויגן אויף יענקעלען.

— איך האָב געוואַלט אזוי! — האָט יענקעלע געזאָגט דורך
פאַרשטיקטע טרערן.

— וואָס האַסמו געטאָן? — האָט בערעלע ווייטער געפרעגט,
קוקנדיק מיט פאַרצווייפלטע בליקן אויף די צוויי האַלבע צעריסענע
שטיקער פון דעם פאַסט-קאַרטל.

נאָר יענקעלע האָט ניט געקאַנט ענטפערן, די טרערן האָבן אים
געוואָרן. דאָ האָט שוין בערעלע אויך ניט אויסגעהאַלטן און דאָס
קליינע שטיבל איז פול געוואָרן מיט יאַמער...

ו ו א ק א ב ו ל א ר

Doubts — ספקות (ספייקעס)	ישיבה — א שול פאַר לערנען העכערע יידישע למודים
Relative — קרובה (קרויבע)	Talmudical College
Imagination — דמיון (דימיון)	Cunning — כיטערע
Babble — פלוידערן	Trunk — קופערט
בכור (בכאַר) — אַ יינגל, וואָס איז דאָס ערשט געבאַרענע קינד	Very busy — פאַרשמאַיעט
שפּאַקולן — ברילן Spectacles	Parcels, Packages — פּעקלעך
מכין זיין — זיך מאַכן גרייט	Coachman — בעל-עגלה
מליצות — שיינע רייך	Busy — פאַרגומען
	Inn — אכסניא (אַכסאַניע)
	Store clerk — פּריקאַזשטישק
	Store — מאַגאַזין

פּראָגן און אַרבעטן

1. ווער האָט געשריבן די דערציילונג?

2. וואָס האָסטו ביז איצט געלייענט פון אברהם רייזען?
3. וואָס האָט אברהם רייזען געשריבן אַחוץ דערציילונגען?
4. קענסטו דעקלאַמירן איינע פון רייזענס פּאָעמען אָדער זינגען איינס פון זיינע לידער?
5. ווער זיינען די העלדן פון דער דערציילונג „די צוויי ברידערלעך“?
6. וואָס איז אַ ישיבה בחור?
7. וואָס מיינט עסן טעג?
8. פאַרוואָס זיינען יענקעלע און בערעלע געווען אין דער פרעמד?
9. אין וואָס דריקט זיך אין דער דערציילונג אויס זייער בענקשאפט אַהיים?
10. ווער איז שולדיק אין דעם טראַגישן סוף פון דער דערציילונג?
11. געפין אין דער דערציילונג צען ווערטער און פינף פּראָזן, וועלכע דריקן אויס געפילן.
12. קלייב אויס און שרייב איבער אַ פאַראַגראַף וואָס געפעלט דיר אַם מערסטן.
13. שרייב אַן אַ זאָץ מיט יעדן פון די ווערטער:

פּאַסילקע	כעס	איינגעשטימט
פאַרטיפט	מאַנטשינקע	אכסניא
צוגעטשעפעט	ספקות	בכור
קרובה	פאסטאליאן	בענקען
רחמנות	פלוידערן	ישיבה

מנשה דעם רופאס גארטן

שלום עליכם

א

אנו, מרעפט, וואו איז דער גן-עדן? איר וועט נישט מרעפן.
ווייסט איר פארוואס? ווייל ביי אימלעכן איז ער אויף אן אנדער
ארט. למשל, די מאמע זאגט, אז דער גן-עדן איז דארטן, וואו מײן
טאטע, פייסי דער חזן, געפינט זיך. דארטן, זאגט זי, געפינען זיך
אלע ערלעכע נשמות, וואס זיינען געבעך אפגעקומען אויף דער וועלט;
אזוי זאגט די מאמע מיינע און ווישט זיך בשעת מעשה די אויגן, ווי
איר שטייגער איז, אז זי רעדט פונעם טאטן. פרעגט-זשע אבער ביי
מיינע חברים, וועלן זיי אייך דערציילן מעשיות, אז דער גן-עדן גער-
פינט זיך ערגעץ אויף א בארג פון סאמע קרישמאל, הויך ביזן הימל.
יינגלעך לויפן דארט ארום פראנק און פריי, לערנען לערנט מען נישט,
נאר מע באדט זיך גאנצע טעג אין מילך און מע עסט האניק מיט
פולע הויפנס. זענט איר שוין פארטיק? קומט צו גיין א ייד אן
איינבינדער און טוט זיך א זאג, אז דער אמת'ער גן-עדן איז נאר
פרייטיק אין באד. איך האב עס אליין געהערט פון אונדזער שכנהם
מאן, משח דער איינבינדער, איך זאל אזוי הערן אלדאס גוטס!

היינט גייט דערגייט אן עק! מע זאל, א שטייגער, פרעגן מיר, וואָלמ
 איך געזאָגט, אז דער גן-עדן — דאָס איז מנשה דעם רופאס גארטן.
 זינט איר לעבט, האָט איר נאָך אזא גארטן נישט געזען. דאָס איז
 דער איינציקער גארטן נישט נאָר אויף אונדזער גאס, נישט נאָר ביי
 אונדז אין שטאָט, — איך האָב מורא, אז אויף דער גאנצער וועלט
 איז נישטאָ נאָך אזא גארטן. נישט געווען און סוועט נישט זיין!
 דאָס וועלן אייך אלע זאָגן.

ב

וואָס פאַראַ פירות געפינט איר נישט אינעם גארטן? עפל, און
 באָרן, און וויינשל, און פלוימען, און קארשען, און אַגרעסן, און
 וויינפערלעך, און פערשקעס און שפאַנקעס, און מאָרעלן, און מאָלינעס,
 און אַזשעניצעס און וואָס נישט? וואָס דאַרפט איר מער — אפילו
 וויינטרויבן ערב ראש השנה אויף שהחיינו וואו קריגט מען? ביי
 מנשהכע דער רופאטע! אמת, די וויינטרויבן אז מען פאַרוכט, דער-
 זעט מען קראַקע מיט לעמבערג. אזוי שטאַרק זייער זיינען זיי!
 פונדעסטוועגן, נעמט זי אָפּ פאַר זיי גוט געלט! פון אַלצדינג מאַכט
 זי געלט. אפילו פון די סאַנישניקעס. גאָט זאל אייך היטן, איר
 זאלט ביי איר בעטן אויסרייסן אַ סאַנישניק! זי וועט אייך נישט
 געבן! אַ צאָן זיך אויסרייסן פונעם מויל איז ביי איר גרינגער, ווי
 אויסרייסן אַ סאַנישניק ביי איר פונעם גארטן. היינט ווער רעדט פון
 אַן עפל, אַ באָר, אַ וויינשל, אַ פלויס? חיות נישט זיכער! איך בין
 באַקאַנט מיטן דאָזיקן גארטן, ווי א ייד אין אשׂרי. איך ווייס אַפילו,
 וואו יעדעס ביימעלע געפינט זיך, און וואָס עס וואַקסט אויף דעם,
 און צי סאיז היינטיקס יאָר געראַטן אָדער נישט אזוי געראַטן. פון
 וואַנען ווייס איך דאָס? שרעקט אייך נישט, איך בין דאַרטן קיינמאַל
 נישט געווען. ווי אזוי האָב איך געקענט זיין, אז דער גארטן איז אַרומ-
 געצאַמט מיט אַ הויכן פאַרקאַן, איבערגעדעקט מיט מוראדיקע שמעכל-
 קעס. זענט איר שוין פאַרטיק? איז אינעווייניק דאָ אַ הונט. נישט
 קיין הונט, נאָר אַ וואָלף! אויף אַ לאַנגן שמריק שטייט ער צוגעבונדן
 — אַט דער קלב שבכלבים, און אַנו, לאַז נאָר עמעצער דורכגיין
 פאַרביי, אָדער לאַז זיך אים דאַכטן, אז עמעצער גייט פאַרביי, הייבט
 ער אַן צו רייסן זיך, שפּרינגען און בילן מיט אַזאַ כעס, גלייך ווי דער
 רוח כאַפּט אים אַוועק! פרעגט זיך אַ קשיא: וויבאַלד אזוי, ווי קום
 איך אין גארטן אַריין? הערט-זשע, וועל איך אייך דערציילן.

מענדל דעם שוחטם קענט איר, צי ניין? קענט איר דאך מענדל דעם שוחטם דירה אוודאי נישט. זי איז די אנדערע פון מנשה דעם רופאס און קוקט גלייך צו אים אין גארטן אריין. ביי מענדל דעם שוחטם אז מע ויצט אויפן דאך, קאן מען זען אלצדינג וואס ביי מנשה דעם רופא אין גארטן טוט זיך. די גאנצע קונץ איז, ווי אזוי קלעמערט מען ארויף צו מענדל דעם שוחטם אויפן דאך? ביי מיר איז דאס גאר-נישט. ווייסט איר, פאר וואס? ווייל מענדל דעם שוחטם דירה איז די אנדערע פון אונדז און איז א סך נידעריקער פון אונדזער דירה. אז מען דראפעט זיך ארויף צו אונדז אויפן כוידעם און שמעלט מען ארויס א פוס פונעם קליינעם פענצמערל, אזוי זענט איר שוין ביי מענדל דעם שוחטם אויפן דאך. דארטן לייגט איר זיך אוועק ווי אזוי איר ווילט: אדער מיטן פנים ארויף, אדער מיטן פנים אראפ. יעדנפאלס, לייגן זיך מוזט איר, אנישט — קאן מען אייך הלילה דערזען. איך האב אויסגעקליבן תמיד א צייט פארנאכטלעך, צווישן מנחה און מעריב, ווען איך בין געגאנגען אין שול אריין קדיש זאגן. דעמאלט איז נישט טאג און נישט נאכט, די בעסטע צייט. פון דארטן אראפגעקוקט אין גארטן אריין, שווער איך אייך, אז סאיז א גן-עדן שבגן-עדן! ... אז דער זומער הייבט זיך אן און די ביימער הייבן אן צו בליען, זיך באדעקן מיט ווייסע פעדערלעך, קאנט איר האפן, אז נישט היינט איז מארגן — וועלן זיך באווייזן אין די קורצע שמעכלדיקע ביימעלעך גרינע אגרעסן. דאס איז די ערשטע פרי, וואס עס גלוסט זיך אייך פארזוכן. פאראן מענטשן, וואס ווארטן ביז די אגרעסן ווערן רויט. נארעאנים! איך זאל האבן די ברכות, וואס גרינערהייט זיינען זיי מער באמעמט און געשמאק. איר וועט זאגן, אז זיינען זויער? עס ווערט פון זיי הייליק די ציין? נו, וואס-זשע איז? א זויערס קוויקט דאס הארץ, און צו הייליקע ציין איז דא א סגולה: זאלן. מען שיט ארויף זאלן אויף די ציין און מען האלט אפן דאס מויל אקעגן א האלבע שעה, קאן מען נאכדעם עסן ווידער א מאל די זעלביקע אגרעסן. נאך די אגרעסן קומען אויף די וויינפעלעך. רוי-מינקע, מיט שווארצע פיסקעלעך, מיט געלע קערעלעך, און צענד-ליקער-צענדליקער אויף איין צווייגעלע. איין צווייגעלע אז איר פירט דורך צווישן די ליפן, באקומט איר א פול מויל מיט וויינפעלעך, ווייניקע, שמעקנדיקע, מדיה נפשות. אז זיי קומען אויף, קויפט מיר

די מאמע פאר א גראַשן א קווערטעלע וויינפערלעך אויף שהחיינו — עם איך זיי מיט ברויט. ביי מנשהכע דער רופאמע אין גאַרמזן זיינען דא צוויי רייען קליינע ביימעלעך, הארט ביי דער ערד, אַנגעזעצט מיט וויינפערלעך. אויף דער זון ברענען זיי און פינקלען אָפּ, און עם גלוםט זיך כאַמט איין צווייגעלע, כאַמט איין וויינפערל מיט צוויי פינגער געבן אַ ריס-אָפּ און גלייך אין מויל אַרײַן! איר וועט מיר גלייבן? אַז איך רעד פון גרינע אַגרעסן מיט רוימע וויינפערלעך, ווערט מיר שוין הייליק די ציין. לאַמיר בעסער רעדן פון וויינשל. וויינשל האַלטן זיך נישט לאַנג גרין. וויינשל ווערן גיך פאַרטיק. איך קאָן אייך שווערן ביי וואָס איר ווילט, אַז איך אַליין האָב באַ- מערקט, ליגנדיק ביי מענדל דעם שוחטס אויפן דאָך, עמלעכע וויינ- שעלעך זיינען אין דער פרי געווען גרין אַזוי ווי גראַז. איך האָב זיי גוט באַמערקט, געמאַכט אויף זיי אַ סימן. בייטאַג האָבן זיי פון דער זון באַקומען רוימע בעקעלעך. דעם זעלביקן טאַג פאַרנאַכט זיינען זיי שוין געווען רויט ווי פּיער! וויינשל פלעגט מיר אויך די מאַמע ברענ- גען אויף שהחיינו. אַבער וויפל וויינשל? פינג שטיק אויף אַ פאַדעם. וואָס טוט מען מיט פינג וויינשל? מען שפּיגלט זיך מיט זיי אַזוי לאַנג, ביז מע ווייסט נישט, וואו זיי זיינען אַהינגעקומען...

ד

וויפל שמערן אין הימל — אַזוי פיל וויינשל ביי מנשה דעם רופא אין גאַרמזן. איר קאַנט פאַרשטיין, אַז איך בין אַ בעלז געווען אויף איין צווייגעלע איבערציילן די וויינשל. האָב איך געציילט און געציילט, און נישט געקאַנט איבערציילן! ... וויינשל האָבן אַ טבע, זיי האַלטן זיך שטאַרק אויף די ריטלעך. זעלמן-זעלמן ווען עם פאַלט אַראָפּ אַ וויינשל אויף דער ערד — ער מוז שוין זיין איבערצייטיק, שוואַרץ אַזוי ווי אַ פּלויס. זעט איר, פערשקעס — די פאַלן אָפּ, וויבאַלד נאָר זיי ווערן רעכט געל. אַך, פערשקעס, פערשקעס! איך האָב זיי ליב מער פון אַלע פירות. איך האָב אויף מיין לעבן געגעסן נישט מער ווי איין פערשקע, ליגט זי מיר נאָך אין טעם. דאָס איז געווען מיט עמלעכע יאָר פריער, איך בין דעמאָלט נאָך נישט אַלט געווען קיין פינג יאָר. מיין טאַטע האָט נאָך געלעבט, און אין שטוב איז נאָך געווען ביי אונדז אַלצדינג. קומט צו גיין איינמאַל דער טאַטע פון שול אַהיים און מאַכט צו מיר און מיין ברודער אליהו :

— קינדער פערשקעס וועט איר עסן? איך האָב אייך געבראַכט פערשקעס, אַ פאַר פערשקעס.

און ער נעמט אַרום די האַנט פון דער הינטערשמער קעשענע און טראַגט אונדז אונטער, מיר און מיין ברודער אליהו, צוויי גרויסע, געלע, קיילעכדיקע, שמעקנדיקע פירות. מיין ברודער אליהו האָט קיין צייט נישט. ער מאַכט אַ ברכה, הויך אויף אַ קול, „בורא פרי העץ“ און כאַפט-אַריין די גאַנצע פרי אין מויל אַריין. איך קאָן באַשמיין פריער זיך אַנשפּילן, זיך אַנשמעקן, אַנשפּיגלען, און נאַכדעם שוין וועל איך זי עסן. אי דאָס — נישט אויף איין מאָל, נאָר שטיקלעכווייז, און מיט ברויט. פון דעמאָלט אָן האָב איך מער קיין פערשקעס נישט פאַרזוכט, נאָר דעם טעם פון יענער ערשמער פערשקע קאָן איך נישט פאַרגעסן! איצטער שטייט פאַר מיר אַ גאַנצער בוים מיט פערשקעס, און איך ליג ביי מענדל דעם שוחמם אויפן דאָך און קוק און קוק און זע, ווי עס פאַלט אַ פערשקע נאָך אַ פערשקע. איינע אַ געלע, אַזש אַ רויטלעכע, האָט זיך פאַרשפּאַלטן און געעפּנט. עס זעט זיך פון איר אַרום דאָס בייכיקע קערל. וואָס וועט זי טאָן, די רופאַטע, מיט אַזויפיל פערשקעס? זי וועט זיי אַפּטרייסלען מן הסתם און וועט פּרעגלען פון זיי איינגעמאַכטם. דעם איינגעמאַכטם וועט זי פאַררוקן ווייט אין אויוון. ווינטער וועט זי אים אַוועקשמעלן אין קעלער אַריין, און דאַרטן וועט ער שמיין אַזוי לאַנג, ביז ער וועט ווערן געצוקערט און כאַפן אַ שימל.

נאָך די פערשקעס קומען אויף פלוימען. נישט אַלע פלוימען מיט אַ מאָל. איך האָב צוויי סאַרטן פלוימען ביי מנשה דעם רופא אין גאַרטן. איין בוים האָב איך מיט „טשערקינעס“. דאָס איז אַ מין קיילעכיקע, זיסע, האַרטע, שוואַרצע פלויים. דער אַנדערער בוים איז אַ בוים פון פּראַסמע פלוימען. דאָס איז אַ מין פלוימען, וואָס מען רופט זיי „עמערפלוימען“. מע פאַרקויפט זיי אויפן עמער. זיי האָבן אַ דין היימל, זיינען גליטשיק און קלעפּעדיק און וואַסערדיק אויפן טעם. פונדעסטוועגן זיינען זיי נישט אַזוי שלעכט, ווי איר מיינט. הלואי וואָלט מען זיי נאָר וועלן געבן. מנשהכע די רופא-טע איז אַכער נישט פון די איבעריקע געבערקעס. זי מאַכט בעסער פון די פלוימען פּאַווידלע אויפן ווינטער. ווען וועט זי אויפּעסן אַזוי פיל פּאַווידלע?

אַרצאָגעפטרט די וויינשל מיט די פּערשקעס מיט די פּלוימען, הייבט זיך אָן פאַר מיר אַ סדרה עפּל. עפּל, דאַרפּט איר וויסן, איז נישט קיין באַרן. באַרן, זיי מעגן זיין די בעסטע באַרן אין דער וועלט, וויבאַלד זיי זיינען נישט רעכט פאַרטיק, קאַנט איר מיט זיי גאַרנישט מאַכן. גייט קייט האַלץ! עפּל מעגן זיין ווי גרין, די קערע-לעך מעגן זיין ווי ווייס, האַבן זיי שוין אַ טעם פּון עפּל. איר שטעקט אַרײַן די ציין אין אַ גרינעם עפּל, ווערט אייך זויער אין מויל. ווייסט איר, וואָס איך וועל אייך זאָגן? איך וועל אייך נישט אַוועקגעבן קיין האַלכן גרינעם עפּל פאַר צוויי צייטיקע. אויף צייטיקע דאַרף מען וואַרטן ביז העט-העט, און גרינע עפּל קאַנט איר האַבן תּיכּף, נאַכ-דעם ווי דאָס ביימעלע האַט אַפּגעבליט. עס ווענדט זיך נאָר אָן דער גרויס. וואָס ווייטער אָן עפּל וואַקסט, ווערט ער גרעסער, ווי, להבדיל, אַ מענטש... עס איז נישט קיין ראיה, אַז אַ גרויסער עפּל דאַרף זיין גוט. אַ מאַל מאַכט זיך, אַ קליין עפעלע זאָל זיין בעסער פּונעם גרעסטן עפּל. למשל, נעמט „אַרץ-ישראל-עפעלעך“. זיי זיינען ווייניק, אַבער געשמאַק. היינטיקן זומער איז אויף זיי אַ מוראדיקע גערע-טעניש: עס וועט זיין אַזוי פּיל, אַז מע וועט זיי פירן מיט וועגן. אַזוי האַב איך געהערט פּון מנשהכע דער רופּאמעס מויל. אַרײַנכאַפּן זיך אין גאַרטן ביי דער נאַכט, ווען אַלע שלאָפּן, און אַנשטופּן פּולע קעשענעס, וואַלט אודאוי געווען אַ שכל. וואָס-זשע וועט אַבער זאָגן דער כלב? און ווי אויף צו-להכעים וואַקסן היינטיקן זומער עפּל איינס און איינס. זיי בעטן זיך, זיי חלשן, מען זאָל זיי אַפּריימן! וואָס טוט מען? איך קלער אַזוי לאַנג, ביז איך דערקלער אַ שטעקן. אַ לאַנגן שטעקן מיט אַ משוואַק ביים שפיץ. מיט דעם שטעקן אַבי איר טרעפט נאָר מיטן משוואַק ביים הענגערל פּונעם עפּל און טוט אַ צי צו זיך — איז דער עפּל אייערער. איר דאַרפּט נאָר זען האַלטן דעם שטעקן אַזוי, אַז דער עפּל זאָל חלילה נישט אַרצאָפּאַלן אויף דער ערד. און טאַמער פּאַלט דער עפּל אַרצאָפּ, איז אויך אָן אַן אומגליק. איך שווער אייך בנאמנות, אַז איך האַב איין עפּל נישט צעשלאָגן. און אַרצאָפּגעפּאַלן איז ביי מיר אויך נישט. ביי מיר פּאַלן נישט קיין עפּל. איך ווייס, ווי אַזוי מע דאַרף האַלטן אַ שטעקן, אַז מען רייסט אָן עפּל. דער עיקר איז, מע זאָל זיך נישט כאַפּן. וואָס האַט איר קיין צייט נישט? איר האַט דערטאַפט

אן עפל? עסט אים אויף שמילערהייט, רומ זיך אפ אביסל און רייסט ווייטער. איך פארזיכער אייך, אז קיין פויגל וועט נישט וויסן!

גייט זייט א נביא, א די מכשפה וועט גאר וויסן דעם השכון פון די עפל נאך אויפן בוים! הפנים, זי האט זיי איבערגעציילט ביימאג, און האט זיך געכאפט אויף מארגן, אז עס פעלן איר עמלעכע שטיק. האט זי זיך באהאלטן ביי זיך אויפן בוידעם און גענומען אונטערקוקן זיך, טאמער וועט איר גערעטן כאפן דעם גנב. אזוי דענק איך. פון וואנען דען האט זי געקאנט דערוויסן זיך, אז איך לוג ביי מענדל דעם שוחטס אויפן דאך און ארבעט מיטן שמעקן? בעסער וואלט זי מיך כאטש געכאפט אליין אן עדות, וואלט איך מיך געקאנט אפבעטן ביי איר. פארט א יתום — טאמער וועט זי האבן אויף מיר רחמנות. איז זי זיך מיישב און גייט-אוועק צו מיין מאמען און צו אונדזער שכנה פעסי און צו דער שוחטקע און נעמט זיי אלע דריי מיט זיך און קלעמערט מיט זיי ארויף צו אונדז אויפן בוידעם (א מכשפה קאן!). פונעם בוידעם איז זיי שוין געווען נישט שווער צו זען דורכן פענצטערל, ווי אזוי איך ארבעט מיטן שמעקן. — נו? וואס זאגט איר אויף אייער תכשים? אצינד גלויבט איר שוין?

די ווערטער האבן געהערט צו דער רופאמע. איך האב אויסגע- דרייט דעם קאפ צום בוידעם און האב דערזען אלע פיר ווייבער. איך האב דעם שמעקן מיטן עפל נישט אוועקגעווארפן. זיי זיינען אליין ארויסגעפאלן. א גליק, וואס איך אליין האב מיך געהאלטן אויף די פיס. איך האב נישט געקענט קוקן קיינעם אין די אויגן אריין. ערגער פון אלץ איז מיר געווען דער מאמעס טרערן. זי האט נישט אויפגעהערט צו קלאגן און צו יאמערן און צו באוויינען מיך:

— וויי איז מיר, ווינד איז מיר! צו וואס איך האב דערלעכט!
איך האב געמיינט, אז מיין יתום גייט אין שול אריין זאגן קדיש נאכן טאטן, צום סוף ליגט ער גאר אויף א בוידעם, א דונער איז מיר, און רייסט עפל פון א פרעמדן גארטן! ...

און די מכשפה, מנשהכע די רופאמע, שטייט איבער איר און לייגט-צו מיט איר מאנצבילשער שמים:

— שמייסן דארף מען אים! אזא משומד! קאמעווען! כלום זאל גיין! א יינגל זאל וויסן דאס אנדערע מאל, ווי אזוי צו זיין א ג...
די מאמע דערלאזט נישט ארויסזאגן דאס ווארט „גנב“.

— ער איז א יתום, נעבעך א יתום! — מענהט די מאמע צו דער רופאמע און קושט איר די הענט און בעט ביי איר, אז זי זאל מיר מוחל זיין, אז מער וועט דאס שוין נישט זיין! זי שווערט איר מיט אלע שבועות אין דער וועלט, אז דאס איז דאס לעצטע מאָל, אַנישט — זאל זי אָדער אַליין שטאַרבן, אָדער זי זאל הלילה מיך באַגראָבן! ... — לאַז ער שווערן, אז ער וועט שוין מער אפילו נישט אַריינקוקן צו מיר אין גאַרטן אַריין! — פאַדערט די רופאמע מיט איר מאַנצביל-שער שטים אָן אַ קאַפּ רחמנות צו אַ יתום. — לאַז מיר אָפּדאַרן די הענט! לאַז מיר אַרויס די אויגן! — זאָג איר, און גיי מיט דער מאַמען אַהיים און הער-אויס איר מוסר מיט איר וויינען, און צעוויין מיך אַליין אויך גאַנץ געשמאַק.

ו ו א ק א ב ו ל א ר

מחיה נפשות (מעכאַיע נפאַשעס) — זייער געשמאַק	גן-עדן (גאַן איידן) — Paradise, The Garden of Eden
שהחיינו (שעכעיאָנו) — אַ ברכה וואָס מען מאַכט אויף אַ פּרוכט וואָס מען עסט צום ערשטן מאָל, אָדער אַ מלבוש, וואָס מען טוט אָן צום ערשטן מאָל	רופא (רויפּע) — איינער, וואָס פּלעגט היילן קראַנקע אָבער איז קיין דאָקטאָר גיט געווען
ווינפּערלעך — Currants	ווינשיל — Cherries
פּערשקעס — Peaches	קאַרשן — Cherries
אַשרי (אַשריי) — וואויל. אַ קאַפּיטל תּהלים (טילעס), וואָס ווערט אָפּט געזאָגט ביים דאָווענען	אַגראַעסן — Gooseberries
מכשפה (מאַכשיפּע) — Witch	סאַנישניקעס — Sunflowers
עדות (איידעס) — Witnesses	מנחה (מינכע) — דאָס דאָווענען פון פאַר-גאַט
תּכשיט (טאַכשיט) — אַ צאַצקעדיקער יונג גערמאַן, אָבער געמיינט פאַרקערט מוסר — שטראַף־רייד	מערוב (מיירעו) — דאָס דאָווענען פון אַוונט
	קדיש (קאַדיש) — אַ תּפילה וואָס מען זאָגט נאָך אַ טייטן

פּראָגן און אַרבעטן

1. ווי הייסט דער מחבר פון דער מעשה?
2. איז דאָס זיין אמתער נאָמען?
3. ווי הייסט דער העלד פון דער דערציילונג?
4. דאָס איז אַ קאַפּיטל פון אַ גרעסערן בוך. ווי הייסט דאָס בוך?
5. וויפּל מינים פירות ווערן דערמאַנט אין דער דערציילונג?
6. צו וואָס האָט מאָטל פאַרגליכן משה דעם רופּאס גאַרטן?

7. ווי האט מאַטל געפילט ווען מען האָט אים געכאַפּט רייסן די עפל ?
1. מאַך אַ צעטל לויטן אַלף-בית, פון אַלע פירות, וואָס ווערן דערמאָנט אין דער דערציילונג.
 2. גיב דעם ענגלישן טייטש פון יעדער פרוכט.
 3. פיל אויס די בלאַנקען אין די זאַצן מיט די ווערטער פון ווייטערדיקן צעטל.
- א. מאַטל איז געווען אַ — .
- ב. מאַטיל איז אַלע פאַרנאַכט געגאַנגען אין — אַריין זאַגן — נאָך זיין — .
- ג. מנשהכע די — איז געווען אַ — .
- ד. ביי מנשה דעם רופא אין גאַרטן זיינען געווען אַזוי פיל — וויפּל שטערן אין — .
- ה. מנשהכע די רופאטע האָט געהאַט אַ — שטים — .
- ו. די מאַמע האָט נישט — אַרויסזאַגן דאָס וואָרט — .
- ז. מאַטל איז גערירט געוואָרן פון דער מאַמעס — און פון איר — .
- ח. ער האָט זיך — — .

אליין	וויינען	מוסר
גנב	טאַטע	צעוויינט
דערלאַזט	יתום	קדיש
הימל	מכשפה	רופאטע
וויינישל	מאַנצבילישע	שול

די פאָבריק

אברהם רייזען

סאיז ווינטער געווען. מיר יינגלעך זיינען געזעסן אין חדר און האָבן געלערנט גמרא. דער פרק איז געווען צו ערנסט און צו שווער פאַר אונדזערע לייכטזיניקע קעפלעך.

און יענעם טאָג האָבן מיר גראָד געלערנט יענעם באַוואוסטן עמוד, וואָס האָט בלויז עטלעכע שורות גמרא, און וואו דאָס איבעריקע איז רש"י און תוספות, אזוי אַז דער עמוד מיט די עטלעכע שורות גמרא זעט אויס, ווי עפעס אַ קליין אינדזל, פאַרטרונקען צווישן צוויי גרויסע ימים, און מיר דאַכט זיך, אַז מיר שטייען אויפן אינדזל און צימערן, און אונדזער רבי, דער קאַפיטאַן, וויל אונדז איבערפירן די צוויי גרויסע ימים, וויל זיין אַ העלד, נאָר ער קאָן ניט און ער שרייט און שילט און, ערגער פון אַלץ — ער שלאָגט ...

נאָר אַט עפנט זיך אויף די מיר און עס לויפט אַריין, פריער אַ ווייסע פאַרע, נאַכדעם בערל דער שמיד, אַ חדר-יינגלס טאַטע. ער קומט געוואָר ווערן, וואָס מאַכט זיין יאַסקע און גלאַט אַביסל שמועסן מיט אַ יידן אַ תלמיד-חכם — מיטן רבין.

— שלום עליכם, רבי! — ציט דער שמיד אויס דעם רבין זיין גראַבע, פאַרהאַרעוועטע האַנט.

— עליכם שלום! — ענטפערט דער בייזער רבי און סטאַרעט זיך צו שמייכלען, נאָר דאָס קומט אים זייער שווער אָן.

— זיצט, ר' בער! נו, שקצים, — ווענדט זיך דער רבי צו אונדז, — זיצט רואיק אַ ווילע, קוקט איבער דעם תוספות, און איך וועל אַביסל שמועסן מיט ר' בערן.

מיר קוקן זיך אַלע איין אין דעם גרויסן ים תוספות, נאָר אונדזערע אויערן זיינען אַנגעשטרענגט צו הערן עפעס נייעס, וואָס בער דער שמיד האָט געבראַכט, וויל בער דער שמיד ברענגט שטענדיק אַ סך נייעס, ווען ער קומט.

— אַ וועלטלע געוואָרן, אַ גרויל, אַ גרויל! — הויבט אָן דער שמיד.

— דהיינו, ר' בער? — וועדט נייגערדיק דער רבי און שמעלט
אָן די אויערן צו הערן עפעס אינטערעסאַנטס.
— אַ גרויל, אַ גרויל! — האַלט זיך אַלץ דער שמיד ביים וואַנדערן
— נו, אַ וועלטעלע!
— אדרבא, וואָס אַזוינס? טרייבט דער רבי.
— אַ גרויל, אַ גרויל!
מיר קוקן אין תוספות און וואַרטן מיט דעם גרעסטן אומגעדולד
אויפן „גרויל“, וואָס ר' בער שמיד וועט מסתמא באַלד דיימלעכער
דערקלערן.
— אַ קליין שמעטעלע, — הויבט אָן דער שמיד — משטיינס
געזאַגט, זעקס געסלעך מיט אַ מאַרק, די גויישע געסלעך איז דאָך
נימאָ וואָס צו רעכענען. איר פאַרשטייט? אין אַזאַ שמעטעלע זאַל
מען גיין שמעלן אַ פאַבריק. אַ פאַבריק! אַ גרויל!
— אַ פאַבריק! — גיב איך אַ קלאַפּ אַ חבר מיטן פּוס.
— אין תוספות קוק! — גיט אַ געשריי דער רבי.
— אַזוי גאָר! — ווענדט זיך דער רבי צום שמיד — אַ פאַבריק
דאָ אין שמעטל! צי משוגע?
— אַ פאַבריק פון שוועבעלעך.
— פון שוועבעלעך! — גיב איך ווידער אַ קלאַפּ אַ חבר מיטן
פּוס.
— דו קוקסט אין תוספות, צי ניט, גראַבער יונג דו, — שרייט
אויס דער רבי נאָך העכער.
— אַזוי גאָר, פון שוועבעלעך! וואָס איך הער! — וואַנדערט
זיך דער רבי און גלאַצט אויס די אויגן.
— יא, יא, ביי אונדז אין שמעטל שמעלט מען אַ פאַבריק פון
שוועבעלעך.
— משוגע, פשוט משוגע, — לאַכט דער רבי — וויפל שוועבעלעך
דאַרף האַבן אונדזער שמעטל? לאַמיר אַפילו רעכענען אַ מאה פעק-
לעך אַ וואַך... לוינט דאָס דען? פשוט משוגע...
— רעכנט אייך, — גיט דער שמיד קאַלטבלומיק צו פאַרשטיין
— אַז אַ פאַבריק מאַכט מען ניט נאָר פאַר דעם שמעטל. די שוועבע-
לעך קאַנען אַנגיין אומעטום, אין דער גאַנצער וועלט. איר פאַרשטייט,
למשל, באַריסאָווער שוועבעלעך! באַריסאָווער שוועבעלעך זיינען
אַ שם-דבר. מען מאַכט דאָרט גאַלדענע געשעפּטן.

— אויב אזוי, — זאגט דער רבי פארקרימענדיק דאס פנים —
 אויב אזוי, איז עפעס אנדערש, שיקט זיך דאס! וועט מען מאכן,
 קאן געמאלט זיין, פיינע געשעפטן?
 — וואס פרעגט איר! גליקלעך וועט ער ווערן! — שמעלט פאר
 דער שמיד פארן רבין די גרויסע גליקן.
 — ווער מאכט די פאבריק? — פרעגט דער רבי.
 — עפעס א גרויסער גביר פון מינסק; האט א מטמון גאלד
 און זוכט געשעפט.
 — און וואו שמעלט ער די פאבריק? — פרעגט דער רבי וויי-
 טער.
 — אן ארט האט ער א גאלדענעס, ביים טייכל, א זעלטענער
 פלאץ.
 — ביים טייכל! — רייסט זיך ארויס ביי אונדז חדר-יינגלעך
 ווי אין איין קול א געשריי, און מיר קוקן זיך אלע איבער.
 — אין תוספות קוקט! — שרייט דער רבי — פויערים, ליידא-
 קעם.
 — ביים טייכל! — קלאפט איך מיין חבר הינטערן טיש מיטן
 פוס, און מיין הארץ ווערט איבערפילט מיט עפעס מאדנע געפילן, און
 פאר מיינע אויגן מאלן זיך פאנטאסטישע בילדער, און איך וויל פאלן
 צו די פיס בערן דעם שמיד און וויינען פאר אים און בעטן אים
 תחנונים:
 — רב בער, האט רחמנות, זאגט מיט אן אמת, טאקע ביים
 טייכל מאכט מען די פאבריק? טאקע ביים טייכל? ...
 און מיר גלויבט זיך דאס גליק ניט.

נאך פסח איז די פאבריק פארטיק געווארן. מיר חדר-יינגלעך
 זיינען געקומען צולויפן אַנקוקן זי. איר אויסזען האט אונדז געשראקן.
 די הויכע קוימענס האבן פון דער ווייטנס אזוי ביז געקוקט און האבן
 אויסגעזען, ווי זיי וואלטן וועלן חרוב מאכן דאס גאנצע שטיק פעלד,
 וואס געפינט זיך ארום.
 — א, סארא הויכע קוימענס! — האט יאָשקע פון ווייטן אַנ-
 געוויזן.
 — ווי עס הודושעט! — האט א צווייט יינגל ווי מיט שרעק
 ארויסגעזאגט.

— קומט נענטער! וואָס האָבן מיר מורא? — האָבן מיר זיך
אַלע געפאַסט מוט — קומט!

מיר זיינען צוגעגאַנגען נענטער און האָבן זיך אַוועקגעשמעלט
ביים טייכל. דאָס וואַסערל האָט שמיל און טרויעריק גערוישט, און
מיר האָט זיך געדאַכט, אַז עס וויינט. עס האָט מיר אויסגעוויזן, אַז
דאָס טייכעלע האָט מורא פאַר דער גרויסער פאַבריק...

און ניט נאָר אויף מיר אַליין האָט דאָס טייכעלע אַזאָ איינדרוק
געמאַכט, אַלע חדר-יינגלעך האָבן, אַנשמאַט צו קוקן אויף דער
פאַבריק, זיך איינגעקוקט אין וואַסער און איינער האָט זיך צעזיפצט:

— מוטנע וואַסער געוואָרן!

— טאַקע! — האָט אַ צווייטער טרויעריק מודה געווען.

— דאָס איז פון רויך פון די קוימענס.

— אַ רחמנות אויפן טייכעלע, — האָט אַ יינגעלע כלומרשט
לאַכנדיק געזאָגט.

— משוגענער! — האָבן מיר פון אים אַנגעהויבן צו לאַכן. די
הערצלעך אַבער איבערווייניק האָבן אונדז געקלעמט, און עס האָט זיך
געוואַלט וויינען...

ספירה האָט זיך געענדיקט. עס איז געווען אַ הייסער טאַג, און
לערנענדיק מיטן בייזן רבין האָבן מיר אַ גאַנצן טאַג געקוקט אין
פענצטער צו זען, וואו האַלט שוין דער שאַטן פון די הייזער, ווען
וועט שוין די זון אויף אונדז רחמנות האָבן און וועט זיך איבערפעק-
לען ערגעץ ווייט הינטער די הייזער, כדי דער רבי זאָל אונדז שוין
לאָזן פריי.

און אַט איז שוין די גאַנצע גאַס געוואָרן שאַטן. דער פאַסטעך
האָט שוין די טשערעדע געטריבן, און דער רבי האָט אונדז פריי
געלאָזט.

— באַדן זיך! — האָבן מיר אַלע מיט איין קול אויסגעשריען
און זיך געלאָזט אַראָפּ פון געסל צום טייכל.

— הערסט ווי עס פייפט! — האָט, גייענדיק, איין חבר, ווי
באַזאָרנט, אויסגערופן, צוהערנדיק זיך ווי פון ווייטן פייפט די פאַבריק.

— זאָל פייפן! וועט זיין פריילעכער זיך צו באַדן, — האָט אַ
צווייטער געזאָגט.

— אמאל, אמאל! — האָט דער הויך-בייכיקער ייד זיך לוסטיק
געמאַכט איבער אונדז — אמאל איז דען אויך אַ קונץ געווען צו באַדן
זיך? ... באַדט זיך איצטער ... כאַ-כאַ-כאַ!
זיין לאַכן האָט אונדז ביז ווייטיק גערייצט. און איינער פון אונדז,
בלאָס ווי דער טויט, האָט אַ געשריי געטאָן:
— אַ בראַנד אין אייער פאַבריק! ...
און האָט זיך פאַנאָדערגעוויינט.
— כאַ-כאַ-כאַ! — האָט זיך דער בייכיקער, דיקער ייד פאַנאָד-
דערגעלאַכט — אַהיים, שקצים!
גייענדיק צוריק אַהיים, האָט מיר געקלונגען אין די אויערן דעם
יידנס געלעכטער, דער „דוּזוּז“ פון די קוימענס, און דאָס אַלץ האָט
זיך מיר געלייגט ווי שוועבל אויף מיין האַרץ.
— אַ בראַנד אין דער פאַבריק! — האָט אַ יינגל דעם גאַנצן
וועג געשאַלטן.
— דערשטיקט האָט זי דאָס טייכעלע! — האָט אַ צווייטער
געזיפצט.
און לאַנג האַבן מיר דאָס טייכעלע באַוויינט און נאָך לענגער
די פאַבריק געשאַלטן ...

ו ו א ק א ב ו ל א ר

מאה — הונדערט, געלט	גמרא — אַ טייל פון תלמוד
מטמון — אַן אוצר Treasure	פרק — קאפיטל Chapter
ליידאַקעס Scoundrels, Nasty people	עמוד — Column, Page
תחתונים — הויזן Trousers	רשי — די אינציאַלן פון רב שלמה יצחקי,
הודזשעט — רוישט	אַ באַרימטער געלערנטער וואָס האָט גע- שריבן אַ קאָמענטאַר אויף תנ"ך און תלמוד. דער נאָמען פון קאָמענטאַר, וואָס מען לערנט צוזאַמען מיט חומש אָדער גמרא
ווען מען ציילט די טעג פון עומר	תוספות — צוגאַבן און באַמערקונגען צום תלמוד
פאַרגליווערט — Jelled	
פליך — Bald spot	

פראַגן און אַרבעטן

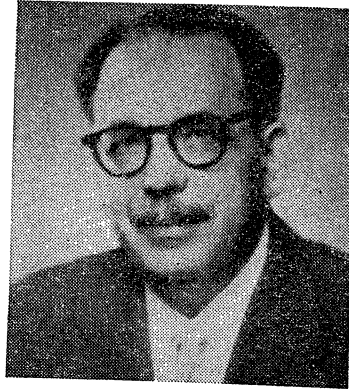
1. ווער איז דער העלד פון דער דערציילונג?
2. ווי אַזוי האַבן די קינדער אויפגענומען די נייעס, אַז מען וועט בויען
אַ פאַבריק אין שטעטל?

3. ווי אזוי האָבן די קינדער שפעטער געפילט וועגן דער פּאַבריק?
4. ווי אזוי האָבן זיי אויסגעדריקט זייערע געפילן?
5. פאַר וואָס זיינען זיי אין כּעס געווען אויף דער פּאַבריק?
6. האָט דער אייגנטימער פון דער פּאַבריק מיטגעפילט מיט די קינדער?
7. ווי אזוי האָט ער זיך גערייצט מיט זיי?
8. שרייב איבער די פּאַלגנדיקע זאַצן אַרײַנשטעלנדיק אין די בלאַנקען די ריכטיקע ווערטער פון דעם צעטל ווערטער אונטן.
1. דער — מיט די עטלעכע שורות — זעט אויס ווי אַ קליין — צווישן צוויי גרויסע —.
2. מיר קוקן זיך אַלע איין אין דעם — פון —.
3. די הויכע — האָבן פון דער אזוי — געקוקט.
4. דאָס וואָסערל האָט — און —.
5. דאָס טייכעלע האָט — פאַר דער —.
6. דאָס וואָסער האָט אויסגעזען ווי —, —.
7. מיר זיינען געשטאַנען ווי — אַ פּאַר —.
8. זיין — האָט אונדז ביז — —.
9. לאַנג האָבן מיר דאָס — — און נאָך לענגער די — — —.

עמוד	וויטיק	אינדזל
פּאַבריק	טייכעלע	ביז
פאַרגליווערט	טרויעריק	באַווינט
פאַרשטיינערט	ים	גערוישט
קאַלט	ימים	גערייצט
קוימענט	לאַכן	גרויסער
שטיל	מורא	גמרא
תוספות	מינוט	געשאַלטן
		געקעכץ

חיים נחמן ביאליקס קינדער-יאָרן

ש. סיימאָן

א מאַרנע יינגל

אין דאָרף ראדי, וואַלין, לעבן זשימאָמיר, אין רוסלאַנד, האָט געוואוינט אַ ייד מיטן נאָמען יוסף ביאליק. דער ייד האָט געהאַלטן אַ קרעטישמע — אַ פּלאַץ וואו מען פאַרקויפט פּויערים ביר, שנאַפּס און צובייסן. יוסף ביאליק האָט געאַרבעט זייער שווער. פון פרימאָרגן ביז שפּעט אין אַוונט איז ער געשטאַנען אויף די פיס און באַדינט די געסט, האָט ער ניט געהאַט קיין צייט זיך אָפּצוגעבן מיט זיין זון חיים נחמן.

דאָס יינגל איז געווען אַ שווייגער. אַ צוריקגעהאַלטענער. ער האָט זיך מיט קיינעם ניט געהאַרט. זעלמן ווען עמעצן עפעס געבעטן אָדער געפּרעגט. ער האָט געהאַט אַ געוואוינהייט — זויגן דעם גראָבן פינגער. פּלעגט ער זיך פאַררוקן אין אַ ווינקל, אַוועקזעצן זיך מיט די פיס אונטער זיך, דעם גראָבן פינגער אין מויל — און געקוקט אויף דער וואַנט. פאַר זויגן דעם גראָבן פינגער האָט ער געקראָגן אַ צונעמעניש: „דער ייד מיט דער ליולקע“.

אין הויז איז אַ טומל, אַ הוק. שיכורע פּויערים זינגען מיט הייזע-

ריקע שטימען. א שיכורע פויערטע האָט זיך צעהוליעט און אוועק-געלאָזן זיך מאַנצן, טופּען, אַז די ווענט צימערן. דאָס צימער איז פול מיט רויך פון ביליקן מאַכאַק, מיטן געשמאַנק פון איבערגע-שטאַנענעם ביר, מיטן שאַרפן גערוך פון שנאַפּס. דער פאַמער לויפט אַרום אַ פאַרשמאַיעמער פון איין מישל צום אַנדערן. דער קליינער היים נחמן זעט ניט און הערט ניט. ער זיצט אין אַ ווינקל, זויגט דעם גראַבן פינגער, קוקט אויפן רויך, וואָס שלענגלט זיך צו דער סטעליע און וויל אַלץ פאַרשטיין ווי אַזוי ווערט פון פאַפּיר און מאַכאַק בלויזער רויך.

ש ר ע ט ל ע ד

אַפּט איז דאָס יינגל אויפן הויף. אין הויף איז אים גוט ווי די וועלט. אין הויז איז נאָר דער רויך געווען אַ חידוש, דאָ, אין הויף, זיינען פאַראַן אַ סך וואונדער. יעדעס שטיקל שטיין, יעדעס שטיקל האַלץ, יעדעס גרעזעלע, פייגעלע, זיינען פאַר אים אַ וואונדער. פאַר וואָס איז שטיין פאַרט און זאַמד ווייך? ווער מאַכט איין זייט הויז שאַטנדיק און די אַנדערע זייט זוניק? אַט איז הינטערן שטאַל אַ פעלד. פון פעלד בלאַזט אַ ווינט. ווער יאַגט דעם ווינט? אַ פויגל מוט אַ צוויטשער, אַן אַנדער פויגל ענטפערט. וואָס רעדן זיי צווישן זיך? די זון זעצט זיך. ווער שאַרט אָן אַזוי פיל פייער אויפן הימל? דער קליינער נחמן קוקט צום פענצמער. עס האָט זיך אין הויז דערהערט אַ זונג. דעם יינגל דוכט זיך, אַז דער זונג איז אַרויסגע-פלוגן פון פענצמער ווי אַ פייגעלע, און אַנטלאָפן ערגעץ ווייט.

סאזי שפעט. אין קרעטשמע איז שטיל. אַ טונקעלער לאַמפּ באַלויכט די צימערן. דער קליינער ביאַליק קאָן זיך ניט אַפרייסן פון דער וואַנט. עס וויגט זיך אַ שאַטן אויף דער וואַנט. אַז ער מוט אַ דריי מיטן קאַפּ, מוט דער שאַטן אויך אַ דריי מיטן קאַפּ, הויכט ער אויף אַ האַנט, מוט דער שאַטן אויך אַ הויב אַ האַנט, אַ לאַנגע האַנט, וואָס דערגרייכט ביז צו דער סטעליע. אַ שיינע שפּיל. דאָס קליינע דריי-יאַריקע יינגל הייבט אָן צו מאַנצן און דרייען זיך. ער הויכט די הענט, דרייט מיטן קאַפּ, שמעלט אַרויס אַ צונג... דער מאַטע גייט אַריין:

— זע נאָר זע, דאָס יינגל איז משוגע. רעדט צו דער וואַנט!
די מוטער איז אַריינגעלאָפן אַ דעשראָקענע און גענומען דעם
קליינעם נחמנען און געלייגט אים שלאָפן.

ליגט ער, אָבער ער שלאָפט ניט. ער קאָן ניט שלאָפן. אַלץ איז
אזוי מאַדנע אַרום אים. אין צימער איז פינצטער, אָבער אונטערן
בעט איז נאָך פינצטערער. פאַרוואָס? אַ פאַר שייך שטייען ביים
בעט, קוקן אויס ווי זיי ווילן ערגעץ גיין. וועלן זיי זיך לאָזן אין
וועג? פון פענצטער שיינט אַ פאַס ליכטיקייט, צעשניידט די פינצ-
טערניש אויף צוויי. פון וואַנען קומט די ליכטיקייט?

חיים נחמן פאַרמאַכט די אויגן און עפנט זיי — ווידער ליכטיקייט
אין מיטן פינצטערניש. פון וואַנען נעמט זיך עס? ער מוז דאָס אויס-
געפינען. ער שרעקט זיך אַראָפּצוגיין פון בעט, אָבער די נייגעריקייט
צו דערגיין פון וואַנען עס קומט די ליכטיקייט איז גרויס. ער גייט
אַראָפּ פון בעט און קוקט אַרויס אין דרויסן.

ער דערזעט צום ערשטן מאל אין זיין לעבן אַ לבנה-ליכט. ער
דערשרעקט זיך. עפעס אַנדערש ווי ביימאָג. דער וואַלד איז טונקל,
דאָס פעלד איז העל ווייס — דאָס בערגל וואָס שטייט אָפּגערוקט
פון וואַלד קוקט אויס העכער. אַ פויגל שרייט ערגעץ וואו. דער דאָך
פון שטאַל גלאַנצט מאַדנע.

באלד דערזעט ער עפעס וואָס פאַרכאַפט אים אינגאַנצן. פון
וואַלד באַווייזט זיך אַ מחנה שרעטעלעך — קורצינקע, ברעקעלעך,
מיט לאַנגע בערד. זיי טראָגן רידלען אויף די אַקסלען. אויף די פים
האַבן זיי פאַרשפיצטע שייך; שוואַרצע און געלע מיצלעך אויף די
קעפלעך — איינער אין אַ שוואַרץ מיצל און נאָך איינער אין אַ
געל מיצל.

זיי גייען, די שרעטעלעך. זיי זיינען ערנסטע, אַנגעצויגענע. זיי
גייען זיבן אין אַ ריי, זיבן אין אַ ריי. קומען צו צום באַרג און צע-
שפרייטן זיך, זיי הויבן אָן גראַבן, זוכן, זיי זוכן באַהאַלענע אוצרות.
באלד ווערט זיי מיאום דאָס גראַבן. זיי הויבן זיך אָן שפילן.
קוליען זיך, שפרינגען, טאַנצן, לאַכן הויך, ווינקען צו דער לבנה,
ווינקען צו אים אין פענצטער.

אָבער דער קליינער נחמן שרעקט זיך ניט פאַר זיי. ער גלויבט,
אַז דאָס זיינען חברים, וואָס גאָט האָט זיי צוגעשיקט צו שפילן זיך
מיט אים. ער האָט נאָר מורא, די געשרייען און דאָס געלעכטער

פון די שרעטעלעך זאלן ניט אויפוועקן דעם מאַטן. אַבער דער מאַטע
שלאַפּט געשמאַק. דאָס יינגל גייט ניט אַוועק פון פענצטער. ער
שטייט און קוקט זיך צו צום שפּיל. מיטאַמאָל טוט אַ האָן אַ קריי.
די קאַרליקלעך פאַרשווינדן. נחמן איז שלעפּעריק. ער שפאַרט אָן
דעם קאַפּ אויפן פענצטער, וואַרט זיי זאלן צוריקקומען. ער שלאַפּט
אין.

דער מאַטע געפינט אים שלאַפּנדיק, האַלב זיצנדיק אויף אַ
שטול מיטן קאַפּ אָנגעשפאַרט אויפן פענצטער. ער קאָן ניט פאַר-
נעמען וואָס פאַר אַ גולם אַ קינד דאָס איז.

יאָרן שפּעטער, ווען חיים נחמן איז געוואָרן דער גרויסער ביאַליק,
האַט ער אָנגעשריבן אַ פּאָעמע אויף העברייאיש מיטן נאָמען „גמדי
ליל“ — נאַכט-שרעטעלעך. מענטשן זיינען געווען אַנטיציקט פון
דער שיינער פּאַנטאַזיע. קיינער האָט ניט געוואוסט, אַז דאָס האָט
ביאַליק דערציילט, וואָס ער האָט געזען ביים פענצטער, אין דער
נאַכט, ווען ער האָט צום ערשטן מאַל אין זיין לעבן דערזען לבנה-ליכט.

דער אַלף בית — אַ ראַטע סאַלדאַטן מיט אַ פייקלעך

ביאַליק איז פינף יאָר אַלט. מען האָט אים אָפּגעגעבן אין חדר.
אין חדר איז דעם יינגל ערנער ווי אין דער היים. אין דער היים
איז דאָ נאָר איין מאַטע אַ בייזער, אין חדר זיינען דאָ פּופּצן יינגלעך,
אַ רבי און אַ באַהעלפּער. איז דער רבי ווייס נאָר איין זאָך — קנאַקן
מיטן קאַנטשיק, און דער באַהעלפּער האָט גאָר אַ פּאַסקודנע טבע:
אַ עפעס געפעלט אים ניט (און וואָס געפעלט אים יאָ?), טוט ער
אַ שמיר מיט אַלע פינף פינגער איבערן יינגלס פנים. דער מיטלסטער
פינגער צעקוועטשט דעם יינגלס נאָז. און די יינגלעך, מיינט איר,
זיינען בעסער? זיי האַלטן זיך אין איין רייזן מיט אים. פון וואַנען
האַבן זיי זיך דערוואוסט אַלע זיינע צונעמענישן? פון דעם ערשטן
טאָג אין חדר רופּט מען אים „דער ייד מיט דער ליולקע“, „גולם“.

אינגיבן איז צוגעקומען אַ נייער צונעמעניש — באַראַבאַנטשיק.
ס'האַט געטראָפּן דעם ערשטן טאָג אין חדר. דער באַהעלפּער
האַט אויסגעזעצט די יינגלעך אַרום מיט, האָט אַוועקגעלייגט אַ גרויסן
אַלף בית און אָנגעהויבן לערנען. דער קליינער נחמן האָט געזען
ווי די בוכשטאַבן זיינען אויסגעשמעלט און עס איז אים געפעלן גע-
וואָרן. ער זעט דריי גלייכע שורות:

א כ ג ד ה ו ז ח ט י כ ך ל מ ם נ ן ס ע פ פ צ ץ ק ר ש ת
א כ ג ד ה ו ז ח ט י כ ך ל מ ם נ ן ס ע פ פ צ ץ ק ר ש ת
א כ ג ד ה ו ז ח ט י כ ך ל מ ם נ ן ס ע פ פ צ ץ ק ר ש ת

הויבט אן דער באהעלפער: זאגט קינדערלעך! אַלף, בית, גימל.
די קינדער זאגן נאָך, און דער קליינער נחמן הערט ניט וואָס דער
באהעלפער זינגט מיט די קינדער. די בוכשטאַבן זיינען דאָך סאַל-
דאַטן — זיי שטייען אויסעגשטעלט אין רייען איינע נאָך די אנדערע
פונקט ווי סאַלדאַטן. לעצטן זומער איז אזא ראַטע סאַלדאַטן פאַר-
בייגעגאַנגען זייער הויז אין דאַרף. דער ערשמער, דער אַלף, איז
דער באַראַכאַנטשיק, דער פייקלער, ער פייקלט און די איבעריקע
גייען אים נאָך. זעט דער באהעלפער, אז דער קליינער נחמן שאַקלט
זיך נאָר, אָבער ער זינגט ניט, שטעלט ער אָפּ דאָס געזאַנג, ווייזט
אויפן אַלף און פרעגט נחמען:

— זאָג מיר נאָר, וואָס איז דאָס? — און נחמן ענטפערט באַלד:
— אַ פייקלער!

די יינגלעך שיסן אויס מיט אַ געלעכטער און שרייען אויס:
באַראַכאַנטשיק! באַראַכאַנטשיק! און דער באהעלפער טוט נחמען
אַ שמיר איבערן פנים מיט אַלע פינגער. די נאָז ווערט ביים
קינד רויט ווי אַ בוריק, און די אויגן פול מיט טרערן, אָבער ניט פון
ווייטיק נאָר פון פאַרדרום, וואָס דעם ערשטן טאַג אין חדר האָט
ער שוין געקראָגן אַ נייעם צונאַמען.

די קינדער רייצן זיך מיט אים, נחמן זיצט אין אַ ווינקל שטיל.
ער טראַכט: איך וועל זיך צוהערן גוט צום באהעלפער און אויס-
לערנען די נעמען פון די בוכשטאַבן. מען וועט פון מיר מער ניט
לאַכן. אָבער סגייט ניט. זעצט ער זיך נאָר אַוועק ביים טיש לעבן
אַלף בית, נעמען אָן די אותיות מאַדנע געשמאַלטן.

אַט איז אַ שין, ש, סאיז דאָך אַ פיפערנאַמער מיט דריי קעפּ,
אַ ווילדע חיה וואָס קאַן איינשלינגען דריי מענטשן מיט אַמאַל. דער
למד, ל, קלאַר ווי דער טאַג, סאיז אַ שטאַרך מיט אַ לאַנגן האַלדז,
וואָס שטייט שמענדיק אין די בלאַטעס אויף איין פּוס. דער גימל,
ג, — אַ שטיוול וואָס איז אויסגעמאַלן אויף די שילדן ביי אַ שוסמער.
דער דלד, ד, איז אַ האַק — יעדער איינער קאַן עס זען, און דער
קליינער בוכשטאַב יוד, י, פאַר אים צימערט נחמען דאָס האַרץ
נעבעך: אזא קלייניקער — אַ קליין פייגעלע, שלעפט זיך שמענדיק

נאך, נאך אנדערע בוכשטאבן. דעם יינגלס הארץ ציטערט, דאָס קליינע פייגעלע זאל זיך נעבעך ניט פארפלאַנטערן צווישן די אנדערע בוכשטאבן, זאל ניט צעטראַטן ווערן.

ווען מען האָט ביאליקן פארהערט, איז געווען צרות, אַבער נאָכן לערנען האָט זיך דאָס יינגל פארוקט אין אַ ווינקל און גע-טראַכט פון די מאַדנע געשמאַלטן, פון די בוכשטאבן. ער האָט זיך געוואונדערט פארוואָס רופט דער באַהעלפער די אותיות מיט אַזעלכע מאַדנע נעמען, אַז יעדער איינער קאָן זען זייערע ריכטיקע געשמאַלטן.

מילך פון וואַנט

דער טאַמע פאַרדינט ווייניק. אין הויז ווערט די נויט גרעסער. עס פאַרשווינדט די קופערנע פאַן, די קופערנע קוואַרט און די קישנס און דאָס מעשענע שמייסל. מיט אַ פאַר טעג צוריק האָט דער קליינער נחמן געזען ווי די מאַמע וויקלט איין אין אַ ווייסן לילעך די לייכטער, אין וועלכע זי בענטשט ליכט, און טראַגט זיי ערגעץ אַוועק. די מאַמע האָט געוויינט. יענע וואָך איז געווען גענוג ברויט און הערינג אין הויז, אַבער דער שבת איז געווען אַ טרויעריקער.

נחמן פלעגט וואַרטן אויף די שבתים. ער האָט ליב געהאַט קומען אַהיים פון שול פרייטיק-צונאַכט. דער מיש איז געווען געדעקט מיט אַ ווייסן מישטעך. אויף איין ברעג מיש שמייען פיר לייכטער, אין יעדן לייכטער אַ ברענענדיק ליכט. די פיר פלעמלעך וואַרפן מאַדנע שאַטנס פון יעדער זאָך אויף די ווענט. פון יעדן קאַפּ ווערט פיר קעפּ, פון יעדער האַנט פיר הענט. אויף דעם אַנדערן ברעג מיש צוויי בייכיקע פרישע חלות צוגעדעקט מיט אַ ווייסער סערוועטקע מיט רויטע ברעגעס.

היינטיקער שבת איז אַ טרויעריקער. די פיר ליכט זיינען צו-געקלעפט צו אַ ציגל. דער קליינער נחמן קאָן ניט פאַרליידן די רויטקייט פון ציגל אויף דעם ווייסן מישטעך — די רויטקייט איז וואַכעדיק. אויף דעם אַנדערן ברעג מיש ליגט אַ שוואַרץ ברויט, די סערוועטקע האָט זיך אַראַפּגערוקט, און דאָס ברויט שוואַרצט פון דעם ווייסן מישטעך. עס דערמאַנט נחמען דעם ריח פון ביליקן טאַכאַק און די שאַרפּקייט פון בראַנפן, וואָס ער פלעגט פילן אין די וואַכעדיקע טעג אין דאַרף.

דער טאַמע מאַכט קידוש. דער זעלבער פריילעכער קידוש ווי

אלעמאל, אבער דער טאטע זינגט עס אויס אזוי טרויעריק. נאָכן
 קידוש שניידט דער טאטע מיטן מעמפן מעסער דאָס שוואַרצע ברויט
 און גיט יעדן קינד אַ המוציא. די קינדער קייען דאָס האַרמע ברויט.
 איין געריכט. צווישן די געריכטן זינגט מען אלעמאל זמירות, גע-
 זאָנגען לכבוד שבת. דער טאטע הויכט אָן די זמירות — די קינדער
 כאַפן אונטער. באַלד ווערט דער טאטע אַנמשוויגן, וויל איינהאַלטן
 די טרערן. אין הויז איז שטיל. מען הערט ווי די ליכט ברענען. די
 מאַמע דערלאַנגט דאָס צווייטע געריכט, הערינג. מען קייט שווייגן-
 דיק און טרויעריק. וואַכעדיק געזאָנג. נחמנען דוכט זיך, אַז דאָס
 זינגט אזוי די גויט. ווען מען האָט געגעסן צו זאָט. און דער טאטע האָט
 געמאַכט קידוש אויף וויין, עס איז געווען פלייש און הייסע יויך,
 און אַלע קינדער צוזאַמען מיטן טאטן האָבן געזונגען זמירות, האָט
 מען ניט געהערט דאָס גרילצן פון גריל, אַבער אַז אין הויז איז מער
 ניטאָ ווי שוואַרץ ברויט און הערינג, אויף דעם ווייסן טישטעך ליגט
 אַ רויטער, מיאוסער ציגל, זינגט די גריל, וואָס איז באַהאַלטן אין אַ
 שפּאַלט אין וואַנט. עס צעלאָזט זיך די גריל מיט איר שניידנדיק
 וואַכעדיק געזאָנג.

אַ גרויס רחמנות ווערט דערוועקט אין דעם קליינעם יינגלס
 האַרצן אויף דעם טאטן און דער מאַמען. ער מוז זיי העלפן. שאַ,
 אַט האָט ער אַ פּלאַן. ער וועט אַרויסמעלקן מילך פון וואַנט. ער דאַרף
 נאָר געפינען דאָס פּאַסיקע שטיקל וואַנט.

מעלקן די וואַנט איז גרינג. ער האָט ערשט לעצטע וואַך גע-
 הערט ווי אַ ייד האָט געצאַפּט וויין פון וואַנט. יאָסל ריוועס האָט
 עס דערציילט אין חדר. יאָסלס טאטע האָט עס אַליין געזען. נו,
 אַז יענער האָט אזוי געמאַן, פאַרוואָס זאָל ער, דער קליינער נחמקע,
 עס ניט קאַנען טאָן?

זוכט ער אַ פּאַסיק שטיקל וואַנט. געפינט ער עס אין קיך,
 לעבן סאַמע דיל. די וואַנט איז דאָרט נאָס און בייכיק — אַוודאי
 אַנגעפילט מיט צופיל מילך. ער וועט מאַכן אַ לעכל און אַנשעפן פולע
 עמערס מיט מילך. די מילך, וועט מען פאַרקויפן און פאַר דעם
 געלט קויפן חלה און פלייש און נייע לייכטער.

גייט דער קליינער ביאַליק איבער די הויפן און קלייכט אויף
 אַוואו אַ שטיקל שערבל, אַוואו אַ צעבראַכענע פּלאַש, אַן אַלט צע-
 בראַכן קענדל, אַן אַלטע יאַרמולקע, אַן עמער אַן אַ הענטל, אַן אַלטע

פאן. אויך א פראַבקע האָט ער געפונען. מען דארף פאַרשטאַפן די וואַנט נאַכדעם ווי מען וועט פאַרטיק ווערן מיטן צאַפן די מילך, אַניט וועט דאָך דאָס הויז פאַרפלייצט ווערן.

אויפגעקליבן די כלים, זעצט זיך דער קליינער נחמקע אוועק לעבן וואַנט, אַ משוואַק אין איין האַנט, אַ שטיין אין דער אַנדערער, און האַקט דעם משוואַק אין וואַנט. אַביסל אַ צו שווערע אַרבעט פאַר אַ פינגער יאָריק קינד. דאָס יינגל אַרבעט שווער. באַלד, באַלד און דער משוואַק וועט דורכלעכערן די וואַנט, און אַ שמראָם מילך וועט זיך אַ גאַס טאַן.

סאיז אים אַבער ניט געווען באַשערט צו ענדיקן די אַרבעט. דער מאַמע איז אַריין אין הויז. ער האָט דערזען דאָס קינד זיצנדיק אויפן דיל און האַקנדיק אין וואַנט, האָט ער זיך צעשריען:

— געוואַלט וואָס טוט מען מיט דעם צעדרייטן קינד? ער האָט זיך שוין גענומען ברעכן ווענט! אָט אַ גולם!

מען האָט אַרויסגעוואַרפן אַלע כלים וואָס דאָס יינגל האָט אָנגעקליבן און אים גוט באַשמראַפּט. ביאָליק האָט געהלשט נאָך אַמאָל פּראַוווּן מעלקן די וואַנט, אַבער ער האָט מורא געהאַט פאַרן טאַטן.

די גריל גרילצט העכער

נאָכן פאַטערס טויט איז די נויט אין הויז נאָך גרעסער געוואָרן. די גריל האָט געגרילצט שוין אין מיטן וואָך אויך. דאָס יינגל איז ווי מיט אַמאָל עלטער געוואָרן. ער האָט אָנגעהויבן פאַרשטיין אַ סך זאַכן. ער האָט שוין געוואוסט, אַז די ווענט זיינען נאָס ניט ווייל זיי זיינען פול מיט מילך, נאָר ווייל דאָס הויז ווערט זעלמן געהייצט, דער דאָך רינט, דער טינק אויף די ווענט איז אַלט.

דער קליינער ביאָליק זעט שוין און באַמערקט אַלין. די מאַמע שטייט אויף פאַרטאָג, פאַרעט זיך ביים אויוון אָנצוגרייטן עפעס פאַר די קינדער. זי רעדט און וויינט אין זיך. אירע ליפן שעפטשען אַ תפלה, אַ געבעט צו גאָט: „אַלמעכטיקער, באַרעמהאַרציקער, האָב רחמנות אויף מיינע קינדער, שפּייז זיי ווי דו שפּייזסט די ווערים אונטער אַ שטיין“.

זי האָט געדאַרפט אויפשטיין פרי, די מאַמע, און צוגרייטן אַלין אויף אַ גאַנצן טאַג פאַר די קינדער. זי אַליין האָט זיך געלאָזן מיט אַן אָנגעפאַקטן קויש מיט סחורה איבער די רייכע הייזער פאַר-

קויפן עפעס און פארדינען עס? פאר די קליינע קינדער. ביינאכט
 איז זי געקומען א מידע אהיים. זי האט זיך ניט געקאנט צוועצן.
 געווען גענוג ארבעט פאר איר. מען האט געדארפט פארריכטן
 העמדלעך, פארצירעווען זאקן. יעדע וויילע פלעגט זי איינדרעמלען
 פון מידקייט; באַלד האט זי זיך אַבער אויפגעכאַפט און ווייטער
 געאַרבעט. דאָס קליינע לעמפל צאַנקט, דאָס פלעמל צימערט און
 אזוי ווי עס רעדט מיט רחמנות: אַרעמע מאַמע, אַרעמע יתומימלעך.

איינמאַל אַ וואָך באַקט די מאַמע ברויט. זי שטייט אויף אינמיטן
 נאַכט. נחמן איז אויך וואָך. ער זעט ווי די מאַמע קנעט דאָס טייג,
 קנעט און זיפצט און בעט גאַט: „האַר פון דער וועלט, שטאַרק מיך,
 פון מיינע קינדערלעכס וועגן! שטאַרק מיך! וואָס בין איך? אַן
 אַרעמע יידענע, און דאַרף שפּייזן זיבן יתומימלעך“. טרערן רינען
 פון אירע אויגן און פאַלן אַריין אין טייג.

און אַז ביאַליק עסט אינדערפרי פון פרישן ברויט, דוכט זיך אים,
 אַז מיט יעדן ביסן שלינגט ער אַראָפּ דער מאַמעס אַ טרער.
 יאָרן שפּעטער האָט עס ביאַליק וואונדערלעך שיינ באַשריבן
 אין זיין ליד „שירתי“ („מיין פאַעזיע“).

ד ע ר ז י י ד ע

דער זיידע יעקב משה האט צוגענומען ביאליקן צו זיך, זאל די
 מאמע האבן מיט איין מויל ווייניקער צו שפייזן. ביאליק האט גע-
 האט מער צו עסן, א בעסער געלעגער צום שלאָפן, אַבער ער האָט
 זיך ניט געפילט גליקלעך. ער האָט געבענקט נאָך דער מאַמע, נאָך
 די ברידער און די שוועסטער.

דער זיידע איז נאָך צו אַלע צרות געווען זייער אַ שמרענגער.
 נאָכן פאַטערס טויט איז דאָס יינגל געוואָרן אַ פרייער פויגל, פלעגט
 זיך שפּילן ווען ער האָט געוואָלט, פאַרבאַכט אין וואַלד און פעלד,
 און איצט וויל דער זיידע, אַז דאָס יינגל זאל זיין גוט און פרום;
 היט אים אָפּ, ער זאל ניט שטיפן, ניט פאַרנעמען זיך מיט נאַרישקייטן.

ביאליקן איז אַבער געווען שווער איינצוהיטן. ער פלעגט זיך
 אַרויסכאַפן הינטערן שטאַט, וואַנדערן אין פעלד און וואַלד, נאָכ-
 קוקן פליענדיקע פייגל, שוועבנדיקע וואַלקנס. ער פלעגט קומען אהיים
 שפעט אין אַוונט, זיך וועלן אַריינגבענען שטיל אין הויז, קיינער

זאל ניט זען, אבער סאיז אים קיינמאל ניט געלונגען. דער זיידע האָט אים אָפגעוואַרט.

ביאַליק איז שוין געווען אַ היפש יינגל, אַ יאָר צען-צוועלף, האָט אים דער זיידע ניט געשלאָגן. אָבער ער האָט אים געמוסט, געשטראַפט, געבייזערט זיך, געלאַכט פון אים. דאָס איז נאָך ערגער פון קלעפּ.

דאָס יינגל האָט פיינט געהאַט דעם זיידנס שטראַף רייד. ער האָט זיי געוואַלט פאַרמיידן. אַ פאַר מעג איז ער געווען שמיל, גע-פאַלגט, באַלד האָט ער זיך אָבער ווייטער פאַרבענקט נאָך וואַלד און פעלד און איז ניט געוואָרן אויף אַ גאַנצן מאָג. ביסלעכווייז האָט זיך נחמן געביטן — און איז געוואָרן שטאַרק באַליבט ביים זיידן.

דאָס יינגל האָט זיך צוגעכאַפט מיט אַ מאַדנעם פלייס צום לערנען. ספרים און ביכער האָבן פאַרכאַפט דעם יינגלס פאַנטאַזיע. ער האָט איבערגעיאָגט אַלע זיינע חברים אין לערנען.

לערנען האָט דאָן געמיינט נאָר איין זאַך: לערנען גמרא, דעם טייל פון די הייליקע יידישע ספרים, וואו סווערט אויסגעטייטשט די ביבל און וואו אַלע דינים, געזעצן, וואָס אַ פרומער ייד דאַרף וויסן, ווערן קלאַר אַרויסגעבראַכט. ניט נאָר דאָס קענען גמרא האָט זיך גערעכנט פאַר אַ גרויסער זאַך, אויך דער עצם לערנען איז געווען אַ מצוה — אַ גוטע זאַך. אַ יינגל פלעגט אָנהייבן לערנען גמרא ווען ער איז אַלט געווען אַ יאָר אַכט. ספלעגט געדויערן אַ יאָר פיר-פינף, ביז אַ בחורל האָט זיך אויסגעלערנט לערנען אַליין אַ בלאַט גמרא, דאָן האָט ער אָנגעהויבן לערנען פאַר זיך — דאָס מיינט אַן דער הילף פון רבין.

ביאַליק האָט אָנגעהויבן לערנען פאַר זיך צו עלף יאָר. ער האָט געלערנט אין אַ קליין בית-מדרש וואָס איז געווען אין עק שטאָט. ווייניק מענטשן זיינען אַהין געקומען דאווענען. זעלטן ווען עמעצער פלעגט אַהין פאַרבלאַנדזשען און דער קליינער ביאַליק האָט געהאַט דאָס בית-המדרש אינגאַנצן פאַר זיך.

ער האָט געלערנט טאַג און נאַכט. פלעגט אויפשמיינן ווען סאיז געווען פינצטער און לערנען ביז שפעט אין דער נאַכט. באַלד האָט ער געקראָגן דעם נאַמען פון אַ גרויסן מתמיד — אַ זייער פלייסיקער לערנער.

שפעט ביינאכט ווען עמעצער פלעגט דורכפארן פארביי דעם קלויז, האָט ער געהערט דעם יינגלס קול. סאיז שטיל אַרום, נאָר אַ פאַר שמערן גלאַנצן אויבן אין הימל. די גראָזן שעפטשען שטיל אין פעלד, די פענצמער פון די הייזער זיינען פינצמער, בלינד, נאָר איין פענצמער אין בית-המדרש איז ליכטיק, דאָרט זיצט, מיט אַ ליכט אין האַנט, דער מתמיד ביאָליק און לערנט.

יאָרן שפעטער, ווען דאָס יינגל איז געוואָרן דער גרויסער דיכטער ביאָליק, האָט ער דאָס אַליץ באַשריבן אין זיין באַרימט ליד „המתמיד“.

י ש י ב ה

נאָך עטלעכע יאָר לערנען אין בית-המדרש, איז ביאָליקס פליי-סיקייט קלענער געוואָרן. ער האָט געוואַלט קאָנען, אַחוץ גמרא, אויך וועלטלעכע וויסנשאַפטן. ער האָט זיך אָנגעהויבן חבֿרן מיט משכילים. משכילים, אָדער אויפגעקלערטע, האָבן זיך גערופן די יידן, וואָס האָבן ניט שטאַרק געהאַלטן פון פרומקייט. זיי האָבן געשמרעכט צו אַלגע-מיינער וועלטלעכער בילדונג. ביי זיי האָט ביאָליק געקראָגן לשון-קודשדיקע ביכלעך, וועלכע האָבן אים געמאַכט פאַר אַן אויפגע-קלערטן. אויך האָט ער זיך פון זיי דערוואוסט, אַז אין דער שטאַט וואַלאַזשין געפינט זיך אַ ישיבה, אַ העכערע שול פאַר גמרא, און אַז אין אַט דער ישיבה לערנט מען, אַחוץ גמרא, אויך אַלגעמיינע לימודים. ביאָליק האָט זיך אוועקגעלאָזן קיין וואַלאַזשין. דאָרט זיינען געווען אַ סך געלערנטע יונגעלייט, גרויסע קענער פון תלמוד (גמרא) און אויך גרויסע משכילים, וואוילקענענדיקע. ביאָליק האָט ליב געהאַט צו חבֿרן זיך מיט זיי און צו פירן מיט זיי געשפרעכן.

אין יענער צייט איז פאַרשפּרייט געוואָרן דער געדאַנק פון די חובבי-ציון, די ליכהאַבער פון ציון. כמעט אַלע בחורים פון וואַלאַזשין זיינען געווען חובבי-ציון. זיי האָבן געגלויבט, אַז דאָס יידישע פאָלק דאַרף צוריקקריגן זיין אַמאָליק לאַנד, ארץ ישראל, און זיך דאָרט באַזעצן. זיי האָבן אויך געהאַלטן, אַז מען דאַרף אויפלעבן די אַלטע העברייאישע שפּראַך, אויף וועלכער די נביאים האָבן גערעדט. ביאָליק איז אויך געוואָרן אַ ציוניסט און אַ העברייאיסט.

ער האָט אָנגעהויבן שרייבן. ער האָט געשריבן לידער, און די חברים האָבן פון אים זייער שטאַרק געהאַלטן.

סאיז פּרילינג. דער יונגער ביאָליק זיצט לעבן פענצמער און

דאָס ערשטע געדרוקטע ליד

קוקט צרויס אין גאָס. אַלץ האָט אויפגעלעכט. די פייגל וואָס זיינען
 אוועקגעפליגן אין די וואַרעמע לענדער איבערן ווינטער, האָבן זיך
 צוריקגעקערט און פילן אָן די לופט מיט זייער געזאָגן. ביאָליקס האַרץ
 איז פול מיט בענקשאַפט צו די ווייטע לענדער. ער דערמאָנט זיך,
 אַז אַרץ ישראל איז אויך איינס פון די לענדער, וואו סאיז כמעט
 שטענדיק זומער. פרעגט ער דאָס פייגעלע צי עס האָט אים געבראַכט
 אַ גרום פון אַרץ-ישראל. ער פרעגט זיך ביי אים נאָך אויף די באַ-
 וואוסטע היסטאָרישע פלעצער, אויפן ירדן, אויף דעם מאָל פון
 שרון און אויף די יידישע קאַלאָניסטן, וואָס אַרבעטן דאָרט אויף
 די פעלדער. ער ווינטשט זיך אויך האָבן פליגלען, צו פליען אַהין וואו
 עס בלייבט דער טייטל-בוים און עס וואַקסט דער מאַנדל-בוים. ער
 האָט דאָס אַלץ אויסגעדריקט אין אַ ליד. דאָס ליד רופט זיך „צו אַ
 פייגעלע“ — „אל הצפור“, אין העברייאיש.

אַ קורצע צייט שפעטער איז ביאָליק אָפגעפאַרן קיין אַדעס.
 דאָרטן האָט ער זיך באַקאַנט מיט ראַווינצקין. ראַווינצקי האָט דאָס
 ליד אָפגעדרוקט אין זשורנאַל „הפרדס“. דאָס איז געווען ביאָליקס
 ערשטע געדרוקטע ליד. דער דיכטער איז דאָן אַלט געווען אַ יאָר
 אַכצן.

ו ו א ק א ב ו ל א ר

צונעמעניש —	Nickname
שרעטעלעך —	Goblins
גולם (גוילעם) —	Dummy
ראָטע — מיליטערישע אָפטיילונג	Brigade
באַראַבאַנטשיק —	Drummer
שטאָרך —	Stork
אותיות —	Letters
סערוועטקע —	Table napkin
טעמפ —	Dull
המוציא — דאָס ערשטע שטיקל ברויט	
וואָס מען עסט ביי אַ מאַלצייט און מען	
מאַכט דאָרויף די ברכה המוציא לחם מן	
הארץ	
זמירות — שבת און יום־טוב לידער	
נויט —	Need, Poverty
צירעווען —	To darn
פלייס —	Effort
מתמיד (מאַסמיד)	Assiduous student

פראַגן און אַרבעטן

1. ווער איז דער מחבר פון דער מעשה?
2. ווער איז געווען היים נחמן ביאָליק?
3. פאַרוואָס האָט מען אים אַלס קינד גערופן „דער ייד מיט דער ליולקע“?
4. מיט וועלכע נאָך צונעמענישן האָט מען אים גערופן?

5. וואו האָט מען אים געגעבן דעם צונאַמען „באַראַבאַנטשיק“? פאַרוואָס?
6. אין וועלכע פּאָעמען האָט ביאַליק באַשריבן די פּאַנטאַסטישע בילדער וואָס ער האָט געזען אַלס קינד?
7. זיינען דיר באַקאַנט די נעמען פֿון אַנדערע פּאָעמען פֿון חיים נתמן ביאַליק?
8. ווי הייסט דאָס ערשטע ליד, וואָס ביאַליק האָט געדרוקט?
9. וואָס דריקט ביאַליק אויס אין דעם ליד?
10. וואָס איז אַ חובב ציון?
11. פיל אויס די בלאַנקען מיט די געהעריקע ווערטער:
 חיים — — האָט שוין אַלס קינד געהאַט אַ שטאַרקע פּאַרשטעלונג —
 ווען ער האָט געזען די — אין הויז האָט ער באַשלאָסן — די וואַנט.
 ווען דער פּאַטער איז — האָט דער — גענומען ביאַליקן צו זיך.
 דאָ האָט ביאַליק געשטילט זיין בענקשאַפט אַהיים דורך וואַנדערן אין —
 און — נאַכקוקן — — —
 שפּעטער האָט ער זיך גענומען צום לערנען, און נאָך עטלעכע — לערנען
 אין — איז ער אוועק קיין — לערנען דאָרט אין אַ — .
 דאָ איז ער געוואָרן אַ — און האָט אָנגעשריבן זיין ערשטע פּאָעמע — — .
 די פּאָעמע איז געדרוקט געוואָרן אין דעם זשורנאַל — .
 ביאַליק איז דאָן אַלט געווען — .

סאַלדאַטן	הפרדס	אַרעמקייט
פעלד	וואַלד	אַכצן
פויגלען	וואַלאַזשין	אל
פליענדיקע	וואַלקנס	באַראַבאַנטשיק
ציוניסט	זיידע	ביאַליק
קראַפט	יאָר	בית
קינד	ישיבה	בית־מדרש
ראַטע	מעלקן	געשטאַרבן
שוועבנדיקע	מתמיד	געזען
שרעטעלעך	נחמן	העברייאיסט
		הצפור

אַמאָל איז געווען

אין שניי

מ א נ י ל י י ב

בלימעלעך, קרענצעלעך מאַלט אויף די שויבן דער פראַסט, און אין דעם קוימען דער ווינט אַזוי וואַיענדיק בלאַזט. גוט איז אונדז איצטער ביים פריילעכן פייער אין הויז! ביזל דער נאַפט אין דעם שטילינקן לעמפל גייט אויס, ביזל דער זייגער טוט ברוגזלעך שעפטשענען: „שפעט, צייט שוין צו ליגן אין ווייכן, אין וואַרעמען בעט!“ — וועל איך ביים וואַיען און בלאַזן פון ווינט מעשהלעך, לידעלעך, זינגען, דערציילן, מיין קינד.

אין אַזא נאַכט האָט אין וועג זיך געלאָזן אַ ייד. אונטערן אַרעם אַ פעקל, טויט-הונגעריק, מיד; נאַר מיט ב ט ח ו ן אין האַרצן צום האַר פון דער וועלט, שלעפט ער זיך עלנד אין אַפענעם, שנייאיקן פעלד. פעלד הינטער אים און פאַר אים אין דער ווייט, אין דער ברייט, שניי איז אים איבער די קני, און דער וועג איז פאַרווייט;

און ווי א פויגל א ווילדער טראַגט אום זיך דער ווינט,
הורבעט אן שניי, גיט א דריי אין דער לופט און פאַרשווינדט,
קומט באַלד צוריק, רייסט דעם יידן די פאַלעס און באַרד,
קוים מיט די כוחות דער ייד האַלט זיך איין אויפן אַרט.
הויבט אויף דער ייד צו דעם הימל מיט רחמים זיין בליק:
גאַטעניו, ברענג דו ב ש ל ו ם אַהיים מיך צוריק,
נאָר איבער אים איז דער הימל אַ גרויער ווי בליי,
און אַרום אים טראַגט דער ווינט זיך א ווילדער און פריי.
הערט ניט דער הימל דעם יידנס געבעט און געשריי,
שטויסט אים דער ווינט און ער וואַרפט אים אַ מידן אין שניי.
אויפשטיין פון שניי האַט שוין מער ניט קיין כוח דער ייד,
עפעס אַ פוילקייט אַ זיסע פילט אַן יעדעס גליד.
און אין די ביינער צעגיסט זיך אַ וואַרעמע רוי.
אַט, און די אויגן פאַמעלענקע שליסן זיך צו.

פלוצלונג — ער גלויבט זיך אַליין ניט — אַ קרעטשמע זאָל זיין ?
שלאַגט אין דער נאַכט פון אַ פענצטער אַ פריילעכער שיין.
סריפעט דער ווינט מיטן טויער, מאַכט צו, עפנט אויף;
שליטנס געלאָדן מיט ס ח ו ר ו ת , פול שטייען אין הויף.
און ביי די שליטנס פאַרבונדענע שטייען די פערד,
עסן דעם האַבער און רייסן דעם שניי ביז דער ערד.
פרייט זיך דער ייד, וואָס דער ב ו ר א האַט אין אַזאַ נאַכט
אים צו אַ מענטשלעכן י ש ו ב ב ש ל ו ם געבראַכט.
פריילעכע יידישע פנימער, יידישע רייד !
איבער דער שטוב גיסט דער הענג-לאַמפ אַ ליכטיקייט אויס.
סטראַגט זיך אַ ר י ח פון טאַביק און בראַנפן און שווייס.
גיבן די יידן אים „ ש ל ו ם “ : „פון וואַנען אַ ייד ?“
לאַכט ער : אַז ער האַט געלאָזט זיך צו-פוס פון יאַריד,
און אַז דער וועג איז געווען אַ ביסעלע שווער,
האַט ער געבלאַנדזשעט, ביז ער האַט געטראַפן אַהער.
לאַכן די יידן מיט אים, נאָר זיי ווערן באַלד שטיל ...
יעדערנס האַרצן פילט אַן אַ ר ח מ נ ו ת - געפיל,
יעדערנס פ נ י ם און שטערן ווערט כמורנע, פאַרטראַכט :
„ווי לאָזט אַ ייד זיך צו-פוס גיין אין אַט אַזאַ נאַכט ?“

ווערט באַלד דער טיש מיט מאכלים און בראָנפן געגרייט,
וואָשט זיך צום עסן דער ייד, מאַכט ה מ ו צ י א אויף ברויט,
זאָגט צו די יידן „ל ח י י ם !“ — „ל ש ל ו ם , ר' ייד!“
עסט ער און טרינקט, און אַ וואַרעמע זאַטיקע פרייד
גיסט זיך, צעגייט אין זיין האַרץ, אַזש סלייב ווערט אים הייס,
ווישט מיטן האַנט ער פון פנים דעם וואַרעמען שווייס.
עסט ער און טרינקט, און ער עסט אַזש עס גייט שוין ניט מער.
בענטשט ער, און סשיינט אין זיין אויג אַ גאַטספאַרכטיקע טרער.
איצטער וואַלט ער מיט די יידן געשמועסט ביז שפעט!
אַבער עס וואַרט און עס ווינקט אים דאָס פּוכאַווע בעט,
און די ביינער, דערוואַרעמטע, גאַרן נאָך רו,
און ווי פון זיך זיינע אויגן האַלב שליסן זיך צו,
און צו דעם קישן עס ציט זיך און נייגט זיך דער קאַפּ,
פאַלט ער אַזוי אין די קליידער אין בעט ווי אַ סנאַפּ.

פלוצלונג דערפילט ער — זיין האַלדז ווערט צואַמענגעדריקט,
עמעצער וואַרפט זיך אויף אים, אַזש דער אַטעם פאַרשטיקט!
און ער דערזעט באַלד זיין ווייב און די קינדערלעך שטיין,
ברעכן די הענט, ברעכן אויס אין אַ ביטער געוויין.

אַ, ניט געוויינט האָט זיין ווייב און זיין לייבלעכעס קינד,
נאָר איבער אים אויפן פעלד האָט געוואַיעט דער ווינט.
מאַרגן, פרימאַרגן, ווען שטיל נאָך געשלאָפן איז גאָט,
זיינען שוין גו י י ם מיט שליטנס געפאַרן אין שטאַט;
האַבן די גו י י ם געפונען דעם יידן פאַרווייט,
האַבן די גו י י ם געפונען דעם יידן שוין טויט.
האַבן די גו י י ם זיך אַרום דעם טויטן צעשטעלט,
האַבן זיין פעקל צעעפנט: „האַ, האַ, וויפל געלט!“
האַבן די גו י י ם זיין ט ל י ת און ת פ י ל י ן באַטראַכט,
אינער אַ גו י י ם האָט גאָר גראַב אויפן קו ל זיך צעלאַכט,
אַבער די אַנדערע זיינען געשטאַנען ווי שטום,
און נאָכאַנאַנד זיך געצלמט, דערשראַקן און פרום.

בלימעלעך, קרענצעלעך מאַלט אויף די שויבן דער פּראָסט,
און אין דעם קוימען דער ווינט אַזוי וואַיענדיק בלאָזט.

גוט איז אונדז ביים פריילעכן פייער אין הויז!
 ביזל דער נאפט אין דעם שטילינקן לעמפל גייט אויס,
 ביזל דער זייגער טוט ב ר ו ג ז ל ע ך ש ע פ ט ש ע נ ע ן : „ ש פ ע ט ,
 צייט שוין צו ליגן אין ווייכן, אין וואַרעמען בעט!“ —
 וועל איך ביים וואַיען און בלאַזן פון ווינט
 מ ע ש ה ל ע ך , לידעלעך, זינגען, דערציילן, מיין קינד.

ו ו אַ ק א ב ו ל א ר

וואשט זיך צו עסן — אַ ספעציעלער
 וועג פון וואַשן די הענט און זאָגן אַ
 תפלה פאַרן עסן
 מאכט המוציא — זאָגט די ברכה המוציא
 לחם מן הארץ
 פּוּכְאוֹוּע — ווייך; פּוּך — Down

בטחון (ביטאָכען) — Trust
 הורבעט — מאַכט בערגלעך
 פאַמעלינקע — לאַנגזאַם Slowly
 בורא (בורע) — God, Creator
 ישוב — Settlement
 יאָריד — County fair, Market day
 בלאַנדזשעט — ווייסט גיט דעם וועג
 Went astray

זיבן גוטע יאר

י. ל. פּרץ

א.

דאָס איז אַ געשיכטע, וואָס איז געשען אין טורבין.
אין טורבין איז געווען אַמאָל אַ טרעגער, האָט ער געהייסן
טוביה און איז געווען אַ גרויסער אַרעמאָן. איינמאָל, דאָנערשטיק,
שטייט ער אַזוי אין מאַרק, מיט די פּאַלעס פאַרשאַרצט אונטערן
שטריק אויף די לענדן, און קוקט אויס, פון וואָנען עס וועט קומען
זיין הילף, ער זאָל פאַרדינען עפּעס אויף שבת. און דאָ שטייען די
געוועלכע אַרום און אַרום ליידיק: אין יוצא ואין בא: מען זעט
נישט, עס זאָל עמעצער קומען סחורה קויפן, עס זאָל זיין וואָס אַפּ-
צוטראָגן. הויכט ער געבעך אויף די אויגן צום הימל מיט אַ געבעט,
ער זאָל חלילה קיין פאַרשטערטן שבת נישט האָבן, און זיין ווייב
סערל מיט די קינדער זאָלן, חס ושלום, נישט הונגען אום שבת.
ווי ער איז אַזוי מתפלל, דערפילט ער, אַז עמעץ גיט אים אַ
צי פאַר דער פּאַלע. קוקט ער זיך אום, זעט ער פאַר זיך אַ דייטשל,
אַנגעטאָן ווי אַ שיסער אין וואַלד, מיט אַ פּעדער אויפן קאַפעליושל
און אַ גרינעס אויפלאג אויפן שפּענצער. און דאָס דייטשל זאָגט צו

אים אויף ריין דייטש, וואָס מיר זעצן איבער אויף עברי-טײַטש, מיט די ווערטער :

— הער, טוביה, דיר איז באַשערט געוואָרן זיבן גוטע יאָר, זיבן יאָר פון מזל און הצלחה און אוצרות געלט. ווענדט זיך עס אַבער אַן דיר, ווען דו ווילסט האַבן די גוטע יאָר. ווילסטו — וועט דיר אויפשיינען דיין מזל נאָך דעם היינטיקן מאָג, און איידער עס וועט אונטערגיין די זון, וואָס שטייט דיר איבערן קאָפּ, וועסטו קאָנען אַפּקויפּן גאַנץ טורבין מיט דער סביבה, אַבער נאָך זיבן יאָר וועסטו צוריק ווערן אַן אַרעמאָן, ווי דו ביסט געווען. און ווילסטו, — וועט די גוטע, געבענטשמע צייט קומען ערשט צום סוף פון דינע יאָרן, און דו וועסט אַוועקגיין פון דער וועלט דער גרעסטער גביר.

געוועזן איז עס, ווי עס האָט זיך אַרויסגעוויזן, אליהו הנביא, וואָס האָט זיך, ווי זיין שטייגער איז, אין אַ דייטשל פאַרשמעלט. טוביה אַבער האָט געמיינט, אַז עס איז, להבדיל אַלף אלפי הַבְּדֻלוֹת, אַ פּראָסטער כּישוף-מאַכער, ענטפּערט ער אים :

— מיין ליב דייטשל, לאַז דו מיך געמאַך, וואַרעם איך בין, נישט פאַר דיר געדאַכט, אַ גרויסער עני ואביון, איך האָב אויף שבת נישט, און איך האָב דיר נישט מיט וואָס צו באַצאַלן פאַר דינע עצות מיט דיין טרחה.

אַז דאָס דייטשל אַבער האָט אים נישט אַפּגעלאָזט און איבער-געחזרט אים די ווערטער איין מאָל, צוויי מאָל און דריי מאָל, איז עס טוביהן שוין אַריין אין קאָפּ, ענטפּערט ער אים :

— ווייסטו וואָס, ליב דייטשל, אויב דו מיינסט עס ערנסט מיט מיר און ביסט נישט קיין לועג לרש, און דו פרענסט מיך באמת, מוז איך דיר זאָגן, אַז איך בין מיך נוהג, ביי יעדער זאַך, וואָס קומט מיר פאַר, זיך אַן עצה האַלטן מיט מיין ווייב סערל און אַן איר קאַן איך דיר קיין קלאַרע תשובה נישט געבן.

זאָגט אים דאָס דייטשל, אַז עס איז זייער אַ גוטע זאַך, זיך אַן עצה צו האַלטן מיט דער פרוי, און ראָט אים, ער זאַל זי גיין פּרעגן, און ער, דאָס דייטשל הייסט עס, וועט דאָ שטיין און וואַרטן אויף אַ תשובה.

טוביה קוקט זיך נאָך אַמאָל אום אין אַלע זייטן, קיין פאַרדינסט זעט ער נישט, טראַכט ער זיך, וואָס קאַן ער דאָ אַנווערן, ער וועט אַהיים גיין פּרעגן. לאַזט ער אַראָפּ די פאַלעס און גייט אַרויס הינטער

דער שטאָט, וואו ער האָט געוואוינט, כמעט שוין אויפן פעלד, אין אַ
ליימען שטיבל, איבערשמועסן זיך מיט סערל זיין ווייב.

ב.

ווי סערל האָט אים דערזען דורך דער אָפּענער טיר (עס איז
זומער געווען), איז זי אים אַרויסגעלאָפּן אַקעגן מיט גרויס שמחה:
זי האָט געמיינט, אַז ער ברענגט איר אַ התחלה אויף שבת. זאָגט
ער איר אַבער:

— ניין, סערל, זיין ליבער נאָמען האָט מיר נאָך קיין פאַרדינסט
נישט באַשערט, דערפאַר אַבער איז צו מיר געקומען אַ דייטשל...
און ער דערציילט איר אַזוי און אַזוי, באַשר בכך, דאָס דייטשל
זאָגט, אַז עס זיינען אים באַשערט זיבן גוטע יאָר, און עס ווענדט
זיך אָן אים, ווען די גוטע יאָר זאָלן קומען, אַצינד אַדער פאַר דער
פּטירה, פרעגט ער ביי איר אָן עצה: ווען?

טראַכט סערל נישט לאַנג און ענטפּערט אים:

— גיי, מיין ליבער מאַן, און זאָג דעם דייטשל, אַז דו ווילסט
די זיבן גוטע יאָר אויף דער רגע!

— פאַרוואָס, סערל? — פרעגט טוביה פאַרוואַנדערט — נאָך
זיבן יאָר, וועלן מיר דאָך ווערן צוריק אַרעמע-לייט, און דעם יורד
איז דאָך ערגער, ווי אַ פּראַסמן אַרעמאָן?

— פאַרזאָרג נישט, מיין ליבער גוטער פריינט, די וועלט. דער-
וויל נעם, וואָס מען גיט דיר און זאָג: ברוך ה' יום יום! כּפרט,
אַז מען דאַרף חדר-געלט פאַר די קינדער. מען האָט זיי מיר אַהיים
געשיקט; אָט זע, ווי זיי שפּילן זיך אין זאַמד.

דאָס איז גענוג געווען, טוביה זאָל צוריקלויפּן צום דייטשל
מיט אַ קלאַרער תּשובה, אַז ער וויל די זיבן יאָר תּוך כדי דיבור.
זאָגט אים דאָס דייטשל:

— רעכן נאָר איבער, טוביה, היינט ביסטו אַ מענטש מיט כּוח
און קאַנסט פאַרדינען, אַמאָל מער, אַמאָל ווייניקער. וואָס וועט
אַבער זיין שפּעטער, אַז וועסט עלטער ווערן און וועסט זיין אַ יורד,
און אַזוי פּיל כּוח צו דער אַרבעט וועסטו אויך נישט האַבן?
ענטפּערט טוביה:

— הער, דייטשל, מיין ווייב סערל וויל באַלד. ערשטנס, זאָגט
זי, ברוך ה' יום יום, און הייסט אויף שפּעטער נישט זאָרגן, און

צווייטנס, האָט מען אונדז די קינדער פון חדר אַהיים געשיקט . . .
 — אויב אזוי, — זאָגט אים דאָס דייטשלאַ — גיי אַהיים, און
 איידער דו וועסט קומען אין שטוב אַריין, וועסטו זיין אַן עושר!
 וויל ער אים פאַרט איבערפרעגן וועגן נאָך די זיבן יאָר, איז אים
 אַבער דערווייל דאָס דייטשלאַ פאַרשוואונדן געוואָרן.
 גייט ער, טוביה, אַהיים. געוואוינט, האָבן מיר שוין געזאָגט,
 האָט טוביה הינטער דער שטאַט, כמעט אויפן פרייען פעלד. קומט
 ער צו דער שטוב, זעט ער, ווי די קינדער שפילן זיך הינטער
 דער שטוב אין זאַמד. גייט ער צו, דערזעט ער, אַז זיי שאַרן אַרויס
 פון אַ גריבל נישט קיין זאַמד, נאָר ריין גאַלד, טאַקע זהב טהור . . .
 פאַרשטייט זיך, אַז מער האָט מען נישט געדאַרפט, עס האָבן זיך
 שוין אָנגעהויבן די זיבן גומע יאָר, די זיבן מזלדיקע יאָר . . .

ג.

די צייט לויפט אַבער פּייל פון בויגן, און זיבן יאָר גייען אַריבער
 געשווינד. קומט נאָך די זיבן יאָר דאָס דייטשלאַ צו טוביהן אים אָנ-
 צוזאָגן, אַז די זיבן יאָר זיינען אַריבער, און אַז היינט פאַרנאַכט וועט
 נעלס ווערן דאָס גאַלד אין דער ערד, דאָס גאַלד אין שטוב און
 אפילו דאָס גאַלד, וואָס זיי האָבן געקאַנט באַהאַלטן ביי לייטן . . .
 טרעפט ער טוביהן, ווי ער שטייט אינמיטן מאַרק, ווי פאַר זיבן
 יאָר, מיט די זעלבע פאַרשאַרצטע פּאַלעס אונטער די לענדן, און
 קוקט אויס אויף אַ פאַרדינסט. זאָגט ער אים: הער, טוביה, די זיבן
 יאָר זיינען אַריבער!
 ענטפּערט אים טוביה: „גיי, זאָג מיין ווייב סערל, ווייל דאָס
 עשירות איבער די גאַנצע זיבן יאָר איז געווען ביי איר אין דער
 האַנט“.

גייען זיי ביידע אַרויס הינטער דער שטאַט און קומען צום זעלבן
 ליימענעם הייזל אויפן פעלד און טרעפן סערלען פאַר דער טיר. און
 זי איז אויך אַרעם געקליידט ווי אַמאַל, נאָר איר פנים שמייכלט.
 זאָגט איר דאָס דייטשלאַ מיט די זעלבע ווערטער, אַז די זיבן גומע
 יאָר זיינען אוועק.

ענטפּערט זי אים, אַז זיי האָבן קיין גומע יאָר נאָך נישט אָנגע-
 הויבן צו האָבן, אַז זיי האָבן קיינמאַל נישט געהאַלטן דאָס גאַלד פאַר
 זייער אייגנס, ווייל, וואָס אַ מענטש פאַרדינט מיט זיינע צען פינגער,

דאָס איז זיינס, און אזוי עשירות, וואָס קומט אָן שווייס און אומ-געזוכט, איז נאָר אַ פּיקדון, וואָס זיין ליבער נאָמען לאָזט איבער ביי מענטשן אין די הענט פאַר אַרעמע-לייטס וועגן... זי האָט נאָר פון גאַלד אויף שכר-לימוד גענומען: דאָס איז גאָטס תורה, מעג מען פאַר זיין תורה מיט זיין גאַלד צאָלן, מער נישט! און אויב זיין ליבער נאָמען האָט פון היינט אָן אַ בעסערן בעל-פּיקדון פאַר זיין גאַלד, מהיכא-תיתי, זאָל ער צונעמען און איבערגעבן אָן אַנדערן!

אליהו הנביא האָט עס אויסגעהערט און איז נעלם געוואָרן. ער האָט עס איבערגעגעבן דעם בית-דין של מעלה, און דער בית-דין של מעלה האָט געפּסקנט, אז עס איז קיין בעסערער בעל-פּיקדון נישט פאַראַן, און די זיבן יאָר האָבן זיך נישט אויסגעלאָזט כל זמן טוביה און זיין ווייב סערל האָבן געלעבט.

ו ו א ק א ב ו ל א ר

טרעגער — Carrier, Porter	ברוך די יום יום (באַרוך אַזוינאָי יום יום) — זאָג גאָט פאַר יעדן טאָג באַ-זונדער
לענדן — Loins, Hips	תוך כדי דבור (טויך קדיי דיבור) — ווי ער רעדט אַזוי, באַלד אויפן אָרט עשירות — רייכקייט
אין יוצא ואין בא — קיינער קומט נישט אַרין און קיינער גייט נישט אַרויס	פיקדון (פּיקאַדן) — עפעס וואָס מען גיט איינעם צו באַהאַלטן
להבריל אלא אלא אלפי הברלות — נישט צו פאַרגלייכן	שכר למוד — Tuition fee
עני ואביון (אני העעויון) — אַ גרויסער אַרעמאָן	מהיכא-תיתי (מהייכע טייטע, מאַכטייטע) — זאָל זיין אַזוי
טרהה (טירכע) — מי, אַגשטרענגונג	נעלם — Disappeared
Effort, Trouble	בית-דין — Court of Justice, Tribunal
לועג לרש (לויאייג לאַראַש) — מאַכט שפּאַס פון אַן אַרעמאָן	בית-דין של מעלה — הימלישער, געט-לעכער בית-דין
אַ התחלה (האַטכאַלע) — אַן אַנהויב פּטירה — טויט	פסקענען (פאַסקענען) — Pronounce Judgement
יורד (יורעד) — אַ רייכער וואָס איז פאַר-אַרעמט געוואָרן	

פּראָגן און אַרבעטן

1. צו וועלכן זשאַנער פון פּרעס שרייבן געהערט די מעשה?
2. וואָס וויל אונדז די מעשה לערנען?
3. פאַרוואָס האָבן זיך די זיבן גוטע יאָר ניט אויסגעלאָזט פאַר טוביהן און זיין ווייב סערל?
4. ווער האָט באַשטימט אז די זיבן גוטע יאָר זאָלן ניט אויפהערן?
5. פאַרוואָס האַלטן יידן דאָס דערציען קינדער פאַר אַזוי הייליק?

6. אין וואָס פֿאַר אַ געשטאַלט דערשיינט אליהו הנביא אין דער מעשה ?
7. ווייסטו פון אַ מעשה אין זועלכער אליהו הנביא דערשיינט אין אַן אַנ-
דער געשטאַלט ?
8. ווי אַזוי האָבן זיך די זיבן גוטע יאָר אָנגעהויבן ?
9. שרייב איבער דעם פֿאַרלעצטן פֿאַראַגראַף פון דער מעשה, וועלכער הויבט
זיך אָן : ענטפערט זי אים, אַז זיי האָבן קיין גוטע יאָר ...
10. שרייב איבער די פֿאַלגנדיקע זאַצן אויספילנדיק די בלאַנקען מיט די
ריכטיקע ווערטער :
1. טוביה האָט אויסגעקוקט פון וואַנען עס וועט קומען זיין —, ער
זאָל — עפעס אויף —.
 2. טוביה האָט זיך אומגעקוקט און דערזען פֿאַר זיך אַ —, אָנגעטאָן
ווי אַ — אין —.
 3. געוועזן איז עס — —, וואָס האָט זיך, ווי זיין — איז, אין אַ
דייטשל —.
 4. סערל איז אים — אַקעגן מיט גרויס —, זי האָט געמיינט אַז ער —
איר אַ — אויף —.
 5. ערשטנס, זאָגט זי — — — און הייסט אויף — נישט —.
11. גיב איבער קורץ דעם אינהאַלט פון דער מעשה אין דיינע אייגענע
ווערטער.

דער דין-תורה מיטן ווינט

י. ל. פרץ

איז די צייטן פון מלך שלמה האָט געלעבט אַן אלמנה, אַן אַרעמע, מיטן נאָמען שונמית.

און געלעבט האָט די אלמנה שונמית אין אַ סוכה פון אַלמע ברעמער, באַדעקט מיט „סכך“ פון צווייגן און בלעמער פון פאַלמען-בוימער, אין אַ פישער-דאָרף, ביים ברעג פון ים-הגדול. און געשפייזט האָט זיך די אלמנה פון שמריקן און פאַרריכטן די נעצן, פאַר די פישער אין פישער-דאָרף.

ויהי היום — איז געקומען די צייט פון ווינטן און שמורעמווינטן. קיין שיפל גייט נישט אין ים אַריין, קיין נעץ ווערט נישט פאַרשפרייט, איז די אלמנה געבליבן אַן אַ ביסן ברויט.

וועט זי דאָך נישט גיין אין די אַרעמע פישער-היילעך אַריין בעטן ברויט; עס פעלט אומעטום. ווענדט זי זיך ווייטער פון דאָרף. עטלעכע מייל פון דאָרף, אין אַ גרויס הויז מיט אַ גרויסן געהויף, האָט געוואוינט אַ רייכער ייד, וואָס איז געבענטשט געוואָרן פון זיין ליבן נאָמען מיט פעטע פעלדער, פרוכטבאַרע גערטנער און גאַנצע וועלדלעך איילכירטן, און מיט הערטן שאַף און רינדער, און מויל-טירן, און קעמלען.

הויבט זיך איינמאַל אויף די אלמנה שונמית אינדערפרי, זעט, אַז דער הימל איז אַ בייזער, די לופט — ווינטיק, פאַרשטייט זי, אַז זי מוז שוין אַנקומען צו אַ מתנת בשר ודם. באַדעקט זי זיך מיט אַן אַלמער שאַל, וואָס זי טראָגט ביימאַג און דעקט זיך מיט איר צו ביי-נאַכט, און לאָזט זיך פון דאָרף אַרויס אין וועג אַריין, צום רייכן יידן. קומט זי קעגן מיטאַג צום געהויף, טרעפט זי דעם רייכן יידן פאַר דער טיר. גייט זי צו, בוקט זיך דריי מאַל, רירט דריי מאַל אַן מיטן שמערן די ערד פאַר זיינע פיס.

פרעגט ער זי:

— וואָס בוקסטו זיך פאַר מיר, אשה? שטיי אויף און זאָג, ווער דו ביסט און וואָס איז דיין פאַרלאַנג.

זאגט זי אים :

איך בין די אלמנה שונמית פון פישער-דאָרף ביים ברעג פון ים. — און דערציילט אים וועגן איר נויט : שוין לאַנג קיין ביסן ברויט נישט געהאַט, און בעט אַ לעבל ברויט — די נשמה צו דערהאַלטן ! ווייזט ער איר, וואָס אין געהויף טוט זיך.

— זע, אשה, אַט שפּאַנט מען ערשט מיינע קעמלען און מויל-טירן אויס. פון ירושלים קום איך ... מיין קאַמער איז צינד לער. די הונדערט זעק מיטן ווייסן ווייצן-מעל ווי שניי האָב איך קיין ירושלים אָפּגעפירט, צום מלך שלמה אין פּאַלאַץ אַרײַן, און די ברע-טער, וואָס האָבן זיך אונטער די זעק געבויגן, זיינען פּריי, אָבער ווייס, גאַנץ ווייס זיינען די ברעטער, באַדעקט מיטן שטויב, וואָס מיט אים האָבן די זעק געשוויצט. דער שטויב איז הפּקר. גיי אין קאַמער אַרײַן, וויש דיר די ברעטער אָפּ. זאַמל דעם שטויב פון ווייסן ווייצן-מעל ווי שניי, נעם אַהיים, לייג אָן פייער, קלייב שפּענדלעך אויפן וועג — און באַק דיר דיינע קיבלעך אָפּ. זאָל זיין ליבער נאַמען אַרײַנשיקן די ברכה אין דיין שטויב פון מעל, און עס, און דערקוויק דיך, און לויב גאָט ...

האַט די אלמנה שונמית געמאַן, ווי דער רייכער מאַן האָט איר געראַטן. האָט זי אָפּגעשאַרט און אָפּגערייניקט דעם שטויב פון מעל פון די ברעטער אין עושרם קאַמער ; צוריק-צו-וועגס האָט זי פון וויינט פאַריאַגטע צווייגלעך אויפגעזוכט ; אַהיים געקומען, — שוין נאַכט געווען, — האָט זי פון די צווייגלעך פייער געמאַכט ; דאָס מעל מיט וואַסער געמישט און געקנאַטן ; זיינען דריי קליינע ברייטלעך אַרויס. האָט זי די דריי ברייטלעך ביים פייער קוים אָפּגעבאַקן און גאַט פאַר זיינע חסדים געלויבט. וויל זי נעמען דאָס ערשטע ברייטל צום מויל, — עפנט זיך מיט אימפעט פּלוצלונג פון דרויסן די טיר, אין ביידל פּאַלט אַרײַן אַ מענטש מיט אַ געשרײ :

— ראַטעוועט אַ מענטשן פון טויט ! שוין דריי טעג און דריי נעכט אין מויל נישט געהאַט ... און ער דערציילט אין דראַנג און איילעניש :

אַ שרפה איז אויסגעבראַכן אין זיין דאָרף. אין מיטן דער נאַכט, ווען אַלע זיינען געשלאָפּן, האָט אויסגעבראַכן דער בראַנד. אַ פייער איז פון הימל געפּאַלן ... און דער שטורעם האָט דעם פייער איבערן גאַנצן דאָרף צעיאַגט ... אַליץ איז פאַרבּרענט, ער איינער איז פון די

פלאמען פייער און די זיילן רויך מיטן לעבן ארויס. אלץ איז געווארן
א רויב פאר דעם בראנד: מאן, ווייב און קינד, און שאף, און רינד,
און האב און גאב. און דריי מעג און דריי נעכט לויפט ער ארום,
פון פייער געיאגט, פון שרעק געטראגן און אן א ביסן ברויט ...
דערלאנגט אים די אלמנה דאס ברייטל און זאגט אים:

— נא ... עס ... און דערהאלט די נשמה ...

גייט דער אָנגעקומענער אַרויס און פאַרשווינדט אין דער פינצ-
טערניש פון דער צוגעפאלענער נאכט.

דאנקט די אלמנה זיין ליבן נאמען, וואס האט איר ברויט גע-
שענקט, און נאך א מצווה, א מענטשן ביים לעבן צו דערהאלטן, בא-
שרט. און וויל דאס צווייטע ווייסע ברייטל נעמען צום מויל.

עפנט זיך נאכאמאל מיט אימפעט די טיר, און א צווייטער מאן
פאלט אין דער אלמנהס ביידל אַרײַן, מיט דעם זעלבן געשריי:

— ראַטעוועט אַ מענטשן פון טויט ...

ער איז א רייכער מאן געווען, הערטן שאף און רינדער אין
סמעפ געפאשעט, אין רייכע געצעלטן מיט ווייב און קינדער געוואוינט,
און יונגען געזונטע ביים שאף און רינד געהאלטן ... פלוצלונג זיינען
בעדואינער, ווי אויף די פליגלען פון ווינט, אָנגעפלויגן אויף זייערע
פערד, מיט בויגן געשפאָנטע אין די הענט, פון אלע זייטן זיי אַרומ-
גערינגלט, מיט א האַגל פיילן באַשיט, די יונגען מיט ווייב און קינד
געטויט, די הערטן אָפּגעפירט און מיט זיי אין ווייטן ברייטן סמעפ
פאַרשוואַנדן ... און אז דער סמעפ האַט אויפגעהערט אָפּצוקלינגען
זייערע טריט, האַט ער זיך איינער אַ לעבעדיקער פון צווישן די
טויטע אויפגעהויבן, און בלאַנדזשעט שוין דריי מעג און דריי נעכט
אַרום אָן אַ ביסן ברויט, איידער ער איז צו איר ביידל געקומען.

— דערלאנג, האב רחמנות, א ביסן צום מויל, אַנישט, פאל איך

א טויטער צו דינע פים ...

דערלאנגט אים די אלמנה שונמית דאס צווייטע ברייטל, גאט
לויבנדיק און דאנקנדיק פאר דער צווייטער גרויסער מצווה, וואס ער
האט איר באשערט.

נעמט זיך די אלמנה שונמית צום דריטן ברייטל און וויל עס
שוין נעמען צום מויל. רייסט זיך פלוצלונג אויס, מיט באַניטע כוחות,
פון צפון דער ווינט, און רייסט איר ביידל איין. צעפאלן זיך רעכטס
און לינקס די ווענט ... פליט ערגעץ אַוועק דער סכך. און דער ווינט

רייסט ביי דער אלמנה דאָס דריטע ברייטל פון דער האַנט אַרויס און
שליידערט עס אין ים אַריין ...

און ערשט דעמאָלט שטילט זיך דער ווינט.

שטייט די אלמנה און מראַכט ...

דער ווינט האָט זיך געלייגט. שטיל דער ים. איבער זיין
וואַסער, ווי איבער אַ שפיגל, גליטשן זיך די ערשמע שטראַלן פון דער
אויפגייענדיקער זון. באַלד וועט זיך אויפכאַפן דאָס דאַרף, אַפּבינדן
מיט פרייד די שיפלעך ביים ברעג, פאַרשפּרייטן נעצן ... קינד און
קייט וועט אַרויסלויפן באַגלייטן די פּישער. און מיט פּרייד-געשרייען
רופן: אַוויס הונגער, געלויבט זיין ליבער נאַמען! עס וועט זיין ברויט.
אַבער נישט וועגן דעם מראַכט די אלמנה.

אַן אַנדער געדאַנק עקבערט איר מוח.

— וואָס האָט גאָט פון איר געוואָלט? וואָס האָט גאָט מיט איר

געמאַן?

— איין ברייטל האָט ער ביי איר צוגענומען פאַר אַן אַנטלאַץ-

פענעם פון פייער, רעכט! זאַל זיין געלויבט זיין נאַמען!

— דאָס צווייטע — פאַר אַ געראַטעוועטן פון גזלנים. אויך —

געלויבט זיין ליבער נאַמען! ער האָט געגעבן, ער האָט גענומען, פאַר
אַ בילכערן פון איר ...

— אַבער דאָס דריטע ברייטל? אויסצורייסן ביי אַן אלמנה פון

מויל און שליידערן אין ים אַריין?! — דאָס איז איר אוממעגלעך צו
פאַרשטיין ...

און עס פאַלט איר איין, אַז גאָט ווייס גאַרנישט דערפון ... אַז

דאָס האָט דער ווינט אַליין, מיט זיין אייגענעם ווילן, אַן גאָטס וויסן
און קעגן זיין רצון געמאַן; להכעיס זיין ליבן נאַמען, וואָס שפּייזט
אלמנות און יתומים.

אַנדערש קען נישט זיין!

און זי וועט עס דעם ווינט, דעם גזלן, נישט שענקען; זי וועט

דעם ווינט פאַרקלאַגן ...

פאַר וועמען? — פאַר דעם מלך שלמה.

פאַר אים וועט זי האַבן אַ דיך-תורה מיטן ווינט, קיין ירושלים

וועט זי גיין.

קלערט זי נישט לאַנג, פאַרדעקט דאָס פנים מיט דער צערי-

מענער שאַל און לאַזט זיך אין וועג אַריין.

פארהונגערט איז זי און פארשמאכט, נאָר דער גערעכטער צאָרן
טראַגט זי אויפן ווייטן וועג, און זי איז געקומען — קיין ירושלים.
קומט זי, פּרעגט זיך נאָך, ווייזט מען איר, וואו דער מלך שלמה
הויזט, לאָזן זי די שומרים אַרײַן. שלמה המלכס טירן זיינען אָפּן פאַר
אַלעמען; בפרט פאַר אַלמנות. קומט זי אין זאַל אַרײַן און פאַלט פאַרן
מלך שלמה.

— אדוני מלך, — זאָגט זי — אַ די־תורה האָב איך.

— מיט וועמען? איך זע, דו קומסט אַליין.

— מיטן ווינט. — ענטפערט די אלמנה; און הויבט צו אים

דאָס פנים אויף און דערציילט אים איר טענה.

— גוט, — ענטפערט דער מלך שלמה — דיין פנים איז דיין

עדות: עם איז מיר, און אין דייןע אויגן ברענט דער הונגער. וועסטו
דיך קודם-כל דערפרישן. זעץ זיך דערווייל, אשה, אין אַ ווינקעלע, מע
וועט דיר דערלאַנגען ברויט און וויין; עם, טרינק, דערהאַלט דיין
נשמה. דערנאָך וועסטו הערן דעם פסק.

גייט זי אָפּ אין אַ ווינקעלע. דערלאַנגט מען איר ברויט מיט וויין

און דערווייל קומען דריי פּרעמדע מענער אַרײַן. דריי פּרעמדע מענער
מיט זעקלעך אויף די אַקסלען. צום מלך שלמה דאַרפן זיי.

— וואָס איז אייער פאַרלאַנג, פּרעמדע מענער? און וואָס טראַגט

איר אין די זעקלעך אויף אייער אַקסל?

דערציילן די מענער אַזאַ געשיכטע:

ישמעאלס סוחרים זיינען זיי. האַנדלען מיט צירונג טייערע און
כלים, און בשמים די טייערסטע. זיינען זיי זאַלבעדריט געפאַרן אין אַ
שיפל איבערן ים... ווינטן זיינען געווען, אומרואיק איז געווען דער
ים, זיינען זיי אַבער שטאַרקע און געניטע לייט, שרעקן זיך פאַר
קיין ווינטן נישט, שווימען זיי וואַל-אַרויף, וואַל-אַראַפּ...

האַט אַבער איינמאַל פאַרנאַכט אַנגעהויבן דאָס שיפל צו נעצן...
געלעכערט איז עם ערגעץ געוואָרן, און מיט וואָס צו פאַרשטאַפּן איז
נישטאַ. שרייען זיי, אפּשר וועט מען דערהערן פון ברעג און קומען
צו הילף. הערט קיינער נישט. דער ווינט כאַפט זייערע געשרייען און
צעוואַרפט איבערן ים, די וואַלן כאַפּן אויף די קולות און אַנטלויפן
מיט זיי אין דער נאַכט אַרײַן...

און דאָס שיפל נעצט און הויבט אָן צו זינקען...

שרייען זיי צו גאָט, צו זייער גאָט, ער הערט נישט! רופן זיי צו

אנדערע געמער, צום גאָט פון מואב, צום גאָט פון פלשתים, צו אַנדערע
געמער. קיינער ענטפערט נישט. האָבן זיי זיך דערמאָנט, אז עס איז
דאָ נאָך אַ גאָט, אַ גאָט פון ישראל... פּרואוון זיי:

— גאָט פון ישראל, ענטפערט אונז אין דער נויט!

און אַ נדר טוען זיי:

— דאָס גאַנצע גאַלד און זילבער, וואָס מיר האָבן געלייזט, גיבן
מיר דיר אַוועק פאַר אונדזערע נפשות, נאָר ראַטעווע אונדז! ראַטעווע,
גאָט פון ישראל...

און אין דער רגע האָט זיך אַ שטאַרק געמאַן דער ווינט, עפעס
פון ברעג אין שיפל אַרײַן, מיט אַ געוואַלטיקן כוח, אַרײַנגעשלידערט,
פונקט אין לאַך פון שיפל אַרײַן, און האָט עס פאַרשמאַפּט.
און באַלד האָט זיך געלייגט דער ווינט, און מיר זײַנען בשלום
צוגעשוואַמען צום ברעג...

האָבן מיר בײַ לײַטן זיך נאַכגעפרעגט:

— וואו הויזט דער יידישער גאָט? מיר ווילן אונדזער נדר מקיים

זײַן!

זײַנען מיר מיט אונדזערע זעקלעך קײַן ירושלים געקומען און אין
די גאַסן די מענטשן אויסגעפרעגט: וואו איז אײַער גאָט? מיר
ווילן אים זען. האָבן לײַט אונדז געענטפערט, אז דעם גאָט פון ישראל
זעט מען נישט...

— מיר דאַרפן אים דאַנקען, כבוד אַפּגעבן, און אַ מתנה דער-

לאַנגען...

האָבן זיי מיט די אַקסלען געדריקט; אַנדערע האָבן אונדז אויס-

געלאַכט...

און עלטערע לײַט, וואָס מיר האָבן באַגעגנט און זיי זיך פאַרטרויט
און אַן עצה געפרעגט: וואָס טוט מען מיט אונדזער נדר? — האָבן
קײַן באַשייד נישט געוואוסט. נאָר אײַנער פון זיי, דער עלטסטער,
האָט אונדז געראטן, מיר זאָלן זיך ווענדן, גרויסער האַר און מלך, מיט
דער שאלה, צו דיר. דו ביסט, האָבן זיי געזאָגט, דער קלינגסטער
אויף דער גאַנצער וועלט, און דו וועסט וויסן אונדז צו ראַטן, ווי אזוי
אונדזער נדר מקיים צו זײַן, צו טאָן מיטן גאַלד און זילבער לײַט דעם
ווילן פון גאָט פון ישראל.

האָבן זיי געענדיקט און געבוקט זיך, און דער מלך שלמה פרעגט:

— האָט איר, פרעמדע לײַט, באַטראַכט, וואָס דער ווינט האָט

איך פון ברעג אין שיפל אריינגעשליידערט, מיט וואָס ער האָט דאָס
 לעכל פאַרשטאַפּט, איר זאָל נישט אונטערגיין ?
 — מיר האָבן געזען, גרויסער מלך ! אַרויסגענומען און גוט באַ-
 טראַכט : אַ קליין ברייטל איז עס געווען, אַ ווייך, נישט דערבאַקן
 ברייטל. מיר האָבן עס געברענגט דיר צו וויין, מלך ...
 און דער עלטסטער נעמט דאָס ברייטל פון בוזעס אַרויס און ווייזט
 עס —

רופט צו דער מלך שלמה די אלמנה שונמית און פרעגט, צי זי
 דערקענט נישט, צי איז עס נישט איר ברייטל ? — דערקענט זי :
 מיין ברייטל. —

פֿסקנט דער מלך שלמה, מע זאָל איר געבן די דריי זעקלעך גאָלד
 און זילבער. טוען אזוי די לייט, דאַנקען און גייען.
 און צו דער אלמנה ווענדט זיך דער מלך שלמה :
 — נעם דאָס גאָלד מיטן זילבער ! עס איז דיין ! דאָס האָט דיר
 גאָט פאַר דיין דריט ברייטל באַצאָלט, און זיי וויסן, אַז קיינער טוט
 נישט גאָט להכעיס ; אַז אַלין געשעט לויט זיין ווילן, און אַז נאָר
 זיין שליחות טוט דער ווינט.

ו ו א ק א ב ו ל א ר

הערטן — טשערעדעס Flocks	בלאַנדזשעט — אַרומזאָנדערן נישט וויסן
מתנת בשר ודם (מאַטנאַס באַסאַר וואָ)	דיק דעם וועג
דאָם) — The gift of a human	עקבערט — דרייט אין קאַפּ אָן אויפהער
הפקר (העפקער) — וואָס באַלאַנגט ניט צו קיינעם	פֿסק (פֿסאַק) — Judgement
סטעפּ — אַ גרויסע שטרעקע אומבאַזאָויגט	דין וְתורה — אַ משפּט A trial
פעלר. פלאַך לאַנד	ישמעאל — אַ גיטייד
	בשמים (בעסאַמס) Herbs
	וואַלן Waves
	נדר (ניידער) — Oath

פראַגן און אַרבעטן

1. וואָס איז אַ דינ־תורה ?
2. מיט וועמען האָט די אלמנה שונמית געוואָלט האָבן אַ דינ־תורה ?
3. צו וועמען איז זי געגאַנגען האָבן דעם דינ־תורה ?
4. פאַרוואָס ?
5. ווער גאָך איז געקומען צו שלמה המלך ?
6. וואָס האָבן די סוחרים געוואָלט וויסן ?

7. וואס האָט שלמה המלך געזאָגט דער אלמנה וועגן ווינט ?
8. צו וועלכן זשאַנער דערציילונגען פון י. ל. פּרץ געהערט די דערציילונג ?
9. קענסטו אַרופֿן אַנדערע דערציילונגען פון פּרץ פון דעמזעלבן זשאַנער ?
10. זיינען דיר באַקאַנט דערציילונגען פון פּרץ פון אַן אַנדער זשאַנער ?
11. שרייב אָן צען זאַצן מיט צען פון די פּאָלגנדיקע ווערטער :

פאַרשוואונדן	הפּקראַס <i>doosil</i>	אימפעט
פאַרשמאַכט	חכּם	אלמנה
פּסקנט <i>don</i>	להכּעים	באַשערט
רחמנות	מצוה	בלאַנדזשעט <i>loot</i>
שטויב	גדר	דין-תורה

קידוש השם

שלום אש

.א.

ווייס באַשיינט איז דער וועג. די לבנה שפיגלט זיך אָפּ אין די
ברייטע ווייסע פעלד-שנייען ווי אין אַ ים, און די שמערן רייבן זיך
אוינס אָן צווייטן — אַזוי געדיכט זיינען זיי איבערן הימל פאַרווייט.
פונדערווייטנס הערט זיך אַ יידיש זמרל, אויסגעמישט מיט דעם
קנאל פון אַ בעל-עגלהם ביימש :

היי, היי, אָן אַ זייט,

יידעלעך פאַרן, יידעלעך פאַרן!

לכה דודי, לכה דודי ;

לקראת כלה !

פון וואַנען פאַרן דאָס יידעלעך אַזוי פריילעך ?
פון אַ חתונה פאַרן יידעלעך. אַנגעשמאַפט איז די בויד מיט
מחותנים, און זיי האָבן פאַרגעסן דעם טעגלעכן יאָר, לאַזן זיי זיך
מיט אימפעט און מרייבן אַלעס פון וועג אַראָפּ.

און די מחותנים האלטן איינער דעם צווייטן מיט די הענט
ארומגעארעמט, די שטריימלעך רוקן זיך אויף א זייט, די פערד פאר-
פלאנמערן זיך, און אלע אינאיינעם שאקלען זיך צוזאמען מיט דער
פור, ווי ביי דער גמרא, און זינגען הויך אויף א קול:

אמר אביי, אמר ר' פפא,

די מייזנקע אויסגעגעבן,

די מייזנקע אויסגעגעבן.

לכה דודי, לכה דודי,

לקראת—כ—לה!

דער וועג לייכט אין שניי און לבנה-ליכט, און אין דער ווייסער
לבנה-נאכט טראגט זיך די יידנס זמר.

עס זעען ניט די יידעלעך, ווי דער פריץ פון שמעטל קומט זיי
אנמקעגן מיט דריי פערד נאשפיץ. עס הערן ניט די יידעלעך, ווי
דער פריץ רופט: „היי, יידן פארכעס, לאזט דעם וועג!“ פריילעך
זיינען יידן. א טאכטער אויסגעגעבן. א ניי הויז ביים יידישן פאלק.
און ווער הערט היינט דעם פריץ מיט זיינע משרתים. „לאזט דעם
וועג, יידן פארכעס!“ — שרייט דער פריץ. די יידעלעך ענמפערן
אים: „מיר יידן האבן א משיח, און וואס האסטו? מיר דינען דעם
איינציקן בורא, און דו וועמען? דער רבי איז אונדזער מליץ יושר,
און דיינער ווער?“ און זיי גיבן ניט דעם פריץ דעם וועג. זיי נעמען
פאר דעם פריץ דאס הימל ניט אראפ. זיי זאגן ניט דעם פריץ: „גומן
אונט!“ שכור זיינען יידן און פארן פון א חתונה און זינגען אין
דער ווייסער נאכט אריין:

לכה דודי, לכה דודי,

לקראת כלה!

אויפן צווייטן טאג האט מען פון פריץ ריימערס ארויסגעשיקט
נאכשפירן, פון וואנען זיינען יידעלעך געפארן, און וואס האבן יידע-
לעך שכורעהייט אפגעטאן. און מען האט געפונען א טויטן פויער
אין דער פוסטער קרעטשמע, וואס שטייט אן א זייט פון וועג.
און די צייט איז געווען פסח.

האט מען סטראזשניקעס איבערן שמעטל ארויסגעשיקט נאכ-
פרעגן, ווער איז איבערן וועג געפארן. האט מען די מחותנים מיט
דעם בעל-עגלה אין קייטן געשמידט און אין תפיסה געווארפן.
די מחותנים זיינען געווען די פיר שענסמע בעלי-בתים פון שטאט.

פארזאמלט זיינען אלע יידן אין שול. די ליכט אָנגעצונדן ווי צו יום-כיפור. פון דער ווייבערשער שול פארנעמט זיך אַ שמיל, ערנסט געוויי. עס וויינען איינצלנע שטימען, און מען ווייסט, אז דאָס וויינען די ווייבער און מוטערס פון די געפייניקטע. דער אלטער רב אין קימל און מלית שטייט פארן אַרון און זאָגט תהילים: „למה רגשו גוים ולאומים יהגו ריק“. און די יידן אין קימלען און מליתים זאָגן נאָכן רב מיט ציטעריקע שטימען: „למה רגשו גוים ולאומים יהגו ריק“.

און שמיל איז אין דער קליינער שול. מען הערט דעם גאַנג פון די נשמות פון אלע קדושים פון דורות, וואָס גייען דורך דער לופט פון דער שול. וואָרעם מען זאָגט תהילים פאַר געפייניקטע. דאָרט אין דער תפיסה פייניקט מען די געפאַנגענע מיט כל ענויים קשים, אז זיי זאָלן זיך מודה זיין. און דאָס זאָגט מען דאָ תהילים פאַר זיי, אז גאָט זאָל זיי שטאַרקן, זיי זאָלן אויסהאַלטן די ענויים און ניט פאַרשוועכן זיין הייליקן נאָמען, — וואָרעם דער נסיון איז אַ שווערער. דער וואָס וועט זיך מודה זיין און אַפּזאָגן זיך הלילה פון יידישן גלויבן, — האָט מען אויסגעפויקט אין שטאַט — וועט מען אים שענקען דאָס לעבן און מאַכן פאַר דעם אויפזעער פון אלע צינזן, וואָס די יידן דאַרפן צאָלן דעם פרייץ, אַפּגעבן אים די פּראַ-פינאַציעס פון אלע שענקען, און ער וועט ווערן אַ ראש איבער די יידן.

און די, וואָס וועלן זיך ניט מודה זיין, וועט מען זיי צעפערמלען און ניט צולאָזן צו קבר ישראל.

און דאָ אין שולעכל, דאָכט זיך, הערן זיך די קרעכצן און די געשרייען פון די געפייניקטע, וואָס מיטן זיך אינאיינעם מיט די יידנס תהילים-זאָגן און רייסן זיך צום הימל אַרויף.

נאָר זיכער זיינען יידן אין זייערע קדושים, אז זיי וועלן אויס-האַלטן דעם נסיון און וועלן ניט פאַרשוועכן הלילה גאָטס נאָמען פאַר די נאַרישקייטן פון דער וועלט. און שטאַלץ רייסט זיך אַרויס דער בליק אויס די פאַרוויינטע אויגן פון די מוטערס און די ווייבער פון די געפייניקטע, איבער זייערע קדושים. און מיט קנאה און כבוד קוקן אלע ווייבער אויף זיי, אויף די מוטערס און פרויען פון די קדושים, וואָס זיינען מקדש את השם.

נאָר אין איינעם איז מען ניט זיכער, אין דעם בעל-עגלה, — אַ פּראָסטער יונג פון דער גאַס, און ניט איינמאַל האָט מען אים שוין געטראָפֿן מחלל שבת זיין בפרהסיא. ער היט ניט אָפּ קיין מנחה-ומעריב און שבת גייט ער מיט זיין פּערד איבער דער גאַס שפּאַצירן; עסט אומגעוואָשן און נעמט דעם סידור אין האַנט ניט אַריין. גע-מוסרט האָט אים שוין דער רב אייניקע מאָל און געוואָלט אים אין פּאַליש איינזעצן, האָט ער געסטראַשעט מיט שמדן זיך — האָט מען אים צורו געלאָזט.

אין אַ ווינקל פון דער ווייבער-שול שטייט זיין מוטער מיטן טיכל איבערן קאָפּ אַריבערגעצויגן, שעמט זיך די ווייבער אין פנים אַריין צו קוקן. אַלע קוקן אויף איר מיט רחמנות און פּאַרדראָס: „אָזאָ זון דערצויגן!“ — וואָרעס געהערט האָט מען שוין אין שטאַט, אַז דער בעל-עגלה איז זיך מודה. אָפּגערוקט האָבן זיך אַלע פון איר, און זי שטייט מיט דעם טיכל איבער די אויגן און וויינט. קיין תהילים זאָגט זי ניט — זי קען ניט; קיין סידור האַלט זי ניט אין דער האַנט, נאָר אירע ליפּן מורמלען אַ תּפּלה, און זי בעט גאַט: „טאַמע אין הימל, שטיי אים ביי! טאַמע אין הימל, שטיי אים ביי!“

און די טרערן גיסן זיך פון די אויגן אין טיכל אַריין. קיינער זעט זיי ניט, קיינער הערט איר תּפּלה ניט, וואָרעס אָפּגערוקט שטייט זי, אַליין, און אַלע קוקן מיט רחמנות און פּאַרדראָס אויף איר: „אָזאָ זון דערצויגן! אָזאָ זון דערצויגן!“

ג.

ווידער זיינען אַלע יידן אין דער שול פּאַרזאַמלט. קיין תהילים זאָגט מען ניט היינט. אויסגעזעצט זיינען אַלע אויף דער ערד. די שטענדערס פּאַרדרייט. די ליכט ברענען אויף דער ערד. דער רב אין די זאַקן זאָגט „איכה“, און דער עולם אין דער שטיל זאָגט נאָך אים. מען זיצט שבעה נאָך די קדושים. תּלוּת האָט מען אין מאַרק. אויסגעשטעלט, און איצט ווערט געמאַן זייער רעכט אין מיטן מאַרק. פיר יאַרצייט-ליכט ברענען זיך אין אַ קאַסמן זאַמד אויף דרערד, און אַרום די ליכט זיצן שבעה די משפּחות פון די קדושים און זאָגן איכה. אין אַ ווינקל שול, האַרט ביי דער טיר, שטייט אויך דאָס פינפטע ליכט. עס איז ניט אָנגעצונדן, און לעבן דעם זיצט די מוטער פון דעם בעל-עגלה איינע אַליין. מען ווייסט ניט, צי איר זון האָט

אויסגעהאלטן דעם נסיון און ער געהערט אויך צו די קדושים, און
אלע קוקן אויף איר מיט רחמנות און פארדראָס: „אזא זון דערצויגן!
אזא זון דערצויגן!“

אין דעם הערן זיך פון דרויסן טריט פון רייטער. א רייטער קומט
אָן צו דער שול, וואָרפט עפעס אַרונטער הינטער דער טיר און קלאַפּט
אָן אין טיר פון שול — איינס, צוויי, דריי, פיר... פינף. פינף קלעפּ
האַט ער געגעבן. און ווי עס האָט זיך דערהערט דער פינפטער קלאַפּ
אין טיר, רייסט אויף די מוטער פון דעם בעל-עגלה די טיר פון שול —
און הינטער דער טיר פון דער שול ליגן פינף אַפּגעהאַקטע קעפּ.

אויסגעזוכט האָט זי דעם קאַפּ פון איר זון, אים אויף די הענט
גענומען און איז אַריינגעגאַנגען מיט אים אין שול אַריין. הויך האָט
זי געהאַלטן דעם קאַפּ פון איר זון אויף די הענט, ווי זי וואָלט אים
דער גאַנצער עדה געוואָלט צייגן. אַ שטאַלצער בליק האָט זיך פון
אירע אויגן אַרויסגעריסן. אַראָפּגערוקט האָט זי שוין דאָס טיכל פון
איר קאַפּ און שטאַלץ האָט זי אַלעמען אין די אויגן געקוקט. אַפּגע-
רוקט מיט כבוד האָבן זיך אלע פאַר איר, און די מאַמע, מיט דעם זונם
קאַפּ אין דער האַנט, האָט אין מיטן צו מאַנצן אַנגעהויבן.

ליכט און שטיל האָבן זיך אירע פיס באַוואויגן, און געטאַנצט
האַט זי מיט איר זונם קאַפּ פאַרן אַרון — קיין וואָרט ניט גערעדט;
אירע ליפּן זיינען שמוס געווען, נאָר מיט אירע אויגן האָט זי אויף
אַלעמען מיט שטאַלץ געקוקט.

און אַלע האָבן זיך אַפּגערוקט פון איר און מיט קנאה און מיט
כבוד געקוקט אויף איר:

די מוטער טאַנצט מיט איר זון, די מוטער טאַנצט מיט איר זון...
אָוועקגעלייגט האָט זי איר זונם קאַפּ צווישן די קדושים און
אַנגעצונדן מיט אירע הענט דאָס יאַרצייט-ליכט פאַר איר זון און
אָוועקגעשמעלט עס פאַר דעם אַרון צווישן די ליכט פון די קדושים.

ו ו א ק א ב ו ל א ר

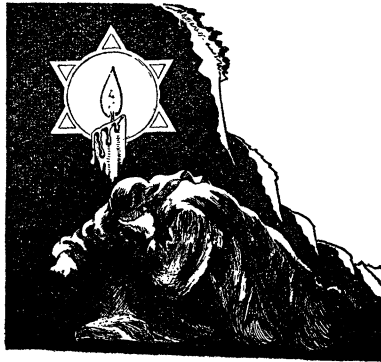
זכור (זעמער) — א געזאַנג	נאַשפּיץ — פּערד געשפּאַנט איינס פאַר-
לכה דודי לקראת כלה (לכא דוידי ליק)	אויס פון צווייטן
ראַס קאַלאַ) — א געזאַנג צו דער פּרייז	מליץ יושר (מיליץ יושרער) — Defender
צעסין שבת	תּפּיסה — Prison
אימפעט — Haste	כל ענויים קשים (קאַל אינויים קאַשים) —
שטריימלעך — Hats with fur edges	אלע שווערע פּיינגען

הרגענען און גישט אָפטרעטן פון יידישן גלויבן אָדער טאָן שלעכטס יידן To sacrifice oneself for the glory of God	מורה זיין — אויסזאָגן דעם אמת, זיך דערקלערן שולדיק Test — (ניסאָיוון)
בפרהסיה (בעפאַרעסיע) — עפנטלעך מחלל שבת (מעכאַלעל שאַבעס) To desecrate the Sabbath	צינזן — שטייערן Texas קנאה (קינע) — Jealousy
פּאַליש — Synagogue vestibule טרראַשן Threaten	מקדש את השם (מעקאַדעש עס האַשעם) — הייליקן גאַטס נאַמען. זיך לאָזן

פּראָגן און אַרבעטן

1. זוי הייסט די דערציילונג?
 2. ווי הייסט דער פאַרפאַסער פון דער דערציילונג?
 3. וואו לעבט שלום אַש?
 4. וואָס מיינט קידוש השם?
 5. אין וואָס זיינען די יידן באַשולדיקט געוואָרן?
 6. פאַרוואָס האָט מען זיי באַשולדיקט אין הרגענען דעם פויער?
 7. וואָס האָבן די יידן מיטן רב געוואַלט אויספועלן מיט זייער תהילים זאָגן?
 8. זוי פילן זיך די מוטערס און ווייבער פון די פיר בעלי-בתים, וואָס זיינען זיכער אַז זייערע זין און מענער וועלן זיך לאָזן טויטן אויף קידוש השם?
 9. ווי פילט זיך די מוטער פון דעם בעל-עגלה? פאַרוואָס?
 10. ווי קוקן אויף איר די אַרומיקע מענער און פרויען אין שול?
 11. וואָס טוט די מוטער ווען זי געפינט דעם קאַפּ פון איר זון צווישן די קדושים?
 12. פיל אויס די בלאַנקען אין די פּאַלגנדיקע זאַצן מיט ווערטער פון דער דערציילונג.
- אין אַ ליכטיקער נאַכט פאַר — זיינען יידן געפאַרן פון אַ — זיי איז אַקעגן געקומען אַ — אַבער די — זיינען — פריילעך און ניט אַפּגע-טראַטן דעם — דעם — אויף מאַרגן האָט דער — אַרויסגעשיקט — אויסצוגעפינען פון וואָנען — זיינען דאָס — האָט מען געפונען אַ — אין אַ — האָט מען די — און דעם — געשמידט אין — און — אין.
- אין תפיסה האָט מען די — געפייניקט זיי זאָלן זיך — זיין; און אין שול האָבן יידן געזאָגט — פאַר די — גאַט זאָל זיי — זיי זאָלן אויס-האַלטן די — און ניט — זיין — נאַמען. אין די אויגן פון — און — פון די פיר — האָט זיך צוזאַמען מיט די — געזען זיכערקייט און — מיט זייערע — נאָר די — פון דעם — איז געווען דערשלאָגן. זי איז מיט איר זון ניט — אַז ער וועט — דעם נסיון.
- ווען מען האָט אַרונטערגעוואָרפן ביי דער — פון — די פינג — פון

די — איז די מוטער פון דעם — אַרויסגעגאַנגען, אויפגעהויבן דעם
— פון איר — און אַריין מיט — אין —. לייכט און — האָבן זיך אירע
— און געטאַנצט האָט זי מיט איר זונס — פאַרן —. אירע — זיינען
געווען — נאָר מיט אירע — האָט זי אויף — מיט — געקוקט.
13. מאַך אַ רשימה פון די ווערטער, וואָס דו האָסט באַנוצט אין אויספילן
די בלאַנקען.

דער געפאָנגענער רב פון ראָטענבורג

שלום אש

איבער דעם געדרייטן, געשלענגלטן וועג, וואָס פירט בערגלעך-
אַרויף און טאָלן אַראָפּ, לענגס מיט דעם טייכל מאכער, שלייכט
זיך אַ ייד, איינער אַליין, אַ הויכער און אַ שיינער, מיט אַ שוואַרצער
לאַנגער באַרד און אַ גרויס, גרויס געזיכט, אַן אויסגעשמערנטם.

דאָס פעקל אָנגעבונדן אויף דער פּלויצע און דעם שמעקן אין
דער האַנט, גייט ער איינזאָם איבער דעם איינזאָם-פאַרווילדעוועטן,
מיט דערנער און גראָזן פאַרוואַקסענעם, וועג; איז צופרידן, ווען
קיינער באַווייזט זיך נישט אויפן וועג. דענסטמאַל איז ער מיט גאָט
אַליין, קלערט ער וועגן אַ האַרבער שאלה, וואָס סהאָט אים אָנגעפרעגט
דורך אַ שליח אַ רב פון וואַרמס, פון מייניץ אַדער פון אַן אַנדער
דייטשישער שטאָט; אַדער גאָר פון די ווייטע, ווייטע מקומות פונעם
לאַנד פּוילן, וואו יידן האָבן געפונען לעצטנס אַפרו, האָט מען אים
אַ שאלה געפרעגט, און מע וואַרט דאָרט אויף אַ תשובה.

באַווייזט זיך אַבער ווער אויפן וועג: אַ ריימער קומט אַן צו
רייטן, אַדער אַ לאַנדס-קנעכט, אַדער ווער אַנדער, קערט דער רב
אַפּ אַן אַ זייט, באַהאַלט זיך אויס אין אַ נאַענט וועלדל, אַדער אין
אַ קוסט, אַדער גאָר אין אַ גרוב, ביז דער פרעמדער איז דורכגעריטן.
דאָן קריכט דער ייד אַרויס פון זיין באַהעלטעניש און גייט ווייטער
פּריילעך אויפן וועג, צווינגענדיק זיך קאַפּיטלעך תהילים, אַדער לער-
נענדיק אַ בלאַט גמרא, אַדער פאַרענטפּערנדיק אַ האַרבע שאלה.

קיינ ספרים באַדאַרף ער נישט. וואָס ער קען, האָט ער אויסגע-
לערנט פון אויסנווייניק, און ווייס, וואו אימלעכעס אות און יעדעס
וואַרט אויפן דף געפינט זיך.

פּלוצלונג, ווי עס גייט אַזוי דער ייד, פאַרקלערט טיף אין אַ
האַרבן ענין, קומט אים אַנטקעגן צו רייטן אַ רימער, באַקליידט אין

שמאל און אייזן פון קאפ ביז די פיס, מיט א הויכן לאנגן שפיז אין האנט.

פון הינטן רייטן אים נאך זיינע קנעכט.

דער ייד וויל אראפ פון וועג, אריין אין א וועלדל, נאר עס איז שוין צו שפעט. דער רייטער האט אים שוין באמערקט פון דערווייטנס. — האלט, ייד!

און באלד כאפן אים אן צוויי קנעכט ביי ביידע הענט און פירן אים פארן ריטער.

— וואוהין גייט א ייד?

— דאס גיי איך אין דעם הייליקן לאנד. איך האב זיך פאר-בענקט נאך דער הייליקער שמאט ירושלים, איידעלער ריטער! — ענטפערט אפ דער רב אונטערמעניק.

— די יידן פון בייערן-לאנד זיינען דאס אייגנטום פון זיין גנאדן, לודוויג דעם קעניג פון בייערן. ווי אזוי האסטו געוואגט דעם קעניגס לאנד צו פארלאזן?

און דער רייטער באפעלט, און די קנעכט בינדן אן דעם יידן ביים עק פון רייטערס פערד, און דער ריטער שלעפט אים מיט זיך מיט אין דער באפעסטיקטער שמאט פון ראטענבורג, אויף וועלכן וועג ער געפינט זיך, און גיט אים איבער צום בורג-הערצאג פון ראטענ-בורג.

באלד ווערט דער ייד געפירט אין איינער פון די פילע טורמעס פון דער ראטענבורגער מויער, וואס איז ארום דער שמאט, ווערט איינגעשלאסן אין „שמראפע-טורעם" און ווארט אויף זיין משפט.

* * *

עס ווערן די יידן פון ראטענבורג געוואר דורך דעם טורעם-וועכ-טער, אז אין דער שמאט-מויער געפינט זיך א ייד. ברענגען זיי כשר עסן, און גנבענען זיך אונטער דעם טורעם אונטער, און דורך א גע-היימען שליח דערלאנגען זיי אים דאס עסן.

דער פרעמדער ייד שיקט זיי א קוויטל ארויס, אז זיי זאלן זיין ווייב מיט די קינדער אנטאגן, אז דער מהר"ם איז אויפן וועג קיין ירושלים פון א ריטער געפאנגען געווארן און געפינט זיך אין א טורעם. ווי די יידן פון ראטענבורג האבן דערהערט, ווער עס איז דער געפאנגענער ייד אין טורעם, אזוי האבן זיי שליחים איבער דער

וועלט געשיקט, קיין וואַרמס, קיין מייניץ, קיין ספיער און אַנדערע
קהילות פון מדינת אשכנז. און נאָך ווייטער איז דער געהער דורכ-
געפאַנגען — ביז די יידן פון אימאַליע און פראַנקרייך.

און צו די יידן פון מדינת פוילן איז אויך דערגאַנגען, אז דער
גרויסער רב, דער גרעסטער גאון פון זיין צייט, דער מהר"ם, איז גע-
פאַנגען אין שטאַט-טורעם פון ראַמענבורג.

און יידן פאַרקויפן פערל און בריליאַנטן און מייערע שמיינער,
און באַטן אָן אַ גרויס אויסלייז-געלט דעם קעניג פאַר דעם מייערן
געפאַנגענעם.

עס הערט דער קעניג, וועמען ער האָט אין זיין נעץ געפאַנגען,
און יעדע סומע איז אים צו ווייניק, יעדער איידלשמיין, יעדעס גע-
האַמערטע שטיק גאַלד צו קליין, יעדע יואוול צו ביליק פאַר דעם
קאַפּ פון מייערן געפאַנגענעם.

— ברענגען זאָלן זיי אים פאַר דעם מייערן קאַפּ פון הייליקן רב
יואוועלן אַזויפיל, אויסצוהעפּטן מיט זיי אַ קירכנקלייד; און פערל
אַזעלכע זעלטענע, אויסצוועצן אין בלוט-קרייץ, וואָס געפינט זיך
אין „יאקאָבס קירכע“ אין ראַמענבורג; און גאַלד אַזויפיל, אויפ-
צובויען אַ „דאַם“ אין זיין הויפטשטאַט.

און פליסיק זאַמלען די יידן פון אימאַליע, פון לאַטרינגען, פון
מדינת אשכנז און מדינת פוילן שטיין און יואוול, גאַלד און זילבער.

* * *

אַכער עס הערט דער געפאַנגענער רב פון דעם מייערן פרייז,
וואָס דער קעניג האָט פאַר זיין גוף געשמעלט, און זיין האַרץ ווערט
צעשניטן פאַר דעם יידנס אויסגעבלוזטיקטן גראַשן.

יידן דאַרפן האַבן שטיין און יואוול פאַר אַ שלעכטער צייט,
ווען מען וועט באַדאַרפן דעם וואַנדער-שמעקן אין האַנט נעמען און
פון שטאַט אַרויסגיין. און וואָס איז זייַן זינדיקער גוף ווערט, אז
צוליב אים זאָל מען אַזויפיל געלט אויסגעבן?

און אַ חרם לאַזט ער אויסרופן פון די שמאַלע קליינע פענצטערלעך
פון דעם שמראַף-טורעם, אין דער ראַמענבורגער מויער:

— קיינער זאָל ניט וואַגן אים אויסצולייזן! דאָ אין מויער וויל
ער זיצן זיין לעבן לאַנג. און קיין קעניג זאָל ניט בויען קיין קירכן פון
יידישע פאַרמעגנס!

עס דערגייט צו דער יידישער וועלט, ווי ווייט און ברייט זי איז
נאָר פארשפרייט, דאָס וואָרט פון הייליקן רבין.

און עס בלייבט איבער דער רב אליין אין זיין איינזאמקייט.
איינגעמויערט אין טורעם פון דער שטאַט-מויער פון ראָטענבורג,
זיצט ער דאָרט ביים שמאַלן קליינעם פענצמערל און קוקט אַרויף
אויף דעם באַרג, וואָס שטייט קעגנאיבער דער שטאַט, אויף דעם
טיפן מאָל, וואָס רינגלט אַרום די שטאַט און אויף דעם שטילן קוועלנדן
טייכל, וואָס שלענגלט זיך אין דעם מאָל אַרום דער שטאַט — דעם
מאַכער.

אין געהיים האָבן די יידן אין טורעם אַריינגעשיקט זיין כשר
עסן. אין געהיים האָבן זיי אים ספרים אַריינגעשיקט, אין וועלכע ער
האַט געלערנט ביים ליכט פון די שטערן און לבנה; און פאַרמעט
און פעדערן, זיינע ספרים צו שרייבן.

* * *

און די יידן פון דער גאַנצער וועלט, וואו זיי זיינען נאָר פאַר-
שפרייט, האָבן צו דעם געפאַנגענעם אין דעם ראָטענבורגער טורעם
געשיקט זייערע האַרבע שאלות, אַז ער זאָל זיי פסקענען, ער זאָל
משפּטן.

און פון טורעם אַרויס האָט דער גרויסער רב געמשפּט די יידן
פון דער גאַנצער וועלט. וואו אַ רב, וואָס האָט געהאַט אַ האַרבע
שאלה צו פרעגן, פון די ווייטסטע פאַרוואַרפענע ווינקעלעך פון
איטאַליע ביז פּוילן, פון לאַטוויע ביז צו די ווייטע שמעט פון אַנקראַינע,
— האָבן אַלע געשיקט זייערע שאלות צו דעם געפאַנגענעם רב אין
טורעם.

ביז ער איז אויסגעגאַנגען אין טורעם.

ער איז געשטאַרבן אין טורעם. זיין קערפּער איז דאָרט געלעגן
אויפבאוואַרט אין זיין געפענגעניש-צעל פּערצן יאָר נאָך זיין טויט.
ביז עס האָט זיך געפונען אַ פּראַנקפורטער ייד, וועלכער האָט זיך
געוואַלט אַ גרויסע מצווה פאַרדינען, און ער האָט פאַר זיין קערפּער
געגעבן גרויס אויסלייז-געלט, און האָט אים געבראַכט צו קבר ישראל
אויפן וואַרמסער בית-עולם, וואו זיין מצבה שטייט נאָך ביז היינט-
טיקן מאָג.

ו ו א ק א ב ו ל א ר

משפט — Trial		דף (דאף) —
מדינת-אשכנז — Germany	Page, A passage of the Talmud	ענין (איניען) —
יואוול — Jewel	Matter, Subject, Business	ריטער — Knight
חרם (כיירעם) — Ban, Excommunication		אונטערטעניק — Humble, Submissive
אויפבאווארט — באהאלטן, אָפּגעהיט		גענאָד — Kindness, Compassion
בית-עולם (בייס־אויילעם) — Cemetary		ווערצאָג — Duke
מצבה (מאַצייווע) — Tomb-stone		

פּראָגן און אַרבעטן

1. ווער איז דער שרייבער פון דער דערציילונג?
2. אין וועלכן לאַנד איז זיך די מעשה פאַרלאָפּן?
3. וואָס מיינען די ראשי תיבות מהר"ם מיט וועלכע דער רב פון ראָטענבורג ווערט אָנגערופּן?
4. פאַר וואָס האָט מען דעם רב באַשטראַפּט מיט טורמע?
5. וואָס האָבן די יידן פון אַלע לענדער און שטעט געטאָן ווען זיי האָבן זיך דערוואוסט, אָז דער מהר"ם איז אין תּפּיסה?
6. וואָס האָט דער רב געטאָן ווען ער האָט זיך פון דעם דערוואוסט?
7. וואָס האָט דער רב געטאָן אין טורמע?
8. ווי לאַנג איז דער רב געבליבן אין טורמע נאָך זיין טויט?
9. ווער האָט אים אויסגעלייזט און געבראַכט צו קבר ישראל?
10. וואו געפינט זיך דעם רבס מצבה?
11. שרייב אָן זאַצן מיט די פּאָלגנדיקע ווערטער:

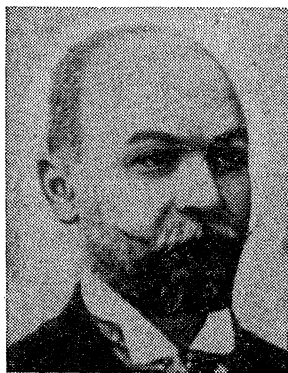
פאַרבענקט	חרם	אויסגעגאַנגען
קהילות	ירושלים	איינזאַם
שאלה	מצוה	אות
שליח	מצבה	אויסלייז־געלט
תהילים	פסקענען	דף

12. שרייב איבער די ווערטער אין אַלפּאַבעטישער אָרדענונג.

דעם שמש טאכטער

(א פאלקס-לעגענדע)

ש . ש . פ . ר . ג

.א.

שטיל און פינצטער איז געוועזן
אין דעם אלטן, ענגן שטיבל,
וואו געלעגן און געשלאפן
איז דער אלטער, גרויער שמש.

שטיל און רואיק שלאפט דער שמש
און אין שלאף דערהערט ער עפעס
שווערע טריט, ווי פון א קרומען,
וועלכער גייט ארום אויף קוליעס.

און דערשראקן און פארוואונדערט,
כאפט זיך אויף פון שלאף דער שמש ;
ער צינדט אן דאס אלטע לעמפל —
און וואס זעט ער ? — גאט, דו ליבער !

ער דערזעט: פון וואַנט צו וואַנט
גייט אַרום אַליין זיין שטעקן ...
אוי, דאָס איז אַ שלעכטער סימן,
אַז אַ גוסס איז אין שטעטל ...

אין דעם אויגנבליק דערהערט ער,
שרייט זיין טאַכטער: „גיכער, טאַטע,
וועק דעם עולם! אונדזער רבי,
אונדזער רבי איז פאַרביי!...“

ב.

נאָך ביינאכט פון שטוב צו שטוב
גייט און קלאַפט דער אַלטער שמש.
אַבער וואָס איז דאָס מיט דבורהן,
מיט דעם אַלטן שמש טאַכטער?

דבורה זיצט ביים טיש, און הייסע
טרערן קאַפען פון די אויגן;
ביטער וויינט זי, וויינט און שעפטשעט:
„אַך, דער רבי איז פאַרביי!...“

הייל אים, העלף אים, גאָט דו ליבער!...“
הייס און ערנסט ווי אַ טאַכטער,
האַט פון קינדהייט ליב דעם אַלטן,
קראַנקן רב די יונגע דבורה.

ווייל דער אַלטער מורה צדק
האַט דאָס קינד אויך ליב געהאַט
ווי אַן אייגענע: פלעגט רופן
אַלע שבת זי אינאיינעם

מיטן שמש ברכה מאַכן;
האַט זי אויסגעלערנט דאָוונען,
אויך געלערנט שרייבן, לעזן;
ליבלעך זאַגנדיק דערביי:

„לערן, דבורהקע, לערן טאכטער,
און דו וועסט איה״ש
ווערן גרויס און קלוג ביי יידן,
גלייך מיט דבורה דער נביאה...“

און זי זיצט ביים טיש, און הייסע
טרערן טריפן פון די אויגן;
ביטער וויינט זי, וויינט און שעפטשעט:
„הייל אים, העלף אים, ליבער גאָט!...“

ג.

אין בית-מדרש שטייט דער עולם.
גרויס און קליין געקומען אַלע
תהילים זאָגן; וויינען, בעטן
צו דעם בורא... נאָר עס העלפט ניט.

שוין פון וואַקס אַ ליכט אַ גרויסע,
אַקוראַט די מאַס פון קראַנקן,
אויסגעגאַסן, אין תכריכים
אַנגעטאַן און, ווי זיער מנהג

איז ביי יידן פון פאַרצייטן,
זי באַגראַבן אין אַ קבר,
ווי אַ בר-מינן... עס העלפט ניט;
אַלץ געפרוואוּט און אַלץ אומזיסט...

אמת, איינס נאָר איז געבליבן,
איינס נאָר: יעדער פון דעם עולם
זאָל אַוועקשענקען אַ חלק
פון זיין לעבן פאַר דעם חולה.

מענער, ווייבער, קינדער, זקנים,
ווער אַ טאָג און ווער אַ חודש —
דאָס פאַרשרייבט מען אויף אַ צעטל
און פאַרשליסט אין אַרון-קודש...

אז צום אלטן שמש שטיבל
איז מען מיט דעם כתב געקומען,
האָט זיין טאָכטער די גבאים
אָפגעשטעלט, און שטיל און רואיק

זיי געזאָגט: „פאַרשרייבט, איך בעט אייך“.
— וויפל, דבורה, שענקסטו? — „וויפל?
אך, מיין גאַנצעס, גאַנצעס לעבן! ...
יא, פאַרשרייבט: איך שענק אַוועק

אים מיין גאַנצעס לעבן!“ — „דבורה“, —
האָבן זיי זי אָנגעהויבן
אָפצורעדן — „נאַריש קינד,
ווי געשיקט זיך? ...“ — אָבער אַלע

טענות האָבן ניט געהאַלפן,
ניט געהאַלפן האָבן דאָ
אויך דעם אלטן טאַטנס בעטן,
זיינע רייד און זיינע טרערן.

און פאַרשריבן האָבן זיי
מיט איר חתימה אין דעם צעטל,
ווי זי האָט פון זיי געפאַדערט:
„דבורה שענקט איר גאַנצעס לעבן“.

און בשעת דער שליח
האָט דעם כתב אין שול געבראַכט
און פאַרשלאָסן אים אין אַרון,
אין דעם זעלבן אויגנבליק —

איז דער חולה אויפגעשטאַנען
ווידער פריש, געזונט און יונג;
און די אומגליקלעכע דבורה,
דאָס אומשולדיק־ריינע קינד,

איז דעמזעלבן טאָג געקומען
אין איר רו... דער אַלטער טאַטע
האַט זי ערנסט, הייס באַוויינט
און געזאַגט דעם ערשטן קדיש.

אויף איר הערלעכער לוייה
איז געווען דער גאַנצער עולם,
און געווינטשט פון פולן האַרצן
איר אַ ליכטיקן גן-עדן...

ה.

שטיל און רואיק גייט די צייט
אין דעם קליינעם, שטילן שטעטל.
מענטשן לעבן, האָבן קינדער,
קינדער — ווערן יונגעלייט,

וואַקסן, ווערן אַלט און שטאַרבן.
אויף דעם אַלטן בית הקברות
זיינען דאָ פיל נייע קברים...
וואָס-זשע מאַכט דער אַלטער רב ?

דאַנקען גאַט, ער לעבט אין פרידן,
לערנט תורה, פסקנט שאלות,
און געדענקט דאָס ליבע קינד.
ער געדענקט די טויטע דבורה,

ער פאַרגעסט ניט יעדן יאָר-צייט
קויפן ליכט און זאָגן קדיש.
און אזוי גייט שטיל און רואיק
טאָג נאָך טאָג און יאָר נאָך יאָר.

ו.

טאָג נאָך טאָג און יאָר נאָך יאָר
גייען פאַר, ער ווערט ניט עלטער ;

אַבער טרויעריק ניט זעלטן
זעט ער אויס ; דערציילט ניט קיינעם,

וואָס ער פילט און וואָס ער טראַכט.
און עס ווייסט פון דעם נישט קיינער,
אַז ביינאַכט, בשעת ער
זיצט און לערנט, ווי געוויינלעך,

הערט זיך אים אַ פרויען-שטימע.
זיסע לידער, ליבע לידער
קלינגען, פליסן פון דערווייטן,
און פאַר זיינע אַלטע אויגן

שטייט אַ בילד ... אַך, ער דערקענט,
ער דערקענט דאָס זיסע פנים
פון זיין תלמידקע — פון דבורה,
און ער בעט זי : — „זיי מיר מוחל !

זיי מיר מוחל, ליבע טאַכטער,
וואָס דורך מיר ביסטו געגאַנגען
פון דער וועלט ... ווען דו וואַלסט לעבן,
וואַלסטו איצט געווען אַ כלה ...“

ז.

טאַג נאָך טאַג און יאָר נאָך יאָר
גייען פאַר ; און איינמאַל הערט ער
אַ געשריי פון אַ יולדת ...
און ער וויינט, באַגיסט מיט טרערן

די גמרא ... — „זיי מיר מוחל !
— בעט דער זקן — ליבע דבורה !
אַז דו וואַלסט געבליבן לעבן,
וואַלסטו איצט געווען אַ מוטער ...“

און אזוי אויך יעדע נאַכט
הערט זיך אים איר יונגע שטימע —
זיסע, ליבע, וויגן-לידער
זינגט ביינאַכט די טויטע מוטער ...

ח.

דרייצן יאָר גייען פאַר ... ער הערט
ווי איר זון, שוין אַ בר-מצווה,
זאָגט אַ גרויסע, שיינע דרשה ...
— „ער וואָלט זיין אַ גרויסער למדן,

— טראַכט דער רב — און וויפל פרייד
וואָלט געהאַט פון אים די מאַמע!“
ווייטער הערט ער — קלעזמער שפּילן:
פּידלען, טאַצן און קלאַרנעטן

קלינגען, זינגען פון דערווייטן ...
„זי מאַכט חתונה אַ טאַכטער, —
טראַכט דער אַלטער — צו דער חופּה
פירט זי איצט די טויטע מאַמע ...“

ט.

און פון דעמאָלט אָן טאַג-טעגלעך
הערט און פּילט און זעט דער זקן
יעדן צושטאַנד פון איר לעבן.
און ער וויינט מיט הייסע טרערן

און ער בעט דעם בורא עולם:
„גיב מיר, גאָט, איך זאָל דערהערן
איר געוויין, איר ביטער זיפּצן,
אירע טרערן זאָל איך זען —

כאָטש די איינציקע נחמה
זאָל איך האָבן, אַז אין לעבן

וואָלט זי אויך געליטן צרות,
וואָלט זי אומגליק אויך געפילט.

און עס וואָלט ביי איר געוועזן
כאָטש איינאיינציקע מינוט,
ווען זי וואָלט די וועלט פאַרשאַלטן
און געוואונטשן זיך דעם טויט!...”

י.

נאָר אומזיסט איז זיין בקשה:
זיסע לידער, ליבע לידער
הערט ער זינגען אין דער פינצטער:
גליקלעך וואָלט געווען איר לעבן, —

יענעס שטילע פרויען-לעבן,
וועלכעס גלאַנצט ניט ווי די זון,
נאָר עס שיינט אָן ווינט און וואַלקן,
ווי דער העלער מאַרגנשטערן...

און עס גיסן זיך און גיסן
זיינע טרערן טעג און יאָרן.
— „ליבער גאָט! — איז ער מתפלל —
טו מיט מיר דיין גרויס גענאָד!

אָך, באַפריי, באַפריי, מיין אלטע,
מיין פאַריאַמערטע נשמה!
שטאַרבן, שטאַרבן העלף מיר גיכער,
ליבער פאַטער, גרויסער גאָט!...”

יא.

טאָג נאָך טאָג און יאָר נאָך יאָר
גייען פאַר. דאָס קליינע שטעטל
איז שוין לאַנג אַ שטאָט געוואָרן,
אַ באַקאַנטע, רייכע שטאָט.

הונדערט מענטשן, צענדליק זקנים,
וועלכע ער געדענקט אלס קינדער,
ליגן שוין אויף דעם בית-עלמין ;
ער נאָר איינער לעבט און לעבט.

נייע צייטן, נייע מענטשן,
נייעס לעבן און מנהגים ;
פרעמד און איבעריק, ווילד און עלנט
איז דער זקן צווישן זיי.

טונקל זיינען זיינע אויגן,
אויסגעדאָרט דער גאַנצער קערפּער ;
און ער קלאָגט צום בורא עולם,
וויינט און בעט אויף זיך דעם טויט...

יב.

איין געדאַנק און איין געפיל
איז דעם זקן נאָר געבליבן ;
שטאַרבן ! שטאַרבן ! ... און צולעצט
האַט זיך גאַט אויף אים דערבאַרעמט.

פינצטער איז געווען די נאַכט,
שרעקלעך האָט גערוישט דער שטורעם ;
ווי אַ קינד גקלאָגט, געיאַמערט
האַט די קאַלטע, שוואַרצע נאַכט.

אַפּגעוואוינט שוין לאַנג פון אַלע
לעבנס-פריידן, לעבנס-שמערצן,
זיצט דער זקן אין בית-מדרש ...
מיט אַמאָל דערהערט זיך אים —

אַ געוויין, אַ קלאָג פון קינדער ...
פּושקעס קלאָפּן אין די גאַסן
און מען זינגט „אל מלא רחמים...“
„דאָס וואָלט זי געשטאַרבן איצט!“ —

האַט מיט פרייד געזאָגט דער זקן —
 „אויס, אַ סוף צו מיינע שמערצן!...“
 נעם מיך מיט, מיין ליבע דבורה,
 אויף דער ריינער, וואָרער וועלט!...“

שטיל און רואיק האָט באַפרייט זיך
 פון דעם קערפער זיין נשמה...
 און אויף מאָרגן האָט דער עולם
 הייס און ערנסט אים באַוויינט.

ו ו א ק א ב ו ל א ר

בית הקברות (בייט-האַקוואַרעט) — Graveyard, Cemetery	שמש (שאַמעש) — Saxton
בשעת (בישאַט) — אין דער צייט ווען When, While, During	קוליעם — Crutches
יולדת (יוילעדעט) — אַ פרוי וואָס גייט צו קינד (וילדען) Woman in childbed	גוסס (גויסעט) — A dying person
למדן (לאמדען) — Learned man	שעפטשעט — Whispers
קלעזמער — Musicians	איה"ש — אם ירצה השם (אים יירצע האַשעם) — מיט גאַטס הילף
נחמה (געכאַמע) — טרייסט Consolation	תכריכים (טאַכריכים) — Shrouds
בקשה (באַקאַשע) — Request, Prayer	מנהג (מינעג) — Custom
מתפלל (מיספּאַלעל) — Prays	קבר (קייוער) — Grave
בית-עלמין (בייט-אַלמין) — Cemetery	בר-מינן (באַרמאַנן) — Corps
געיָאָמערט — געוויינט האַרצרייענדיק Lament	ארון-קודש — Holy Ark
אל מלא רחמים (אייל מאַליי ראַכאַמים) גאַט, וואָס איז פול מיט דערבאַרעמקייט. אַ תפלה אויף אַ טויטן	כתב (קסאון) — Writing, Document
	גבאים (גאַבאַאים) —
	The heads of the Snyagogue
	טענות (טאַנעט) —
	Complaints, Claims, Arguments
	חתימה (כסימע) — אונטערשריפט Signature

פראַגן און אַרבעטן

1. ווער איז דער פאַרפאַסער פון דער פאַעמע?
2. ווי רופט מען אַ פאַעמע ווי „דעם שמש טאַכטער“?
3. זועלכע פאַלקס-מנהגים ווערן אין דער פאַעמע דערמאַנט?
4. פאַרוואָס באַגראַבט מען אַ פיגור פון וואָס זעט אויס ווי דער רב?
5. וויפל סטאַדיעס אין דבורהס לעבן גייט דער רב דורך?

7. איז דער רב דאָנקבאַר דבורהן, וואָס זי האָט אים אָפגעגעבן איר לעבן?
 8. ווי פילט זיך דער רב אין גאַנג פון די יאָרן?
 9. נאָך וואָס בענקט ער?
 10. פון וואָנען ווייסט דער רב אַז זיין סוף קומט?
 11. פיל אויס די בלאַנקען אין די ווייטערדיקע זאַצן און עס וועט זיך באַ-
קומען די מעשה פון דער פּאַעמע.
- אַמאָל איז — אַ רב און אַ שמש. דער — האָט געהאַט אַ — און זי
איז געווען דעם רבס —. דבורה האָט — ליב געהאַט — רבין. ווען
דער — האָט געהאַלטן ביים — האָט מען — אַלערליי — איבערנאַ-
טירלעכע — אים צו —. איינע פון די — איז געווען יעדער זאָל —
דעם — א — אָדער מער פון זיין —. ווען סאיז — צו דבורהן האָט זי —
אַ זי — דעם — איר גאַנץ —. אין דער — וואָס מען האָט דאָס —
און דאָס פּאַפּיר — אין — איז — געשטאַרבן און דער — איז —.
דער —, וועלכער איז שוין געווען אַן —, האָט איצט אָנגעהויבן —
די יאָרן פון זיין —. אין די — זיינען אַלע פון זיין — אויסגעשטאַרבן.
ער האָט זיך געפילט — און איבעריק אויף —. ער האָט שטענדיק
— פון — און איבערגעלעבט אַלע — אין איר —: אָט איז זי א —,
און אָט ווערט איר — —, און אָט — זי — א —. און דער —
פילט זיך —, וואָס איבער — איז זיין — אַוועק פון דער — יונגערהייט.
בעט ער אויף זיך דעם —. אַזוי ביז — האָט ער דערהערט אַ — ווי ביי
אַ —. דאָס — זיין תּלמידה — איצט. דערפרייט האָט — דער — און —
און — אין זיין —.

לעבן	דור	אויסגעגאַנגען
מאַכט	דבורה	איינזאַם
מאַן	דעם	איינמאָל
טימלען	דער	אים
מינוט	וואָלט	אַלטער
נשמה	וועלט	אָפגעבן
סטאַדיעס	זון	ארום-קודש
פאַרשריבן	זיך	אַריינגעלייגט
ראַטעווען	זייער	בר-מצוה
רב	התונה	געבראַכט
רבי	טאַג	געוואָרן
רואיק	טאַכטער	געוויין
שולדיק	טויט	געזאַגט
שטאַרבן	כלה	געזונט
שטיל	לויה	געטראַכט
שענקט		גענוצט
תּלמידה		געקומען

אליהו און אחאב

(יהואש'ס איבערזעצונג)

1. און עס איז געווען נאך די דאזיקע געשעענישן: נבות דער יורעאלי האט געהאט א ווינגארטן, וואס איז געווען אין יורעאל לעבן דעם פאלאץ פון אחאב דעם מלך פון שומרון. 2. האט אחאב געזאגט צו נבות, אזוי צו זאגן: גיב מיר דיין ווינגארטן, כדי ער זאל מיר זיין פאר א גארטן פון גרינס, ווייל ער איז נאענט לעבן מיין הויז, און איך וועל דיר געבן אַנשטאט אים א ווינגארטן א בעסערן פון אים. אדער אויב אין דיינע אויגן איז בעסער, וועל איך דיר געבן געלט אין מקח פון דעם. 3. האט נבות געזאגט צו אחאבן: באהיט מיך גאט, איך זאל אפגעבן די נחלה פון מיינע עלטערן.
4. איז אחאב געקומען אין זיין הויז צעמראגן און פארבייזערט איבער דעם ווארט, וואס נבות דער יורעאלי האט צו אים גערעדט, אז ער האט געזאגט: איך וועל דיר ניט אפגעבן די נחלה פון מיינע עלטערן. און ער האט זיך געלייגט אויף זיין בעט, און האט אומגע-דרייט זיין פנים, און ניט געגעסן קיין שפייז.
5. איז צוגעקומען צו אים זיין ווייב איזבל און האט צו אים געזאגט: וואס איז דאס דיין געמיט צעמראגן, און דו עסט ניט קיין שפייז? 6. האט ער צו איר געזאגט: ווייל איך האב גערעדט צו נבות דעם יורעאלי, און איך האב צו אים געזאגט: גיב מיר דיין ווינגארטן פאר געלט, אדער אויב דו ווילסט, וועל איך דיר געבן אן אנדער ווינגארטן אַנשטאט אים; און ער האט געזאגט: איך וועל דיר ניט אפגעבן מיין ווינגארטן.
7. האט זיין ווייב איזבל צו אים געזאגט: פירסט דו אצינד די מלוכה איבער ישראל? שטיי אויף, עס שפייז, און זאל דיין הארץ זיין פריילעך. איך וועל דיר געבן דעם ווינגארטן פון נבות דעם יורעאלי.
8. און זי האט געשריבן בריוו אין אחאבס נאמען, און פאר-זיגלט מיט זיין זיגל און האט געשיקט די בריוו צו די עלטסטע און צו די אדללייט וואס אין זיין שטאט, וואס האבן געוואוינט מיט נבותן. 9. און זי האט געשריבן אין די בריוו, אזוי צו זאגן: רופט

אויס אַ תענית און זעצט אַוועק נבותן אויבנאָן פון פּאַלק. 10. און זעצט אַוועק צוויי מענטשן, נידערטרעכטיקע יונגען, אַקעגן אים, זיי זאָלן עדות זאָגן אויף אים, אַזוי צו זאָגן: האָסט געלעסטרט גאָט און דעם מלך. און פירט אים אַרויס, און פאַרשטיינערט אים, און ער זאָל שטאַרבן.

11. האָבן די מענטשן פון זיין שטאָט און די עלטסטע און די אַדללייט וואָס האָבן געוואוינט אין זיין שטאָט, געטאָן אַזוי ווי איזבל האָט צו זיי געשיקט, אַזוי ווי עס איז געווען געשריבן אין די בריוו, וואָס זי האָט צו זיי געשיקט. 12. זיי האָבן אויסגערופן אַ תענית און האָבן אַוועקגעזעצט נבותן אויבנאָן פון פּאַלק. 13. און די צוויי מענטשן, נידערטרעכטיקע יונגען, זיינען געקומען און האָבן זיך געזעצט אַקעגן אים; און די נידערטרעכטיקע יונגען האָבן עדות געזאָגט אויף אים, אויף נבותן, פאַרן פּאַלק, אַזוי צו זאָגן: נבות האָט געלעסטרט גאָט און דעם מלך. און מען האָט אים אַרויס-געפירט אויסן שטאָט און אים פאַרוואַרפן מיט שטיינער, און ער איז געשטאַרבן. 14. און זיי האָבן געשיקט איזבל, אַזוי צו זאָגן: נבות איז פאַרשטיינערט געוואָרן און ער איז טויט.

15. און עס איז געווען, ווי איזבל האָט געהערט, אַז נבות איז פאַרשטיינערט געוואָרן און ער איז טויט, אַזוי האָט איזבל געזאָגט צו אחאבן: שטיי אויף, ירשה דעם וויינגאַרטן פון נבות דעם יזרעאלי, וואָס ער האָט דיר ניט געוואָלט געבן פאַר געלט. וואָרעם נבות לעבט ניט, ניערט ער איז טויט.

16. און עס איז געווען, ווי אחאב האָט געהערט, אַז נבות איז טויט, אַזוי איז אחאב אויפגעשמאַנען אַראָפּצונידערן צו דעם וויינגאַרטן פון נבות דעם יזרעאלי, כדי אים צו ירשהן.

17. איז דאָס וואָרט פון גאָט געווען צו אליהו דעם תשבי, אַזוי צו זאָגן: 18. שטיי אויף, נידער אַראָפּ אַנטקעגן אחאב דעם מלך פון ישראל וואָס אין שומרון; אָן איז ער אין דעם וויינגאַרטן פון נבותן, וואָס ער האָט אַהין אַראָפּגענידערט, כדי אים צו ירשהן. 19. און זאָלסט רעדן צו אים, אַזוי צו זאָגן: אַזוי האָט גאָט געזאָגט: האָסט געהרגעט, און ווילסט אויך ירשהן? און זאָלסט רעדן צו אים, אַזוי צו זאָגן: אַזוי האָט גאָט געזאָגט: אויף דעם אַרט וואו די הינט האָבן געלעקט דאָס בלוט פון נבותן, וועלן די הינט לעקן דיין בלוט. 20. האָט אחאב געזאָגט צו אליהו: האָסט מיך אַנגעקריגן,

שונא מיינער? האָט ער געזאָגט: איך האָב דיך אָנגעקריגן, ווייל
 דו האָסט זיך אָפּגעגעבן צו טאָן וואָס איז שלעכט אין די אויגן פון
 גאָט. 21. זע, איך ברענג אויף דיר אַן אומגליק, און איך וועל דיך
 אויסראַמען, איך וועל פאַרשניידן פון אחאבן יעמוועדער מאַנספּער-
 שוין און קינד און קייט צווישן ישראל. 22. און איך וועל מאַכן דיין
 הויז אַזוי ווי דאָס הויז פון ירבעם דעם זון פון נבטן, און אַזוי ווי דאָס
 הויז פון בעשה דעם זון פון אחיהו, פאַר דער דערצערענונג וואָס דו
 האָסט דערצערנט און געמאַכט זינדיקן ישראל. 23. און אויך אויף
 איזבלן האָט גאָט גערעדט, אַזוי צו זאָגן: די הינט וועלן עסן איזבלן
 אין דעם פעסטונג-גראָבן פון ישראל. 24. דעם וואָס שטאַרבט פון
 אחאבן אין שטאַט, וועלן די הינט אויפּעסן, און דעם וואָס שטאַרבט
 אין פעלד, וועלן די פּויגלען פון הימל אויפּעסן.

25. פאַרוואָר, עס איז ניט געווען אַזאָ ווי אחאב וואָס האָט זיך
 אָפּגעגעבן צו טאָן וואָס איז שלעכט אין די אויגן פון גאָט, ווייל אים
 האָט אָנגערעדט זיין ווייב איזבל.

26. און ער האָט זיך באַזאַנגען זייער אומווערדיק צו גיין נאָך
 די אָפּגעטער, אַזוי ווי אַלין וואָס די אמורים האָבן געטאָן, וועמען גאָט
 האָט פאַרטריבן פון פאַר די קינדער פון ישראל.

27. און עס איז געווען, ווי אחאב האָט געהערט די דאָזיקע
 ווערטער, אַזוי האָט ער צעריסן זיינע קליידער און אָנגעטאָן זאָק-
 קלייד אויף זיין לייב און האָט געפאַסט: און ער איז געלעגן אין זאָק-
 קלייד און איז אַרומגעגאַנגען שטילערהיים.

28. איז דאָס וואָרט פון גאָט געווען צו אליהו דעם תּשבי, אַזוי
 צו זאָגן: 29. האָסטו געזען ווי אחאב איז געוואָרן אונטערטעניק
 פאַר מיר? ווייל ער איז געוואָרן אונטערטעניק פאַר מיר וועל איך
 ניט ברענגען דאָס ביזן אין זיינע טעג; אין די טעג פון זיין זון וועל
 איך ברענגען דאָס ביזן אויף זיין הויז. (מלכים א', כ"א)

ו ו א ק א ב ו ל א ר

נידערטרעכטיקע — Dispicable	אליהו — Elijah
עדות (איידעס) — Witnesses	אחאב — דער קעניג פון ישראל פון יענער צייט
געלעסטערט — Blaphemed	מח (מעקאר) — Price
אדללייט — Nobles	נחלה (נאַכלע) — Estate, Possession
ירשה (יארשע) —	איזבל — Jezebel the queen
אַנגעקריגן — Caught	מלוכה — Kingdom
שונא (סוינע) — פיינט	תענית (טאניס) — Fast day
אומווערדיק — Abominable, Unworthy	

אליהו אויפן בארג

(יהואש איבערזעצונג)

1. און אחאב האט דערציילט איזבלן אליין וואס אליהו האט געמאכט, און אלייניג ווי אזוי ער האט געהרגעט אלע נביאים מיט דער שווערד. 2. האט איזבל געשיקט א שליח צו אליהו, אזוי צו זאגן: זאלן די געמער מאן אזוי און נאך מער, אויב איך וועל מארגן אין דער צייט ניט מאכן דיין לעבן אזוי ווי דאס לעבן פון איינעם פון זיי! 3. און ווי ער האט דאס געזען, איז ער אויפגעשטאנען און איז ארוועק אום זיין לעבן, און איז געקומען קיין באר-שבע וואס געהערט צו יהודה, און ער האט דארטן איבערגעלאזט זיין יונג. 4. און ער אליין איז געגאנגען אין מדבר א טאג וועגס, און איז געקומען און האט זיך געזעצט אונטער א בעזעמבוימל, און ער האט געבעטן אויף זיך דעם טויט, און האט געזאגט: גענוג! אצינד, גאט, נעם צו מיין זעל, ווארעם איך בין ניט בעסער פון מיינע עלטערן.
5. און ער האט זיך געלייגט און איז איינגעשלאפן אונטער א בעזעמבוימל. ערשט א מלאך רירט אים אן און זאגט צו אים: שמי אויף, עס. 6. האט ער זיך אומגעקוקט, ערשט אים צוקאפנס איז א קוכן געבאקן אויף אַנגעברענגטע שטיינער און א קרוג וואסער. האט ער געגעסן און געטרונקען און האט זיך ווידער געלייגט.
7. און דער מלאך פון גאט איז געקומען א צווייט מאל און האט אים אַנגערירט און געזאגט: שמי אויף, עס, ווארעם דער וועג איז צו ווייט פאר דיר.
8. איז ער אויפגעשטאנען און האט געגעסן און געטרונקען און איז געגאנגען מיט דעם כוח פון דעם דאזיקן עסן פערציק טעג און פערציק נעכט, ביז דעם בארג פון גאט, חורב. 9. און ער איז דארטן אריינגעגאנגען אין דער הייל און האט דארטן גענעכטיקט. ערשט דאס ווארט פון גאט איז צו אים און ער האט צו אים געזאגט: וואס מוסטו דא אליהו?
10. האט ער געזאגט:

אָנגעמען האָב איך זיך אָנגענומען
פון וועגן יהוה דעם גאָט פון צבאות ;
ווייל פאַרלאָזן דיין בונד האָבן די קינדער פון ישראל,
דיינע מזבחות האָבן זיי צעשמערט,
און דיינע נביאים האָבן זיי געהרגעט מיט דער שווערד ;
און איך אַליין בין איבערגעבליבן,
און זיי זוכן מיין לעבן צו נעמען.
11. האָט ער געזאָגט : גיי אַרויס, און זאָלסט זיך שמעלן אויפן
באַרג פון גאָט.

ערשט גאָט גייט פאַרכיי, און אַ גרויסער און שטאַרקער שטורעם
רייסט בערג און ברעכט פעלדזן פאַר גאָט — ניט אין שטורעם איז גע-
ווען גאָט ; און נאָך דעם שטורעם אָן ערדציטערניש — ניט אין דער
ערדציטערניש איז געווען גאָט ; 12. און נאָך דער ערדציטערניש
אַ פייער — ניט אין פייער איז געווען גאָט ; און נאָך דעם פייער אַ
קול פון אַ דינער שטילקייט. 13. און עס איז געווען, ווי אליהו האָט
דאָס דערהערט, אַזוי האָט ער איינגעוויקלט זיין פנים אין זיין מאַנטל,
און ער איז אַרויסגעגאַנגען, און האָט זיך געשמעלט אין איינגאַנג
פון דער הייל.

ערשט אַ קול איז געקומען צו אים, און האָט געזאָגט : וואָס
טוסטו דאָ, אליהו ?

14. האָט ער געזאָגט :

אָנגעמען האָב איך זיך אָנגענומען
פון וועגן יהוה דעם גאָט פון צבאות ;
ווייל פאַרלאָזן דיין בונד האָבן די קינדער פון ישראל,
דיינע מזבחות האָבן זיי צעשמערט,
און דיינע נביאים האָבן זיי געהרגעט מיט דער שווערד ;
און איך אַליין בין איבערגעבליבן,
און זיי זוכן מיין לעבן צו נעמען.
(מלאכים א, י"ט).

ו ו א ק א ב ו ל א ר

צבאות (צוואַעס) — God of armies
מזבחות (מיזבייכעס) — Alters
פעלדזן — Rock, Boulder

נעזעמבוימל — Thorn bush
זעל — Soul
יהוה (יאווע) — God

רבי אליעזר בן הורקנוס

דער גרויסער ר' אליעזר בן הורקנוס האָט ביז צוויי און צוואַנציק יאָר גאַרנישט ניט געלערנט קיין תורה. זיין פאָטער הורקנוס איז געווען אַ רייכער גוט-באַזיצער, און אויף זיינע פעלדער האָבן גע-אַרבעט פיל אַרבעטער. די זין זיינע, אליעזר מיט די איבעריקע ברידער, פלעגן אַליין אויך אַרבעטן אין פעלד. איינמאָל שמייען אַזוי די ברידער אין פעלד און אַקערן אַלע אויף אויסגעאַרבעטער ערד, און נאָר אליעזר אויף שמיינהאַרטן ניילאַנד. פלוצעם וואַרפט אליעזר אַוועק דעם אַקער, זעצט זיך אָן אַ זייט און צעוויינט זיך. פרעגט דער פאָטער: וואָס וויינסטו? ערגערסטו זיך אפשר, וואָס עס קומט דיר אויס צו אַקערן האַרט ניילאַנד — נעם זיך אַקערן דאָס ווייכע. גייט ער איבער אויף דעם ווייכן, זעצט זיך דאָרט אַוועק און וויינט ווידער.

פרעגט אים דער פאָטער:

— און אַצינד וואָס וויינסטו? דאָס געפעלט דיר אויך ניט?

— ניין, נישט דאָס, — זאָגט ער.

— וואָס דען וויינסטו?

— איך וויל לערנען תורה!

— אַ מענטש פון צוויי און צוואַנציק יאָר פאַרגלוסט זיך אים

פלוצעם אָנהויבן לערנען! שלאָג זיך דיר דאָס אַרויס פון קאָפּ. בע-

סער האָב חתונה, וועסטו האָבן קינדער, פירן זיי אין שול, און זיי

וועלן שוין לערנען תורה.

איינמאָל קומט ער ווידער פאַרן פאָטער און זאָגט:

— מאַרגן גיי איך מער אין פעלד ניט אַרבעטן. סאיז ביי מיר

געבליבן זיך אַוועקלאָזן קיין ירושלים דאָרט צו לערנען תורה אין ר'

יוחנן בן זכאִים בית-המדרש.

שרייט אויף אים אָן דער פאָטער: מאַרגן גאַנץ פרי, נאָך איידער

דו וועסט עפעס אין מויל נעמען, מוזטו מיר פריער אויפאַקערן אַ

שטיק פעלד.

שמייט אליעזר אויף פאַרטאָג און נעמט אַקערן דאָס פעלד. אין

מיטן אַקערן פאַלט די קו און ברעכט זיך אויס אַ פּוס. מראַכט ער זיך: „צוליב מיין זכות האָט די קו צעבראַכן דעם פּוס“... אַנטלויפט ער פּון דאָרט און לאָזט זיך אויפן וועג קיין ירושלים צו ר' יוחנן בן זכאי.

ווי מען דערציילט איז דאָס פאַרגעקומען אַן ערב-שבת, און אַ גאַנצן מעת-לעת ביז מוצאי-שבת, האָט ער נישט געהאַט אין מויל; אין וועג, ווען דאָס האַרץ האָט אים פאַרחלשמ, האָט ער אויפגעהויבן פּון דער ערד אַ שטיינדל און אַרײַנגענומען אין מויל. געקומען אין ירושלים, גייט ער אַרײַן אין ר' יוחנן בן זכאים שול, זעצט זיך אין אַ ווינקל און וויינט. באַמערקט עס ר' יוחנן. פּרעגט ער אים: וואָס וויינסטו?

ענטפּערט ער: איך וויל לערנען תּורה.
— האָסט שוין עפעס אַמאָל געלערנט?
— ניין, גאַרנישט נישט געלערנט.

נעמט ר' יוחנן מיט אים לערנען פּון אָנהויב קריאת-שמע, דאָווע-נען, בענטשן און דערצו יעדן מאָג נייע צוויי הלכות. אַלעס וואָס אליעזר האָט געלערנט אַ גאַנצע וואָך האָט ער שבת גוט אויסגע-חזרט און סאיז ביי אים פאַרבליבן. אַכט מאָג דורכאַנאָנד האָט אַזוי אליעזר פאַרבראַכט אין איין לערנען, און די גאַנצע צייט נישט געהאַט אין מויל, ביז ר' יוחנן האָט דערשפּירט אַ ריח פּון זיין מויל. פּרעגט אים ר' יוחנן: אליעזר מיין זון, האָסטו עפעס איבער-געביסן היינט? — שווייגט ער. פּרעגט ער אים נאָכאַמאָל און ער שווייגט אַלץ.

זאָגט אים ר' יוחנן: זע, היינט עסטו ביי מיר.
— איך האָב שוין אָפּגעגעסן אין מיין אַכסניא, — ענטפּערט אליעזר.

רופּט צו ר' יוחנן אייניקע פּון זיינע תּלמידים און זאָגט זיי אָן:
זעט, איר זאָלט די זאָך נאָכפאַרשן.

לאָזן זיך אַוועק די תּלמידים איבער ירושלימער גאַסן און פּרעגן זיך נאָך אין אַלע אַכסניות, צי האָלט זיך דאָרט נישט אויף איינער פּון זייערע חברים, — ענטפּערט מען אומעטום: ניין — ביז זיי זיינען געקומען צו איין פרזי, וואָס האָלט אַן אַרעמע אַכסניא, און זי האָט געענטפּערט: יא. פּרעגן זיי ביי איר: האָט ער דאָ עפעס מיט זיך? זאָגט זי: עפעס האָט ער אַ מין זאָק, וואָס ער פאַלט אַלע

טאג צו צו אים מיטן קאפ און זויגט פון אים ווי פון א לאגל וויין.
הייסן זיי זיך ווייזן דעם דאזיקן זאק. שלעפט זי אים ארויס און זיי
עפענען אים. לאזט זיך אויס, דער זאק איז אנגעשטאפט מיט ערד.
פרעגן זיי זי ווייטער: האט היינט אליעזר עפעס איבערגעביסן?
זאגט זי: ניין. מיר האבן אלץ געמיינט, מסתמא עסט ער ביים רבין.
ווייזט אויס, אז ער האט די גאנצע אכט טעג אין מויל נישט געהאט.
קומען די תלמידים און דערציילן עס דעם רבין. דערהערט דאס,
שרייט אויס רבי יוחנן בן זכאי:

— ארעמער אליעזר, אזוי נעבעך וואלגערסטו זיך דא צווישן
אונדו! נאר וויסן זאלסטו: אזוי ווי עס הערט זיך איצט א ריח פון
דיין מויל מחמת הונגער, אזוי וועט פון דיין מויל זיך צעגיין דער ריח
פון דיין תורה און זיך צעשפרייטן פון איין עק וועלט ביז דעם
אנדערן עק וועלט.

פון דעמאלט אן האט ר' יוחנן אים באשטעלט קעסט און ער
איז געקומען צו זיך.

אזוי זיינען פאראיבער דריי יאר, און אליעזר האט פלייסיק
געלערנט תורה פאר ר' יוחנן, און די גאנצע צייט אפילו זיך נישט
געוויזן אהיים פארן פאטער.

איינמאל רופן זיך הורקנוסעס קינדער אן צום פאטער: זע, וואס
דיין זון אליעזר האט דיר אפגעטאן — אויף דער עלטער דרך איבער-
געלאזט און איז אוועק קיין ירושלים. ער האט פארדינט, דו זאלסט
אים אפזאגן פון ירושה.

פאלגט הורקנוס און גייט אוועק קיין ירושלים מיט דער דעה
אויסצושליסן אליעזרן פון ירושה. קומט ער אן קיין ירושלים פונקט
אין דעם טאג, ווען ביי ר' יוחנן בן זכאי איז געווען א גרויסער מאל-
צייט. צו דער סעודה זיינען געקומען די גרעסטע, פארנעמסטע לייט
פון דער מדינה: בן-ציצית-הכסת, נקדימון-בן-גוריון און בן-כלבא-
שבוע. דערציילט מען ר' יוחנן, אז דער גוט-באזיצער הורקנוס איז
אנגעקומען. הייסט ער מאכן פאר אים פלאץ צווישן די געסט. בא-
זעצט מען אים אויבן-אן צווישן אלע פארנעמע לייט. זיצט ער צווישן
עולם מיט גרויס אפשיי און צימערט. אין מיטן דער סעודה שמעלט
זיך ר' יוחנן אפ מיט די אויגן אויף ר' אליעזרן און זאגט אים: נעם,
זאג עפעס פארן עולם.

ענטפערט ר' אליעזר: רבי, וואס קען איך זאגן? קען דען א

ברונעם ארויסגעבן וואסער מער ווי מען גיסט אין אים אריין? קען
איך דען זאגן דברי-תורה מער ווי איך האב ביי דיר באקומען?

— ניין, מיין זון, — זאגט ר' יוחנן — נישט קיין ברונעם ביסמו, דו ביסט א קוואל, א לעבעדיקער קוואל, וואס פליסט און גיסט פרישע וואסער פון זיך אליין; דו פארמאגסט אייגנס.

און אז ר' יוחנן מיט די תלמידים זיינען צו אים צוגעשטאנען, האט ר' אליעזר זיך אויפגעהויבן און געעפנט דאס מויל.

אין דער לופט האבן זיך געמראגן ווערמער, וואס זינט די וועלט שטייט האט נאך קיין אויער זיי נישט געהערט. דאס פנים פונעם יונגן דרשן האט געשיינט, ווי די זון; שטראלן, ווי פון משה רבנוס געזיכט, האבן פארבלענדט די אויגן, און דער גאנצער עולם האט נישט געוואוסט, אויף וואס פאר א וועלט ער איז, צי סאיז טאג צי נאכט.

נאך דער דרשה שמעלט זיך ר' יוחנן אויף, גיט דעם תלמיד א קוש אויפן קאפ און זאגט: אז וואויל איז אייך, אברהם, יצחק און יעקב, וואס אזא קינד איז פון אייך ארויסגעקומען.

— אויף וועמען זאגט ער עס? — דערפּרעגט זיך הורקנוס ביים עולם.

— אויף דיין זון אליעזר! — ענטפערט מען אים.

— אויב אזוי, האט ער באדארפט אנדערש זאגן: „אז וואויל איז מיר, וואס אזא קינד איז פון מיר ארויסגעקומען!“
און דער אלטער הורקנוס איז באלד ארויף אויף א באנק און אויסגערופן פארן גאנצן ירושלימער עולם:

— רבותי! געקומען בין איך אהער מיט דער דעה אפצוזאגן מיין זון אליעזר פון מיינע גיטער. איצט אבער לאז איך איבער אלע מיינע גיטער פאר מיין זון אליעזר אליין, די איבעריקע ברידער האבן קיין שום חלק נישט.

— ניין, פאטער, — זאגט אים אויף דעם אליעזר — וואלט איך פארלאנגט ערד ביי גאט, קען ער מיר געבן, — „די ערד און אלעס וואס אין איר געהערט צו גאט“; וואלט איך גאלד און זילבער פארלאנגט, קען ער דאך מיר אויך געבן — „דאס זילבער איז מיינס, און דאס גאלד איז מיינס, זאגט גאט“; מיין פארלאנג אבער פון גאט איז נאר איין זאך: תורה אליין.

(פון „די יידישע אגדות“)

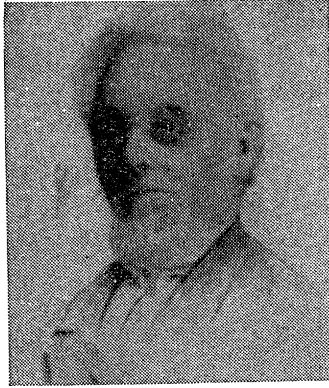
וּאָקאַבולאַר

הַלְכוּת (האַלאַבעס) —	Possessor of an estate —	גוט-באַזיזער
געזעצן אין תלמוד	Privilege —	זכות (זכוס)
Inn — אכסניא (אַכסאַניע)	—	מעט-לעת (מעס-לעס)
Because — מחמת (מאַכמעס)	The 24 hours of the day	מוצאי-שבת (מאַצע-שאַבעס) —
Influence, To have a say — דעה (דייע)	—	The departing of the Sabbath.
פאַרנעם — דערהער	Saturday night	קריאת-שמע (קריאַס-שעמא) —
אַפשיי — דרך-ארץ. רעספעקט	Inheritance —	The reading of the Shema. A prayer
ירושה —		

שבת און יום־טוב

דעם אַרעמאַנס שבת

מענדעלע-מוכר-ספרים

משהלעם טאַטע, שמואליק, איז אַ מאַנדעמניק. אַ גאַנצן טאַג, פון פרי ביז אין דער נאַכט, לויפט ער אַרום מיט אַלמע זאַכן, שלאָגט אָפּ די טירן צו קויפן און צו פאַרקויפן זיין סחורה. ער איז געקרימט, געבויגן, מיט אַ בלייך פנים, געקנייטשט, געעלטערט פאַר זאַרג און צרות. אַנלויפנדיק זיך ווי אַ הונט, קומט ער מיד, צעבראַכן אין זיין וויסט שטיבל — אַ קאַנורע, מיט עטלעכע גראָשן פאַרדינסט, און אַמאַל גאַר מיט אַ לידיקער קעשענע, כאַפט אָפּ עפעס, וואַרעמעס מיט וועטשערע אינאיינעם, און טוט זיך אַ וואָרף שלאָפן. ער ליגט, נעכעך, ווי אַ דערהרגעטער, פילט אין זיך נישט קיין גאַנצן אבר. גאַנץ פרי שטייט דער טויטער אויף, משטיינט געזאַגט, תחית המתים און ווייטער לויפן, ווייטער אַרומיאַנגן זיך. אזוי פאַרברענגט ער זיין הינמיש לעבן די גאַנצע וואָך.

פרייטיק-צו-נאַכטס באַקומט די קאַנורע עפעס גאַר אַן אַנדער פנים — אויסגעשמירט, אויסגעוואָשן ריין אין אימלעכס ווינקעלע. דער טיש געדעקט מיט אַ ווייסן טישטעך, אויף אים דריי מעשענע, אויסגעשייערטע לייכטער מיט די בענטש-ליכט, און צוויי שיינע קוי-

לעמישן, אפגעשמירט מיט א געלכל פון אן איי, שיינען פון דער ווייט,
פארנעמען די אויגן.

אין שטוב הערשט עפעס א זיסע רואיקייט, עם שמעקט א ריח
פון צוגעדעמפפטע שפייזן, וואס שטייען אויפן פריפעטשיק, איבער-
געדעקט מיט א קישן. די מאמע, א גאנצע וואך פארשמירט, פאר-
פינצטערט, לויכט אין דעם שבתדיקן שלייער, עם רוט אויף איר די
שכינה. די בארוועסע מיידעלעך, פארקעמט, אויסגעצוואנגן, האלמן
זיך אינאיינעם אין א ווינקעלע, און מען זעט אן אין זייער פנים, ווי
זיי ווארטן, קוקן אויף עפעס ארויס מיט א פריילעך הארץ. — שא, —
עם הערן זיך טריט ... מען גייט ... די מיר עפנט זיך אויף.

— גוט שבת! — זאגט שמואליק, קומענדיק פון דער שול, און
קוקט פריינטלעך מיט א שיינענדיק פנים אויפן ווייב, אויף די קינדער.
— גוט שבת! — זאגט משהלע הויך אויף א קול, אריינגלויפנדיק
געשווינדט, ווי מיט א גוטער בשורה.

און דער מאמע מיט דעם זון הויבן אן ביידע, ארומגייענדיק
איבער דער שטוב, צו זאגן אויף א ניגון „שלום עליכם“. דאס נעמט
מען אזוי אויף די הייליקע מלאכים, געשיקט פון דעם אויבערשטן,
פונעם מלך איבער אלע מלכים, הקדוש ברוך הוא, וואס האבן זיי
באגלייט פון דער שול אהיים. דער טאנדעמניק איז שוין נישט מער
קיין הונט, ער איז א פריניץ, עפעס האט ער באקומען א נייע נשמה,
א נייע הויט. ער מאכט קידוש, וואשט זיך, זעצט זיך צום טיש. דאס
ווייב, די פרינצעסין, און די קינדער, ארום אים. מען שטופט דעם
גאפל, דעם לעפל און מען כאפט א שטיקל פיש, א לאקש, א ביינדל,
א ביסל צימעם — אזעלכע מאכלים, וואס מען האט זיי א גאנצע וואך
אין די אויגן נישט געזען. אימלעכס פון די קינדער עסט עם, שטארק
היטנדיק זיך, קיין ברעקל זאל, חלילה, נישט אראפפאלן, עפעס מיט
א גוט ערנסט פנימל, וואס וועקט אויף אין הארצן געפילן פון
רחמנות — עפעס נאָר ווי א וועווריקל, וואס זיצט זיך אויף א בוימל
און קנאקט עפעס אזוי שייך, אזוי ערנסט א ניסל ...

שמואליק שטעלט אן די „כלי“ צו די זמירות און שפילט אפ
משאקנדיק א „מה ידירות“:

„ווי ליב די רו איז דיינע,

פרינצעסין שבת פיינע!

מיר לויפן דיר אקעגן אלע,

מיר בעמן: קום, געקרוינטע כלה! ...

פון אלע מלאכות איז אן עק.
 די ארבעט לייגט מען איצט אוועק,
 זיך תענוג אַנצוטאָן ביים מיש,
 מיט הינער, חלה, פלייש און פיש."

ו ו א ק א ב ו ל א ר

God forbid — חלילה	טאַנדעטניק — אַ הענדלער מיט אַלטע
Squirrel — וועווריקל	קליידער, אַלטע זאַכן
כלי (קיילע) — אינסטרומענט. אָנשטעלן	סחורה (סכירע) — Merchandise
דעם האַלדז צום זינגען	קאנורע — אַ לאַך — Dog-hole
טשאַקנדיק — לעבעדיק און פריילעך.	פריפעטשיק — Hearth, Fire-place
הענוג (טייניק) — פאַרגעניגן	שכינה — The glory of God

מיין מאַמע, זכרונה לברכה...

ח . נ . ב י א ל י ק

מיין מאַמע, זכרונה לברכה, געווען איז אַ גרויסע צדקת,
אַ וויסטע אלמנה געזעסן.

איין פרייטיק פאַרנאַכט — סגליט די שקיעה אין שפיצן פון
— בוימער —

און אין שטוב — נישט קיין ליכט, נישט קיין עסן.

זי זוכט — און מיט נסים פון הימל — געפונען צוויי פרוטות —
„ברויט אַדער ליכט?“ — מיט דער דעה געשלאָגן.

זי לויפט, קומט צוריק — אין איר מאַגערער האַנט אַ מתנה:
צוויי ליכט צום בענטשן געטראָגן.

דער הימל פאַרמאַגט זיבן שטערן. דער שבת דער מאַמעס
האַט אויך זיבן ליכט, זיבן שטראַמען;
וועט גאַט דען פאַרשטערן זיין שבת? — און וואָס קען זי העלפן?
געלויבט פאַר די צוויי איז זיין נאַמען!

וועט בענטשן די ליכט אויף אַ ליידיקן טישטעך, אָן חלה —
פאַרפּוצט זיך אין הויב אין דער ברייטער ;
געביטן איר קלייד און זיך מכין געוועזן פאַר גאַט,
פאַרן הייליקן שבת אַ גרייטע.

געצונדן די ליכט — האָט זי מער ניט געקענט זיך באַהערשן,
ווייל סהאַרץ האָט מיט בלוט זיך באַגאַסן ;
אַרויס מיט געוויין, און אַ טרער איז אַרונטערגעפאַלן —
איין ליכט איז געוואָרן פאַרלאָשן.

פאַרשעמט איז דער שבת, אויף איין אויג אַ בלינדער, גע-
שטאַנען —

די פרוי איז פאַרציטערט געבליבן :
„פאַרשעמט אָן אלמנהס אַ גאַב ? אויב דיין דינסט האָט געזינדיקט,
צו וואָס נאָך דעם שבת באַטריבן ?

וואָס האָסטו זיין אויג אויסגעשטאַכן ?“ — מיט אויגן פאַרמאַכטע,
פאַרדעקט מיט די הענט און פאַרביטערט,
אין פאַרקלעמטן געוויין, און אין פלאַמיקער תּפּלה,
האַבן פלייצעס און הויב אומגעציטערט.

אין האַרץ האָבן תּהוּמען געברויזט, די אמהות און כּרובים
זיי האָבן פון האַלדז זיך געריסן —
סהאַט די שכינה נאָך קיינמאַל געהערט און געזען,
ווי אַ מענטש טוט אַזוי זיך צעגיסן.

און דאָן איז נאָך איינע אַ טרער פון צדקת געפאַלן,
אַ זודיקער פלאַם פון די גרונטן —
און טאַפּלט איז ליכטיק געוואָרן : ספאַרלאַשענע ליכטל
האַט נאַכאַמאַל זיך אַנגעצונדן.

און ווען סהאַט די מאַמע געעפנט די אויגן, האָט ליכט פון בראשית
פון זיי זיך געגאַסן אין שטראַמען —
ווייל סהאַט זיי די שכינה געקושט. — דער זכות פון צדקת זאָל
ביישטיין אונדז און אַלע יידן. אמן.

ו ו א ק א ב ו ל א ר

זכרונה לברכה (זיכרוינאָ ליוראָכאָ) —	באַטריבן — מאַכן טרויעריק
זאל איר אַנדענק זיין געבענטשט	הויב — צודעק אויפן קאַפּ
צדקת (צאָדייקעס) — פרומע, גאַטספּאַרכ־	תהום (טעהאָם) — אָפּגרונט Depth
טיקע	אמהות (אימאהעס) — מוטערס — שרה,
אַלמנה — Widow	רבקה, רחל, לאה
שקיעה — זון־אונטערגאַנג	כרובים (קרוואוים) — Cherubim, Angels
פרומות — גראַשענט Small coins	מכין (מייכן) — זיך גרייט מאַכן

פּראָגן און אַרבעטן

1. ווער איז דער מחבר פון דער פּאָעמע?
2. וואָס ווייסטו וועגן חיים נחמן ביאַליק?
3. פאַרוואָס נוצט ביאַליק דעם אויסדרוק „זכרונה לברכה“ נאָך די ווערטער „מיין מאַמע“?
4. פון וואָס האָט זיך איינס פון די צוויי ליכט פאַרלאָשן?
5. פאַרוואָס האָט די מאַמע געוויינט?
6. פון וואָס האָט זיך דאָס ליכט צוריק אָנגעצונדן?
7. פאַר וועמען האָט זיך די צדקית אָנגענומען מיט איר צווייטן געוויין?
8. וואָס פאַראַ לויטערקייט האָט זיך נאָכדעם געגאַסן פון די ליכט?

שבת־חזון

מ א ר י ס ר א ז ע נ פ ע ל ד

.1

דער שבת־חזון האָט געבראַכט
צוריק דעם פאַרגעסענעם חלום.
דער חזון זינגט טרויעריק און זאכט
דעם אומעטיקן „בואי בשלום“.

.2

דער רב שאַקלט שטיל מיטן קאָפּ,
דעם עולם באַפּאַלט אַזאַ בענקען.
דער חורבן, דער אַלטער, לעבט אָפּ
און פּאַנגט זיך אָן ווידער געדענקען.

ו ו א ק א ב ו ל א ר

שבת־חזון (שאַבעס־כאַזאַן) — דער שבת זאכט — שטיל Softly
פאַר תּשעה־באב. מען לייענט דאָן די בואי בשלום (באָאי בשאַלעם) — קום אין
הפטורה „חזון ישעיהו“ אין וועלכער דער פרידן. אַ פּוסק אין אַ פּרייטיק־צורנאַכ־
נביא וואָרטט וועגן דעם אַנקומענדיקן טיקע תּפּלה „לכה דודי“
חורבן

פּראָגן און אַרבעטן

1. וועלכער שבת ווערט אָנגערופן שבת־חזון?
2. וועלכע גאָך שבתים ווערן אָנגערופן מיט ספּעציעלע נעמען?
3. פאַרוואָס ווערט דער שבת פאַר תּשעה באב אָנגערופן שבת־חזון?
4. ווער איז געווען ישעיהו בן אמוץ?
5. וואָס האָט ישעיהו נביאות געזאָגט אין דער הפטורה, וואָס מען לייענט שבת־חזון?
6. ווי הויבט זיך אָן די הפטורה, וואָס מען לייענט דעם שבת גאָך תּשעה באב?

שבת נחמו

י ה ו א ש

1

ווידער בליט פאר מיינע אויגן
יענע בילד, וואָס קינדווייז מאלן
פלעגט מיין דמיון, ווען כפלעג הערן
שבת-נחמו די הפטורה.

2

פון דער קינדערשער פאנטאזיע
שווימט אַרויס אַ באַרג אַ הויכער,
גרויס און איינזאַם און מיט גאָה
אַנגעלענט אַקעגן הימל.

3

אויפן באַרג ביים סאַמע אויבן,
ווי אַ צעדערבוים, אַ שטאַלצער,

ווי פון גרויסן באַרג אַ חלק,
שטייט דער נביא ישעיהו.

4

גלייך צום שניי, וואָס דעקט די פעלדזן
פאַלט זיין ווייסע באַרד אַרונטער,
און ווי אַדלער-פליגלען פלאַטערן
זיינע לאַקן אין דער לופטן.

5

פון זיין שטערן שיינט די חכמה,
און די רואיק גרויסע אויגן
גלאַנצן ווי צוויי העלע זונען,
פול מיט ליבשאַפט פול מיט גבורה.

6

און ער רעדט ... זיין שטים איז ווייכער
פונעם אַוונט ווינטלס אַטעם,
דאָך, עס קלינגט און קנאַלט פון ווייטן,
ווי אַ וואַסערפאַל אַ שטאַרקער :

7

„נחמו, נחמו... גאַט באַפוילן
האַט מיר, אייך אַ טרייסט צו ברענגען,
אויף די דורות-אַלטע וואונדן
אייך אַ זיסן באַלזאַם לייגן“.

8

און די פעלדזן ווידערהאַלן
זאָגן נאָך אין ווידערקלאַנג :
„נחמו, נחמו... גאַט באַפוילן
האַט מיר אייך אַ טרייסט צו ברענגען“.

ו ו א ק א ב ו ל א ר

שבת-נחמו (שאבעס נאכמו) — דער שבת פון טרייסט. דער שבת נאך תשעה-באב ווען מען לייענט די הפטורה וואס הויבט זיך אן מיט די ווערטער נחמו, נחמו עמי, טרייסט, טרייסט מיין פאלק דמיון (דימיען) — פאנטאזיע Imagination	הפטורה (האפטוירע) — אן אויסצוג פון נביאים, וואס מען לייענט שבת אין שול נאכן לייענען די סדרה פון דער תורה נואה (גייווע) — שטאלץ גבורה (גוואורע) — Courage, Heroism באלזאם — Balm
---	---

פראגן און ארבעטן

1. ווער איז דער מחבר פון דער פאעמע?
2. וויפל פאעמען פון דעמזעלבן מחבר זיינען דיר באקאנט?
3. איז פאראן צווישן זיי א פאעמע וואס דו האסט באזונדערס ליב?
4. קאנטו דערקלערן פארוואס דו האסט די פאעמע באזונדערס ליב?
5. וועגן וואס פארא שבת רעדט זיך אין דער פאעמע?
6. פארוואס רופט מען דעם שבת מיט דעם ספעציעלן נאמען?
7. אין וואס פארא שטים רעדט דער נביא?
8. ווי קלינגען זיינע ווערטער?
9. ווער ווידערהאלט זיינע ווערטער?
10. שרייב אן זאצן מיט די ווערטער:

אטעם	וואסערפאל	לאק
באלזאם	וואונדן	נביא
גאולה	חכמה	גבורה
דמיון	טרייסט	פלאטערן
הפטורה	ליבשאפט	קנאלט

שבת

י . י . ס י ג א ל

נאך אַ גרויסן יאָך און שווערער וואָך
דעם גרויסן שבת וועסטו ברענגען,
אַ שטילער גרייז מיט ווייסער באַרד
און קלאַרע, לויכטנדיקע אויגן.

ער וועט זיך וואַשן זיינע הענט,
וועט אויבנאָן ביים טיש זיך זעצן,
המוציא נעמען ברויט
מיט פרומער שטילקייט אין די אויגן.

אויף אונדזער גרויען אַרעמברויט
וועט קלאַר און העל זיין בליק צעשטראַלן,
דאָס ברויט וועט ווערן חלה-ווייס,
אַזוי ווי זיינע הענט די ווייסע.

רוועט קידוש מאַכן איבער אונדז
ווי איבער קידוש בעכער פולע.
מיר וועלן פול זיין מיט זיין רו,
ווי בעכער גאַלדענע מיט וויין.

אַן איינציק-דינע חלב-ליכט
וועט אונדזער קליינעם טיש באַלייכטן,
נאָר לייכטן וועט זיין ווייסע באַרד
אַזוי ווי זילבער פון לבנה.

ו ו א ק א ב ו ל א ר

ברויט וואָס מעסט נאָך דער ברכה „המוֹ-
ציא לחם מן הארץ“

גרייז — אַלטער מאַן

המוציא (האַמויצע) — דאָס ערשטע שטיקל חלב (כײלעז) — Tallow

אויב נישט נאך העכער

י. ל. פּרץ

און דער נעמיראָווער פּלעגט מליחות-צייט יעדן פּרימאָרגן נעלם ווערן, פּאַרשווינדן!

מען פּלעגט אים נישט זען אין ערגעץ: נישט אין שול, נישט אין ביידע בתי-מדרשים, נישט ביי אַ מנין, און אין דער היים אַוודאי און אַוודאי נישט. די שטוב איז גשמאַנען אָפּן. ווער עס האָט גע-וואַלט, איז אַרײַן און אַרויסגעגאַנגען, — געגנבעט ביים רבין האָט מען נישט, — אַבער קיין לעבעדיק באַשעפעניש איז אין שטוב נישט געווען.

וואו קאָן זיין דער רבי?

וואו זאָל ער זיין? מן הסתם אין הימל! ווייניק געשעפטן האָט אַ רבי פאַר ימים-נוראים צו פאַרזאָרגן? יידעלעך, קיין עין-הרע, דאַרפן פּרנסה, שלום, געזונט, גוטע שידוכים, ווילן גוט און פּרום זיין, און די זינד זיינען דאָך גרויס, און דער שטן מיט זיינע טויזנט אויגן קוקט פון איין עק וועלט ביז דעם צווייטן, און ער זעט און פאַרקלאַגט און מסרט... און — ווער זאָל העלפן, אַז נישט דער רבי? אַזוי האָט דער עולם געטראַכט.

איינמאָל איז אַבער אָנגעקומען אַ ליטוואַק. לאַכט ער! איר קענט דאָך די ליטוואַקעס: פון מוסר ספרים האַלטן זיי ווייניק, דער-פאַר שטאַפּן זיי זיך אָן מיט ש"ס ופּוסקים. ווייזט דער ליטוואַק אַ בפּירושע גמרא, — די אויגן שטעכט ער אויס: אפילו משה רבנו, ווייזט ער, האָט ביים לעבן נישט געקענט אַרויף אויפן הימל, נאָר געהאַלטן זיך צען טפּחים אונטערן הימל! נו, גיי שפאַר זיך מיט ליטוואַק!

— וואו דען קומט אַהין דער רבי?

— מיין דאגה! — ענטפערט ער און ציט די אַקסל. און תוך-כדי-דבור (וואָס אַ ליטוואַק קאָן!) איז ער זיך מיישב צו דערגיין די זאך.

נאך דעמזעלבן פארנאכט, באַלד נאָך מעריב, גנבעט זיך דער ליטוואַק צום רבין אין חדר אַרײַן, לייגט זיך אונטערן רבינס בעט און ליגט. ער מוז אַפּוואַרטן די נאַכט און זען, וואו דער רבי קומט אַהין, וואָס ער טוט סליחות-צייט.

אַן אַנדערער וואָלט אפשר איינגעדערעמלט און פאַרשלאָפּן די צייט; אַ ליטוואַק טוט זיך אָן עצה; לערנט ער זיך אויסנווייניק אַ גאַנצע מסכתא! איך געדענק שוין נישט, חולין צי נדרים!

פאַרטאָג הערט ער, ווי מען קלאַפט צו סליחות. דער רבי איז שוין נישט געשלאָפּן אַ צייט. ער הערט אים שוין אפשר אַ גאַנצע שעה קרעכצן.

ווער עס האָט געהערט דעם נעמיראַווער קרעכצן ווייס וויפל צער פאַר כל ישראל, וויפל יסורים סהאָט געשמעקט אין זיין יעדן קרעכץ... די נשמה פלעגט אויסגיין, הערנדיק דאָס קרעכצן! אַ ליטוואַק האָט דאָך אַכער אָן אייזערן האַרץ, הערט ער צו און ליגט זיך ווייטער! דער רבי ליגט זיך אויך; דער רבי, זאָל לעבן, אויפן בעט, דער ליטוואַק אונטערן בעט.

דערנאָך הערט דער ליטוואַק, ווי די בעטן אין הויז הויבן אָן מקריפען... ווי די בני-בית כאָפּן זיך אַרויס פון די בעטן, ווי מע מורמלט אַ יידיש וואָרט, מען גיסט וואַסער אויף די נעגל, עס קלאַפּן אויף און צו די טירן... דערנאָך איז דער עולם אַרויס פון שטוב, עס ווערט ווייטער שטיל און פינצמער, דורכן לאַדן שיינט קוים אַרײַן אַ קליין ביסל ליכט פון דער לבנה...

מודה האָט ער געווען, דער ליטוואַק, אַז ווען ער איז געבליבן איינער אַליין מיטן רבין, איז אים באַפאַלן אָן אימה. די הויט איז אים אויפגעלאָפּן פאַר שרעק, די וואַרצלען פון די פאות האָבן אים געשטאַכן אין די שלויפן ווי די נאָדלען.

אַ קלייניקייט: מיטן רבין, און סליחות-צייט, פאַרטאָג, אַליין אין אַ שטוב...

אַ ליטוואַק איז דאָך אַכער איינגעשפאַרט, צימערט ער ווי אַ פיש אין וואַסער און ליגט.

ענדלעך שטייט דער רבי, זאָל לעבן, אויף. פריער טוט ער, וואָס אַ ייד דאַרף מאַן. דערנאָך גייט ער צו

צו דעם קליידער-אלמער און נעמט ארויס א פעקל ... עם באווייזן זיך פויערשע קליידער: לייזונגען פלודערן, גרויסע שטיוול, א סער-מיענגע, א גרויס פוטערן הימל מיט א ברייטן, לאנגן לעדערנעם פאם, אויסגעשלאגן מיט מעשענע נעגעלעך.

דער רבי טוט עם אן ...

פון דער קעשענע, פון סערמיענגע, שטארט ארויס אן עק פון א גראבן שטריק ... פון א פויערשן שטריק!

דער רבי גייט ארויס; דער ליטוואק — נאך!

דורכגייענדיק, טרעט אפ דער רבי אין קיך, בויגט זיך איין, פון אונטער א בעט נעמט ער ארויס א האק, פארלייגט זי אונטערן פאם און גייט ארויס פון שטוב.

דער ליטוואק צימערט, נאך ער טרעט נישט אפ.

א שטילער, ימים-נוראימדיקער פחד וויגט זיך איבער די טונ-קעלע גאסן. אפט רייסט זיך ארויס א געשריי פון סליחות פון ער-געץ א מנין, אדער א קראנקער קרעכץ פון ערגעץ א פענצמער ... דער רבי האלט זיך אלץ אין די זייטן פון די גאסן, אין די שאַטנעס פון די הייזער. פון איין הויז צום אנדערן שווימט ער ארויס, און דער ליטוואק נאך אים ...

און דער ליטוואק הערט ווי זיין אייגן האַרצקלאַפן מישט זיך צוזאמען מיטן קול פונעם רבינס שווערע טריט; אַבער גיין גייט ער און קומט צוזאמען מיטן רבין אויס דער שטאָט ארויס.

הינטער דער שטאָט שטייט א וועלדל.

דער רבי, זאל לעבן, נעמט זיך אין וועלדל אריין. ער מאַכט א דרייסיק-פערציק טריט און שמעלט זיך אפ ביי א בוימל; און דער ליטוואק ווערט נבהל ונשתומם, זעענדיק ווי דער רבי נעמט ארויס פון פאם די האק און שלאַגט אין בוימל אריין.

ער זעט, ווי דער רבי האַקט און האַקט, ער הערט ווי דאָס בוימל קרעכצט און קנאַקט. און דאָס בוימל פאַלט, און דער רבי שפאַלט עם אויף ליפּעס, די ליפּעס — אויף דינע שייטלעך; און ער מאַכט זיך אַ בינמל האַלץ, נעמט עם אַרום מיטן שטריק פון קעשענע, ער וואַרפט דאָס בינמל האַלץ איבער די פלייצעס, שמעקט צוריק אריין די האק אינעם פאם, לאַזט זיך ארויס פון וואַלד און גייט צוריק אין שטאָט אריין.

אין א הינטערגעסל שמעלט ער זיך אָפּ ביי אַן אַרעם, האַלבי-
איינגעבראַכן הייזל און קלאַפּט אַן אין פענצטערל.

— ווער איז? — פּרעגט מען דערשראָקן פון שטוב אַרויס. דער
ליטוואַק דערקענט, אַז עס איז אַ קול פון אַ יידענע, פון אַ קראַנקער
יידענע.

— יאָ! — ענטפּערט דער רבי אויף פּויעריש לשון.

— קמאַ יאָ? — פּרעגט מען ווייטער פון שטוב.

און דער רבי ענטפּערט ווייטער, אויף מאַלאַרוסיש לשון: וואַסיל!

— וואַס פאַר אַ וואַסיל, און וואַס ווילסטו, וואַסיל?

— האַלץ — זאָגט דער פאַרשמעלטער וואַסיל — האָב איך

צו פאַרקויפּן! זייער ביליק, בחצי חנם האַלץ!

און נישט וואַרטנדיק אויף אַ תּשובּה, נעמט ער זיך אין שטוב

אַריין.

דער ליטוואַק גנבעט זיך אויך אַריין און, ביים גרויען ליכט
פון פּריען מאַרגן, זעט ער אַן אַרעמע שטוב; צעבראַכן, אַרעם
כלי-בית. אין בעט ליגט אַ קראַנקע יידענע, פאַרוויקלט מיט שמאַ-
טעם, און זי זאָגט מיט אַ ביטער קול:

— קויפּן? מיט וואַס זאַל איך קויפּן? וואו האָב איך, אַרעמע

אלמנא, געלט?

— איך וועל דיר באַרגן! — ענטפּערט דער פאַרשמעלטער

וואַסיל — אינגאַנצן זעקס גראַשן!

— פון וואַנען וועל דיר באַצאַלן? — קרעכצט די אַרעמע

יידענע.

— נאַרישער מענטש, — מוסרט זי דער רבי — זע, דו ביסט

אַן אַרעמע קראַנקע יידענע, און איך געמרוי דיר דאָס ביסל האַלץ;

איך בין כּמוּח, אַז דו וועסט באַצאַלן; און דו האַסט אַזאַ שמאַרקן,

גרויסן גאַט און געטרויסט אים נישט... און האַסט אויף אים אויף

נאַרישע זעקס גראַשן פאַרן בינמל האַלץ קיין כּמחון נישט!

— און ווער וועט מיר איינהייצן? — קרעכצט די אלמנא —

איך האָב דען כּוח אויפּצושטיין? מיין זון איז אויף דער אַרבעט

געבליבן.

— איך וועל דיר איינהייצן אויך, — זאָגט דער רבי.

און, אַריינלייגנדיק דאָס האַלץ אין אויוון, האַט דער רבי, קרעכצן-

דיק, געזאָגט פון מליחות דעם ערשטן פּזמון...

און אז ער האט אונטערגעצונדן, און דאס האלץ האט פריילעך געברענט, האט ער געזאגט, שוין א ביסל לוסטיקער, פון די סליחות דעם צווייטן פזמון ...

דעם דריטן פזמון האט ער געזאגט, ווען עס האט זיך אויסגע- ברענט, און ער האט די בלעך פארמאכט ...

דער ליטוואק, וואס האט דאס אלץ געזען, איז שוין געבליבן א נעמיראווער חסיד.

און שפעטער, אויב א חסיד האט אמאל דערציילט, אז דער נעמיראווער הויכט זיך אויף, סליחות-צייט, יעדן פרימארגן, און פליט ארויף אין הימל אריין, פלעגט שוין דער ליטוואק נישט לאכן, נאר צוגעבן שטילערהייט:

— אויב נישט נאך העכער!

ו ו א ק א ב ו ל א ר

מיישב (מעיאשעו) — איבערטראַכטן	נעמיראווער — דער רב פון שטאָט נע- מיראוּ
חדר (כיידער) — Room	נעמיראוּ — נאָמען פון אַ שטאָט
מסכתא (מעסיכטע) — — — —	מנין (מיניען) — צען מענער וואָס זיינען נויטיק צו דאווענען בצבור
A tract of the Talmud	ימים-נוראים — די פאַרכטיקע טעג, ראש- השנה און יום-כפור
חולין — דער נאָמען פון אַ מסכתא נדרים — געדאַרים) — דער נאָמען פון אַ מסכתא	עין-הרע (אַיען האַרע) — An evil eye
צער (צאר) — פאַרדרוס, האַרצווייטיק	שטן (סאָטען) — דער שלעכטער מלאך Satan
Sufferings, Pains	מסרט (מאַסערט) — רעדט שלעכטס
מודה — מודה זיין — To confess	ש"ס (שאַס) — ששה סדרים
אימה (איימע) — שרעק	The six parts of the Talmud
פאות (פייעס) — Side-locks	פוסקים (פּאָסקים) —
סערמינגע — A coat of coarse cloth	The enterpreters of Talmudic Law
סליחות — Prayers of forgiveness	בפירוש (בעפּיירעש) — אויסדריקלעך Expressly
נבהל-ונשתומם (ניוהאל-ווענישטוימעם) — Amazed	טפחים (טעפּאָכים) — אַ מאָס, די ברייט פון דער פּלאַץ פון אַ האַנט
בחצי חינם (בעכאַציינעם) — האַלב אומזיסט. זייער ביליק	תוך-כדי-דבור — ווי ער רעדט אַווי
כלי-בית (קליי באַייס) — Furniture, Utensils	
מוסרן — שטראַפן — Admonish	
בטחון (ביטאַכן) — Trust in God	

פראגן און אַרבעטן

1. צו וועלכן זשאַנער פֿון פּרצעס דערציילונגען באַלאַנגט „אויב נישט נאָך העכער“?
2. וואָס זיינען חסידים?
3. וועגן וועלכן רבין רעדט זיך אין דער מעשה?
4. פאַרוואָס האָט דער ליטוואַק נישט געגלויבט, אָז דער רבי איז אין הימל?
5. וואָס האָט דער ליטוואַק געטאָן צו דערוויסן זיך וואוהין דער רבי פאַר-שווינדט?
6. וואָס האָט ער אויסגעפונען?
7. האָט דער ליטוואַק באַכדעם געגלויבט אָז דער רבי גייט ארויף אין הימל אַריין?
8. פאַרוואָס האָט ער געזאָגט „אויב נישט נאָך העכער“ ווען די חסידים האָבן גערעדט וועגן רבינס אַרויפגיין אין הימל אַריין?
9. דערצייל איבער די מעשה אין אייגענע ווערטער.
10. שרייב אָן זאַצן מיט די ווערטער:

פאַרשטעלט	מודה	אימה
צער	מוסרן	אַלמער
קרעכצן	מנין	איינגעשפאַרט
שייטלעך	מסכתא	אינהייצן
	סליחות	אַפּוואַרטן

די מעשה פון ונתנה תוקף

ש. שאפירא

אין דער שטאט מיינין, אין דייטשלאנד, האט אמאל געלעבט א רב מיטן נאמען ר' אמנון. ר' אמנון איז געווען זייער א געלערנטער און א גרויסער חכם. אפילו קריסטן האבן געוואוסט פון זיין גרויסקייט און האבן אים אפגעגעבן כבוד.

צווישן זיינע קריסטלעכע פריינט איז געווען איינער פון קעניגס ראטגעבער. ער פלעגט מיט ר' אמנונען איבעררעדן אלע וויכטיקע ענינים וועגן וועלכע ער האט געדארפט עצהן דעם קעניג. דעם קעניג פלעגן זייער געפעלן זיין ראטגעבערס קלוגע עצות. ער האט אים אלעמאל געפאלגט און עס האט זיך תמיד אויסגעלאזט גוט.

איינמאל האט דער קעניג געפרעגט ביי זיין ראטגעבער אן עצה און פארלאנגט פון אים א תשובה גלייך אויפן ארמ. דער ראטגעבער האט נישט געוואוסט וואס אים צו ראטן, האט ער אים דערציילט דעם גאנצן אמת, און אים געהייסן שיקן נאך ר' אמנונען.

דער קעניג האט אזוי געטאן. ווען ר' אמנון איז געקומען האט אים דער קעניג געפרעגט דאסזעלבע, וואס ער האט געפרעגט דעם ראטגעבער. ר' אמנון האט גלייך געענטפערט און דעם קעניג איז זיין עצה זייער געפעלן. ער האט געטאן ווי ר' אמנון האט אים געהייסן און עס האט זיך אויסגעלאזט גוט. האט דער קעניג באשלאסן צו מאכן ר' אמנונען פאר זיין הויפט ראטגעבער. אבער א ייד האט אין יענע צייטן נישט געטארט פארנעמען אזא וויכטיקן אמת אין קעניגלעכן הויף. האט דער קעניג געטראכט, אז צו ווערן דעם קעניגס הויפט ראטגעבער וועט ר' אמנון אוודאי זיין גרייט זיך צו שמדן און ווערן א קריסט.

דער קעניג האט ווידער גערופן ר' אמנונען. ער האט אים געלויבט פאר זיין חכמה און פאר זיינע גוטע עצות. „און דערפאר — האט דער קעניג געענדיקט — האב איך באשלאסן דיר אנטאן דעם גרויסן כבוד פון מאכן דיר פאר מיין הויפט ראטגעבער. דו וועסט אבער דארפן אנטעמען דעם קריסטלעכן גלויבן.“

ר' אמנון האָט געדאַנקט דעם קעניג פאַר דעם כבוד און געזאַגט : „איך קאָן אַבער דעם גרויסן כבוד ניט אָננעמען, ווייל איך קאָן ניט פאַרלאָזן מיין פּאָלק און מיין גאַט. איך בין געבוירן אַ ייד און אַ ייד וועל איך בלייבן ביז איך וועל שטאַרבן“.

דער קעניג האָט אַבער נישט אָפּגעלאָזן. ער האָט ר' אמנונגען צוגעזאָגט רייכטום און כבוד, און פאַר די יידן פון מייניץ אַ סך פריי-הייטן און פריווילעגיעס. ווען דאָס האָט ניט געהאַלפּן איז דער קעניג אין כעס געוואָרן און געסטראַשעט, אַז ער וועט ר' אמנונגען מייטן און אַלע יידן פון שטאַט וועט ער אָנטאָן אַ סך צרות.

ר' אמנון האָט זיך נישט געקענט קיין עצה געבן, און אין זיין פאַרלאַנגקייט האָט ער געבעטן דעם קעניג צו געבן אים דריי טעג אויף צו באַטראַכטן זיך.

געווען איז דאָס אין די „עשרת ימי תשובה“, צווישן ראש-השנה און יום-כפור. אַז ר' אמנון איז אַהיימגעקומען האָט אים זייער פאַר-דראַסן וואָס ער האָט גאַר געבעטן דריי טעג צו באַטראַכטן זיך. מיט דעם אַליין איז ער שוין באַגאַנגען אַ זינד. ווי האָט אים גאַר געקענט איינפאַלן אַפילו צו ישובן זיך וועגן זיין ענטפער! ער האָט צוזאַמענגערופן די יידן פון שטאַט און זיי אַלעס דערציילט.

— יידן — האָט דער רב צום סוף געזאָגט — אַ גרויס אומגליק שטייט אונדז פאַר. לאַמיר אַלע די דריי טעג פאַסטן און גאַט בעטן, דער גזר וואָס הענגט איבער אונדזער קהלה זאָל זיך אַפּטון אָן אַ מכשול.

די גאַנצע דריי טעג האָט ר' אמנון נישט געגעסן און נישט גע-טרונקען, נישט געשלאָפּן און נישט גערוט. ער האָט מיט טרערן אין די אויגן און מיט אַ געבראַכענעם געמיט תפלה געטאָן און גאַט געבעטן ער זאָל אים מוחל זיין פאַר זיין בעטן צייט אויף צו באַטראַכטן זיך, און ער זאָל נישט שטראַפּן די קהלה פאַר זיינע זינד.

אויפן פערטן טאָג איז ר' אמנון נישט געגאַנגען צום קעניג. האָט דער קעניג געשיקט סאַלדאַטן און זיי האָבן אים געבראַכט אין פּאַלאַץ אַריין. אַז ר' אמנון האָט אים געגעבן זיין תשובה איז דער קעניג שטאַרק אין כעס געוואָרן און אַרויסגעגעבן אַ באַפעל צו מאַטערן און פייניקן ר' אמנונגען. און די קעניגלעכע תלינים האָבן אים אברים-ווייז אָפּגעהאַקט זיינע הענט און זיינע פיס און אַ האַלב טויטן אָפּגע-שיקט אַהיים.

געווען איז דאָס ערב יום-כּפּור. די גאַנצע נאַכט פּון כל נדרי און דעם יום-כּפּורדיקן פּרי-מאַרגן האָט ר' אַמנון געשוועבט צווישן לעבן און טויט, און די גאַנצע עדה יידן אין שול האָט געקלאָגט און גע-וויינט איבער דעם גרויסן אומגליק וואָס ס'האָט געטראָפּן זייער הייליקן רב.

יום-כּפּור בייטאָג האָט ר' אַמנון געבעטן מען זאָל אים צוועק-טראָגן אין שול אַריין. ווען מען האָט אים אַריינגעטראָגן אין שול אַריין האָבן די ווענט אויפגעצימערט פון דעם געוויין און געשריי פון די מתפללים. ר' אַמנון האָט געבעטן עס זאָל זיין שטיל. ווען דאָס געוויין האָט זיך איינגעשמילט האָט ר' אַמנון מיט זיינע לעצטע כוחות געזאָגט אַ נייע תּפּלה. און ביי די לעצטע ווערטער פון דער תּפּלה איז זיין נשמה אויסגעגאַנגען.

שפעטער האָט ר' קלונימוס, דער חזן פון מיינץ, די תּפּלה אויפ-געשריבן און זי איז אַריין אין מחזור און געוואָרן איינע פון די היי-ליקסטע תּפּלות, וואָס יידן איבער דער גאַנצער וועלט זאָגן ראש-השנה און יום-כּפּור. דאָס איז די תּפּלה „ונתנה תּוקף“.

וואָקאַבולאַר

Obstacle — ריכטיקע זאַך	ענינים (איניאַנים) — פּראָגן. פּראָבלעמען
— תּלינים (טאַליאַנים)	Matters
Hangman, Executioners	עצהן (אייצען) — Advise
כל נדרי (קאַל נידרע) — דער נאַמען פון	ראַטגעבער — Advisor
דער הויפט-תּפּלה פון ערב יום-כּפּור	עשרת ימי תּשובה (אַסערעס ימי תּשר-ווע — די צען טעג פון ראש-השנה ביו יום-כּפּור
— (מאַכער) —	גזר (גזאַר) — An evil decree
Prayer book for the Festivals	קהלה (קהילע) —
— ונתנה תּוקף (אונסאַנע טייקעף) —	קהלה (קהילע) —
And he will declare the might	Community, Congregation
— איבערטראַכטן	מכּשול (מיכּשל) — אַ שטער צו טאָן די
To consider To hesitate	

פּראָגן און אַרבעטן

1. וואו איז די תּפּלה „ונתנה תּוקף“ פאַרפאַסט געוואָרן?
2. ווער האָט די תּפּלה פאַרפאַסט?
3. ווער האָט די תּפּלה אָנגעשריבן?
4. פאַרוואָס האָט רב אַמנון אַליין נישט אָנגעשריבן די תּפּלה?
5. אין וואָס פאַראַ בוך געפינט זיך די תּפּלה?
6. ווען ווערט „ונתנה תּוקף“ געזאָגט?

7. פיל אויס די בלאַנקען אין די זאַצן מיט די ריכטיקע ווערטער פון דער דערציילונג.

1. איך בין — א ייד און א — וועל — שטאַרבן.
2. דער — האָט רב אמנונען צוגעזאָגט — און —.
3. די זאך איז געשען אין די — — — צווישן — און — —.
4. די גאַנצע — האָט רב אמנונען נישט — און נישט —, נישט — און נישט —.
5. דער קעניג איז — אין — געוואָרן און אַרויסגעגעבן א — צו — און — רב אמנונען.
6. די גאַנצע — יידן אין שול האָט — און — איבער דעם גרויסן —.
7. שרייב איבער די ווערטער, וואָס דו האָסט באַנוצט אויסצופילן די בלאַנקען, אין אַלפֿאַבעטישער אָרדענונג.

ונתנה תוקף

לאמיר אויסרעכענען די מעכטיקע הייליקייט פון דעם טאָג, ווייל ער איז מוראדיק און פירכטערלעך. אין דעם טאָג ווערט דערהייבן דיין קיניגרייך, און דיין טראָן ווערט אויסגעברייט מיט חסד, און דו זעצסט זיך אויף אים מיט אמת.

סאיז אמת אַז דו אליין ביזט דער ריכטער, און דער באַוויי-זער, און דער ווייסער, און דער עדות, און דו שרייבסט, און דו חתמעסט, און דו ציילסט, און דו רעכנסט, און דו געדענקסט אַלע פאַרגעסענע זאַכן, און דו עפנסט דעם ספר-הזכרונות, און סלייענט זיך פון זיך אליין, און יעדן מענטשנס חתימה איז דאָרט פאַראַן.

און דער גרויסער שופר ווערט געבלאַזן, און סהערט זיך אַ דינע, שטילע שטים, און מלאכים הייבן זיך אָן איילן, און מיט שרעק און ציטער זאָגן זיי :

— דאָס איז דער יום-הדין! דער חיל פון הימל וועט געמשפט ווערן מיט דיין! און זיי וועלן ניט גערעכט בלייבן אין דינע אויגן בשעתן דין.

אויך אַלע פון דער וועלט וועסטו פאַרבייפירן פאַר זיך ווי אַ סטאַדע שאַף.

ווי אַ פאַסטעך קוקט איבער זיין סטאַדע, און פירט דורך זיינע שאַף אונטער זיין רוט, אַזוי פירסטו דורך, און ציילסט, און רעכנסט, און דערמאָנסט יעדע לעבעדיקע זאַך; דו באַשטימסט די גרעניץ פון לעבן צו יעדער באַשעפעניש, און פאַרשרייבסט יעדנס גזר-דין.

ראש השנה ווערט פאַרשריבן, און יום-כפור ווערט פאַר-חתמעט: וויפל זאָלן אַוועק פון דער וועלט, און וויפל זאָלן באַשאַפן ווערן; ווער זאָל לעבן, און ווער זאָל שטאַרבן; ווער זאָל אויסלעבן זיינע יאָרן, און ווער נישט אויסלעבן זיינע יאָרן; ווער זאָל אומקומען דורך וואַסער, און ווער דורך פייער; ווער דורכן שווערד, און ווער דורך אַ חיה; ווער דורך הונגער, און

ווער דורך דורשט ; ווער אין אַן ערד-ציטערניש, און ווער אין
אַ מגפה ; ווער דורך דערווערגן, און ווער דורך פאַרשטיינען ;
ווער זאַל האָבן רו, און ווער זאַל פאַרוואַגלט ווערן ; ווער זאַל
לעבן געמיטלעך, און ווער זאַל האָבן יסורים ; ווער זאַל פאַר-
אַרעמט ווערן, און ווער זאַל ווערן רייך ; ווער זאַל ווערן דער-
נידעריקט און ווער דערהויבן.

אַבער תשובה, תפלה און צדקה פאַרמיידן די בייזע גזרה.

י י ד י ש : י. גובקין

די סוכה, די סוכה...

זינא ראבינאָוויטש

א.

סעדיהן איז געגאנגען זייער שלעכט אין דעם אַראַכישן שמעשל אין תימן. אמת, ער איז ניט געווען דער איינציקער וועמען סאיז געגאנגען שלעכט אין דעם שמעטל. עס האָבן געוואוינט דאָרט אַ סך יידן. אַלע זיינען זיי געווען גוטע מייסטערס אין מאַכן אוריינגלעך, נאָזרינגען און מטבעות, וואָס די אַראַכערינס טראָגן, אָנגעצויגן אויף דיקע פעדעס ווי קרעלן, אויף דעם האַלדז.

מייסטערס אויף זילבער און גאָלד זיינען געווען מער ווי קונים. איז ניט קיין וואונדער, וואָס יעדער איינער פון די תימנער יידן פלעגט זיך קלאָגן אין אַוונט צו מעריב, אַדער שבת נאָך הַבְּדֵלֶת, אויף זיין בימערן גורל. טרויעריק זיינען געווען די לעצטע שבת-לידער זייערע.

„איי, ווען סאיז שמענדיק שבת אויף דער וועלט!“ — אַזוי האָבן געטראַכט די יידן פון דעם אַראַכישן שמעטל אין תימן. סאיז זיי אַלעמען געגאנגען שלעכט, נאָר סעדיהן האָט זיך אויסגעדוכט אַז אים איז ערגער פון אַלעמען, און דעריבער האָט סעדיה באַשלאָסן אַריבערצוקלייבן זיך אין אַ ווייטן אַראַכישן דאָרף, וואו סזיינען דאָ ווייניק יידן, ווייניק גאָלד- און זילבער-מייסטערס, וועט זיין לייכטער צו פאַרדינען צום לעבן.

גראַד האָט סעדיה זייער גוט אָנגעטראָפּן מיט זיין איבערציען זיך אין דעם נייעם פּלאַץ. נאָר איין גרויסן חסרון האָט דאָס דאָרף געהאַט. די עטלעכע יידן וואָס האָבן דאָרט געוואוינט האָבן מורא געהאַט פאַר די אַראַכער. האָבן זיי געראַטן סעדיהן ניט „אויפרייסן די אויגן“ פון די אַראַכישע שכנים, דאָס הייסט, אַלץ טאָן באַהאַלטן ווי זיי, וועלכע האָבן זייער מנין אין אַ קעלער. און ניט זינגען צו הויך קיין זמירות און מלות-מלכה-לידער ווי ער איז געוואוינט צו טאָן...

סעדיה האָט געפּאָלגט די נייע יידישע שכנים זיינע, געצוימט

די שמים זיינע ביי קבלת-שבת, ביי מלווה-מלכה, און ביים דאוונען אין דער קעלער-שול האָט זיך אים ניט איין מאָל אויסגעדוכט אַז זיין שמים ווערט דערשטיקט, כאָטש געוואָלט האָט זיך אים צעזינגען זיך אויף אַ קול און לויבן דעם אויבערשטן פאַר דער גומער פרנסה אין דעם נייעם פּלאַץ.

ב.

אַבער וואָס זאָל ער טאָן? גאָט וועט מוזן דערפילן זיין האַרץ אין זיין שמילער תּפּלה אין קעלער. סעדיה האָט געפּראָוועט ראש-השנה און יום-כיפור אויפן שמיילסטן אופן, אַבער נאָך יום-כיפור האָט ער באַשלאָסן אַז אַ סוכה מוז ער אויפשמעלן, צי זיינע יידישע שכנים ווילן צי ניט! אָן אַ סוכה? איז דען געהערט געוואָרן אַזא זאָך, — אַ ייד אָן אַ סוכה? אַ סוכה וואַרפט זיך אין די אויגן? ווער סוויל ניט, וועט ניט קוקן אויף איר און וועט ניט אַריינקומען זיצן אין איר! אַבער איין סוכה כאָטש מוז דאָס שמעטל האָבן! האָט סעדיה באַ-שלאָסן אויפצושמעלן אַ סוכה איינער אַליין, אויב אַנדערע האָבן מורא. סעדיה האָט זיך גענומען צו דער סוכה גלייך אויף מאַרגן נאָך יום-כיפור. שווער האָט ער געאַרבעט, אַבער אויפגעשמעלט האָט ער אַ סוכה וואָס קיין שענערע קען גאַרניט זיין. באַהאַנגען זי מיט מע-פיכער און מיט פּרוכט פון תּימן און ארץ-ישׂראל פון אַלערליי קאַלירן, און סהאַט זיך אים געדוכט, אַז די קאַלירן באַצויבערן אפילו די זון וואָס כאַפט אַ קוק דורך דעם סכך פון דאָך און גיט אַ שמייכל, אַזוי ווי זי זאָל זאָגן: „ניט שלעכט סעדיה! גאַרניט שלעכט!“ סעדיהס האַרץ איז געווען איבערגעפּילט מיט פּרייד! ווען מלאָזט אים, וואָלט ער זיך צעזונגען אַזוי, אַז אפילו די אַראַבישע שכנים וואָלטן געמוזט מיט אים מיטזינגען! אַבער גיי זינג, אַז זיי זאָגן „לא“ — מען טאַר ניט!

סעדיה האָט שמילערהייט געוואַרט אויפן יום-טוב ווען ער וועט ניט נאָר זיצן אין סוכה נאָר אפילו בלייבן אין איר שלאָפן...

ג.

אַבער ווען אַלץ איז שוין געווען פאַרטיק פאַר דעם טייערן יום-טוב, האָט אויסגעבראַכן אַ מדבר-שטורעם — וואָלקנס זאַמד פון אויבן, כּוואַליעס זאַמד פון אונטן. סמויל און די נאָזלעכער פול מיט

זאמד, די אויגן ווערן פארשאטן, און סדוכט זיך אז זאמדמילן דרייען זיך איבערן דערפל און ווילן פארדרייען און פארשלעפן יעדן, וועלכער דערוועגט זיך ארויסצוגיין פון הויז...
„די סוכה, די סוכה...“ — קרעכצט סעדיה און טוליעט זיך צום בעט.

א שרעקלעכע נאכט, א לאנגע נאכט, די לענגסטע וואס סעדיה האט ווען דורכגעלעבט... נאך פאר טאג, נאך דעם ווי ער האט איבערגעהזרט אלע קאפיטלעך תהילים, וואס ער האט געוואוסט פון אויסנווייניק, נאך א אמאל און נאך א מאל, האט ער איינגעדערעמלט. אויפגעכאפט זיך, האט שוין די זון אריינגעקוקט אין זיין וואוינונג. די סוכה — איז געווען זיין ערשמער געדאנק, און ער איז ארויסגעלאפן מיט שרעק אין הארצן זען דעם חורבן וואס דער שמורעס האט אנגע-מאכט. אפשר זיינען טאקע די יידן געווען גערעכט ווען זיי האבן געטענהט אז מדארף ניט קיין סוכה? ניט אויפרייסן די אויגן פון די שכנים!

טראכטנדיק אזוי איז סעדיה ארויס פון הויז. ווי פארוואונדערט איז ער געווארן ווען ער האט דערזען א סך מענטשן, יידן און אראבער, שטייען ארום זיין סוכה און אין דער סוכה... האט עפעס געטראפן? ווי אין א חלום זעט סעדיה אז די סוכה שטייט אויסגעפוצט ווי פאר דעם שמורעס. אלץ ווי געווען.

„מין אללא! מין אללא!“ זאגן די אראבער צו אים, און ווייזן אן אויף דעם סכך וואס ליגט אזוי שוין און רואיק אויפן דאך פון דער סוכה און דורך וועלכן מוילן זיך דורך די שמראלן פון דער זון. „מין אללא!“ (פון גאט) חורן איבער אלע און קוקן אויף סעדיהן מיט כבוד און ליבע...

און ער שטייט און קוקט אויף זיין סוכה וואס האט איבערגע-לעכט דעם שרעקלעכן כאמסין און זיין הארץ ווערט פול מיט לויב און געזאנג צו גאט...

— „וואס שווייגסטו, סעדיה? — שרייען צו אים זיינע שכנים — גאט האט דיך אזוי ליב און דו שווייגסט?!“

אבער סעדיה איז פון שמענדיק א שווייגער. רעדן האט ער קיין מאל ניט געקאנט און קאן אויך היינט ניט. ער קאן נאך זינגען. און סעדיה צעזינגט זיך אזוי, אז דאס גאנצע דארף האט געהילכט מיט זיין לויב צו גאט...

ו ו א ק א ב ו ל א ר

<p>זמירות — שבת און יום־טוב געזאנגען מלוה מלכה (מעלאווע מאלקע) — די סעודה פון שבת אונט מיט וועלכער בען באלייט ארויס די מלכה שבת באצויבערן — To enchant, To charm סכך (סעכאך) — צווייגן און גראָן מיט וועלכע מען דעקט צו די סוכה חורבן — Distruction</p>	<p>מטבעות (מאַטבייעס) — Coins קונים (קוינעם) — Customers מעריב (מאַריוו) — Evening prayer הברלה (האַבדאַלע) — די תפלה וואָס מען זאָגט שבת אונט אַפצוטיילן דעם פאַר־ גייענדיקן שבת פון דער אַנקומענדיקער וואָך הסרון (כעסאַרן) — פעלער</p>
--	--

פאַרשפּעטיקט

אברהם רייזען

א.

עס האָט זיך אונטערגערוקט דער האַרבסמ. די טעג זיינען גער-
וואָרן קלענער און די נעכט גרעסער. אינעם קליינעם שמיבעלע ביי
אַנטאַשן — אַן אַרעמער פּויער אין אַ קליין דערפל — האָט מען שוין
באַדאַרפט ביינאַכט אַ לעמפּעלע ברענען. דאָס ליימענע פּלעשל, וואָס
אַנטאַש האָט ביי אַ טעפּער געקויפט מיט דריי יאָר צוריק פאַר אַכט
גראַשן, איז געשטאַנען אַ טרוקנס, און עס איז ניט געווען מיט וואָס
נאַפט צו קויפּן. דאָס זאַלץ איז שוין באַלד אויסגעגאַנגען. פּון זייף
איז נאָר אַ שטיקעלע געבליבן. פּון דער מאַכאַרקע איז נאָר געבליבן
אויף אַ פאַר טעג.

אַנטאַש האָט זיך אַלץ געקראַצט אין פאַטיליצע, געשפּייט און
געוואַרמשעט:

— „קיין זאַלץ ניטאַ, קיין זייף ניטאַ, קיין מאַכאַרקע ניטאַ, גאַרניט
ניטאַ! סאיז שלעכט!“

אַנטאַש האָט ניט געהאַט וואו צו פאַרדינען. ער האָט געהאַט נאָר
איין האַפּענונג: פאַר סוכות אַנצוהאַקן אַ פּולן וואָגן סך און פירן עס
אין שטעטל אַריין, און פאַרקויפּן עס פאַר אַ פאַר גילדן. אַלע יאָר
מוט ער אַזוי.

— „ווען וועט זיין ביי אייך סוכות?“ — האָט ער שוין לאַנג
אַנגעהויבן צו פּרעגן דעם איינציקן יידן וואָס האָט געוואוינט אין
דאַרף.

— „נאָך לאַנג“, — האָט דער ייד אַ סך מאַל אים שוין געענט-
פּערט.

— אַבער ווען?“ — האָט אַנטאַש ניט געלאָזן רוען.
דער ייד האָט איינמאַל, ניט פיל טראַכטנדיק, אַ זאַג געטאַן:
— „איז אַ וואָך אַרום.“

אין אמתן איז עס געווען ווייניקער. אַנטאַש האָט אויסגערעכנט

אז צוויי מעג פאר סוכות איז די רעכטע צייט צו פירן דעם סכך אין שמעטל. דאס איז געווען אקוראט דער ערשמער טאג יום-טוב.

ב.

אנמאש איז פרי אויפגעשמאנען. ער האט אויפגעגעסן א שטיק גראב, שווארץ ברויט, וואס ער האט געמונקען אין זאלץ, און עס פארטרונקען מיט א קווארט קאלט וואסער. ער האט איינגעשפאנט דאס האלב-הונגעריק, האלב פארשלאפן פערדל, גענומען די האק און זיך געלאזן אין נאענטן וועלדל.

ער האט געהאקט די שמעכעדיקע צווייגן איינע נאך די אנדערע. געקליבן האט ער אלץ געדיכטערע און לענגערע. בעסערע סחורה פארקויפט זיך גיכער — האט ער דערביי געמראכט. דער וואגן איז אלץ געוואקסן און געוואקסן. ער האט גערעכנט צו לייזן פאר זיין סחורה א דריי גילדן. אים האט זיך אלץ געדאכט אז עס איז נאך ווייניק, און ער האט אלץ געהאקט און געלייגט די צווייגן.

דער וואגן איז פול געווארן. אנמאש האט אים באמראכט פון אלע זיימן און איז געבליבן צופרידן.

— עס וועט זיין גענוג! — האט ער פאר זיך הויך ארויסגעברומט און גענומען דאס פערד פארן צוים. אז ער איז אבער אפגעפארן א פאר טריט, האט ער זיך אפגעשמעלט און ווייטער א קוק געמאט אויפן וואגן.

— אפשר וועט זיין ווייניק? — האט ער זיך פלוצעם דערשראקן. האט ער אויסגעהאקט נאך פינף צווייגן און זיך גענומען פארן שוין אויף זיכער.

ער איז געפארן טריט ביי טריט. טריט ביי טריט זיינען אויך אין קאפ זיינע געדאנקען געגאנגען, ווי זיי וואלטן ניט וועלן גיין גיכער פון דעם פערדל. אנמאש האט גערעכנט, וויפל זאלץ ער וועט קענען קויפן און וויפל זייף, וויפל נאפט און וויפל מאכארקע פאר דעם געלט וואס ער וועט אפלייזן אין שמעטל ביי די יידן. דער חשבון האט אים פארמאטערט און ער האט באשלאסן, אז ער וועט האבן דאס געלט אין האנט, וועט אים גרינגער זיין צו בארעכענען.

ג.

אז אנמאש איז מיט זיין וואגן אריינגעפארן אין שמעטל און

האַט דערזען די סוכות שוין באַדעקט מיט סכך, האַט זיך אים עפעס ווי אַפגעריסן אינעווייניק. אים האַט זיך געדאַכט אז די סוכות און די הייזער — אַלע דרייען זיך און אַלע שפּרינגען. ער האַט זיך אַכער געשמאַרקט און געטרייסט, אז אַלע יאָר איז אזוי : אַ סך יידן דעקן צו פריער און אַ סך — שפּעטער. דערפאַר איז שפּעטער מייערער.

ער איז געפאַרן ווייטער. אויף אַ גאַניק זיינען געשמאַנען צוויי ווייכער. זיי האָבן געטייט מיט די פינגער און זיך צעלאַכט.

— „וואָס לאַכט איר?“ — האַט אַנטאַש מיט כעס געפרעגט.

— „וואָס דו פירסט שוין אזוי פרי דעם סכך“, — האַט איינע

לאַכנדיק געענטפערט.

— „וואָס הייסט פרי?“ — האַט אַנטאַש דאָס לאַכן ניט פאַר-

שמאַנען.

— „פרי, פרי...“ — האָבן די פרויען געלאַכט.

— „טפו!“ — האַט אַנטאַש אויסגעשפיגן און זיך געלאַזט וויי-

טער. דערביי האַט ער געמראַכט : ווי קאַן דאָס זיין ? בערקע האַט אַליין געזאָגט „אין אַ וואַך אַרום“. איך האָב דאָך אזוי גוט אויסגע-

רעכנט — נאָך צוויי טעג צו סוכות...

אַ קאַלמער שווייס האַט אים באַגאַסן : אפשר האַט ער ניט גוט

געציילט ? ער האַט פאַרשפּעטיקט. געוויס ! אַלע, אַלע סוכות זיינען שוין באַדעקט מיט סכך... ער וועט בלייבן אַן זאַליק, אַן מאַכאַרקע,

אַן זיף, אַן נאַפט...

טרויעריק האַט ער געפירט דאָס פערדל, וואָס האַט קאַנטיק גע-

שפירט דאָס גרויסע אומגליק פונעם באַלעבאַס און האַט זיך קוים געשלעפט מיט אַן אַראַפגעלאַזענעם, מידן קאַפּ.

דערווייל האָבן יידן שוין גענומען ביסלעכווייז גיין פון שול,

אויסגעפוצט יום-טובדיק.

— „וואָס פירסטו?“ — האַט אים איינער אַ פרעג געמאַן.

— „ווי הייסט וואָס?“ — האַט אַנטאַש תמעוואַטע אויסגעשמעלט

די אויגן, — „כפיר סכך אויף סוכות. קויפט, מייערע, קויפט!“ — האַט ער זיך גענומען בעטן מיט אַ וויינענדיק קול.

טייל יידן האָבן זיך פאַנאַנדערגעלאַכט און איינער האַט אים גע-

זאָגט :

— „וואָס דאַרף מען איצמער סכך ? נאַר דו ! עס איז דאָך שוין

יום-טוב“.

נאָר אַנטאַש איז פון גרויס אומגליק ווי צעטומלט געוואָרן און האָט
האַלב־זוויינענדיק גערעדט, קראַצנדיק זיך אין דער פאַטיליצע:
„קויפט, קויפט: כדאַרף זאַלץ, כדאַרף זייף, כדאַרף נאַפט...“

ד.

דער עולם יידן איז גערירט געוואָרן. זיי האָבן אַ קוק געטאָן אויפן
אַרעמען, דאַרן פּויער, באַטראַכט זיין נעבעכדיקן אויסזען, און איינער
האַט אַרויסגעזאָגט, פאַרקרימענדיק מיט ווייטיק זיין פנים:
— „אַן אַרעמער גוי, אַ ביטערער רחמנות!“
— „ער האָט געהאַפט נעבעך גאַנצע גליקן מאַכן פונעם סכך, מיט
אַ מאַל — נאָ דיר!“ — האָט אַ צווייטער געזאָגט.
— „עס וואָלט געווען אַ יושר אַפצוקויפן ביי אים דעם סכך“, —
האַט נאָך איינער פאַרגעלייגט.
— „עס איז אויף האַלץ ווערט דאָס געלט“, — האָט איינער גע-
שאַצט, באַטראַכטנדיק דעם פולן וואַגן סכך.
— „ווערט היינט, ווערט מאַרגן — אַז סאיז יום־טובּ!“
— „נימאָ קיין זאַלץ, נימאָ קיין נאַפט, נימאָ קיין זייף“... —
האַט דער פּויער געזונגען זיין לידעלע, ניט פאַרשטייענדיק וואָס די
יידן רעדן אויף זייער לשון, נאָר פילנדיק אַז מען טראַכט וועגן אים
עפעס גוטס.
— „שאַ! ער דאַרף גאָר קיין געלט ניט, ער דאַרף סחורה. סחורה
אַן געלט מעג מען אים געבן אום יום־טובּ אויך!“ — האָט איינער
געבוירן גאָר אַ נייע אידייע.
דער עולם איז לעבעדיק געוואָרן. צווישן רעדל יידן האָט זיך
געפונען אַ קרעמער וואָס האָט געהאַט דערביי אַ קראָם.
— „גיב אים, היים, אַ פאַר טעפּלעך זאַלץ מיט נאָך דאַרמין וואָס
ער דאַרף. גיב אים אויף אַ פאַר גילדן. אַ רחמנות. מיר וועלן אַלע
ליידן דעם היזק.“
— „פאַרוואָס ניט?“ — האָט זיך היים אַנגעכאַפט, — „אַן אַרע-
מער גוי, טאַקע אַ רחמנות.“
— „אַ מצווה, אַ מצווה, ווי איך בין אַ ייד“, — האָט יעדערער
פון עולם געוואַרעמט.
חיים האָט צוגערופן דעם גוי, וואָס דאָס גאַנצע רעדל יידן איז

אים נאכגעגאנגען, האט געעפנט די קראם און האט אים געגעבן צוויי טעפ זאלץ, א שטיק זייף, א פלעשל נאפט, און צוויי פעקלעך מאכארקע. דער פויער האט ניט געוואוסט וואס צו טאן פאר שמחה — צי לאכן צי וויינען. ער איז נאך אין שטאנד געווען צו מורמלען:

— „א דאנק, א דאנק!“

— „נא דיר נאך א שטיק חלה!“ — האט אים פלוצעם עמעצער אונטערגעטראגן, ווען ער האט שוין די סחורה איינגעפאקט.

— „נא דיר נאך!“ — האט אים נאך איינער דערלאנגט נאך א שטיק.

— „נאך!“

און מען האט אנטאשן גענומען טראגן פון אלע זיימן חלה. ער איז א צעטומלמער געווארן און האט קוים געקאנט אויסרעדן:

— „כדאנק אייך!...“

דער עולם איז געווען צופרידן. און יאנקל לייבעס, א פריילעכער ייד וואס האט געמאכט יום-טוב מיט דער פולער האנט און אראפגע-בראכט א חתן צו גאסט, האט אים ארויסגעטראגן א גלעזל בראנפן:

— „נא, טרינק און פאר געזונטערהייט אהיים!“

אנטאש האט אין דער גיך אריינגעגאסן דאס גלעזל בראנפן אין מויל, פארביסן מיט א שטיק חלה און האט פריילעך אויסגעשריען:

— „כוועל עם קיין מאל ניט פארגעסן!“

ו ו א ק א ב ו ל א ר

הארבסט — Fall	השבון — רעכענונג
מאכארקע — א מין פראסטער טאבאק	פארשפעטיקט — Belated
פאטיליציע — הינטערשטער טייל פון קאפ	יושר — גערעכטיקייט
געוואָרטשעט — Grumbled	לשון — שפראך
אקוראט — פונקט — Exactly	היזק — פארלוסט — Loss, Damage
סחורה — וואַרע — Merchandise	

פראגן און אַרבעטן

1. וואו, אין וועלכן טייל פון דער וועלט איז זיך די מעשה פארלאפן?
2. וואס זיינען געווען די באציאונגען צווישן יידן און גוים אין אייראפע?
3. וואס זיינען די באציאונגען ווי זיי ווערן געשילדערט אין דער דער-ציילונג?
4. ווער איז דער העלד אין דער דערציילונג?
5. זוי אזוי רופט ביי אונדז רייזען ארויס א געפיל פון סימפאטיע צו אנטאשן?
6. וואס פאר א געפיל האבן צו אים די יידן אין שטעטל?

7. מיט וועלכע צוויי ספעציפישע ווערטער באנוצט זיך רייזען אַנצואווינקען דעם געפיל וואָס די יידן האָבן צו אַנטאָשן?
8. צו וואָס פאַרגלייכט רייזען דעם גאַנג פון אַנטאָשס געדאַנקען?
9. פיל אויס די בלאַנקען מיט ווערטער פון דער דערציילונג:
 1. דער עולם יידן איז — געוואָרן.
 2. ער האָט געהאַפט מאַכן גאַנצע גליקן פונעם —.
 3. בעסערע — פאַרקויפט זיך —.
 4. דער — האָט אים פאַרמאַטערט.
 5. אַנטאָש האָט דערזען די — שוין באַדעקט מיט —.
 6. אויף אַ — זיינען געשטאַנען צוויי —.
 7. מיר וועלן אַלע ליידן דעם —.
 8. מען האָט — גענומען טראָגן פון אַלע זייטן —.
 9. דער — האָט ניט געוואוסט וואָס צו טאָן פאַר —.
10. מאַך אַן אַלפאַבעטישע רשימה פון די ווערטער מיט וועלכע דו האָסט אויסגעפילט די בלאַנקען.

חנה און אירע זיבן זין

„כי עליך נהרגנו כל היום, נחשבנו כצאן טבחה“ — צוליב דיר זיינען מיר אומגעקומען. א גאנצן מאָג זיינען מיר געגליכן צו שאָפּ, וואָס ווערן געקוילעט.

דאָס איז געזאָגט געוואָרן אויף חנה מיט אירע זיבן זין. און געשען איז דאָס אזוי: מען האָט געבראַכט דעם ערשטן זון פאַרן קעניג. מען האָט אים געזאָגט: „בוק זיך צו דער סטאַמוע!“ האָט ער זיי געזאָגט: „סאיז געשריבן אין דער תורה: 'אָנכי ד' אלהיך'. איך בין דיין גאָט“.

האָט מען געבראַכט דעם צווייטן זון פאַרן קעניג. מען האָט צו אים געזאָגט: „בוק זיך צו דער סטאַמוע!“ האָט ער זיי געזאָגט: „סאיז געשריבן אין דער תורה: 'לא יהיה לך אלהים אחרים על פני'. זאָלסט ניט האָבן קיין אַנדערע געטער אויסער מיר“.

האָט מען געבראַכט דעם דריטן זון און מען האָט צו אים גע-
זאָגט: „בוק זיך צו דער סטאַמוע!“ האָט ער זיי געזאָגט: „סאיז געשריבן אין דער תורה: 'זֹבַח לאלהים יָחָד'.

ווער עס וועט ברענגען אַ קרבן צו פרעמדע געטער זאָל פאַרמיליקט ווערן“.

האָט מען געבראַכט דעם פערטן זון און מען האָט צו אים גע-
זאָגט: „בוק זיך צו דער סטאַמוע!“ האָט ער זיי געזאָגט: „סאיז געשריבן אין דער תורה: 'לא תשתחוה לאל אחר'.

זאָלסט זיך ניט בוקן צו קיין אַנדערן גאָט“.

האָט מען געבראַכט דעם פינפטן זון און מען האָט אים געזאָגט: „בוק זיך צו דער סטאַמוע!“ האָט ער זיי געזאָגט: „סאיז געשריבן אין דער תורה: 'שמע ישראל ד' אלהינו ד' אחד'.

הער ישראל, גאָט, אונדזער גאָט, איז איין גאָט“.

האָט מען געבראַכט דעם זעקסטן זון און מען האָט צו אים גע-
זאָגט: „בוק זיך צו דער סטאַמוע!“ האָט ער זיי געזאָגט: „סאיז געשריבן אין דער תורה: 'שמע ישראל ד' אלהינו ד' אחד'.

הער ישראל, גאָט, איז איין גאָט“.

זאגט: „בוק זיך צו דער סטאמוע!“ האָט ער זיי געזאָגט: „סאיז גע-
שריבן אין דער תורה: „ד' הוא אלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת
אין עוֹד.“ גאָט איז אויפן הימל פון אויבן, און אויף דער ערד פון
אונטן; ניטאָ קיין אַנדערער אַחוץ אים.“ האָט מען אים אַרויסגעפירט
און אים דערהרגעט.

האָט מען געבראַכט דעם זיבעטן זון. האָט אים דער קעניג
געזאָגט: „אַט וואַרף איך אַראָפּ אַ רינג אויף דער ערד, פאַר דער
סטאַוע. הויב אים אויף, כדי מענטשן זאָלן זאָגן: „ער האָט געמאַן
דעם קעניגס ווילן.“ האָט ער אים געענטפערט: „וויי צו דיר, קעניג!
אויב דיין כבוד איז אַזוי טייער, איז דאָך זיכער דעם אויבערשטנס
כבוד אַ סך טייערער!“ האָט מען אים אַרויסגעפירט אויף צו דער-
הרגענען. האָט זיין מוטער צו זיי געזאָגט: „גיט מיר מיין זון וועל איך
אים אַ קוש טאָן.“ האָט מען איר דאָס קינד געגעבן. האָט זי צו אים
געזאָגט: „מיין קינד, גיי און זאָג צו אברהם אבינו: „אַזוי האָט גע-
זאָגט אונדזער מוטער: דו האָסט געבראַכט איין זון אויף איין מזבח,
און איך האָב געבראַכט זיבן זין אויף זיבן מזבחות! באַ דיר איז
דאָס נאָר געווען אַ נסיון און באַ מיר איז דאָס אַ טאַט!“ און ווי זי
האָט געהאַלטן אין האַלדזן און קושן דאָס קינד האָט מען אים דער-
הרגעט פאַר אירע אויגן. איז זי אַליין אַרויף אויף אַ דאָך און איז
אַראָפּגעפאַלן און איז געשטאַרבן. איז אַרויס אַ בַּת-קול פון הימל
און געזאָגט: „אַם הבנים שמחה“... די מאַמע פון די זיבן זין איז
גליקלעך...

י י ד י ש : פ. גינגאלד

(גטין — כ"ה ב')

פראַגן און אַרבעטן

1. פון וועלכן בוך איז די מעשה גענומען?
2. ווער איז דער קעניג פון וועלכן עס רעדט זיך אין דער מעשה?
3. וואָס האָט דער קעניג געוואָלט איינפירן אין יידישן לאַנד?
4. וואָס לערנען מיר פון דער מעשה וועגן דעם אופן ווי די יידן האָבן אָפגע-
ענטפערט אויף דעם?
5. ווי רופט מען די יידן וואָס האָבן זיך געלאָזט טויטן פאַר זייער פּאָלק
און זייער גלויבן?
6. מיט וועלכן יידישן יום-טוב איז די מעשה פאַרבונדן?
7. דערצייל איבער די מעשה פון „חנה מיט די זיבן זין“ אין דיינע אייגענע
ווערטער, און שרייב עס אָן.

חנוכה אין ארץ ישראל

חסיה קופערמינץ

כסלו נאכט. טויזנטער קליינינקע ליכטעלעך פינקלען און בא-וועגן זיך אין דער פינצטערניש, ווי שמערנדלעך וועלכע זיינען אראפ-געפאלן אויף דער ערד. עס טראגן זיי טויזנטער, טויזנטער קינדער, גייענדיק חנוכה אין רייען צום חנוכה לעמפל, וועלכער לייכט אין יעדן יידישן דארף און שטאָט, און ציט זיך צו די קינדער. ליכטלעך אין די הענט, ליכטיקייט אין זייערע אויגן, און אַ פריילעך מונטער חנוכה ליד אויף די ליפן: „עם ישראל חי“, „עמך ישראל יבנה“. דאָס ליד ווערט אַליץ שמאַרקער און העכער. אין אַלענבי גאָס שטעלן זיך אָפּ די מענטשן און קלייבן נחת פון די גליקלעכע ארץ ישראלדיקע קינדער. די געשעפטן ווערן אויסגעליידיקט פון די קונים. אויטאָמאָבילן, וועגע-נער, קענען ווייטער ניט פאַרן, און אַלע צוואַמען זינגען אַרויס „עמך ישראל יבנה“ מיט גרויס התלהבות.

פון דעם שיינעם חנוכה לעמפל גייט מען צו ביאָליקס הויז אין דער ביאָליק גאָס. די קינדערלעך ווילן זען און הערן דעם גרויסן דיכטער. די קינדער זינגען און טאַנצן, אַ ראָד אין אַ ראָד, מיט ליכט-לעך אין די הענט. ביאָליק, אַ שעמעוודיקער, גייט צו זיי אַרויס און זאָגט צו זיי מיט התלהבות: „איך ווייס ניט וואָס עס לייכט מער: די שיינ פון די חנוכה ליכטלעך, אָדער אייערע אייגעלעך. איך וויל אייך בענטשן, קינדער, ווי מוין מאַמע פלעגט מיך בענטשן, אין צייט פון ליכט-בענטשן: יהי רצון, עס זאָלן אייביק לייכטן די אויגן פון אונדזערע קינדער מיט חכמה, ווי די ליכט, וואָס איר קינדער האָט אָנגעצונדן היינטיקע חנוכה נאָכט“. און ווידער זינגט מען חנוכה לידער, און ווידער טענן, מיט ביאָליקן אינמיטן די רעדלעך.

ביאָליק איז אַוועק. זיין ברכה לעבט. מיט דער ברכה בענטשן לערער, בענטשן עלטערן די קינדער אין אונדזערע ווירטשאַפטן, אין עמק. ווי גוטע שוועסטערלעך ווינקען די חנוכה לאַמפּן הענגענדיק הויך, הויך אויפן בית-עם פון כפר יחזקאל, צו זייערע חברטעס אין גבע, אין עין חרוד, אין תל-יוסף.

חברים און חברות איילן זיך אריינמארעגן די מילך אין דער קאסע-
 פערצמיווער מילכעריי, כדי צו קומען אין צייט צום חנוכה פארעם.
 דער בית-עם איז פול מיט מאמעס, מאמעס און געסט, וואס קומען
 קלייבן נחת פון די קינדער פון צווייטן דור. עס גייען ארויף אויף דער
 בינע פארשיידענע קינדער פון פארשיידענע עלטער, מיט פארשיידע-
 נע דעקלאמאציעס, לידער, טעניץ און פארשמעלונגען, אלס אנדענק פון
 אונזער שיינעם עבר פון גבורה און נצחון. די פנימער פון חברות
 און חברים ווערן יום-טובדיק, די פריציטיקע קנייטשן פון דאגות
 פארשווינדן. א יונגער פייערל צינדט זיך אן אין די אויגן. ווער מיד,
 וואס מיד, פון א שווערן מאג ארבעט? אט זעסטו די חברים פאר-
 פוצמע, אין א ריינעם „סארפאץ“, טיילן די קינדער פון דארף חנוכה-
 לאמקעס, פרוכט און גוטע זאכן. און אין א שעה ארום רינגלען זיי ארום
 די מאנצנדיקע קינדער אין די קארטהאדן, און א „הארא“ פלאמערט
 זיך פאנאנדער ביז שפעט אין דער נאכט, פונקט ווי אין די יונגע
 יארן, פון דער צווייטער און דריטער עליה.

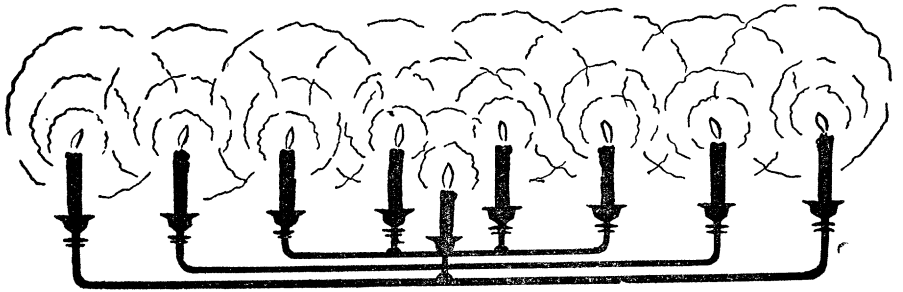
ו ו א ק א ב ו ל א ר

יהי רצון (יעהי ראצען) — סאָל זיין דער וילן פון גאָט ווירטשאפטן — Farms בית-עם (בעט-אָם) — פּאָלקס-הויז Community Center	כסלו (קיסלעז) — דער נאָמען פון דריטן חודש אין יידישן קאַלענדאַר אין פינף- און-צוואַנציקסטן טאָג פון וועלכן עס געפאלט חנוכה על ישראל חי (אם ישראל כאי) — דאָס פּאָלק לעבט עמך ישראל יבנה (אמכא ישראל יבא- נע) — דיין פּאָלק ישראל וועט געבויט ווערן. יידן וועלן אויפגעריכט ווערן נחת (נאָכעס) — Delight, Pleasure התלהבות (היסלאָועס) — ענטוויאַזם. באַ- גייסטערונג
ניצחון (ניצאָכן) — זיג קנייטשן — Wrinkles דאגות (דייגעס) — זאָרג סארפאץ — אַ ברייטער אויבער-מלבוש אן אַרבל עליה (אליע) — אימיגראַציע פון חלוצים פּיאַנערן קיין ארץ-ישראל עבר (אָוואַר) — פּאַראַנגענהייט	

פראַגן און אַרבעטן

1. וועלכע צוויי אופנים פון פייערן חנוכה ווערן אין דער באַשרייבונג דע-
מאָנט?
2. אין וועלכער שטאָט קומט פאַר דער גאַסן-פאַראַד, וואָס ווערט דאָ דער-
מאָנט?

3. וואו קומט פאָר די פייערונג מיט דעקלאַמאַציעס, לידער און טענץ?
4. ווי ווירקט דער אויפטריט פון די קינדער אויף די טאַטעס און מאַמעס?
5. וועלכער באַרימטער דיכטער ווערט אין דער באַשרייבונג דערמאָנט?
6. קאָפּיר די ציטאַטע פון ביאַליקס ווערטער צו די קינדער.
7. שרייב אַן אַ קורצע קאָמפּאָזיציע וועגן אַ חנוכה פייערונג אין דיין שול.

די מגילה פון פורים

(איבערדערציילט)

ש. שאפיראָ

א.

אַמאַל, אַמאַל איז אין דעם לאַנד פּרם געווען אַ טפּש אַ מלך מיטן נאָמען אחשוּרוש. אחשוּרוש האָט געקניגט איבער הונדערט און זיבן און צוואַנציק מדינות, פון הודו ביז כּוש. איינמאַל האָט אחשוּרוש זיך געוואָלט אויסבאַרימען מיט זיין רייכקייט און מאַכט. האָט ער צוואַמענגערופן אלע גרויסע לייט פון די הונדערט און זיבן און צוואַנציק מדינות און פאַר זיי געמאַכט אַ גרויסע סעודה, וואָס האָט געדויערט הונדערט און אַכציק טעג. און אז אחשוּרוש האָט שוין די געסט באַוווּזן זיין גאַנצע רייכקייט, זיין גאַלד און זילבער, זיינע פּאַלאַצן און הייזער, זיינע דינער און דינסטן, האָט זיך אים פאַרוואָלט באַרימען זיך פאַר זיי מיט דער שיינקייט פון זיין קעניגין ושתּי. האָט ער געשיקט זאָגן ושתּין זי זאָל זיך באַ-וווּזן פאַר זיינע געסט, זיי זאָלן זען איר שיינקייט און פּראַכט. האָט זיך די קעניגין פון דער איינלאַדונג שטאַרק באַליידיקט און איז ניט גע-קומען. איז אחשוּרוש אין כּעס געוואָרן און האָט געפּרעגט זיינע עצה-געבער מיט וואָס צו באַשטראַפּן ושתּין פאַר ניט פּאַלגן זיין באַפעל. האָבן די עצה געבער געזאָגט, אז פאַר אזוי באַליידיקן דעם קעניג קומט ושתּין מיתה. האָט מען ושתּין געטייט.

ב.

אז עס איז אַריבער אַ שטיקל צייט, און אחשוּרושן איז אָפּגע-גאַנגען דער כּעס, האָט ער אָנגעהויבן בענקען נאָך דער קעניגין ושתּי. האָבן דאָס זיינע ראַטגעבער געזען און האָבן געראַטן דעם מלך מען זאָל זוכן און געפינען אַ נייע מלכה. האָט מען אַרויסגעגעבן אַ באַפעל, אז אין יעדער שטאַט פון די הונדערט-און-זיבן-און-צוואַנציק מדינות זאָל מען צוואַמענעמען אלע

שיינע מיידלעך און אויסקלייבן די שענסמע פון זיי. די אויסגעקליבענע שיינהיימן פון אלע שמעט זאל מען ברענגען אין דער הויפט שמעט שושן, און פון זיי וועט דער קעניג אויסקלייבן די נייע מלכה. האט מען אזוי געטאן.

ג.

אין שושן איז געווען א ייד און זיין נאמען איז געווען מרדכי. האט זיך ביי אים געהאדעוועט זיינס א שוועסטערקינד, א זייער שיין מיידל, א יתומה, אן א טאטן און אן א מאמען. אסתר האט זי גע-הייסן. און עס איז געשען ווען מען האט צוזאמענגענומען אלע שענסמע מיידלעך פון דער מדינה איז אסתר געווען איינע פון זיי. און ווען דער מלך האט זי דערזען איז זי אים שטארק געפעלן געווארן און ער האט איר אנגעטאן די קעניגלעכע קרוין אויפן קאפ. איז אסתר געווארן די מלכה פון פרס, אבער זי האט נישט אויסגעזאגט, אז זי איז א יידיש קינד.

און מרדכי האט זיך אויפגעהאלטן אין די טויערן פון קעניגלעכן הויף צו זען וואס עס וועט געשען מיט אסתר. איינמאל האט מרדכי געהערט ווי צוויי פון דעם קעניגס דינער פלאנעווען צו טייטן דעם קעניג. האט ער דאס דערציילט אסתר, און זי האט עס דערציילט דעם קעניג אין מרדכיס נאמען. האט מען די צוויי דינער אויפגעהאנגען און פארשריבן די מעשה אין דעם קעניגס ספר הזכרונות.

ד.

און אין שושן איז געווען א גרויסער רשע, המן האט ער געהייסן. האט ער נושא חן געווען ביים קעניג אחשוורוש, און איז ביי אים גע-ווארן דער ערשטער מיניסטער. דער קעניג האט פארזאגט, אז אלע הויפלייט זאלן זיך קניען און בוקן פאר המנען. האבן אלע אזוי געטאן. נאר איין מרדכי היהודי האט זיך ניט געקניט און זיך ניט געבוקט. איך בין א ייד און איך בוק זיך ניט צו קיין מענטשן, האט ער געזאגט. ווען המן האט דערזען, אז מרדכי בוקט זיך צו אים ניט, איז ער געווארן מלא חמה. נאר צו טייטן מרדכיין אליין איז פאר אים ווייניק געווען, ער האט געוואלט אויסהרגענען אלע יידן. האט ער געווארן

גורל ווען ער זאל אויספירן זיין פינצטערן פלאן, און עס איז אויס-
געפאלן אויף דעם דרייצנטן טאג אין חודש אדר.

איז המן גלייך צוועק צום קעניג אהשורוש און האט פאר אים
גענומען מסרן אויף די יידן, לאמר אזוי צו זאגן: אדוני קעניג, עס
איז פאראן א פאלק וואס איז צעזיט און צעשפרייט צווישן די פעלקער
איבער אלע שטאטן פון דיין מלוכה. זיי האבן אנדערע מנהגים ווי
אלע אנדערע פעלקער און די געזעצן פון דעם קעניג היטן זיי נישט
אפ, און פארן קעניג לוינט גאר נישט צו לאזן זיי לעבן. אויב דער
קעניג איז מסכים, זאל ארויסגעגעבן ווערן א באפעל זיי צו פאר-
טיליקן, און איך וועל דערפאר איינצאלן אין דעם קעניגס קאסע צען
מיוזנט ככר זילבער.

האט דער מלך געזאגט צו המנען: „דאס געלט קענסטו
האלטן פאר זיך, און מיט יענעם פאלק קענסטו טאן וואס דו ווילסט“.
איז אין נאמען פון קעניג ארויסגעשיקט געווארן א באפעל צו פאר-
טיליקן אלע יידן, יונג און אלט, קינדער און פרויען, אין איין טאג, אין
דעם דרייצנטן טאג פון חודש אדר.

ה.

אז מרדכי האט זיך דערוואוסט פון דער גזרה, האט ער אויף
זיך צעריסן די קליידער און האט אנגעטאן א זאק מיט אש, און איז
ארויס אין מיטן שטאט און האט גענומען יאמערן הויך אויפן קול.
און וואו נאך די גזרה איז אנגעקומען האבן יידן געפאסט, געוויינט
און געקלאגט.

און אז אסתר המלכה האט דאס דערהערט, איז זי א פארציטערטע
געווארן. זי האט געשיקט נאך מרדכי און ער האט איר געזאגט,
אז סאיז קיין אנדערע עצה נישט, נאר זי זאל גיין בעטן דעם קעניג
פאר איר פאלק.

האט זיך אסתר גענומען גרייטן צו גיין בעטן דעם קעניג פאר
איר פאלק. דריי טעג און דריי נעכט האט זי געפאסט און אויפן פערטן
טאג איז זי געקומען צום קעניג און אים געבעטן קומען צו א סעודה,
וואס זי האט צוגעגרייט פארן קעניג און פאר זיין הויפט מיניסטער
המן. און אסתר האט געפונען חן און לייזעליקייט ביים קעניג און
ער האט איר איינלאדונג אנגענומען.

און המן האָט זיך דערווייל געגרייט צו מאַכן די שחיטה אויף די יידן. און פאַר מרדכיין אליין האָט ער שוין אויפגעשמעלט אַ תּלית.

1.

און עס איז געווען אין יענער נאַכט האָט זיך דעם קעניג ניט געשלאָפּן. האָט ער געשיקט רופן דעם קעניגלעכן שרייבער ער זאל פאַר אים לייענען דעם ספר הזכרונות. לייענט מען אזוי און מען קומט צו דער מעשה ווי מרדכי האָט געראַטעוועט דעם קעניג פון טויט.

פרעגט דער קעניג: "וואָס פאַר אַ כבוד וגדולה האָט מען מרדכיין דערפאַר אָנגעמאַן". ענטפערן די דינער: „גאַר נישט“. פרעגט דער קעניג: ווער איז דאָ אין הויף? און המן איז פונקט דאָן אַריין אין הויף זאָגן דעם קעניג, אז מען זאל מרדכיין אויפהענגען. רופן זיך אָפּ די דינער: „המן איז אין הויף“. זאָגט דער קעניג: „זאל ער אַריין“. פרעגט אים דער קעניג: „וואָס אזוינס זאל מען טאָן דעם מענטשן, וואָס דער מלך וויל אים אָנטאָן כבוד? גיט זיך המן אַ טראַכט: וועמען אָן ערך וויל עס דער קעניג אָנטאָן כבוד, אויב גיט מיר? און ער רופט זיך אָן צום קעניג:

דעם, וואָס דער קעניג וויל אים אָנטאָן כבוד, זאל מען אַנקליידן אין דעם קעניגס שענסטע קליידער, און אָנטאָן אים אויפן קאַפּ דעם קעניגס קרוין און אוועקזעצן אים רייטנדיק אויפן קעניגס בעסטן פּערד, און איינער פון די גרעסטע שררות זאל אים פירן איבער די גאַסן פון שטאָט און אויסרופן: אַט אזוי ווערט געטאָן דעם מאַן, וואָס דער קעניג וויל אים אָפּגעבן כבוד.

זאָגט דער קעניג צו המנען: נעם גלייך אַלעס ווי דו האַסט גע- זאָגט, און טו עס אליין מיט מרדכי היהודי, קיין האָר זאל ניט פעלן. האָט המן מיט אַ געבראַכענעם געמיט געמוזט טאָן אזוי ווי דער קעניג האָט געהייסן.

דאָס איז געווען דער אָנהויב פון המנס מַפּלה.

2.

אין דעמזעלבן טאָג האָט אמתר המלכה געמאַכט די סעודה פאַרן קעניג כדי צו קענען ביי אים בעטן פאַר איר פאַלק. אין מיטן מאָלצייט, ווען דער קעניג איז געוואָרן זייער גוט אויפ-

געלייגט האָט ער זיך אָנגערופן צו אַסתרין: האָסטו אַ בקשה צו מיר, אַסתר? בעט, און איך וועל דיר געבן אַפילו אַ האַלבע מלוכה.
ענטפערט אַסתר: גרויסער הערשער, איך האָב נאָר איין בקשה צו דיר פאַר מיר און פאַר מיין פּאָלק. מיר זיינען פאַרקויפט געוואָרן להשמיד להרוג ולאבד.

איז דער קעניג געוואָרן מלא חמה און ער האָט געזאָגט: ווער האָט עס געהאַט אַ האַרץ צו טאָן אזאָ זאָך? ענטפערט אים אַסתר: אַט דער רשע המן.

האַט המן דערזען, אז דאָ איז זיין סוף און ער האָט גענומען ציטערן פאַרן קעניגס צאָרן.

דאָ רופט זיך אָפּ חרבונה, איינער פון דעם קעניגס דינער: המן האָט שוין אַפילו געמאַכט אַ תּליה פאַר מרדכי. שרייט אַוים דער קעניג: הענגט אים אויף, טאַקע, אויף אַט דער תּליה, וואָס ער האָט אַליין געמאַכט.

האַט מען המנען גלייך אויפגעהאַנגען, און דער קעניג האָט גע-מאַכט מרדכי פאַרן הויפטמיניסטער אויף המנס אָרט.

און מרדכי האָט אין נאַמען פון קעניג אחשורוש אַוועקגעשריבן צו אַלע יידן פון פרס ומדי אַז, דעם דרייצנטן אדר ווען די שונאים וועלן זיי באַפאַלן זאָלן זיי זיך שטעלן אַנטקעגן און שלאָגן צוריק.

און אזוי איז געווען. די יידן האָבן זיך מיט גרויס גבורה גע-שטעלט אַנטקעגן זייערע שונאים און אויף די שונאים איז געפאַלן אַ פּחד.

ח.

אויף מאַרגן, דעם פערצנטן טאָג אין חודש אדר, האָבן די יידן געמאַכט אַ יום טוב לכבוד דער גרויסער ישועה. זיי האָבן זיך פריילעך געמאַכט, געהוליעט, געשיקט איינער דעם אַנדערן שלח מנות, און געגעבן מתנות אַרעמע לייט. דאָס איז דער פריילעכער יום טוב פורים, וואָס מיר פייערן עד היום הזה.

ו ו א ק א ב ו ל א ר

טיפּש (טיפּעש) — נאָר	מלכה (מאַלקע) — קעניגין
מדינות — Countries, Provinces, States	ספר הזכרונות (ספר האַזיכרוינעס) — Book of records
אויסבאַרימען — Show off	נושאַ חן געווען (נויסע כּיין) — Found favor
מיתה (מיסע) — טויט	

Slaughter	שחיטה	מלאה חמה (מאליי כיימא) — זייער ביין.
Gallows	תליה (טליע)	פול מיט צארן
Defeat, Downfall	מפלה (מאפאלע)	גורל (גוירעל) — Lots
Request	בקשה (באקאשע)	מנהגים (מינהאגים) — Customs
להשמיד, להרוג ולאבר	(להאשמיד, לע	מסכים (מאסקים) — Agrees
To kill and destroy	הארויג ולאבייד)	גזרה (גזרה) — Decree
Help, Salvation	ישועה (יעשוע)	חן (כיינ) — Charm
		לייטזעליקייט — Amiability

פראגן און ארבעטן

1. פון וועלכן בוך איז גענומען די מגילה פון פורים?
2. אין וועלכער שפראך איז די מגילה אריגינעל געשריבן געווארן?
3. איז דאס אן איבערזעצונג פון דער מגילה?
4. וואס איז דער אונטערשיד צווישן אן איבערזעצונג און אן איבערדער-ציילונג?
5. וואו איז זיך די מעשה פארלאפן?
6. וואס זיינען די מאדערנע נעמען פון די לענדער „הודו“ און „כוש“?
7. מיט וועלכן יום-טוב איז די מעשה פארבונדן?
8. וואס מיינט פורים?
9. וואס פארא שיינער פורימדיקער מנהג איז ארויסגעקומען פון דער מגילה?
10. פארוואס האט זיך מרדכי ניט געוואלט בוקן צו המנען?
11. מאך א צעטל פון אלע נעמען, וואס ווערן דערמאנט אין דער מגילה.
12. מאך א זאץ מיט יעדן פון די ווערטער:

1. אדר	6. טפש	11. עצה
2. באלידיקט	7. מדינה	12. פלאנעווען
3. בוקן	8. מלכה	13. פארטיליקן
4. גורל	9. מסרן	14. ראטגעבער
5. גזרה	10. סעודה	15. רשע

13. דערצייל איבער אין קורצן די מעשה פון פורים.

משה ווערט אַ פֿירער

ישראל גוב ק 1

רויט און געל דער הימל,
ברוין דער שטילער מדבר,
און די ווייסע שעפסן
צופן שטיל די גראַזן.

זיצט דער פּאַסטעך משה
אויף אַ גרויען שטיין,
ברענגט אַ ווינט פון דרום
אַ ציטערדיק געוויין.

וויינען קינדער פון די ווענט,
וויינט אַ שקלאַף מיט וואונדן-הענט,
און סע וויינען טראַפנס בלוט
פון דעם צווינגערס דערנער-רוט.
וויינט אַ פּאַלק, אין יאָך און שאַנד,
אין דעם שוואַרצן נילוס-לאַנד.

הויבט אַן שמאַרצן משהס וואונד,
און דער טרייער פּאַסטעך-הונט
לאַזט אַרונטער שטיל דעם עק;
מעקען שעפסן פול מיט שרעק...
ברעכט זיך, שטאַרקט זיך דאָס געוויין,
רייסט עס משהן אויף פון שטיין.

פלוצעם צינדט זיך אַן אַ שטרויך,
שפּאַרט אַ פייער און אַ רויך,
ווי אַן אור-וואַלד וואַלט געברענט,
אַן אַ סוף און אַן ענד...

רופט אַ שטימע אויס פון דאַרט :
הייליק, משה, איז דאָס אַרט ?
צי פון פיס אַראָפּ די שיך,
אויפן פנים פאַל גאַר גיך.
און די שטימע דונערט, רעדט :

— גאַט זיין פאַלק אויסלייזן וועט.
שטילן וועט ער דאָס געוויין
פון די יידן, גרויס און קליין,
פון די קינדער אין די ווענט,
פון די מאַמעס ביי די ווענט,
פון די טאַטעס, גרוי און דאַר,
מיד פון אַרבעט און פון צער.

פוילן וועט דעם שונאס רוט,
טרינקען וועט ער עמערס בלוט ;
לייכטן וועט אים נישט די זון,
שטאַרבן וועט זיין עלטסטער זון.

און דו, משה, אייל און גיי,
און אַ פירער ווער פאַר זיי.
פיר דאָס פאַלק פון שקלאַפן-שאַנד
צום לאַנג-געבענקטן אבות-לאַנד.

רויט און ראָז דער הימל,
שטיל דער ברוינער מדבר,
און די ווייסע שעפסן
צופן ווידער גראַזן.

משה נעמט זיין שטעקן
פונעם גרויען שטיין.
— שעפסן, מיינע ליבע,
קומט און לאַמיר גיין.

ו ו א ק א ב ו ל א ר

אור-וואַלד — Primal forest
אבות — Forefathers

דרום — South
צווינגער — Oppressor
שטרויך — Bush

ליל שמורים

א . ל י ע ס י ן

עס שטייען אין דער ווארטנדיקער נאכט אלע טירן אָפן ;
עס האָבן פאַר די הייזער גרין דערוואַכט ליכט-פּאַסן פון האָפן.

עס היט אַ גרויסן, יום-טובדיקן סוד יעדע שוועל באַזונדער,
און יעדער דורכלויכט פון פענצטער-לאַך חלומט פון אַ וואונדער.

און פון די טירן און פון די פענצטער העלט הימל-הויך דער הלל ;
עס איז דער גאַנצער חלל פון דער וועלט שטראַלנדיק מתפלל.

עס פלאַמען זילבער-גרינע שיינען אום, טרוימעריש געצונדן ;
מיט ליכטלעך גייען אין פּראַצעסיעס פרום זינגענדיקע שטונדן.

און יעדער פּרילינג-אויפשפּראַץ גליט און גאַרט מיט בליט-
אויגן אָפן,

און יעדער אַטעם איינגעהאַלטן וואַרט אויפן סוף פון סופן.

לא ינוס ולא יישן שומר ישראל

יואל ענטין

די מעשה איז זיך פארלאפן אום שבת הגדול, אין דער גרויסער, אלטער שטאָט פראַג, אין דער מדינה בעמען. אין יענער צייט איז ביי דער יידישער קהלה אין פראַג געווען רב דער גרויסער גאון רב יונתן אייכשיץ.

אין דער דאָזיקער נאַכט פון שבת הגדול האָט דער אלטער גאון מיט זיין הויזגעזינט אָפגעגעסן די שבתדיקע וועטשערע. די בני בית זיינען אַוועק שלאָפן, און רב יונתן האָט זיך אַוועקגעזעצט לערנען. אַז דער אלטער, פראַגער שטאַט-זייגער האָט געשלאָגן צוועלף האָט דער גאון אַ קוש געטאָן די גמרא, זי צוגעמאַכט, געוואָשן די הענט, אָפגעלייענט קריאת שמע און זיך געלייגט שלאָפן.

ווי נאָר רב יונתן איז אַנדרימלט געוואָרן האָט זיך אים געחלומט אַ מוראדיקער חלום. לעבן זיין בעט האָט זיך פלוצעם באַוויזן דאָס גע- שטאַלט פון זיין טויטן פאַטער, אַנגעטאָן אין מלית און קיטל און אין תכריכים. ער רירט אים אָן איידל אַבער פעסט מיט זיין טויטן פינגער און זאָגט צו אים:

„שטיי אויף, מיין זון, און לויף שנעל אין דער אלט-נייער שול

אריין! די ספרים ברענען אין ארון, אייל זיך צו, וואָרעם עס איז ניטאָ
קיין צייט!

אז דער גאון האָט זיך אַ דערשראָקענער אויפגעכאַפּט פון שלאָף,
האַט ער דערזען, אז אַרום זיין בעט איז קיינער ניטאָ. ער האָט פאַר-
שאַרפט זיין אויער עפעס צו הערן, אָבער אַרום און אַרום איז געווען
אַ טויטע שטילקייט, און זיין אויער האָט קיין זאָך ניט פאַרנומען.
רופט זיך דער גאון אָפּ צו זיך אַליין: „אַ חלום ווי אַלע חלומות“.
האַט ער אויסגעשפיגן דריי מאָל און זיך צוריקגעלייגט שלאָפן.
אָבער איידער רב יונתן האָט נאָך רעכט איינגעדרימלט צום
צווייטן מאָל, דערהערט ער אַ קול רופט צו אים: „רבי גיכער איז
שול אַריין. די צייט שטייט ניט!“

דאָס מאָל איז שוין די זאָך דעם גאון אַריין אין נאָז, און ער האָט
אַנגעהויבן קלערן ביי זיך צי זאָל ער גיין אין שול אַריין אָדער ניט.
ער איז געווען מיד און פאַרשלאָפן, איז ער אַזוי קלענדדיק ווידער
אַנדרימלט געוואָרן.

אין אַ רגע אַרום, דער שלאָף האָט קוים זיינע אויגן פאַרקלעפט,
ערשט דאָס אייגענע קול רופט צו אים מיט גרויס אומרואיקייט און
שרעק: „אב בית דין פון דער קהלה קדושה פון פראַג, לויף שנעל
אין דער אַלמ-נייער שול, די סכנה איז גרויס!“

דאָ איז שוין דער גאון אַ דערשראָקענער אַראַפגעשפרונגען פון
זיין געלעגער, אויף שנעל אַפגעגאַסן נעגל-וואַסער, אַנגעטאַן זיינע
קליידער, און איז שטילערהייט אַריין אין חדר, וואו עס איז געשלאָפן
זיין אַלמער שמש ר' פייוול, און אים געוועקט בזה הלשון:

„אויף גיך ר' פייוול, שטייט אויף, גיסט אָפּ נעגל-וואַסער און
קומט מיט מיר אין דער אַלמ-נייער שול. מן השמים האָט מען מיר
אַנגעוואַנקען, אז עס שוועבט אַ סכנה איבער אונדזער קהלה קדושה“.
דער אַלמער ר' פייוול האָט פון פיל יאָר דינען ביים גאון גע-
וואוסט, אז ער זאָגט עפעס אַ זאָך איז עס, חלילה, ניט אומזיסט. האָט
ער זיך זייער דערשראָקן און אָט איז ער שוין געווען גרייט. און די
צוויי אַלמע לייט זיינען אַרום אין דרויסן.

אויף דער גאַס איז שטיל. די גאַנצע וועלט שלאָפט. די גרויסע און
פולע לכנה שוועבט אין הימל און באַלייכט די וועלט, און מיליאָסן
שמערנדלעך פינקלען שטיל און פרום, און עס דאַכט זיך, אז מען הערט
די שירה פון די מלאכים אין הימל.

און רב יונתן האָט פאַרזאָרגט און אומעטיק געזאָגט צו זיך אליין :
„אין הימל צווי שמיל און רואיק און אויף דער ערד צווי צאַרנדיק
און אומרואיק“.

עס איז געווען אַ שלעכטע צייט פאַר יידן. די גלחים און אַנדערע
שלעכטע מענטשן, האָבן נאָר געטאָן און געטראַכט ווי צווי די יידן
אין געפענגעניש אַריינצואוואַרפן, זיי אַרויסטרייבן פון לאַנד, אַדער
נאָר אויסהרגענען. און יעדעס יאָר פסח-צייט פלעגט מען די יידן
אונטערוואַרפן אַ געהרגעט קריסטלעך קינד און זאָגן, אַז זיי האָבן
עס געקוילעט כדי מיט זיין בלוט זייערע פסחדיקע מצות צו פאַר-
קנעטן. און משומדים שטייען אויף און פאַרשפרייטן די בלכולים און
זאָגן עדות קעגן זייער אייגן אַמאָליק פאַלק.

און כאַלד זיינען שוין די צוויי אַלמע לייט, מיט די ווייסע בערד,
געשטאַנען לעבן דער הויכער, מוראדיקער פראַגער שול, וואָס וועגן
איר האָט מען זיך שוין דעמאָלט אַנדערציילט די שרעקלעכסטע און
די שענסטע מעשיות.

← אַ רגע איז דער אַלמער געשטאַנען און געקוקט אויף זיין שול.
דערנאָך האָט ער באַפוילן :

„לאַמיר אַריין אינעווייניק, ר' פייזל!“

דער אַלמער שמש האָט זיך איינגעכויגן, אַ ווילע געגראַבלט מיט
די פינגער אונטערן גרויסן, אַלטן שטיין, וואָס איז געלעגן לעבן שוועל
פון שול, און ער האָט אַרויסבאַקומען די שליסלען, אויפגעשלאָסן די
טיר, דריי מאָל אָנגעקלאַפּט, געלאָזט דעם גאון אַריין פאַראוים און
ער נאָך אים.

אין שול איז געווען שמיל און רואיק. די בימה, דער ארון קודש,
דער עמוד, די אַלמערס מיט ספרים, די סטענדערס, די בענק און די
הענג לייכטער — יעדע זאָך איז געווען אויף איר אַרט, און פון אַלין
האָבן זיך גרויסע שאַטנס צעלייגט איבער די ווענט אין דעם גרויסן
חלל פון בית מדרש. אין ווינקל פון עמוד איז זיך געהאנגען דער גר
תמיד און שמיל געברענט, און זיין פלעמל האָט זיך שמיל געהוידעט
אזוי ווי די בלויע לבנה-שמראַלן וואַלטן עס געפאַכעט און געוויגט.

פלוצעם איז דעם גאונס אויג געפאַלן אויפן פרוכת פון ארון
קודש. עפעס דעקט ער ניט צו דעם גאַנצן ארון, אזוי ווי תמיד, נאָר
איז אַביסל פאַרוקט אויף אַ זייט. האָט זיך דער גאון דערשראָקן, און
ער האָט מיט קראַפּט אויפגעעפנט דאָס טירל פון ארון קודש. אַבער

אויך אין ארון קודש איז אלץ געווען שטיל און רואיק און די ספר תורות זיינען געשטאנען יעדע אויף איר אָרט, די אלמע באַזונדער, די נייע באַזונדער. אלץ ווי דער סדר איז.

רב יונתן האָט זיך פאַרטראַכט. אין פּלוג איז אלץ ווי עס דאַרף צו זיין. עס קען דאָך אַכער ניט זיין אַז מען זאָל אים דריי מאַל אומזיסט האַבן געוועקט פון שלאָף. עפעס איז רב יונתנען איינגעפאַלן:
„ניט נאָר ר' פייוול, אויף טשיקאָוועס, אַן עפּן דאָס אונטערשמע עלמערל!“ האָט דער גאון געזאָגט.

ר' פייוול האָט אַזוי געמאַן. און ווי ער האָט צעעפּנט די טירלעך פון אונטערשמען עלמערל, וואו עס איז געווען דער וויין אויף קידוש, דער גאַלדענער שול-בעכער, די געפלאַכטענע הבדלה און דער הדסל, איז דאָס עלמערל פול געוואָרן מיט לבנה ליכט און אירע שטראַלן האַבן זיך העל און שטאַרק אָפּגעשלאָגן פון וויין-פלעשל.

עפעס האַבן די שטראַלן אָפּגעשלאָגן פון וויין-פלעשל צו שטאַרק, און דער וויין האָט אויסגעקוקט אי רויטער אי שוואַרצער ווי תמיד.
„דער וויין געפעלט מיר ניט.“ האָט זיך דער גאון אָפּגערופּן אַ

דערשראַקענער. „אויף גיך, דאָס פּלעשל אַהער, ר' פייוול!“
באַקומענדיק דאָס פּלעשל, איז ער מיט דעם שנעל צוגעלאָפּן צום נר תמיד, און פאַר זיין שיין האָט ער געעפּנט דעם קאַרק פון פּלאַש און שאַרק אַריינגעקוקט אינעווייניק.

דעם גאונס אַלט, קלוג פנים איז געוואָרן נאָך אַנגעצויגענער און דערשראַקענער. ער האָט צוגעלייגט דאָס העלדזל צום נאָז און גע-געבן אַ שטאַרקן שמעק.

קיין ריח פון וויין!

דאָן האָט דער גאון אַ קער געמאַן דאָס פּלעשל, אַראָפּגעטריפּט אַ טראַפּן אויפן פינגער, אַ לעק געמאַן עס מיט דער שפיץ צונג, און מיט אַ קול ווי פון קבר האָט ער אויסגערופּן:

„בלוט, ר' פייוול! אַבי מורי, עליו השלום, האָט מיך ניט גע-נאַרט. עס ברענט אין ארון קודש, ר' פייוול, עס פּלאַקערט די סכנה אויף אונדזער קהלה קדושה. לאַמיר זי שנעל אויסלעשן. דאָס האַבן אונדז די שונאי ישראל שוין ווידער אונטערגעוואָרפּן קריסמלעך בלוט, כדי צו קענען מאַכן זייער בלבול אויף אונדז און ברענגען אויף אונדז נייע צרות, רחמנא לצלן. און איצט שנעל צום טייך!“

דער אַלמער שמש, וואָס איז די גאַנצע צייט געשטאַנען ווייס

ווי קאלך, האָט זיך פלינג אַ ריר געמאַן, און באַלד זיינען זיי שוין געווען ביים וואַסער, וואָס איז געלאָפֿן מיט עמלעכע גאַסן ווייטער פֿון דער שול.

רב יונתן האָט דאָס פלעשל אויסגעליידיקט אין טייך אַרײַן, און דאָס בלוט, וואָס האָט געזאַלט זײַן אַ מוראדיקער צײַכן אין די הענט פֿון די שונאי ישראל, איז באַלד אַוועקגעמראָגן געוואָרן פֿון דעם ברודיקן שמראָס פֿון ערב פסחדיקן חמץ, אַז עס איז פֿון דעם קײן שפּור נישט געבליבן.

„איצט, אויף גיך צו מיר, ר' פייוול. נעמט זיך אָן מיט כוח און קומט וואָס שנעלער!“

◀ דער אַלטער גאון איז געלאָפֿן, און דער אַלטער, גרייז-גרויער שמש איז אָן אָן אַטעם געלאָפֿן נאָך אים, ביז זיי זיינען שטיל אַרײַן צוריק צום רב אין הויז. ר' פייוול האָט אויפֿן גאונס באַפעל אויף גיך אויסגעוואַשן און אויסגעשווענקט דאָס פלעשל; און אַז עס איז געווען גוט רײַן און טרוקן האָט עס רב יונתן אָנגעגאַסן פֿול מיט זײַן קידוש-וײַן, און ביידע אַלטע לײַט זיינען געאײַלט צוריק אַוועק אין שול, אַרײַנגעשטעלט דאָס פלעשל אין עלמערל אויפֿן פֿריערדיקן אָרט, אַלץ ווי געהעריק איז פֿאַרמאַכט און פֿאַרשלאָסן, און פֿאַוואַליע זיך געלאָזט גײַן אַהײַם.

◀ די גאַנצע זאַך איז געווען אַפֿגעטאַן אין אײַן שעה צײַט. די לבנה איז נאָך געשטאַנען הויך אין מיטן הימל און געלויכטן, און די שמערנדלעך האָבן געפֿינקלט, און דעם אַלטן גאון האָט זיך געדאַכט, אַז די לבנה פֿרײַט זיך און די שמערנדלעך קוועלן אָן פֿון נחת, און מלאכים אין הימל זיינען זײַען שירָה, און אין זײַער זמר האָבן זיי דאָס מאָל אַ נייעם פֿזמון אַרײַנגענומען:

„כי הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל“ — וואָרעס עס דרימלט נישט און עס שלאָפט נישט דער היטער פֿון ישראל.

לוסטיק און פֿריילעך האָבן די פֿראַגער יידן אין דער נאַכט פֿון ערשטן סדר געדאוונט אין דער אַלטער, הייליקער שול. לוסטיקער און פֿריילעכער ווי תמיד האָבן זיי געזאַגט דעם הלל, וואָרעס זיי האָבן געקוקט אויף זײַער אַלטן רב און געזען, אַז זײַן פֿנים שײַנט מיט אַ יום טובדיקער חדוה, גלייך ווי די שכונה וואַלט אויף אים גערוט. און דעסטגלייכן ליכטיק און פֿריילעך האָט געשײַנט דאָס פֿנים פֿון דעם אַלטן שמש, וואָס איז געשטאַנען אויף דער בימה. און

אז עס איז געקומען צום פסוק: „מן המצר קראתי יה, ענני במרחב יה“, האָט דער אַלטער רב אַזוי ווי מיט אַ מיפּן סוד געדריקט די ווערטער, און דער אַלטער שמש האָט מיט גרויס כוונה געקלאַפּט מיט דער פּויסט אָן טיש פון דער בימה. נאָר פּלוצעם איז דאָס געזאַנג איבערגעריסן געוואָרן. די תּפּלה איז געבליבן הענגען אויפן עולם ליפּן, און די מיילער ביי די מתפללים — ווי זיי זיינען געווען אָפּן אַזוי זיינען זיי שוין פאַר שרעק געבליבן צעעפּנט.

וואָרעם פּלוצעם האָט זיך מיט כּוח אויפגעעפּנט די מיר, און אין דער גרויסער שול אַריין האָט זיך אַריינגעריסן דער שר פון שטאַט, דער בישאָפּ, און אַ סך קלענערע גלחים, דעם האָרס שווייצאַרן מיט זעלנער, און דער משומד יאַהאַן איז געווען צווישן זיי.

אַ טויטע שטילקייט האָט אָנגעפּילט די גרויסע שול, און אַלע אויגן זיינען אָנגעשטעלט אויף די אַריינגעקומענע.

דער שר איז מיט זיכערע טריט אַרויף אויף דער בימה, און מיט אַ קול פון איינגעהאַלטענער נקמה האָט ער זיך געווענדעט צו דער קהלה:

„יידן! איר האָט שוין ווידער אָפּגעטאַן איינס פון אייערע מיאסע שפּיצלעך לכּבוד אייער פּסח! ווידער האָט איר געהרגעט אַ קריסטלעך קינד און זיין בלוט אָפּגעצאַפּט פאַר אייערע טייוולאַנישע מנהגים. איך זאָג אייך, יידן, מיט גומן, זייט זיך מודה, וועט איר בעסער מאַכן.“ אַ רגע איז געווען שטיל. דערנאָך האָט זיך רבי יונתן אָפּגעטיילט פון דער קהלה, און צוטערטנדיק צו דער בימה האָט ער געזאָגט:

„אדוני השר! אונדזערע הענט זיינען ריין. גאָט אין הימל, וואָס איז דער פּאַטער פון אַלע באַשעפּענישן, זעט וואָס אין אונדזערע הערצער טוט זיך, און ווייסט, אַז דאָס איז ווידער אַ בלכול פון עפעס אַ צורר, צי אַן עוכר ישראל, וואָס וויל זיך באַדן אין אונדזער בלוט. דער עלילת-דם איז תּמיד געווען אַ שקר בלכול און אויך היינט ווייסן מיר ניט פון קיין זינד. אויב אַן אַרעם קריסטלעך קינד איז טאַקע דערהרגעט געוואָרן, האָט עס, ווי תּמיד, געטאַן אייערער אַ קריסט ניט קיין בן ישראל הלילה.“

„גענוג צו טענהן“ — האָט אומגעדולדיק אויסגעשריען דער בישאָפּ — „זאַלן בעסער דעם האָרס שווייצאַרן נעמען באַזוכן זייער סינאַגאַגע. דאָ אין שול ליגט באַהאַלטן דעם קדושם אָפּגעצאַפּט בלוט.“ „זוכט!“ האָט ר' יונתן געזאָגט. און דער עולם, וואָס האָט די

גאנצע צייט געציטערט ווי א בלאט, איז צוריק רואיק געווארן פון הייליקן גאונס רואיקן קול.

אלע זיינען געווען שמיל. בלויז די שווייצארן האבן גראב גע- נישטערט צווישן די ספרים, אין די סמענדערס און אונטער די בענק. זיי האבן אבער קיין זאך ניט געפונען, און האבן ביז געמורמלט.

„לאזט אקארשט מיך זוכן“, האט דער משומד יאהאן מיט א כיטרען שמייכלעל זיך אפגערופן, און ער איז צוגעגאנגען צום ארון קודש, כלומרשט געזוכט צווישן די ספר תורות, און געפינענדיק דארט גארנישט, האט ער זיך איינגעבויגן, צעעפנט דאס עלמערל, און געבנדיק כלומרשט א פיר מיט די פינגער אהער און אהין, האט ער ארויסגענומען דאס קידוש-פלעשל און מיט גרויס נצחון עס דערלאנגט דעם שר אויף דער בימה.

„אט איז עס!“ — האט ער אויסגערופן — „דאס אפגעצאפטע קריסטלעכע בלוט“.

„אויב דער זאפט פון וויינטרויבן — האט דער אלטער רב זיך שמיל און רואיק אפגערופן — איז בלוט פון א מענטשן, דענסטמאל איז עס קריסטלעך בלוט. זאל עס דער שר פרובירן“.

און אז דער שר האט זיך אין פלאש גוט איינגעקוקט, פארן שיין פון די פיל לאמפן און ליכט, האט זיך א גרויסער צוויפל אויסגעלייגט אויף זיין פנים. און אז ער האט א שמעק געמאן אינעווייניק, און נאך אויסגעגאסן א פאר טראפנס אויף דער האנט און עס א לעק געגעבן מיט דער צונג, האט ער שמיל און זיכער געזאגט:

„וויין ווי אלע וויינען!“

און ער האט פארזיגלט די פלאש מיט זיין זיגל, און ער מיטן בישאף מיט דער גאנצער מחנה זיינען ווי אפגעשמיסענע ארויס פון שול. און די יידן האבן מיט גרויס שמחה און מיט א געפיל פון א גרויסער ישועה ווייטער געזאגט זייער איבערגעריסענעם הלל. און אז סאיז געקומען צו „הודו לה' כי טוב“, האבן זייערע פיס ממש געטאנצט פון פרייד.

און אז דער שר האט די זאך הוקר ודורש געווען, איז ער דער- גאנגען, אז דאס קריסטלעכע קינד איז דערהרגעט געווארן פון משומד יאהאן מיט דער הילף פון בישאף און אנדערע גלחים, און אז זיי האבן עס אפגעצאפט דאס בלוט פון הרוג און אריינגעגאסן עס אין קידוש-פלאש אנשטאט דעם וויין, וואס איז דארט געווען. איין זאך

האָט ער נאָר ניט געוואוסט, ווי אזוי איז אין פּלאַש צוריק פון בלוט
וויין געוואָרן. די גויים האָבן געזאָגט, אז דאָס האָבן די יידן מיטן
בלוט אָפּגעטאָן אַ כּישוף; און די יידן האָבן געזאָגט, אז דאָס האָט גאָט
ברוך הוא פון זייערמוועגן און אין זכות פון זייער גאון אַ נס געמאָן.
דער אַלמער גאון האָט געשוויגן, און דער אַלמער שמש האָט
געזאָגט: „יא, קינדערלעך, אַ נס מן השמים, ווי אין פּסוק שטייט:
„כי הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל“.

און דעם משומד יאָהאָן האָט מען אויפגעהאַנגען, און דעם בישאָף
מיט די גלחים האָט מען אַריינגעוואָרפֿן אין תּפּיסה, און די יידן פון
פּראַג האָבן געהאַט אַ פּריילעכן פּסח, דעם פּריילעכסטן זייט פּיל יאָרן.

ו ו א ק א ב ו ל א ר

הדסל (האדסל) — אַ שאַכטעלע מיט גע- וירצן וואָס מען שמעקט ביים הבדלה מאַכן Spice box עליו השלום (אַלאַו האַשאַלעם) — פּרידן צו זיין נשמה in peace שוואַי ישראל (סאַנע ישראל) — פּיינט פון יידן רחמנא לְצֵלָן (ראַכמאַנע ליצלאָן) — דער דערבאַרעמדיקער גאָט זאָל אונדז ראַ- טעווען ברודיק — אומריין. שמוציק חמין (כאַמעץ) — אַלעס וואָס איז ניט כּשר פאַר פּסח תּדוּה (כעדווע) — גרויס פּרייד מר המיצר קראתי יה, ענני במרחב יה (מין האַמייצאַר קאַראַסי יא, אַטאַני באַמערבאַו יא) — איך האָב גערופֿן גאָט פון ענגשאַפּט און ער האָט מיר געענט- פערט אין געראַמקייט צורר (צוירער) — שונא Enemy עוכר ישראל (אויכער ישראל) — One who brings shame on the Jewish people עלילת-דם (אַלילאַט דאַם) — בלוט-בלבול, די באַשולדיקונג און יידן גוצן מענטשלעך בלוט פּסח שקר בלבוּל (שעקער בילבול) — פאַלשע באַשולדיקונג כלומרשט (קלוימערשט) — Making believe, Not really	שבת הגדול (שאַבעס הגאָדעל) — דער גרויסער שבת. דער שבת פאַר פּסח גאון (גאַעזן) — אַ גרויסער געלערנטער A genius טלית (טאַלעס) — Prayer shawl קיטל — White robe worn on solemn occasions תּכריכים — Shrouds בזה הלשון (באַזע האַלאַשן) — מיט דער שפּראַך. מיט די ווערטער נעגל וואַסער — וואַסער צו וואַשן די הענט באַלד ווי מען שטייט אויף שוועבט — Floats שירה — אַ הייליק געזאַנג גלחים (גאַלאַכיים) — Priests משומדים (משומאָדים) — יידן וואָס האָבן אַנגענומען אַ פרעמדן גלויבן Converts בלבולים — פאַלשע באַשולדיגונגען עדות (איידעס) — Witness בימה — אַ פּלאַטפאָרמע אין שול, וואו מען לייענט די תּורה עמוד (אַמעד) — Pulpit גר תּמיד (נייר טאַמיד) — אַ ליכט וואָס ברענט אין שול סיי בייטאַג און סיי בייאַכט פּרוכת (פּאַרויכעס) — דער פּאַרהאַנג פון ארון קודש Curtain before the holy ark אויף טשיקאַוועס — פון נייגעריקייט For curiosity sake
--	--

חוקר ודורש זיין (כויקער וועדוירעש) —
 אינספארשן Investigate
 כישוף (קישעף) —
 Magic, Sorcery, Witchcraft
 זכות (זעכוס) Merit

פארזיגלט — Sealed
 זיגל — Seal
 הורו להי כי טוב (הוידו לאדענאָי קי
 טויו) — לויבט (דאַנקט) גאַט ווייל ער איז
 גוט

פראַגן און אַרבעטן

1. ווער איז דער מחבר פון דער מעשה?
2. צו וועלכן זשאַנער געהערט די מעשה?
3. זיינען דיר באַקאַנט אַנדערע מעשות פון דעם מין?
4. וואָס איז די טעמע פון דער מעשה?
5. וואו איז זיך די זאַך פאַרלאָפן?
6. ווער איז דער העלד פון דער מעשה?
7. מיט וועלכן יום-טוב איז פאַרבונדן דער עלילת-דם?
8. ווער זיינען געווען די אמתע מערדער פון דעם קריסטלעכן קינד?
9. וואָס איז דער דראַמאַטישסטער מאַמענט אין דער מעשה?
10. פאַרוואָס הייסט די מעשה הנה לא ינוס ולא יישן שומר ישראל?
11. שרייב איבער דעם פאַראַגראַף, וואָס הייבט זיך אָן מיט די ווערטער „אויף דער גאַס איז שטיל“.
12. שרייב איבער די פאַלאַגנדיקע זאַצן אויספילנדיק די בלאַנקען מיט די ריכטיקע ווערטער.
 רב — — איז געווען — ביי דער — — אין —
 יעדעס — פסח-צייט פלעגט מען די — — אַ — קריסטלעך —.
 פלוצים איז דעם — אויסגעפאלן אויפן — פון — —.
 אַז דאָס פלעשל איז — — — און — האָט עס רב — אָנגעגאַסן מיט
 זיין — —.
 דעם אַלטן גאון האָט זיך — אַז די — — — און די — קוועלן אן
 פון — און — און — זינגען שירה.
13. שרייב איבער די ווערטער לויטן אלף-בית.
14. דערצייל איבער די מעשה אין דיינע אייגענע ווערטער.
15. שרייב אַן אַ פאַראַגראַף אָדער צוויי וועגן עלילת-דם.

ל"ג בעומר אין מירון

פון א קליין געסל אין צפת האָט זיך באַוווּזן אַ פּראָצעסייע. בראש זיינען געגאַנגען פיר מוזיקאַנטן און געשפּילט. אַן אַלמער ייד, מיט אַ לאַנגער ווייסער באַרד, האָט געמראָגן אַ ספר-תורה אויף די הענט און, גייענדיק, צוגעמאַנצט צום טאַקט פון דער מוזיק. יינגלעך האָבן געמראָגן ישראל-פּאַנען. זינגערס און טענצערס זיינען זיי נאַכגעגאַנגען און געזונגען און געמאַנצט. אויסערן שטאַט האָבן זיך אַלע אַריינגע-זעצט אין עמלעכע וואַגאַנען פון דער באַן און זיינען אַוועקגעפאַרן קיין מירון.

אַנגעקומען קיין מירון, האָבן זיך אַלע געלאָזט מיט פאַרפּאַד צום אהל, וואָס שטייט אויף די קברים פון די תנאים רבי שמעון בר יוחאי און זיין זון רבי אלעזר. אומצויליקע ליכט האָבן געברענט אויף די קברים, און דער אהל איז געווען פול מיט מענטשן, וואָס זיינען אַריין און אַרויס. דערנעבן זיינען געזעסן יידן און געזאַגט זוהר, אַדער אַריינגעקוקט אין אַנדערע הייליקע ספרים, זיך געוויגט און שטיל געלערנט. אַ מנין יידן איז געשטאַנען און געזאַגט תהילים אויפן קול: אשרי תמימי דרך ההולכים בדרך ד'...

דער הויף איז פול געוואָרן מיט די טענצערס פון צפת. דער אַלמער ייד, וואָס האָט געמראָגן די ספר-תורה, איז געווען דער בעס-טער טענצער צווישן זיי אַלעמען. ער האָט געמאַנצט מיט התלהבות אינמיטן אַ ראָד, געזונגען און געפאַטשט מיט די הענט. אַרום אים האָט זיך געוויגט און געדרייט אַ מאַנצנדיק ראָד פון אַלמע לייט, פרומע יונגעלייט מיט לאַנגע פאות און שוואַרצע קאַפעליושלעך אויף די קעפּ, און אַרבעטער פון די קיבוצים אין בלויע און קעקי-העמדלעך. דער אַלמער האָט געזונגען:

— ואמרתם כה לחי!

און דאָס מאַנצנדיקע ראָד האָט אַפּגעהילכט:

— רבי שמעון בר יוחאי!

— ער איז אַ הייליקער מענטש!

— וואויל איז דעם, וואָס האָט אים געזען!

— אַשריך, בר יוחאי!

די נאַכט איז צוגעפאלן. גרויסע שמערן האָבן אַרויסגעפינקלט פון טיף בלויען הימל. די הדלקה האָט זיך אָנגעהויבן. אויף צוויי קלע-צער זיינען געשמאַנען צוויי גרויסע שטיינערנע שיסלען, אָנגעפילט מיט אייל. עמעצער האָט דעם אייל אָנגעצונדן און באַלד האָבן פרויען און מיידלעך גענומען וואָרפן זיידענע און לייוונטענע טיכלעך און קליידער אין ברענענדיקן אייל אַרײַן. דאָס פייער האָט גענומען שטייגן און זיך רייסן צום הימל — — —

דער אַלטער האָט איינגעמונקען זיין שמעקן אין ברענענדיקן אייל, דער שמעקן האָט אָנגעהויבן ברענען, און דער אַלטער האָט זיך געלאָזט, מיטן ברענענדיקן שמעקן אין האַנט, אין אַ טאַנץ, און דער עולם נאָך אים. מע האָט געטאַנצט מיט אַלע כוחות, אויפן דאָך פון הויז, אין הויף און אין גאַס. אַזוי האָט מען אָפּגעטאַנצט די גאַנצע נאַכט פון ל"ג בעומר.

ייִדיש: י . ג ו ב ק י ן

ו ו אַ ק א ב ו ל א ר

מירון — אַ דאָרף אין צפון ישראל, וואו	אהל (אויהעל) —
עס געפינען זיך די קברים פון רבי	Tent, A structure over a grave
שמעון בר יוחאי און זיין זון רבי אלעזר	זוהר (זאָהאַר) — אַ בוך וואָס גיט אַ מיס-
וועמעס אַנדענק ווערט פאַרבונדן מיט	טישע אויסטייטשונג פון דער תורה
ל"ג בעומר	קיבוצים — קאַלעקטיווע דערפער
צפת (צעפאַס) — די הויפט־שטאָט אין צפון	הדלקה (האַדלאַקע) — דאָס אָנצידן פייערן,
ישראל, וואָס געפינט זיך לעבן מירון	וואָס איז אַ טייל פון פּראָווען דעם יאָר-
	צײַט פון רבי שמעון בר יוחאי

פּראָגן און אַרבעטן

1. וואָס מיינט ל"ג בעומר?
2. אין וועלכן טייל פון מדינת ישראל געפינט זיך מירון?
3. וואָס ווייסטו וועגן רבי שמעון בר יוחאי און זיין זון רבי אלעזר?
4. וואָס פאַר אַ הייליק ספר — זאָגט מען — האָט רבי שמעון בר יוחאי געשריבן?

רבי עקיבא

א . ל י ע ס י ן

דער אויפשטאַנד איז דערשטיקט, בר כוכבא איז שוין טויט,
דער לעצטער שטראַל יהודהס טונקלט און פאַרגייט.

די לעצטע פעסטונג ביתר פאַלט אין בלוט דערטרונקען ;
עס ליגט דאָס הייליק לאַנד צום דעספּאָטס פּוס געזונקען.

עס טראַגט דער אַדלער רוימס פאַרוויסטונג, טויט און בראַנד,
עס פאַלט אַרויס די שווערד ביים מוטיקסטן פון האַנט.

דער שוואַכער און דער שטאַרקער לויפן זיך באַהאַלטן
אין וועלדער, און אין היילן, און אין פעלדזן-שפאַלטן.

עס בלייבט נאָר רבי עקיבא — איינער אין דעם פעלד,
עס לויפט ניט פאַר דעם פיינט דער אַלטער תנא-העלד.

עס קומט צוגיין דער פיינט און נעמט דעם גרייז געפאַנגען ;
עס הייסט דער רשע רופּוס רייסן אים מיט צוואַנגען.

דאָך רואיק קוקט דער גרייז ביים תליון אין די הענט,
און ווילד און ווילדער אַלץ דעם זיגערס כעס ברענט.

„די ערגסטע, שווערסטע מיתה!“ — איז דער רשע גוזר —
יהודהס גרעסטן מאַן זאָל זיין דער סוף וואָס בייזער.

דאָך מונטער קוקט דער גרייז : עס רייסט דער צוואַנג פון אים
קיין איינציק וואַרט אַרויס, קיין קרעכץ, קיין זיפץ, קיין קרים.

נעמט קאַמען אים דער תליון, פון נקמה שיכור ;
מיט קאַמען אייזערנע, און פליקט זיין לייב אין שטיקער.

דאָך פריילעך קוקט דער גרייז, און שטראַלט מיט גליק און שיינט;
דער תליון איז צעמישט, נשתומים בלייבט דער פיינט.

און אויך אַפילו רופּוס קוקט אים אָן דערשראָקן,
דעם בלוטנד-שטראַלנדן, צעפליקטן וואונדער-זקן.

„ווער ביסטו, שטאַלצער מענטש, ווער ביסטו אַלטער, רעד !
צי ביסטו אַ מכשף אַדער גאַר אַ שד ?“

און מיט אַ מילד-אַנטציקטער, הימליש-העלער מינע,
געלייטערט אין דעם טויט-שמערץ, ליכטיק ווי די שכינה. —

דער תנא טוט אַ בליק, און ווי אַ שטילער שייך,
גיסט הייליק זיך זיין וואַרט אין האַרטסטן האַרץ אַריין :

„קיין שוואַרצן כשוף, רופּוס, שוואַרצע שדים-טומאה,
געפינסטו ניט אין מיר, געפינסט ניט אין מיין אומה !

„אַ, ניט די גיהנם-גלוט, אַן אַנדער — אַנדער גלוט
פלאַמט-דורך מיין לעצטע שעה, מיין לעצטן טראַפן בלוט !

„עס גליט אין מיר דער וואונטש, עס פלאַמט אין מיר דאָס
שטרעבן

אין קדושה פאַר דעם שם מיין נפש אַפּצוגעבן.

„איך האָב אויף דעם געוואַרט אַ גאַנצן לעבן לאַנג,
געטרוימט פון אַט דער שעה, פון תליון און פון צוואַנג.

„געוואַלט האָט אַבער גאַט באַלאַדן מיך מיט יאָרן,
צו מאַכן מיך דעם עדות פון זיין גרויסן צאַרן.

„איך האָב געזען דעם חורבן אונטער טיטוס האַנט ;
איך האָב געזען דעם מקדש קראַכנדיק אין בראַנד.

„איך האָב מיין פּאָלק געמונטערט, דאָך אין האַרצנס-ברומען
גערופן צו דעם טויט. דער טויט איז ניט געקומען!

„איך האָב געזען אין רוים דעם זיג-טריאומף און גלאַנץ,
דעם מחבל פון מיין פּאָלק געקרוינט אין לאַרבער-קראַנץ.

„עס האָבן אַלע זקנים וויסט די הענט פאַרבראַכן;
איך איינער האָב געשמייכלט, שטאַרק אין מיין בטחון.

„דאָך האָב איך טיף געפילט, ווי שענדלעך איז דער מוט
צו בלייבן לעבעדיק אין ים פון קדושים-בלוט.

„איך האָב געזען די חורבות אויף דעם הר-הבית,
איך האָב געזען אין מקדש וואוינען ווילדע חיות;

„עס האָבן אַלע זקנים יאַמערלעך געקלאַגט;
איך איינער האָב געשמייכלט, טרייסט ווערטער געזאָגט.

„דאָך האָב איך טיף געפילט אַ קנאה צו די שטיינער,
וואָס ליגן אויסגעמישט מיט קדושים ביינער.

„גאָטס ווילן איז געווען! איך האָב געלעבט, געלעבט,
ווען טויזנט טויטן האָבן איבער מיר געשוועבט.

„איך האָב געלעבט צו זען בר-כוכבאן אין זיין קאַמף,
און ווי מיין פּאָלק גייט אויס אין לעצטן פרייהייט-קראַמף.

„איך האָב גערעדט צום פּאָלק, געוועקט זיין גלויבן, האַפן,
ווען ענדלעך האָט מיך דאָ דער תליון אָנגעטראָפן.

„אַ, זיי געגריסט, דו מיתה, זיי געגריסט, באַשערטע,
איך גיב זיך איבער דיר, געווינטשטע און באַגערטע!

„וואָס הער איך, לויס קלאַנג — עס זינגט צו מיר און שאַלט!
וואָס זע איך, לבנון-שניי? עס בליצט פאַר מיר און שטראַלט.

„דאָס רופט מען מיך, איך גיי, דערפילט איז מיין פאַרלאַנגען,
געבענטשט זיי גאָט, אחד! — דער גרייז איז אויסגעגאַנגען.

ו ו א ק א ב ו ל א ר

<p>שם (שעם) — נאמען. גאט מוחבל (מעכאבל) — צעשטערער Destroyer קדושים (קדושים) הייליקע. די וואָס האָבן אָפגעגעבן זייער לעבן פאַר גאָט, פאַרן פּאַלק, פאַר אַן אידעאַל הרי־חבית (האַר־האַבאיעס) — דער באַרג פון הויז. דער באַרג אויף וועלכן עס איז געשטאַנען דאָס בית־המקדש קנאה (קינע) — Envy, Jealousy לַבְנוֹן (לעוואָנען) — דער העכסטער באַרג אין צפון פון ארץ ישראל, וואָס אויף זיין שפיץ געפינט זיך שטענדיק שניי</p>	<p>Sage די תנאים זיינען די גע- לערנטע, וואָס האָבן געשאַפן די משנה גיור (גיזער) — באַפעלט נשתומם (נישטוימעם) — איבעראַשט. פאַרוואונדערט מכשף (מעכאַשעף) — Witch, Sorcerer שד (שעד) — טייוול Devil טומאה — אומריינקייט Impurity אומה — נאַציע Nation גלוט — פייער קדישה — הייליקייט</p>
---	--

פּראָגן און אַרבעטן

1. אין וועלכער תקופה אין דער יידישער געשיכטע האָט רבי עקיבא געלעבט?
 2. ווי ווערן אָנגערופן די געלערנטע פון יענער תקופה?
 3. וועלכע פון די דריי גרויסע זאַמלונגען פון דער אַלטער יידישער ליטע-
 ראַטור האָבן די תנאים געשאַפן?
 4. ווער איז געווען בר־כוכבא?
 5. ווער איז געווען רופוס?
 6. איבער וואָס איז רופוס פאַרוואונדערט?
 7. וואָס ענטפערט אים רבי עקיבא אויף זיין פּראָגע ווי אַזוי ער האַלט
 אויס די לידן?
 8. וואָס איז דאָס לעצטע וואָרט וואָס רבי עקיבא רעדט אַרויס פאַר זיין טויט?
 9. פאַרוואָס איז דאָס וואָרט פאַרהייליקט ביי יידן?
 10. זוי רופט מען איינעם וואָס גיט אָפּ זיין לעבן פאַר פּאַלק און גלויבן?
 11. מאַך אַ צעטל פון אַלע שווערע ווערטער אין דער פּאָעמע.
 12. פיל אויס די בלאַנקען אין די ווייטערדיקע זאַצן מיט די געהעריקע
 ווערטער פון דער פּאָעמע.
- עס פלאַמט אין מיר דאָס — אין — פאַר דעם — מיין — אָפצוגעבן.
 איך האָב געזען דעם — אונטער — —.
 קיין שוואַרצן — געפינסטו ניט אין מיין —.
 דער — איז צעמישט, — בלייבט דער —.
 די לעצטע — ביתר פאַלט אין — —.
 דער אַלטער — — לויפט ניט פאַר דעם —.
 איך האָב געזען אין — וואוינען — —.

מתן תורה

קיין פויגל האָט ניט געצוויטשערט, קיין פליגל זיך ניט גערירט,
קיין וועלע אין ים זיך ניט באַוועגט, מלאכים האָבן אין הימל די
שירה איבערגעריסן, שרפים דעם „קדוש“ ניט פאַרענדיקט, די
גאַנצע וועלט האָט דעם אַמעם פאַרכאַפט, אין דער מינוט, ווען גאָט
שטימע האָט אַ דונער געטאָן פון איין עק וועלט ביזן אַנדערן: „אנכי
ה' אלהיך“.

**

די צען געבאָט, אַרויסגייענדיק פון גאָטס מויל, האָבן זיך צע-
שפרייט אויף גאָר דער וועלט, און מיט יעדן פון זיי האָט זי זיך אָנ-
געפילט מיט אַ זיסן ריח פון בשמים, — יעדעס געבאָט מיט זיין באַ-
זונדערן ריח. און פון איין עק וועלט ביזן אַנדערן האָט געהילכט
גאָטס שטימע, צעברעקלט זיך אויף זיבעציק טיילן און אויף אַלע
זיבעציק לשונות זיך הערן געלאָזט.

פאַרצימערט זיינען געוואָרן אַלע אומות פון דער וועלט, און
דערשטוינט זיינען שטיין געבליבן די מלאכים אין זייערע פאַלאַצן.
און פון אַלע עקן איז מען געקומען צו בלעמען, דער נביא פון די אומות
אין יענער צייט, און דערשראָקענע האָט מען אים געפרעגט: וואָס
באַטייט עס, אפשר וויל גאָט ווידער אַ מכול ברענגען אויף דער וועלט?
ענטפערט ער זיי: גאָט האט שוין איינמאָל געשוואָרן, אַז ער
וועט די וועלט מער ניט פאַרפלייצן.

— אפשר פאַרפלייצן — גישט, אָבער אַן אומקומעניש דורך
פיער — יאָ?
— ניין, די וועלט ווערט ניט חרוב, שטאַרקער און מעכטיקער
ווערט זי.

— „אַ גרויסע מאַכט גיט גאָט צו זיין פאַלק“.
האָבן זיי אַלע געענטפערט: „בענטש גאָט זיין פאַלק מיט פרידן“.

**

אַז משה איז אַרויף אויפן הימל, זיינען די מלאכים געקומען צום
אויבערשטן און געזאָגט:

— וואָס טוט אַ ילוד-אשה דאָ צווישן אונדז?
זאָגט ער זיי: די תורה נעמען.
פרעגן זיי:

— אַ מייערער שאַץ ליגט ביי דיר פאַרבאָרגן נאָך מיט תתקע"ד
דורות פריער איידער די וועלט איז באַשאַפן געוואָרן, איצט ווילסטו
עס אַוועקגעבן די מענטשן-קינדער, און ניט אונדז, דינע טרייע
קנעכט?

— זאָגט גאָט צו משה: גיב דו זיי אַ תשובה.
ענטפערט משה:

— איך האָב מורא, זיי וועלן מיך פאַרברענגען מיטן הויך פון
זייער מויל.

זאָגט גאָט: האַלט זיך אָן ביים כסא-הכבוד און גיב זיי אָן
ענטפער.
זאָגט משה:

— רבנו-של-עולם! וואָס שמייט דען אין דיין תורה? — „איך
בין גאָט דיין גאָט, וואָס האָט דיך אַרויסגענומען פון מצרים“, —
זענט איר דען, מלאכים, אין מצרים געווען, פרעהן געדינט? דאָס
צווייטע געבאָט: „זאָלסט ניט האָבן קיין אַנדערע געטער“, — וואוינט
איר דען צווישן גוים געצנדינער? ווייטער: „שווער ניט פאַלש
מיט גאָטס נאָמען“, — האַנדלט איר דען? „האַלט ערלעך פאַטער און
מוטער“, — האָט איר דען עלטערן? ווייטער: „לא תרצח“, „לא
תגנוב“, — איז דען קנאה-שנאה ביי אייך דאָ, האָט איר דען אַ
יצר-הרע?

באַלד זיינען די מלאכים געוואָרן משהס גומע פריינט און יעדער
האַט אים געגעבן אַן אַנדער מתנה.

**

אַז משה האָט זיך אַראַפּגעלאָזט פונעם הימל, איז דער שטן גע-
קומען פאַר גאָט ברוך-הוא און געפרעגט: האַר פון דער וועלט, וואו
איז דיין תורה?

— דער ערד האָב איך זי אַפּגעגעבן — האָט גאָט אים געענט-
פערט.

איז דער שטן אַוועק צו דער ערד און געפרעגט ביי איר: וואו
איז די תורה?

„איין גאט ווייסט קלאר איר וועג“.
 גייט ער צום ים פרעגן.
 — ניטאָ ביי מיר, — ענטפערט אים דער ים.
 לאַזט ער זיך צום אָפּגרונט אַראָפּ.
 — „ניט ביי מיר איז זי“, — ענטפערט דער אָפּגרונט.
 קומט דער שטן צוריק פאַר גאָט און זאָגט: רבּונו-של-עולם,
 איך האָב זי אויף דער גאַנצער ערד געזוכט און נישט געפונען.
 — גיי צו עמרם זון! — האָט אים גאָט געענטפערט.
 גייט ער צו משה און פרעגט אים: די תּורה, וואָס גאָט האָט
 דיר געגעבן, וואו איז זי?
 — מיר? — האָט משה געזאָגט — וואָס בין איך דען, אַז גאָט
 זאָל מיר געבן זיין תּורה?
 — משה, — זאָגט גאָט — דו פאַרלייקנסט גאָר? !
 — רבּונו-של-עולם, — ענטפערט משה — דיין טייערער אוצר,
 אין וועלכן דו שפּיגלסט זיך אַלע טאָג, זאָל איך אים פאַר מיינעם
 רעכענען?
 — פאַר אַזאָ עניוּות — זאָגט גאָט — קומט דיר, אַז די מתנה
 זאָל זיך אַנרופן אויף דיין נאַמען — „תּורת משה“ וועט זי הייסן
 ביים גאַנצן פּאָלק.

(פון די יידישע אגדות)

טרויער און נחמה

די שליסלען

ד . פ ר י ש מ א ן

מיר חלומט אַ חלום, אַן אַלטער,
מיר ווערט אַזוי באַנג, אַזוי שווער :
איך הער ווי מיט שליסלען אַ קלינגען,
איך זע ווי פון פלאַמען אַ מער.

דער טאַג איז גאַר פינצטער און טרויריק,
דער טאַג איז געהילט ווי אין שלאָף ;
עס קרעכצן אין הימל די ראַבן, —
דאָס איז ער, דער ניינטער אין אַב.

עס ברענען די ווענט פון בית-המקדש,
עס פאַלט שוין אַ וואַנט נאָך אַ וואַנט ;
עס שטייען די פרחי-כהונה
און האַלטן די שליסלען אין האַנט.

עס זיינען אומשולדיקע קינדער

געהילט אין דעם ווייסן געוואַנט ;
עס פרעסן די פלאַמען אַלץ ווייטער, —
זיי האַלטן די שליסלען אין האַנט.

עס זיינען די שליסלען פון היכל,
די שליסלען פון אַרון דערצו :
„אוי הימל, דאָ זיינען די שליסלען
און נעם זיי, אוי הימל, שוין דו !“

און פלוצלונג באַווייזט זיך פון הימל
אַ לאַנגע, אַ ליכטיקע האַנט,
און נעמט פון די קינדער די שליסלען
און ווערט באַלד פאַרשוואַנדן אין בראַנד.

מיר חלומט דער חלום, דער אַלטער,
מיר ווערט אַזוי שווער, אַזוי באַנג.
וואו זיינען, אוי הימל, די שליסלען ?
ווי לאַנג נאָך, אוי הימל, ווי לאַנג ?

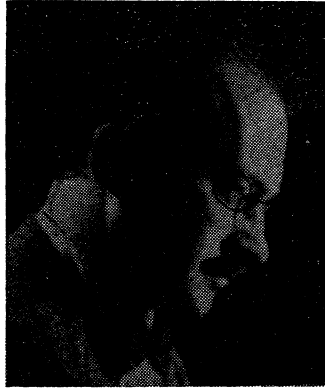
עס וויינען אומשולדיקע קינדער :
אוי, גיב שוין די שליסלען צוריק !
וועט קיינמאַל דען זיך ניט אומקערן
דאָס אַלטע, דאָס פּריריקע גליק ?

ו ו א ק א ב ו ל א ר

באַנג — טרויער, בענקעניש און ווייטיק געוואַנט — Cloth
מער — ים
פּרַח־יבְּהוֹנָה (פּירכֵי קְהוּנָה) — די יונגע היכל (הייכל) — דער הייליקסטער טייל
כוהנים אין בית־המקדש

די לערערין מירע

א . ס ו צ ק ע ו ו ע ר

מיט לאַטעס אויף לייבער, צעשניטן אין פאַסן,
מע טרייבט אונדז אין געטאַ, עס גייען די גאַסן.
אין תפילין ווי קרוינען מאַרשירן די זקנים,
אַ קעלבעלע גייט מיט אַ דאַרפס-ייד אין איינעם.

און צווישן זיי אַלע — די לערערין מירע.
אַ קינד אויף איר אַרעם — אַ גילדענע לירע.
אַ קינד אויף איר אַרעם, ביים הענטל אַ צווייטן,
אַרום די תלמידים, — באַגלייטן, באַגלייטן.

מע יאַגט איבער חורבות אָן ברויט און אָן פייער,
דאָס ברויט איז אַ בוך, און דאָס ליכט איז אַ בלייער.
פאַרזאַמלט די קינדער אין חרובער דירה,
עס לערנט זיי ווייטער די לערערין מירע.

זי לייענט זיי שלום-עליכמס אַ מעשה,
עס פינקלען די קינדער און לאַכן בעת-מעשה.

זי פלעכט זיי מיט בלויאינקע סטענגעס די צעפלעך,
און ציילט איר פאַרמעג: הונדערט דרייסיק די קעפלעך...

צוגלייך מיט דער זון איז די לערערין מירע
שוין וואך, און זי ווארט אויף די קינדערלעך אירע.
זיי קומען. זי ציילט. אָ, ניט ציילן זיי בעסער!
דורך נאכט האָט דאָ צוואַנציק פאַרשניטן אַ מעסער...

פאַרבייסט זי אַ ליפ און מיט גבורה באַנייטער
דערציילט זי פון לעקערטן, מונטערט זי ווייטער.
— געקומען דער לערער, גערשטיין, מע וועט זינגען,
דער כאָר זאָל אַריבער די מויערן קלינגען...

שוין קלינגט עס: „ניט ווייט איז דער פּרילינג...“ נאָר אונטן —
די העק און באַגנעטן צעטרייסלען די גרונטן.
מע שלעפט פאַר די האָר פון די קעלערס און לעכער.
„ניט ווייט איז דער פּרילינג“ פאַרקלינגט אָבער העכער.

שוין זעכציק פאַרבליבן אָן שוועסטער, אָן מאַמען...
די לערערין מירע איז אַלע צוזאַמען.
סאיז נאָענט אַ יום-טוב, איז טייבעלעך קינדער
אַ פאַרשטעלונג דאַרף מען באַווייזן געשווינדער!

צום יום-טוב ניטאָ מער ווי פּערציק... נאָר איטלעך
מיט ווייסינקן העמדל, מיט ליכטיקע טריטלעך.
די בינע איז פּריש, מיט אַ זון, מיט אַ גאַרטן,
מען קען אַזש אין טייכל זיך אויסבאַדן דאַרטן.

ביים לייענען פּרצעס דריטע מתנה
האָט אונטערגעזעגט דאָס געביי די סכנה.
זיי האָבן געכאַפט! און פאַר טאַג איז געבליבן
פון הונדערט מיט דרייסיק, בלויז מירע און זיבן.

ו ו א ק א ב ו ל א ר

צעפלעך — Braids
באַנעטן — Bayonets
סכנה (סאַקאַנע) — געפאַר Danger

לאַטעס — Patches
הורבות — Ruins
דירה — וואוינונג

מיליאָנען טויטע

יעקב גלאַטשטיין

אַז מען וועט אַקערן און זייען טויטע ערד,
וועט זי געבן פינצטערע ברויטן,
נאַר סוועט ווייץ און קאַרן אייביק שמעקן
מיט מיליאָנען טויטן.

איבער פאַרשעמטער ערד,
וועלן נאָך בליען יונגע פּרילינגס,
און זון און הימל, טייך און וואַלד,
וועלן זיך שטראַלנדיק צעשפּילן.

נעם אַ פּנקס און פאַרשרייב
דאָס לעגענדאַרישע אומגליק.
שטילערהייט פאַרשרייב מיט שטילע רייד :
אַזוי האָט מענטש געטאַן צו מענטש קילערהייט,
דאָס האָט אונדז געבראַכט דאָס יאַר תש"ג,

ווען זייער מערדערלעכער טאָג
איז געוואָרן אונזער נאַכט פון אַלע נאַכטן.

און געדענק — מיר האָבן נישט קיין ווערטער
פאַר דעם אומגליק.
ווי קענסטו געפינען רייד
פאַר דער טרייסט ?
פאַר אונדז די אַלט-געזעסענע אין צרות,
פאַר אונדז די אינגעוויגטע אין צער.

פאַרצייכן טרוקן, שפּאַרעוודיק, טרויעריק —
פה נטמן, געשטאַרבן.
אַבער פאַרהייליק יעדן באַזונדערן קרבן,
און פאַרטרייסט נישט דעם קאַפּ,
אַז לעבן וועט דאָס פּאַלק.
ניין, אייביק וועט אונזער לעבעדיק פּאַלק
זיין טויט מיט מיליאָנען טויטן.

אודאי וועלן מיר אַקערן און זייען,
פלאַנצן און בויען,
אודאי וועלן מיר ציילן טעג און יאָרן,
פאַרשאַלטן, אויב מיר וועלן פאַרלירן פון זכרון,
יעדער איינציקן קדוש.
פאַרצייכן — נישט זיי זיינען געשטאַרבן פאַר אונדז,
נאָר פאַרמשפט זיינען מיר צו לעבן פאַר זיי,
אַז סזאַל פליסן זייער טויט אין אונדזערע אַדערן,
כדי מיר זאָלן די וועלט פאַרשוידערן.

איך האָב געזען

ז . ט ע ג אַ ל אַ ו ו י ט ט ש

איך האָב געזען, ווי די זון האָט באַלויכטן הריגה,
איך האָב געזען, וואָס מענטש האָט פון מענטש געמאַכט...
און האַרץ האָט געיאַמערט, און האַרץ האָט געשוויגן —
ניט אומזיסט איז מיר טייער געוואָרן די נאַכט.

מען קאָן בלויז דעם קערפער באַהאַלטן, פאַרהוילן,
דער דמיון בלייבט היימלאָז, און האַרץ איז ניט בלינד.
זאָלן קלאַגן די וויסטע שאַסייען פון פוילן,
זאָל וויינען מיט בלוט פאַר אונדז אַלע דער ווינט.

אויף פרעמדע געלעגערס

אויף פרעמדע געלעגערס פאַרדעקט מיט יסורים,
אויף פרעמדע געלעגערס — געיאַגטע ציגיינער...
עס האָט אונדז באַרויבט און באַגנבעט דער שטורעם —
מיר דוכט זיך אפילו: דער שלאָף איז ניט מיינער.

דאָס איינציקע אייגענעס: דער מידער זכרון,
דער איינציקער נחת: פאַרביסענער שווייגן...
דערמאָנען זיך צייטן דערמאָנען זיך יאָרן,
און זען פאַר די אויגן... צעבראַכענע צווייגן.

מלחמה

אליעזר שמאלי

ווי נאָר סאיז ליכטיק געוואָרן, בין איך אַרויף אויפן דעק כאַפּן אַביסל פּרישע לופט, ווייל אינעווייניק, אין דער קליינער טראַנספּאָרט-שיף, האָט געשטיקט נישט אויסצוהאַלמן. כּהאַב זיך שנעל געהויבן אויף די שטאַפלען פון אייזערנעם לייטער צום אויבערשטן דעק. דער הימל איבערן קאַפּ איז געווען לויטער און בלוי. אין מזרח איז נאָר וואָס אויפגעשטיגן די זון און באַשאַטן מיט גאַלד די אַרומיקע כּוואַ-ליעם.

— גוט מאַרגן — האָב איך אַ רוף געטאָן צום סאַלדאַט אויף דער וואַך ביים אַנטי-לופט קאַנאַן.

— וואָס הערט זיך עפעס גוטס, גדעון?

אַנשטאַט אַן ענטפּער האָט זיך פּלוצעם דערהערט אַ גרילצנדי-קער, שניידנדיקער פּיף. אַן עראַפּלאַן האָט זיך באַוויזן, און די שוין קאַנאַנען אויפן שיף האָבן גערוועזן אַנגעהויבן פּייערן אויף אים.

רויך, פּלאַמען... די שיף האָט זיך אַ צאַפּל געטאָן און איידער וואָס-ווען האָט זיך אַ פינצטערניש פאַרשפּרייט אַרום און אַרום. סאיז געוואָרן פינצטער און שמיל...

די בייסנדיקע קעלט האָט מיך אויפגעמינטערט פון מיין הלשות, און איידער כּהאַב ריכטיק געקענט באַגרייפן וואָס סטוט זיך אַרום מיר, האָבן מיינע הענט און פּיס זיך גענומען באַוועגן מעכאַניש אין וואַסער, און כּהאַב אַנגעהויבן שווימען. ביסלעכווייז בין איך צוריק-געקומען צו מיין פּולן באַוואוסטזיין. כּהאַב אַראַפּגעוואָרפן פון זיך די שווערע קליידער, וואָס האָבן געשמערט מיינע באַוועגונגען און אַנגעהויבן זיך אַרומצוקוקן וואו איך בין אין דער וועלט.

— חברים, חברים! — האָב איך געשריען מיט אַלע כּוחות — חברים, וואו זייט איר?

פּלוצעם איז מיר אַליץ קלאַר געוואָרן, און די שרעק האָט מיך

ארומגענומען ווי מיט קלאַמערן. די בריטישע טראַנספּאָרט-שיף, אויף וועלכער זיינען געפאָרן הונדערטער סאַלדאַטן פון ארץ-ישראל זיך צו באַטויליקן אין דער מלחמה קעגן די נאַציס, איז דירעקט געטראָפן געוואָרן דורך אַ באַמבע פון שונאָס עראַפּלאַן און איז אויפגעריסן געוואָרן אינמיטן ים.

אַרום מיר האָבן געשטורעמט די כוואַליעס פון אַלע זייטן. דער הימל איז געווען פאַרצויגן מיט רויך, דורך וועלכן סהאַט דורכגע-קוקט אַ רוימע, פייערדיקע, שטראַללאַזע זון, און איך בין איינער אַליין אויפן גרויסן, צעשטורעמטן וואַסער-מדבר.

— אַ, אַ, אַ — האָט זיך דערהערט אַ מענטשלעכע שטימע.

— אַט בין איך! שווימט אַהער, צו מיר! — האָב איך צוריק-

געשריען — שווימט צו מיר!

אַ ברעט האָט זיך באַוויזן אויפן וואַסער און זיך געטוקט אַרויף און אַראָפּ. אַ פליכעוואַטער קאַפּ, זון-אַפגעברענטע אַקסלען, און האַריקע הענט האָבן זיך באַוויזן צווישן די כוואַליעס. די פינגער האָבן זיך פעסט אַנגעהאַלטן אַן דעם ברעט.

— יאַשקע!

— אברהם!

יאַ, דאָס איז געווען אברהם, אברהם וועמען מיר פלעגן גוטמוטיק רופן „דער זקן“. דאָס פנים איז אים געווען בלוי פון קעלט און סהאַט אים געקלאַפט אַ צאַן אַן אַ צאַן. פון נאַז האָט אים גערונען בלוט און זיין רעכט אויג איז געווען געשוואַלן.

— קריך אַרויף אויפן ברעט, אברהם! איך וועל דיך צובינדן.

סוועט זיין אַרט פאַר אונדז ביידן.

— איך קען נישט, איך קען נישט — האָט ער געמורמלט —

כמוז פריער אַפכאַפן דעם אַטעם.

— די גאַנצע חברה פאַרלאָרן, יאַשקע — האָט ער געזאָגט און

געצימערט פון קעלט.

— אַלע?

— די בעסטע בחורים זיינען דאַרטן געווען, פון די קיבוצים,

פון גליל — האָט ער אויסגעשריען מיט אַ טרערן-פאַרשטיקטער שטימע.

אברהם איז געווען פינף און פערציק יאָר אַלט, דער עלצטער

צווישן די וואַלזנטירן. ער האָט נישט אַנגעגעבן זיין ריכטיקן עלטער

צום ענגלישן רעקרוטיר-אפיצער, כדי ער זאל קענען גיין קעמפן מיט די נאציס. ער איז געווען ווי א טאטע צו אונדז, יונגווארג, אין מיליטערישן קעמפ און אויפן שיף. מיר האבן אים באטראכט ווי אונדזער גייסטיקן פירער און אים שטארק ליב געהאט.

— ווען איז פארגעקומען די אטאקע? ווי לאנג צוריק? —
האב איך אים געפרעגט.

— מיט א שעה צוריק — האט ער געענטפערט, איבערשרייענדיק דאס ברומען פון די כוואליעס. — דאס אומגליק איז געשען מיט א שעה צוריק.

— דו ראנגלסט זיך שוין, הייסט עס, איבער א שעה מיט די כוואליעס — האב איך אויסגעשריען אן אויפגערגמער, און מיט אלע כוחות פרוברט אים ארויפציען אויפן ברעט, אויף וועלכן כבין אביסל פריער אליין ארויפגעקראכן.

— דאס ברעטל איז צו דין און צו קורץ פאר אונדז ביידן, מיר וועלן זיך נישט קענען האלטן אויף דעם.

— גוט, נעם עס פאר זיך אליין — האב איך צוריקגערופן און כבין צוריק אריין אין וואסער.

— כוועל בשום אופן נישט ארויף אויפן ברעט. כוועל זיך נאר צוהאלטן. גיי ארויף צוריק.

— גיי דו ארויף, אברהם, כבעט דיך.

— ניין!

— פארוואס?

— ווייל איך, יאשקע, בין שוין אלט, כהאב שוין גענוג געלעבט,

איך בין שוין א זיידע, און דו ביזט אזוי יונג.

— מיין טאטע-מאמע און מיין גאנצע משפחה זיינען אומגעקור-

מען אין פוילן. כוועל קיינעם נישט אויספעלן. קיינער וועט נאך

מיר קיין טרער נישט פארגיסן, אברהם.

— טאקע צוליב דעם מוזטו בלייבן לעבן, לעבן און נקמה נעמען.

— און דו דארפסט צוריקגיין צו דיין פאמיליע, צו דייןע קינד-

דער און אייניקלעך.

— און דו מוזט דערלעבן צו זען די נאצישע מפלה.

כוואליעס האבן זיך אנגעהויבן קייקלען איבער אונדזערע קעפ, איינע, א צווייטע, א דריטע. מיר האבן זיך געמוקט אראפ און ארויף, און זיך געהאלטן אין איין איבעררופן. מיט בלוי-געפרארענע פינגער

האָבן מיר זיך אָנגעהאַלטן אָן דעם ברעט, וואָס איז געוואָרן אַליץ גלי-
טשיקער און גליטשיקער . . .

— יאַשקע, קינד מיינס, פאַרוואָס זאָלן מיר ביידע דערטרונקען
ווערן? גיי אַרויף אויפן ברעט — האָט זיך אַברהם געבעטן.
— כוועל דיך נישט איבערלאָזן, אַברהם.

אין דעם מאַמענט האָט זיך אָנגעהויבן אַרויסרוקן פון צווישן די
כוואַליעס אַ לאַנגע, שוואַרצע זאָך, און געוואָרן אַליץ גרעסער און
גרעסער. וואָס איז דאָס? אַ וואַלפּיש? אַ ים-מאַנסטער? און אפשר
גאָר אַ מינע, וואָס לאָזט זיך גלייך אויף אונדז? מיר האָבן זיך ביידע
אָנגעהאַלטן מיט אַלע כוחות אָן דעם גליטשיקן ברעט, און מיט
ברייט-צעפענטע אויגן, און מיט אַ פאַרכאַפטן אַמעם דערוואַרט אונ-
דער סוף דורכן שוידערלעכן מאַנסטער . . .

— אַב-ר-הם! אַב-ר-הם!

כהאָב געעפנט די אויגן און זיך דערפילט אין אַ טרוקענער,
אַביסל האַרטער בעט. אַ שניי-ווייס קישן איז געלעגן מיר צוקאַפּנס.
— שלום, יאַשקע!

אַברהם איז געשטאַנען איינגעבויגן איבער מיר, איין אויג באַנ-
דאָזשירט און דאָס צווייטע פול מיט טרערן.

— שאַ, יאַשקע, שאַ.

— וואו זיינען מיר?

— אין אַ מיליטערישן שפיטאַל. נו, מיר זיינען ביידע געבליבן
לעבן, אַבער די אַנדערע, די טייערע בחורים? ווי וועלן מיר זיך קענען
ווייזן אין דער היים, מיט דער גאַנצער, וואונדערלעכער חברה פאַר-
לאָרן —

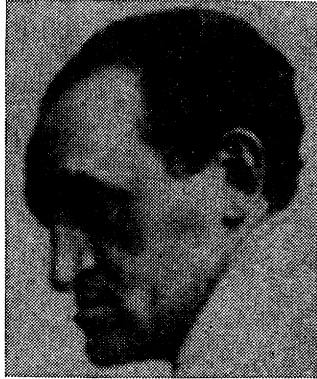
**

אַ וואָך שפעטער זיינען מיר ביידע באַפרייט געוואָרן פון שפי-
טאַל. מיר האָבן געהאַט אַ דערלויבעניש זיך אומצוקערן אַהיים, אין
קבוץ, אין גליל. אַבער אַנשטאַט אומקערן זיך אין קבוץ האָבן מיר
זיך ווידער געלאָזט איבערן ים, באַגעגענען דעם נאַצישן שונא.

יידיש: י . ג ו ב ק י ז

אין די אַרעצאָ-בערג

י. אַפּאַטאַשו

א.

דאָס וויימע האַרמאַטן-שיסעריי, וואָס האָט אָנגעהאַלטן אַ גאַנצע נאַכט, איז מיטן שפּראַץ אויף טאַג שטאַרקער געוואָרן. דאָס שיסעריי האָט זיך געקייקלט צווישן די אַרעצאָ-בערג, וואו דער וואַלד איז געווען אזוי געדיכט, אַז ס'האַט זעלטן אַהער פאַרבלאַנדזשעט אַ מענטש.

אַהער, אין אַזאַ העק, איז פאַרקראַכן די משפּחה שוואַלבע — אַ טאַמע, אַ מאַמע און צוויי יינגלעך. דער עלטערער, משה, דרייצן יאָר אַלט, דער יינגערער, פייוול, עלף יאָר.

שוין איבער פיר יאָר ווי די משפּחה שוואַלבע איז גע-ונד. מען איז געלאָפן פון קראַקע קיין פאַריז, פון פאַריז צו דער איטאַליענישער גרענעץ, וואו שוואַלבע מיט די צוויי יינגלעך האָבן זיך אויסבאַהאַלטן אין אַ מאַנאַכן-קלויסטער, און זיין ווייב — אין אַ קלויסטער צווישן נאַנעם. און, אַז מען האָט זיך מערניט געקאַנט אויסבאַהאַלטן אין די קלויסטערס, האָט די משפּחה שוואַלבע געשוואַרצט די איטאַליענישע גרענעץ.

ביי טאַג האָט די שוואַלבע-משפּחה זיך אויסבאַהאַלטן. מען איז

געלעגן אין היילן, אין וועלדער. ביי נאכט האט מען זיך געשלעפט
איבער פעלדער און דערפער.

דאס לאנגע אומשלעפן זיך איבער דער וועלט, די שמענדיקע
שרעק אומצוקומען, דאס נישט דערעסן, דאס נישט דערשלאפן, און
דאס שמענדיקע ארויסדרייען זיך פון יעדער געפאר האט אזוי איבער-
געאנדערשט די שוואלבע-משפחה, אז דער פאטער מיט די צוויי
יינגלעך האט מער נישט געוואוסט וואס הייסט מורא.

ב.

די יינגלעך האבן גענומען די צוויי בלעכענע קעסלעך. און זיך
געלאזט בארג-ארעפ, זיך געלאזט מיטן וואלד, וואס איז געווען אזוי
פארצווייגט, אז מען האט געמוזט קריכן אויף אלע פיר.

דאס הארמאטן-שיסעריי, וואס האט זיך געהויבן פון מאל, האט
כמעט ווי אויפגעהערט. בלויז פון מאל צו מאל האט זיך דערטראגן
א שאם, ווי א ווייטער דונער.

די ברידער זיינען געבליבן שטיין. ס'האט זיך דערהערט א רויש,
ווי שנירלעך וואסער וואלטן ערגעץ געפאלן פון א בארג, וואלטן גע-
רונען צווישן פלאנצן.

— „הערסט משה?“ — האט דער עלפיאריקער פייוול אנגע-
שמעלט אן אויער און זיך א בייג געטאן צום ברודער. — „וואסער!“
— „יא, וואסער“, — האט דער עלטערער זיך פארנומען רעכטס
— „מען דארף זיך לאזן מיטן גערויש“.

דאס וואסער-גערויש האט געפירט אין מאל אריין. די ברידער
זיינען געגאנגען בארג-ארעפ און געשוויגן. זיי האבן געמאכט סימנים,
מען זאל צוריקוועגס נישט בלאנדזשען, און אז זיי זיינען אפגעגאנגען
א מייל, האט דער יינגערער א זאג געמאן:

— „משה, דיך הונגערט?“

משה האט נישט געענטפערט.

— „ס'הארץ נאגט מיר נאך פון נעכטן אן. אוי, וואלט איך גע-
עסן א שטיקל ברויט! ... ברויט און וואסער ...“
— „איך אויך“.

די ברידער האבן זיך אפגעשמעלט.

פון צווישן די צווייגן האבן זיך געהערט פארשטיקטע קולות. די
יינגלעך האבן זיך אראפגעלאזט אויף דער ערד:

— „זאל עם זיין דייטשן?“

— „ווער וויים?“

א צווייג האט זיך א בייג געמאן, דורכגעלאזט א שטיק ליכט.
אפגעדעקט איין לאסט-אויטאמאביל, א צווייטן, א דריטן. די לאסט-
אויטאמאבילן — מיליטערישע.

פיוול האט איינגערוימט משהן:

— „סאיז דייטשן! לאמיר אנטלויפן.“

— „סאיז ניט קיין דייטשן“, — האט משה אפגעבויגן א צווייג

און געקוקט אויף די לאסט-אויטאמאבילן. — „כזע נישט קיין סוואס-
טיקעס.“

— „ווער דען איז עם?“

— „כוויים נישט.“

ג.

די לאסט-אויטאמאבילן זיינען געווען צעשטעלט איבערן טאל.

דא — א זעלנער, דארט — א זעלנער.

„אויף די אויטאמאבילן זע איך גאר מגן-דודס!“ — האט פיוול

א פארוואונדערטער א זאג געמאן. — „אט קוק!“

— „מגן-דודס?“ — האט דער עלטערער זיך א צי געמאן אויף

אלע פיר און זיך איינגעקוקט אין דער בלויקייט. — „יא, טאקע מגן-

דודס. זאל עם זיין יידן?“ — און ער האט זיך אליין צעלאכט. —

„אפשר ארץ-ישראל יידן?“

— „אפשר?...“

משה און פיוול האבן גענומען בייגן צווייגן, זיך געטראגן אין

טאל אריין. ביידע האבן פארגעסן, אז זיי זיינען הונגעריק, אז זיי

קענען אריינפאלן אין דייטשישע הענט.

די ביימער זיינען געווארן שימערער. פון א לאסט-אויטאמאביל

איז ארויסגעשפרונגען א זעלנער. ער האט געזען ווי די אפגעריסענע

יינגלעך זיינען פון שרעק געבליבן שטיין, האבן זיך גענומען רוקן

אויף צוריק, האט ער א זאג געמאן אין איטאליעניש:

— „האט נישט מורא, יינגלעך. קומט אהער, וועט איר קריגן

שאקאלאד!“

די יינגלעך האבן נישט גענוי געכאפט, וואס דער זעלנער זאגט.

זיי האבן זיך אבער אנגעשמויסן, אז ער מיינט ניט קיין שלעכטס.

און אז זיי זיינען צוגעגאנגען און גענומען די שטיקלעך שאקאלאד,
האט דער עלפיאריקער פייול געוויזן אויפן מגן-דוד און א ניט דריים-
טער געפרעגט:

— „יהודי?“

— „יהודי, יהודי“, — האט דער זעלנער ארומגעכאפט סיינגל
און געפרעגט אויף העברייאיש: „און ווער זייט איר? יידן? אי-
טאליענישע יידן?“

— „יידן“, — האט משה געענטפערט אין יידיש, — „פוילישע
יידן“.

— „פוילישע?“ — איז דער זעלנער איבערגעגאנגען אין יידיש.
— כבין אויך א פוילישער ייד! און וויפל פוילישע יידן זייט איר דא,
אין די ארעצא-בערג?“

— „בלויז איין משפחה“, — האט משה געוויזן אויפן ברודער, —
„א טאטע, א מאמע און מיר ביידע... מיר זיינען קראקער... מיר
זיינען שוין אזוי גע-ונד איבער פיר יאר... און דא, אין די ארעצא-
בערג, לעבן מיר ווי געיאגמע חיות, באהאלטן זיך אויס אי פון די
נאציס, אי פון די פאשיסטן“.

— „מיר האבן צעשלאגן די נאציס, צעשלאגן די פאשיסטן“, —
האט דער זעלנער געטרייסט די יינגלעך און גענומען רופן: „דוד!
בערל! שמחה! מיר האבן דא פוילישע יידן!“

פון אלע זיימן זיינען אָנגעלאָפן זעלנער. דאָס זיינען געווען ארץ-
ישראל יידן, וואָס האָבן געדינט אין אַ ייִדישן טראַנספּאָרט- באַטאָליאָן.
מען האָט זיך אַרומגעכאַפּט מיט די אויסגעהונגערטע, האַלב נאַקעטע
יינגלעך, ווי מיט אייגענע. אַנדערע האָבן זיך געקושט מיט די יינגלעך.
און איידער וואָס-ווען, זיינען די יינגלעך געזעסן אין אַן אויטאָמאָביל.
אַרום זיי זעלנער. אַרום די זעלנער — טאַרבעס מיט עסנוואַרג: פּרע-
זערוון, ברויט, שאַקאַלאַד, סיגאַרעטן, איטאַליענישע וויינען.

און אז דער מיליטערישער אויטאָמאָביל האָט זיך גענומען הויבן
באַרג-אַרויף, אַ באַרג איבער אַ באַרג, האָבן די אַרעצא-בערג סערשטע
מאַל דערהערט העברייאישע און ייִדישע לידער.

דער דרייצנאַריקער משה האָט געשוויגן. די אויגן אָבער האָבן
ביי אים געלויכטן, דערציילט אַז אין אים זינגט אַלץ. דערפאַר האָט
דער עלפיאָריקער פייול נישט בלויז מיטגעזונגען, נאָר אויך געהערט
דעם ווידערהליך פון יעדן בוים, פון יעדן צווייג, וואָס זאָגט אַן טאַטע-

מאמע, אז דער שונא איז צעשלעגן, אז ליבלעכע ברידער קומען אן מיט ברויט, מיט וויין, מיט ליבע.

ו ו א ק א ב ו ל א ר

העק — אַ פאַרוואַרפן, פאַרלאָזן אַרט	בלאָנדזשען — אַרומגיין נישט וויסנדיק
נע-ונד (נאווענאָד) — היימלאָז, וואַנדערער	דעם וועג — To ramble
געשוואַרצט די גרענעץ — אַריבער די	אַנגעשטויסן — Gussed
גרענעץ אָן אַ דערלויבעניש, בנגבה	ווידערהילך — עכאָ

פראַגן און אַרבעטן

1. ווער איז דער פאַרפאַסער פון דער דערציילונג?
2. וואו לעבט יוסף אַפאטאָשו?
3. וואו געפינען זיך די ארעצא-בערג?
4. ווי אזוי איז אהין געקומען די משפחה שוואַלבע?
5. פון וועלכן לאַנד זיינען זיי אַנטלאָפן?
6. פון וועמען האָבן זיי זיך באַהאַלטן?
7. פאַרוואָס האָט די משפחה שוואַלבע מער נישט געוואוסט וואָס הייסט מורא?
8. וואָס איז געווען דאָס ערשטע וואָרט וואָס פייול האָט אַרויסגעערעדט צו די יידישע זעלנער?
9. אויף וועלכער שפראַך האָבן זיי זיך צוזאַמענגערעדט?
10. וואָס איז געווען די גוטע בשורה וואָס די ארץ-ישראלדיקע זעלנער האָבן אַנגעזאָגט די צוויי קינדער?
11. שרייב איבער די לעצטע צוויי פאַראַגראַפן פון דער דערציילונג.

דער טאָל פֿון ביינער

(פֿון יחזקאל)

די האַנט פֿון גאָט איז געווען אויף מיר,
און ער האָט מיך אַרויסגעטראָגן מיט דעם גייסט פֿון גאָט,
און האָט מיך אַראָפּגעלאָזט אין מיט פֿון דעם טאָל,
און ער איז געווען פֿול מיט ביינער.
און ער האָט מיך פֿאַרבייגעפֿירט פֿאַרביי זיי, רונד אַרום,
ערשט זיי זיינען געווען זייער פֿיל איבערן טאָל,
און פֿאַרוואַר, זיי זיינען געווען זייער פֿאַרטריקנט.
און ער האָט צו מיר געזאָגט:
מענטשנקינד, קענען די דאָזיקע ביינער לעבעדיק ווערן?
האָב איך געזאָגט: גאָט דו האַר, דו ווייסט דאָך.
האָט ער צו מיר געזאָגט: זאָג נביאות צו די דאָזיקע ביינער,
און זאָלסט זאָגן צו זיי:
איר טרוקענע ביינער, הערט דאָס וואָרט פֿון גאָט:
אַזוי האָט געזאָגט גאָט דער האַר צו די דאָזיקע ביינער:
זעט, איך ברענג אַריין אין אייך אַטעם,
און איר וועט לעבעדיק ווערן.
אַ, איך וועל געבן אויף אייך אַדערן,
און וועל אַרויפּטאָן אויף אייך פֿלייש,
און אַרויפּציען אויף אייך אַ הויט,
און אַריינגעבן אין אייך אַן אַטעם,
און איר וועט לעבעדיק ווערן; און איר וועט וויסן אַז איך בין
יהוה.

און איך האָב נביאות געזאָגט
אַזוי ווי איך בין באַפוילן געוואָרן;
און עס איז געוואָרן אַ גערויש,
ווי איך האָב נביאות געזאָגט;
ערשט אַ גערודער,

און די ביינער האָבן גענענט ביין צו זיין ביין.
און איך האָב געזען, ערשט אַדערן זיינען אויף זיי,
און פלייש איז אַרויפגעוואַקסן,
און אַ הויט האָט זיך אַריבערגעצויגן אויף זיי פון אויבן,
נאָר קיין אַטעם איז אין זיי ניט געווען.
האַט ער צו מיר געזאָגט :
זאָג נביאות צו דעם אַטעם,
זאָג נביאות, דו מענטשנקינד,
און זאָלסט זאָגן צו דעם אַטעם :
אַזוי האָט געזאָגט גאָט דער האַר :
פון די פיר ווינטן קום, דו אַטעם,
און הויך אַריין אין די דאָזיקע הרוגים,
אַז זיי זאָלן לעבעדיק ווערן.
און איך האָב נביאות געזאָגט
אַזוי ווי ער האָט מיר באַפוילן,
און דער אַטעם איז אין זיי אַריין,
און זיי זיינען לעבעדיק געוואָרן ;
און זיי האָבן זיך געשטעלט אויף זייערע פיס,
אַ זייער גרויסע מחנה.
און ער האָט צו מיר געזאָגט :
מענטשנקינד, די דאָזיקע ביינער, זיי זיינען
דאָס גאַנצע הויז פון ישראל ;
זע, זיי זאָגן :
פאַרטריקנט זיינען אונדזערע ביינער,
און פאַרלאָרן איז אונדזער האַפּענונג ;
פאַרשניטן זיינען מיר.
דרום זאָג נביאות, און זאָלסט זאָגן צו זיי :
אַזוי האָט געזאָגט גאָט דער האַר :
זע, איך עפּן אייערע קברים,
און וועל אייך, מיין פּאָלק, אויפברענגען פון אייערע קברים.
און אייך ברענגען אויף דער ערד פון ישראל.
און איר וועט וויסן אַז איך בין יהוה,
ווען איך עפּן אייערע קברים,
און ווען איך ברענג אייך אויף, מיין פּאָלק, פון אייערע קברים,

און איך וועל אַרײַנגעבן מײַן גײסט אין אײך,
און איר וועט לעבעדיק ווערן ;
און איך וועל אײך באַרוען אויף אײער ערד ;
און איר וועט וויסן אַז איך יהוה
האַב גערעדט און געטאַן, זאַגט יהוה.

(יחזקאל ל"ז, א'—י"ד)

פּראָגן און אַרבעטן

1. ווען אַן ערד, און וואוּ האָט געלעבט דער נביא יחזקאל, וואָס האָט גע-
שריבן די נבואה ?
2. מיט וועלכער פּעריאָדע אין יידישער געשיכטע איז די נבואה פאַרבונדן ?
3. וועלכע שורות אין דער נבואה, וואָלסטו געזאַגט, זײנען די וויכטיקסטע ?
4. קען די דאָזיקע נבואה אויך אָנגעווענדט ווערן אויף אונדזער צײט ?
5. ווי אַזוי ?

משיח דער דערלייזער

פ. היילפערין

א.

די גארע וועלט ווארט, אז עס זאל קומען משיח און אויסלייזן די וועלט פון צרות. אז משיח דער דערלייזער וועט קומען, וועלן ניט זיין קיין ארעמע און רייכע, קיין שוואכע און שטארקע, קיין באצווינגער און אונטערדריקטע. וועלן אלע שוימע — לעבעדיק ווערן, אלע טרערן — אפגעווישט ווערן, אלע ווייטיקן — גענעזן ווערן. אז משיח דער דערלייזער וועט קומען, וועלן אלע פוסטע בוימער — פרוכט געבן, אלע וויסטע ערטער — מיט בלומען בליען, אלע טאג — די זון שיינען. אז משיח דער דערלייזער וועט קומען, וועט דער לייב ווי די קו עסן גראז, און דער וואלף וועט זיך פיסערן צוזאמען מיטן שעפל, און א קליין יינגל וועט זיי אין פעלד ארויס-פירן. משיח וועט ברענגען דאס גליק אויף דער ערד.

ווארט די גארע וועלט, אז משיח זאל קומען. קומט ער ניט היינט — וועט ער קומען מאָרגן. און אויב ער קומט מאָרגן אויך ניט, היט מען דאך די גאלדענע האַפנונג אין האַרצן און מען ווארט מיט געדולד, מיט געדולד.

ב.

האָבן צוויי בחורים געלעבט אויף דער וועלט און זיי האָבן קיין געדולד ניט געהאַט. יונג זיינען זיי געווען, הייסע הערצער האָבן זיי געהאַט. דאָס גליק פון דער וועלט האָט פאַר זיי אין חלום, ווען זיי זיינען געשלאָפן, און אין דמיון, ווען זיי האָבן געוואַכט, מיט אַזלע בלאַנקע פאַרבן געשיינט, מיט אַזא שטאַרקן כּישוף די נשמות זייערע געפאַנגען, אז זיי האָבן דעם אומגעדולד זייערן ניט געקענט גובר זיין. זיי האָבן ניט געוואַלט וואַרטן.

— זאל שוין קומען דער שיינער, דער ליכטיקער משיח, און מיט

אים צוזאמען — דאס גליק פון דער ערד! — האָבן זיי געזאָגט.
 — מיידן ער האָט זיך פאַרגעסן, אַז דאָ ליידיט מען צרות אויף
 דער ערד, — זיינען זיי ברוגז געווען.
 — אויב ער אַליין קומט ניט, און מענטשן ווייסן דעם וועג ניט,
 ווי צו אים צו קומען, דאַרף מען זיך לאָזן זוכן! — האָבן זיי באַשלאָסן.
 האָבן די בחורים פאַרלאָזן טאַטע-מאַמע און קרובים, רבי און
 חברים, היים און בית-מדרש, און זיינען אַוועק זוכן דעם וועג צו
 משיח, ברענגען אים, ווייל סאיז שוין צייט, די וועלט זאָל פון
 צרות דערלייזט ווערן.

ג.

זיינען די בחורים אַוועק. זיינען זיי געגאַנגען איבער וועגן און
 שמעגן, און ניט מיד געוואָרן; פאַרביי שמעט און פאַרביי דערפער
 — און זיך ניט אָפגעשמעלט; דורך פעלדער און דורך וועלדער —
 און זיך ניט אָפגעשראַקן. וואו זיי האָבן געמאַגט — האָבן זיי ניט
 גענעכטיקט. און וואו זיי האָבן גענעכטיקט — האָבן זיי ניט גע-
 טאַגט. ביז זיי זיינען אַדורך אַלע וועגן און שמעגן, אַלע פעלדער און
 וועלדער, אַלע שמעט און דערפער, און געקומען צו דעם גרויסן, וויסמן
 מדבר. און דאָ איז קיין וועג ניט געווען, דאָ האָט קיין מענטש ניט
 געלעבט, און ביי וועמען צו פרעגן, ווי ווייטער צו גיין, האָבן די
 בחורים ניט געהאַט. נאָר איין דאַרער בוים איז געשמאַנען, מיט צע-
 בראַכענע צווייגן און מיט צעפלאַצמער קאַרע.
 האָט די וויסמעניש דעם ווילן פון די בחורים ניט אָפגעשראַקן,
 די היץ פון זייער האַרצן ניט אויסגעקילט. אומקערן זיך אַהיים אָן
 משיחן האָבן זיי ניט געוואָלט; זען טאַטע-מאַמע איידער די וועלט
 איז דערלייזט, האָבן זיי ניט געטראַכט.

ד.

האָבן די בחורים זיך צו דעם דאַרנבוים געווענדט:
 — בוים, דו בוים! דיך באַשווערן מיר, דו זאַלסט אונדז זאָגן,
 דו זאַלסט אונדז ווייזן דעם וועג צו משיחן!
 האָט דער בוים געמאָן אַ קנאַק מיט די דאַרע צווייגן, אַ צימער
 — מיטן טרוקענעם שטאַם און אָנגעהויבן רעדן:
 — די אומברחמנותדיקע זון האָט מיך געברענט, דער בייזער

ווינט האָט אויף מיר זאָמד געשאַטן, דער וואַלקן האָט מיר קיין רעגן ניט געשיקט, דער פאַרנאַכט — קיין טוי ניט געבראַכט. בין איך פאַרדאַרט געוואָרן, צעטריקנט שטיין געבליבן. איך אליין וואַרט אויף משיח, ער זאָל קומען, אַלדאָס ביזן פון דער וועלט אַפּראַמען, אַלדאָס גליק אויף דער וועלט ברענגען, אַלע קראַנקע היילן, אַלע טויטע לעבעדיק מאַכן. נאָר דעם וועג צו אים ווייס איך ניט. גייט רעכטס, נאָכדעם לינקס, וועט איר קומען צו אַ קוואַל. דאָרט פלייצן פרישע וואַסערן פון דער ערד, וואַקסן גרינע גראַזן, בליען שיינע בלומען דאָרט איז לעבן. אפשר ווייס דער קוואַל עפעס, וועט ער אייך זאָגן.

ה.

זיינען די בחורים געגאַנגען — רעכטס, נאָכדעם לינקס, ווי דער בוים האָט זיי געזאָגט. זייערע פים האָבן געזונקען אין טיפע זאָמדן, און זייערע לייבער האָבן זיי פאַרוואַנדעט אַן שאַרפע דערנער, נאָר זייער ווילן איז ניט געמינערט געוואָרן, ביז זיי זיינען געקומען צו אַ קוואַל, וואו ס'האָבן געפלייצט פרישע וואַסערן פון דער ערד, און בלומען האָבן געבליט, און פייגל האָבן געזונגען. האָבן די בחורים געזאָגט צו דעם קוואַל:

— קוואַל, דו קוואַל! מיר באַשווערן דיר, דו זאָלסט אונדז זאָגן, דו זאָלסט אונדז ווייזן דעם וועג צו משיח!
האַט דער קוואַל געמאָן אַ ציטער מיט זיין גלאַטקייט און אַ שעפּטשע מיט זיינע כוואַליעס, און אַנגעהויבן רעדן:

— שלאַנגען און עקדישן האָבן זיך באַזעצט אויף מיין גרונט און צעבויטן מיר מיין ריין וואַסער פון אונטן, און די ווינטן פון דעם מדבר פאַרשיטן מיך מיט שטויב און מיט זאָמד, באַטריבן מיר מיין ריין וואַסער פון אויבן. און דער רויבער, דער שפאַרבער, וואַשט זיין פאַרבלוטיקטן שנאָבל אין מיר ביימאַג, און די רויבערין די סאָווע — איר פאַרבלוטיקטן שנאָבל ביי נאַכט. בין איך טונקל, בין איך טריב, בין איך אומריין. איך אליין וואַרט אויף משיח, ער זאָל קומען, אַלדאָס אומריינקייט פון דער וועלט אַפּראַמען, אַלדאָס שיינקייט אויף דער וועלט ברענגען, אַלע טריבע — לויטער מאַכן. נאָר דעם וועג צו אים ווייס איך ניט. גייט רעכטס, נאָכדעם לינקס, וועט איר קומען צו אַ באַרג, דאָרטן הויבן זיך פעלדזן ביזן הימל, טיפן זיך טאַלן ביזן

אָפּגרוּנט, ציען זיך היילן ביז דעם האַרצן פון דער ערד. דאָרט
שוועבן אַלע סודות אין די שאַטנעס — אַפּשר ווייס דער באַרג עפעס,
וועט ער אייך זאָגן.

1.

זיינען די בחורים געגאַנגען — רעכטס, נאַכדעם לינקס, ווי דער
קוואַל האָט זיי געזאָגט. זייערע פיס האָבן געשטריוכלט אין גריבער
און זיך צעשלאָגן אָן שמיינער, נאָר זייער ווילן איז ניט שוואַכער
געוואָרן, און זייער גרייטקייט אַלעס איבערצומראַגן איז געווען גאַנץ
און פריש, ווי אין דעם ערשטן מאָג, וואָס זיי זיינען אַרויס פון דער
היים. זיינען זיי געקומען צו אַ הויכן באַרג, וואָס איז געשמאַנען אויפן
גרענעץ פון מדבר. ביזן הימל האָבן זיך געהויבן די שפיצן פון דעם
באַרג, און ביזן אָפּגרוּנט האָבן זיך געמיפט זיינע מאַלן. האָבן די
בחורים צו אים געזאָגט:

— באַרג, דו באַרג! מיר באַשווערן דיך, דו זאָלסט אונדז זאָגן,
דו זאָלסט אונדז ווייזן דעם וועג צו משיחן.

האַט דער באַרג אויסגעגלייכט זיין שמאַלצן רוקן, אַראַפּגע-
שאַרט די וואַלקנס פון זיין פנים און אָנגעהויבן רעדן:

— אויף דער ברוסט פון דער ערד שטיצן זיך מיינע קנעכלעך,
אין האַרצן פון הימל איז איינגעשפּאַרט מיין קאַפּ. אַלע סודות פון
הימל און פון ערד זיינען באַהאַלטן אין מיינע אינגעווייד. אַלע וואַונד-
דער הויערן אויף מיינע וועגן. איך עפּן זיי פאַר אייך. גייט, זוכט,
פאַרשט, נישטערט. ווער עס האָט מומ, יענער קאָן אין מיר געפינען
אַלץ, וואָס ער דאַרף.

2.

זיינען די בחורים געגאַנגען, האָבן געקלעמערט, זיך געדראַ-
פּעט באַרג אַרויף און מאַל אַראַפּ; איבער שטייפּע פעלדזן, איבער
טיפּע אָפּגרוּנטן, איבער גלייכע ווענט. האָבן זיך צעריסן די פּיאַמעס
און די קני און די הענט אָן שאַרפּע שמיינער. נאָר זייער מומ איז
ניט געפאַלן, און זייער ווילן — ניט קלענער געוואָרן. זיי זיינען גע-
גאַנגען אַלץ ווייטער, געקלעמערט אַלץ העכער, פאַרגאַנגען אַלץ
טיפּער און אַלץ ווייטער, און אַלע וועגן זיינען זיי דורכגעגאַנגען, און
אויף איינעם פון די וועגן געפונען אליהו הנביא.

האַבן די בחורים זיך געבוקט פאַר אלהיו הנביא און געזאָגט :
דו זאַלסט אונדז ווייזן דעם וועג צו משיחן !
האַט אליהום פנים אָנגעהויבן שיינען מער ווי די זון. ער האָט
געזאָגט :

— דריי טויזנט יאָר זיך איך איבער דעם שפיץ פון דעם באַרג.
איך קוק אַראָפּ אין דער גידער צו דער ערד, זע די צרות פון דער
וועלט, הער די זיפצן פון די, וואָס וואַרטן אויף דערלייזונג, און קיינעמס
האַרץ צעפלאַמט זיך ניט מיט אומגעדולד, און קיינעמס ווילן צינדט
זיך ניט אָן מיט מוט, און קיינעמס מוט — מיט העזה און מיט וואַגן,
צו לאָזן זיך אין די וועגן און אין די אומוועגן, וואָס פירן צו משיחן
און צו דער דערלייזונג פון דער וועלט.

— דריי טויזנט יאָר זיך איך איבער דעם שפיץ פון דעם באַרג
און וואַרטן אויף אייך, איר יונגע, איר הייסע, איר אומגעדולדיקע ;
איר ערשמע, באַגייסטערטע, מוטיקע. וועגן אייך איז געווען מין
חלום ; נאָך אייך — מין בענקשאַפט ; צו אייך — מין ליבשאַפט.
איר, די ערשמע, וואָס האַבן געוואַגט צו לאָזן זיך איבער די אומ-
וועגן, וואָס פירן צו משיחן, דעם דערלייזער פון דער וועלט.
— אויף אייך — מין ברכה, ליבע, טייערע, — זייט מיר גע-
בענטשט !

ה.

און אליהו האָט די בחורים באַוויזן דעם וועג און געלערנט,
וואָס זיי זאַלן טאָן. און די בחורים זיינען אַוועק און געגאַנגען און
געקומען צו דעם אָרט. דאָס איז געווען עק וועלט. דאָ איז געשטאַנען
אַ מירמלנער פּאַלאַץ מיט קרישמאַלענע פענצמער, מיט גילדערנע
טירן. און דאָ האָט נאָר די זון געשיינט, און דער טאָג געהעלט. קיין
ווינט האָט ניט געבלאַזן צו שמערן די רוג, קיין שמויבעלע האָט זיך
ניט באַוועגט צו וועקן די שטילקייט, און קיין פליגעלע איז ניט גע-
פּלויגן איבערצורייסן דעם טיפן שלאַף, וואָס משיח, דער אויסלייזער
פון דער וועלט, איז געשלאָפּן.

אויף אַ העלפאַנטביינערנעם בעט איז ער געלעגן. זיין קערפּער
איז געווען שטאַרק, זיין פנים יונג, און זיין שלאַף לייכט. און זיינע
שיך — לעבן די פיס, און זיינע קליידער — ביי דער זייט, און זיין
שמעקן — ביי דער האַנט, — גרייט צום רוף פון וואַכעדיקן לעבן

אויפצוכאפן זיך, אַנצומאָן זיך און אין וועג צו לאָזן זיך, די וועלט צו דערלייזן. נאָר מען זאָל אים וואסער אויף די הענט גיסן, די אומ-ריינקייט פון פאַרכישופטן שלאָף פון זיינע אויגן אַראָפּצואוואַשן.

פ.

האַבן די בחורים אָפּגעעפנט די גילדערנע מירן און זיינען אַריין אין פּאַלאַץ. ווי נאָר די מיר האָט זיך אויף די האַקס אַ קער גע-מאַן, און ווי נאָר די זוילן פון די בחורים פּים האַבן די ערד פון דעם זאָל באַרירט — האָט זיך משיח אויף זיין געלעגער אויפגעזעצט. זיין פנים האָט אָנגעהויבן שמראַלן מיט דערוואַכונג, זיינע אויגן — ברע-נען מיט דערלייזונג. ער האָט זיינע שלאַנקע, ווי פון זילבער אויס-געגאַסענע, הענט אויסגעשמרעקט.

אַ קריסמאַלענער קרוג איז געשמאַנען לעבן בעט, אַ פולער מיט וואַסער. דריי טויזנט יאָר האָט זיך פון אים קיין טראָפּן ניט אויסגע-דעמפט, און קיין שמויבעלע אין אים ניט געפאַלן. דריי טויזנט יאָר איז ער גרייט געשמאַנען אויף די הענט פון משיחן אויפצוגיסן. נאָר די בחורים האַבן אים ניט געזען.

דער גלאַנץ פון משיחן, דער שיין פון זיין דערהויבנקייט און די פּראַכט פון דער נאָענטער דערלייזונג, האַבן די בחורים די אויגן פאַרבלינדט. זיי זיינען געשמאַנען פאַרגאַפּטע און זיך פון אַרט ניט געריט.

און אַז די בחורים זיינען אַזוי געשמאַנען, האָט זיך משיח צוריק אַוועקגעלייגט און צוריק די אויגן פאַרמאַכט. און נאָר אַ זיפּץ, אַ שווערער זיפּץ, האָט זיך אַרויסגעריסן פון זיין האַרצן ...

אַלע פענצטער האַבן אַ ציטער געמאַן, די ערד ביי די בחורים אונטער די פּים האָט זיך אַ צאַפּל געמאַן פון דעם זיפּץ, וואָס משיח האָט געמאַן, ווען ער איז צוריק איינגעשלאָפּן. און אַ ווינט האָט זיך פון דעם זיפּץ אויפּגעהויבן און האָט די בחורים אין זיין געווירבל פאַרדרייט, ווייט, ווייט געטראָגן, און ביים ברעג פון מדבר אַראָפּגע-וואַרפּן.

אַ גרויסע פאַרצווייפלונג האָט פאַרנומען דעם אַרט פון דער פּריערדיקער דרייסקייט אין זייערע הערצער, דערפאַר וואָס זיי זיינען געווען אַזוי נאָענט צו דער דערלייזונג, און האַבן דאָך זייער

ציל פארפעלט. זייער געמיט איז אזוי שווער געווען, אז זיי האָבן שוין וויינען געוואָלט.

נאָר אליהו הנביא האָט זייער טרויער פון אויבן דערזען און זיך אויף אַ שטראַל פון דער זון צו זיי אַראָפּגעלאָזן און זיי געקושט און געגלעט און געטרייסט :

— דעם וועג צו משיח דעם דערלייזער האָט איר דאָך געפונען ; אַ וועג צו משיח דעם דערלייזער האָט איר דאָך געעפנט. זייט גע- בענטשט, זייט געבענטשט, יונגע אומגעדולדיקע, דרייסטע !

פּראָגן און אַרבעטן

1. זוער איז דער מחבר פון דער מעשה ?
2. פאַרוואָס וואָרט די גאַרע וועלט אויף משיחן ?
3. וואָס האָבן די צוויי בחורים אין דער מעשה געוואָלט אויפטאָן ?
4. צו וועמען האָבן זיי זיך געווענדט מען זאָל זיי ווייזן דעם וועג צו משיחן ?
5. ווער האָט זיי געוויזן דעם וועג ?
6. וואו האָבן זיי געפונען משיחן ?
7. וואָס האָבן די בחורים געדאַרפט טאָן כדי משיח זאָל אויפשטיין און אויסלייזן די וועלט ?
8. וואָס איז געשען מיט די בחורים ווען זיי האָבן דערזען דעם גלאַנץ פון משיחן און די פּראַכט פון דער נאָענטער דערלייזונג ?
9. וואָס האָט אליהו הנביא געטאָן ווען די בחורים האָבן זיך געפילט פאַר- צווייפלט און דערשלאָגן פון זייער דורכפאַל ?
10. דערצייל איבער די מעשה אין דיינע אייגענע ווערטער.
11. שרייב אָן אַ קורצע קאָמפּאָזיציע וועגן דעם גלויבן אין משיחן ביי יידן.

והיה באחרית הימים —

דאָס איז די נבואה, וואָס סהאַט געזען ישעיה
דער זון פון אמוץ וועגן יהודה און ירושלים.
און עס וועט זיין אין די שפעטע טעג וועט שטיין פעסט דער
באַרג פון גאַטס הויז איבער אַלע בערג,
און ער וועט זיין העכער פון אַלע הייכן,
און סע וועלן שטראַמען צו אים אַלע פעלקער,
און אַלע אומות וועלן זאָגן:
קומט, און לאַמיר אַרויפגיין אויפן באַרג פון יהוה,

צום הויז פון יעקבס גאַט,
און ער וועט אונדז לערנען זיינע וועגן,
און מיר וועלן גיין אין זיינע שטעגן;
ווייל פון ציון קומט אַרויס די תורה,
און גאַטס וואָרט — פון ירושלים.
און ער וועט משפטן צווישן פעלקער
און מוסרן אַ סך אומות,
און זיי וועלן איבערשמידן זייערע שווערדן אויף אַקעראייזנס,
און זייערע שפיזן אויף צווייגנמעסערס;
אַ פאַלק קעגן אַ פאַלק וועט נישט הויבן קיין שווערד,
און מע וועט מער נישט לערנען האַלטן מלחמה.

(פון ישעיה)

ו ו א ק א ב ו ל א ר

מוסרן — שטראַפן מיט רייד
צווייגנמעסער — אַ מעסער צום שניידן
פרוכט פון די ביימער

נבואה (נעוואיע) — Prophecy
אומות — פעלקער
שטעגן — Paths

דער אייביקער ייד

א ב ר ה ס ל י ע ס י ן

עס ציט זיך דורך ענדלאַזע דורות און ציט
דער גוואַלדיקער פעלקער-געשלעג ;
עס ציטערט דאָס שלאַכטפעלד מיר אונטער די טריט —
איך גיי מיר אַלץ ווייטער מיין וועג !

דורך זאַמד און דורך דערנער, דורך שטיין און דורך ביין,
איך גיי און איך גיי און וועל נאָך אַלץ גיין,
איך האָב מיטן שטן המשחית אַליין
געשלאָסן אַן אייביקן בונד :

דאָס פייער — עס זאָל מיך ניט ברענען,
דאָס וואַסער — עס זאָל מיך ניט שלינגען,
דער שפיז זאָל מיך שטעכן ניט קענען,
די קויל זאָל צוריק פון מיר שפּרינגען.

איך פיל, איך בין שטאַרקער פון אַלע יסורים,
פון מענטשלעכער בייזקייט און שטרייט,
און שטאַרקער פון וואַסער, פון פייער, פון שטורעם,
און שטאַרקער אפילו פון צייט.

עס זיינען פאַר מיר, דורך די טויזנטער יאָרן,
די מלוכות די גרעסטע געגאַנגען פאַרלאָרן,
די פעלקער די שטאַרקסטע פאַרטיליקט געוואָרן,
און וועלט-שטעט צעאַקערט אין זאַלץ ;
און ריזיקע בערג זיינען לאַנג שוין צעשאַטן,
און אייביקע וועלדער — צעפוילט און צעטראָטן,
און מעכטיקע פעלדזן — צעווייכט און צעקנאַטן —
איך לעב און געדיי נאָך אַלץ !

איך לעב און איך לעב און איך וועל נאך אלץ לעבן
 דורך טויזנטער יארן פון שטרייט ;
 איך וועל נאך אלץ לעבן און קעמפן און שטרעבן, —
 און טעמפ איז דער צאן פון דער צייט !

ו ו א ק א ב ו ל א ר

שטרייט — קאמף	Dispute, Fight	ענדלאז — אן א סוף	Endless
פעלדזן —	Rocks	שטן המשחית (סאטן האמאשכיס) — דער	Satan the destroyer
געדייען —	Thrive	שלעכטער מלאך	
טעמפ —	Dull	ליידן	Pains, Sufferings

נחמיה

(יהואשם איבערזעצונג)

און עס איז געווען אין חודש ניסן, אין צוואנציקסטן יאר פון מלך ארתחשסתא; און איך האב גענומען דעם וויין און האב דערלאנגט דעם מלך. און איך בין קיינמאל פריער ניט געווען טרויעריק פאר אים. האט דער מלך צו מיר געזאגט: פארוואס איז דיין פנים טרויע-ריק, אז קראנק ביסטו ניט? דאס איז ניט אנדערש סיידן א טרויערי-קייט פון הארצן. האב איך זייער שטארק מורא געהאט און איך האב געזאגט צום מלך: אייביק לעבן זאל דער מלך! פארוואס זאל מיין פנים ניט זיין טרויעריק, אז די שטאט, דאס ארט פון מיינע עלטערנס קברים, איז חרוב, און אירע טויערן זיינען פארצערט פון פייער? האט דער מלך צו מיר געזאגט: וואס פארלאנגסטו דען? האב איך מתפלל געווען צום גאט אין הימל. און איך האב געזאגט צום מלך: אויב דעם מלך איז וואוילגעפעלן, און אויב זיין קנעכט איז וואוילגע-פעלן פאר דיר, אז דו זאלסט מיך לאזן גיין קיין יהודה צו דער שטאט פון מיינע עלטערנס קברים, אז איך זאל זי אפבויען. האט דער מלך צו מיר געזאגט: אויף ווי לאנג וועסטו אױעקגיין? און ווען וועסטו זיך אומקערן? און עס איז וואוילגעפעלן דעם מלך און ער האט מיך געלאזט גיין, אז איך האב אים געגעבן א צייט.

און איך בין געקומען קיין ירושלים און בין דארטן געווען דריי טעג. און איך בין אויפגעשטאנען ביי נאכט, איך און עמלעכע מענער מיט מיר; און איך האב ניט דערציילט קיין מענטשן וואס מיין גאט האט אריינגעגעבן אין מיין הארצן צו טאן אין ירושלים. און קיין בהמה האב איך מיט מיר ניט געהאט, אחוץ די בהמה וואס איך בין אויף איר געריטן. און איך בין ארויס דורך דעם טויער פון טאל ביי נאכט, און אקעגן דעם שלאנגענקוואל, און צו דעם מיסטטויער, און איך האב באטראכט די מויערן פון ירושלים, וואס זיינען געווען איינגעבראכן, און אירע טויערן, וואס זיינען געווען פארצערט פון

פייער. און איך בין אריבערגעגאנגען צום קוואלטייער און צום מלכס באך; אַבער עס איז ניט געווען קיין אַרט פאַר דעם אייזל אונטער מיר דורכצוגיין. און איך בין אַרויפגעגאנגען דורכן טאַל אין דער נאַכט און האָב באַטראַכט די מויער; און איך האָב זיך אומגעקערט און בין געקומען צום מויער פון טאַל און האָב זיך צוריקגעקערט. און די פאַרשמייער האָבן ניט געוואוסט וואוהין איך בין געגאנגען און וואָס איך טו, וואָרעם די יידן, און די כהנים, און די אַדללייט, און די פאַר-שמייער, און די איבעריקע וואָס האָבן געטאָן די אַרבעט, האָב איך ביז אַהער גאַרנישט ניט דערציילט.

און איך האָב צו זיי געזאָגט: איר זעט אין וואָס פאַר אַן אומ-גליק מיר זיינען, אַז ירושלים איז חרוב, און אירע מויערן זיינען פאַר-ברענט פון פייער; קומט און לאַמיר אַפבויען די מויער פון ירושלים, אַז מיר זאָלן מער ניט זיין צו שאַנד.

**

און עס איז געווען ווי סנבלט האָט געהערט אַז מיר בויען די מויער, אַזוי האָט אים געברענט, און ער האָט שמאַרק געזעערנט; און ער האָט געשפעט פון די יידן. און ער האָט גערעדט פאַר זיינע ברוי-דער און דעם היל פון שומרון און האָט געזאָגט: וואָס טוען די דאָזיקע אַפגעשוואַכטע יידן? וועט מען זיי דען לאָזן? וועלן זיי דען קרבנות שלאַכטן? וועלן זיי עס ענדיקן אין אַ טאַג? וועלן זיי אויפלעבן די שמייער פון די הויפנס ערד, אַז זיי זיינען פאַרברענט? און טוביה דער עמוני איז געווען לעבן אים און האָט געזאָגט: אפילו אַז זיי בויען שוין יא, ווען אַ פוקס זאַל אַרויפגיין, וועט ער צעברעכן זייער שמייערנע מויער.

הער, גאַט אונדזערער, ווי מיר זיינען געוואָרן צו שפאַט, און קער אום זייער לעסטערונג אויף זייער קאַפ!

אַזוי האָבן מיר געבויט די מויער; און די גאַנצע מויער איז פאַריכט געוואָרן ביז איר העלפט; וואָרעם דאָס פאַלק האָט געהאַט האַרץ צו טאָן.

**

און עס איז געווען ווי סנבלט און טוביה און די אַראַבער און די עמונים און די אַשדודים האָבן געהערט, אַז די מויערן פון ירושלים

ווערן פארריכט, אז די בראַכן האָבן אַנגעהויבן פאַרשטאַפּט צו ווערן, האָט זיי זייער געברענט. און זיי האָבן געמאַכט אַ בונד אַלע אין איינעם, צו קומען מלחמה האַלטן אויף ירושלים און אַנמאַכן דאָרט אַ מהומה. — — —

און גאָט האָט פאַרשמערט זייער עצה. אזוי האָבן מיר זיך אַלע אומגעקערט צו דער מויער, אימלעכער צו זיין אַרבעט. און עס איז געווען פון יענעם טאָג אָן, האָבן העלפט פון מיינע יונגען געטאָן די אַרבעט, און העלפט פון זיי האָבן געהאַלטן די שפיזן, די שילדן און די בויגנס און די פאַנצערס; און די האַרץ זיינען געווען הינטער דעם גאַנצן הויז פון יהודה, וואָס האָבן געבויט די מויער. און די לאַסט-טרעגער לאַדנדיק האָבן מיט איין האַנט זייערער געטאָן די אַרבעט, און איינע האָט געהאַלטן די וואַפן. און די בויער זיינען געווען אַנגעגורט אימלעכער מיט זיין שווערד אויף זיינע לענדן, און אזוי האָבן זיי געבויט; און אַ שופר-בלאָזער איז געווען לעבן מיר. און איך האָב געזאָגט צו די אַדללייט, און צו די פאַרשטייער, און צו דעם איבעריקן פּאָלק: די אַרבעט איז גרויס און אויסגעברייט, און מיר זיינען אַפּגעזונדערט אויף דער מויער, ווייט איינער פון אַנדערן. איז, אין דעם אָרט, וואָס איר וועט הערן דעם קול פון שופר, אַהין זאָלט איר זיך איינזאַמלען צו אונדז; אונדזער גאָט וועט מלחמה האַלטן פאַר אונדז.

אזוי האָבן מיר געטאָן די אַרבעט; און אַ העלפט פון זיי האָבן געהאַלטן די שפיזן פון אויפגאַנג פון פרימאַרגן ביז די שטערן זיינען אַרויס. איך האָב אויך געזאָגט אין יענער צייט צום פּאָלק: זאָל אים-לעכער מיט זיין יונג נעכטיקן אין ירושלים, כדי זיי זאָלן אונדז זיין ביי-נאַכט פאַר אַ וואַך, און בייטאָג פאַר אַרבעט. און ניט איר, אַדער מיינע ברידער און מיינע יונגען און די וואַכלייט וואָס הינטער מיר, קיינער האָבן מיר ניט אויסגעטאָן אונדזערע קליידער. — — —

און די מויער איז פאַרטיק געוואָרן אין פינף און צוואַנציקסטן טאָג פון אלול, אין צוויי און פּופציק טעג. און עס איז געווען, ווי אַלע אונדזערע פיינט האָבן דערהערט. האָבן אַלע פעלקער וואָס אַרום אונדז מורא געקראָגן, און זיי זיינען זייער אַראַפּגעפאַלן ביי זיך אין די אויגן, וואַרעם זיי האָבן געזען, אז פון אונדזער גאָט איז געטאָן גע-וואָרן די דאָזיקע אַרבעט.

ו ו א ק א ב ו ל א ר

פאַרצערט — פאַרברענט Consumed	דרינען — אינעווייניק, אין דעם
באַך — Brook	מהומה (מעהומע) — טומל, צעמישעניש
געצערנט — אויסגעגאַסן זיין צאָרן	וואוילגעפעלן — שטאַרק געפעלן
געשפּעט — Mocked	אַדל־לייט — Nobility
חיל (כאַיל) — אַרמיי	צעקראָכענע — אָן מוט Soft-hearted
שלאַכטן — Battlers	שילד — Shield
לעסטערונג — Blasphemy	

פּראָגן און אַרבעטן

1. פאַרוואָס האָט נחמיה געוואָלט גיין קיין ירושלים?
2. פאַרוואָס רופט ער אָן ירושלים די „שטאָט פון מיינע עלטערנס קברים“?
3. ווער איז געווען סנבלט?
4. פאַרוואָס האָט ער נישט געוואָלט ליידן וואָס די יידן פאַרפעסטיקן די שטאָט ירושלים?
5. ווי אַזוי האָט נחמיה צוגעגרייט די בויערס פון מויער קעגן אַן אַנפאַל פון די שונאים?
6. פאַרוואָס האָבן די שונאים פאַרלאָרן זייער מוט, ווען זיי האָבן געהערט, אַז די מויער איז פאַרטיק געוואָרן אין צוויי-און-פּופציק טעג?
7. שרייב אָן אַ קאָמפּאָזיציע, פאַרגלייכנדיק די עפאַכע פון עזרא און נחמיה מיטן אויפבוי פון מדינת־ישראל אין אונדזערע טעג.

אין מאידאנעק

אברהם סוצקעווער

אין מאידאנעק, אין דער קאמער
וואו מען האָט פאַרגאַזט מיין שטאַם —
אַ תנ"ך אָן אַמסטערדאַמער
ליגט ניט-אַנגערירט פון סם.

איך, דער זינגענדיקער אַבל
אויף אַ שייטערדיקער שפראַך —
צערטל, עפן-אויף דעם טאָוול
פון געפונענעם תנ"ך.

בלעטער דורכגעשטויבטע, גראַע,
נעמען אויפלעבן אין האַנט.
און אויף איינער — אַ צוואה,
אויסגעציקלט ביי דעם ראַנד :

— ברודער טייערער, באַפרייטער,
דאָס איז אַליץ וואָס איך פאַרמאַג.
נעם דאָס ספרל, טראַג ווייטער,
ביז אין אייביקייט — דערטראַג !

אַרבעט און קאַמף

ליד פון אַרבעט

ש . ש . פ 1917

פאַר איך, מיינע אַרעמע ברידער און שוועסטער,
וואָס זיינען צעזייט און צעשפרייט אויף דער וועלט,
וואָס קריכן און בלאַנדזשען אויף טויזנטער וועגן,
אין רעגן, אין שטורעם, אין היץ און אין קעלט.

פאַר דיר, אוי, דו אייביקער קרעכצער און זיפצער,
פאַרשוואַרצטער, פאַרקלאַגטער, פאַריאַמערטער ייד,
טוט שאַלן און זינגען און הילכן און קלינגען
מיין פרישעס, מיין לעבעדיק-פריילעכעס ליד.

אין טויזנטער שטראַמען גיסט זיך דאָס לעבן
און קומט פאַרט צום אַלטן, צום אייביקן ברעג...
די וועלט איז פאַר איינעם אַ בליענדער גאַרטן,
פאַר טויזנט — אַ שווערער, זומפיקער וועג.

אַ, לויב און געזאַנג דער מי און דער אַרבעט!
זינגט, גריסט זיי פון האַרצן ליבנד און הייס!
געזונט זאָלן זיין די הענט מיט מאַזאַליעס,
דער שטערן, פון וועלכן עס גיסט זיך דער שווייס!

געבענטשט זאָלן זיין דער וואַרשטאַט, דאָס שפינדל,
דער האַמער, די סאַכע, דער סערפ און די זעג!
די וועלט איז פאַר איינעם אַ בליענדער גאַרטן,
פאַר טויזנט — אַ שווערער און זומפיקער וועג.

געשמאַק זיינען, ברידער, דעם שררהס מאַכלים!
געשמאַקער פון אַלעס — דאָס שטיקעלע ברויט,
וואָס ציט זיך פון אייגענער, ערלעכער אַרבעט,
מיט שווייס און מיט מי, אַבי נאָר אָן נויט.

געשמאק איז דעם שררהס שלאָף אין זיין צימער,
 אויף ווייכענקע קישעלעך, ווייסע ווי שניי;
 געשמאקער — אַ שלומער פאַרנאַכט, נאָך דער אַרבעט
 אין פעלד אויף אַ קאָפּיצע פּרישינקע היי.

דער סערפ איז פון שטאַל, די סאַכע — פון אייזן:
 קיין צירונג קיין גרויסע זיינען זיי ניט —
 אין זיי אָבער ליגט אונדזער קראַפּט, אונדזער לעבן,
 אָן זיי איז אוממעגלעך איין איינציקער טריט.

טאָ לויבט-זשע און זינגט דער מי און דער אַרבעט!
 זינגט, גריסט זיי פון האַרצן ליבנד און הייס!
 געזונט זאָלן זיין די הענט מיט מאַזאַליעס,
 דער שטערן, פון וועלכן עס גיסט זיך דער שווייס!

ו ו א ק א ב ו ל א ר

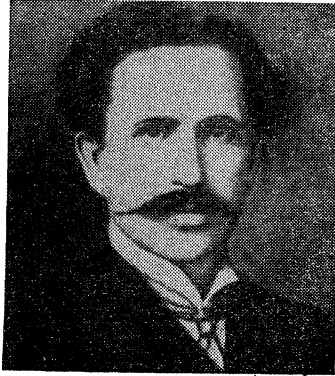
זעג — Saw	מאָזאַליעס — Calloso
זומפ — Swamp	וואַרשטאַט — פאַבריק Workshop
שררה (סראַרע) — Prince, Lord	שפינדל — Spindle
נויט — Want	סאַכע — Plough
	סערפ — Sickle

פּראָגן און אַרבעטן

1. ווער איז דער מחבר פון דער פּאָעמע?
2. האָסטו שוין פּריער געלערנט עפעס פון ש. ש. פּרוג?
3. איז דאָס אַ ליד פון קלאָג אויף אַרבעט?
4. פאַרוואָס זינגט פּרוג אַ לויב-ליד דער אַרבעט?
5. אין וועלכע צוויי שורות דריקט דער דיכטער אויס דעם געדאַנק פון דער וויכטיקייט פון אַרבעט?
6. וואָסער שטיקל ברויט איז געשמאקער פון שררהס מאכלים?
7. מיט וואָס פאַר אַ נאָמען רופט דער דיכטער אָן די הענט וואָס אַרבעטן?
8. פיל אויס די בלאַנקען פון די קומענדיקע זאַצן מיט די געהעריקע ווערטער פון דער פּאָעמע.
- די אַרעמע — און — קריכן און — אין רעגן, אין — אין — און אין — די וועלט איז פאַר — אַ — גאַרטן, פאַר — אַ שווערער, אַ — וועג. געזונט זאָלן זיין — — — דער שטערן, פון וועלכן עס — זיך — געשמאקער פון — איז דאָס שטיקל — וואָס קומט פון — אַרבעט. אין סערפ פון — אין — פון אייזן ליגט אונדזער — אונדזער — .
9. מאַך אַן אַלף-בית צעטל פון די ווערטער מיט וועלכע דו האָסט אויס-געפילט די בלאַנקען.

דער טוועט־שאַפּ

מ . ראָזענפֿעלד

עס רוישן אין שאַפּ אַזוי ווילד די מאַשינען,
אַז אַפּטמאַל פאַרגעס איך אין רויש דאָס איך בין ; —
איך ווער אין דעם שרעקלעכן טומל פאַרלאָרן,
מיין איך ווערט דאָרט בטל, איך ווער אַ מאַשין ;
איך אַרבעט און אַרבעט, און אַרבעט אָן חשבון,
עס שאַפט זיך, און שאַפט זיך, און שאַפט זיך אָן צאָל ;
פאַר וואָס ? און פאַר וועמען ? איך ווייס ניט, איך פּרעג ניט, —
ווי קומט אַ מאַשינע צו דענקען אַמאַל ?

נישטאַ קיין געפיל, קיין געדאַנק, קיין פאַרשטאַנד גאָר ; —
די ביטערע, בלוטיקע אַרבעט דערשלאָגט
דאָס איידלסטע, שענסטע און בעסטע, דאָס רייכסטע,
דאָס טיפּסטע, דאָס העכסטע וואָס לעבן פאַרמאַגט.
עס שווינדן סעקונדן, מינוטן און שטונדן,
גאָר זעגל־שנעל פליען די נעכט מיט די טעג ; —
איך טרייב די מאַשין גלייך איך וויל זיי דעריאָגן, —
איך יאָג אָן אַ שכל, איך יאָג אָן אַ ברעג.

דער זייגער אין וואַרקשאַפּ, ער רוט ניט אַפילו,
 ער ווייזט אַליץ און קלאַפּט אַליץ און וועקט נאַכאַנאַנד ; —
 געזאַגט האָט אַ מענטש מיר אַמאַל די באַדייטונג :
 זיין ווייזן און וועקן, דאָרט ליגט אַ פאַרשטאַנד ;
 נאָר עטוואָס געדענקט זיך מיר, פונקט ווי פון חלום ; —
 דער זייגער, ער וועקט אין מיר לעבן און זין,
 און נאָך עפעס, — איך האָב פאַרגעסן, — ניט פּרעגט עס !
 איך ווייס ניט, איך ווייס ניט, איך בין אַ מאַשין ! ...

און צייטנווייז ווען איך דערהער שוין דעם זייגער,
 פאַרשטיי איך גאַנץ אַנדערש זיין ווייזן, זיין שפּראַך ; —
 מיר דאַכט, אַז עס נוקעט מיך דאָרטן דער אומרו,
 כּזאַל אַרבעטן, אַרבעטן, מערער, אַ סך !
 איך הער אין זיין טאָן נאָר דעם באַס ווילדן בייזער,
 זיין פינצטערן קוק אין די ווייזער די צוויי ; —
 דער זייגער, מיר סקרוכעט, מיר דאַכט, אַז ער טרייבט מיך
 און רופּט מיך „מאַשינע“ ! און שרייט צו מיר : „ניי“ !

נאָר דאָן, ווען סאיז שטילער דער ווילדער געטומל,
 אַוועק איז דער מייסטער, אין מיטיקצייט שטונד,
 דאָן פאַנגט אָן אין קאַפּ ביי מיר לאַנגזאַם צו טאָגן,
 אין האַרצן צו ציען, — איך פיל דאָן מיין וואונד ; —
 און ביטערע טרערן, און זוּדיקע טרערן
 צעווייקן מיין מאַגערן מיטיק, מיין ברויט, —
 עס ווערגט מיך, איך קען ניט מער עסן, איך קען ניט !
 אַ, שרעקלעכע פּראַצע, אַ, ביטערע נויט !

סדערשיינט מיר דער שאַפּ אין דער מיטיקצייט שטונדע
 אַ בלוטיקער שלאַכטפעלד, ווען דאָרט ווערט גערוט :
 אַרום און אַרום זע איך ליגן הרוגים,
 עס ליאַרעמט פון דרערד דאָס פאַרגאַסענע בלוט . . .
 איין ווילע, און באַלד ווערט געפויקט אַ טרעוואַגע,
 די טויטע דערוואַכן, עס לעבט אויף די שלאַכט,
 עס קעמפן די טרופּעס פאַר פּרעמדע, פאַר פּרעמדע,
 און שטרייטן און פאַלן, און זינקען אין נאַכט.

איך קוק אויף דעם קאמף-פלאץ מיט ביטערן צאָרן,
 מיט שרעק, מיט נקמה, מיט העלישער פיין ; —
 דער זייגער, איצט הער איך אים ריכטיק, ער וועקט עס :
 „אַ סוף צו דער קנעכטשאַפט, אַ סוף זאָל דאָס זיין !“
 ער מינטערט אין מיר מיין פאַרשטאַנד, די געפילן,
 און ווייזט ווי עס לויפן די שטונדן אַהין :
 אַן עלנטער בלייב איך, ווי לאַנג איך וועל שווייגן,
 פאַרלאָרן ווי לאַנג איך פאַרבלייב וואָס איך בין ...

דער מענטש, וועלכער שלאָפט אין מיר, הויבט אָן דערוואַכן,
 דער קנעכט, וועלכער וואַכט אין מיר, שלאָפט, דאַכט זיך, איין ; —
 אַצינד איז די ריכטיקע שטונדע געקומען !
 אַ סוף צו דעם עלנט, אַ סוף זאָל עס זיין ! ...
 נאָר פלוצלונג — דער „וויסל“, דער באָט — אַ טרעוואַגע !
 איך ווער אָן דעם שכל, פאַרגעס וואו איך בין, —
 עס טומלט, מען קעמפט ; אַ, מיין איך איז פאַרלאָרן, —
 איך ווייס ניט, מיך אַרט ניט, איך בין אַ מאַשין ...

ו ו א ק א ב ו ל א ר

פּראַצע — שווערע אַרבעט	Toil	בטל (באַטל) — Nonexisting
הרוגים (האַרוגים) — טויטע	Reconning	חשבון (כעשבון) — רעכענונג
טרעוואַגע — Alarm	Urges	נוקעט — זאָגט איבער „גו“, „גו“
		סקרוך — Shiver

פּראַגן און אַרבעטן

1. ווער איז דער מחבר פון דער פּאָעמע ?
2. וועלכע אַנדערע פּאָעמען פון מאַריס ראָזענפעלד האָסטו שוין געלערנט ?
3. צו וועלכן קלאַס לידער פון מאַריס ראָזענפעלד געהערט „דער סוועט שאַפּ“ ?
4. פאַרוואָס קאָן אונדז ראָזענפעלד געבן אזאָ קלאַר און שאַרף בילד פון אַמאָליקן „סוועט שאַפּ“ ?
5. צו וואָס פאַרגלייכט ראָזענפעלד דעם אַרבעטער אין שאַפּ ?
6. וואָס איז די כאַראַקטעריסטיק פון אַ מאַשין בשעת זי אַרבעט ?
7. ווען באַנעמט דער אַרבעטער דעם זין פון דעם זייגערס וועקן ?
8. וואָס זיינען די ווערטער וואָס ער הערט אין זייגערס רוף ?
9. וואָס געשעט ווען דער „וויסל“ גיט אַ פיף און דער „באַס“ באַווייזט זיך ?

10. פיל אויס די בלאַנקען אין די זאַצן מיט ווערטער פון דער פּאַעמע.
 דער אַרבעטער ווערט — אין שרעקלעכן — און ווערט אַ —
 דער אַרבעטער הערט אין — דעם באַס' ווילדן — און זעט אין די ווייזערס
 זיין — — .
 אין מיטיקצייט זעט אים דער — אויס ווי אַ — — מיט — אַרום און אַרום.
 דער אַרבעטער פילט, אַז ער בלייבט אַן עלנטער ווי לאַנג ער — —
 ווי לאַנג ער — וואָס ער — .
 ווען דער מענטש אין אַרבעטער הויבט אַן — הויבט דער — אין —
 אַן — .
11. מאַך אַן אלף-בית רשימה פון די ווערטער מיט וועלכע דו האַסט זיך
 באַנוצט.

דער קראַנקער פינגער

א. רייזען

א.

ביי זעליקן, א בלאַסער אַכצניערדיקער פּועל, וועלכער אַרבעט שוין ביי לייזער דעם שניידער צוויי יאָר און באַקומט שכירות פּופ-ציק רובל אַ יאָר מיט קעסט, האָט אָנגעריסן אַ פינגער, און אַקוראַט יענער פינגער, אָן וועלכן די נאָדל קאָן ניט אויסקומען, מוז אים נויטיק האָבן. ערב רייסן האָט זעליק קיין יום-טוב דערפון ניט גע-מאַכט. ער האָט אפילו געוואוסט, אַז דעם יום-טוב פון פינגער-רייסעניש וועט ער מוזן פייערן, עס העלפט ניט קיין חכמות. ער האָט אָבער געמאַכט עטלעכע טעג „נדחה“, אָפגעלייגט אויף מאָרגן, איבער-מאָרגן און ווייטער אויף מאָרגן. דעם לעצטן פרימאָרגן איז ער אָבער אויפגעשטאַנען מיט אַ פינגער, וואָס האָט געהאַט דעם אויסזען פון אַ גלאַז, און מיט אַ שמעקעניש, וואָס איז אַזש אין די שפיץ פינגער פון די פיס פאַרגאַנגען. אַז ער האָט געדאַרפט אָנמאַן דאָס רעקל, און דער קראַנקער פינגער האָט זיך פאַרמשעפעט אָן דעם צעריסענעם אונטערשלאַק פון אַרבל, האָט ער זיך שמערצלעך פאַרקרימט און געגעבן אַ קרעכץ ווי אין דער היים פאַר דער מאַמען:

— אוי!

דאָ אָבער, ביים שניידער, האָט עס קיינער נישט געהערט און זעליק האָט זיך ניט געקאַנט קיין עצה געבן, וואָס צו טאָן, ווי אַזוי מעלדעט מען עס דעם באַלעכאַס און דער באַלעכאַסטע. מען דאַרף האָבן דערצו אַ כוח פון אַ ... ער ווייס אַליין נישט וואָס פאַר אַ כוח — ער ווייס נאָר, אַז ער וועט עס ניט קענען מעלדן.

און זעליק באַשליסט זיך שווייגן, זיצן אָן אָנגעטאַענער און שווייגן אין געהאַקטע וואונדן; זאָל זיין וואָס עס וועט זיין; וועט אויסקומען צו דערציילן, וועט ער דערציילן.

די איבעריקע צוויי פּועלים האָבן זיך שוין אָנגעטאַן און האָבן זיך געזעצט צו דער אַרבעט. זעליק האָט אויף זיי געקוקט מיט

קנאה. אַט זיינען גליקלעכע מענטשן. זיי האָבן געזונטע מיטלסטע
פינגער און וועלן זיצן ביז אַנבייסן און נייען, און נאָכדעם וועלן
זיי אַריינרייבן די גוטע קאַרטאַפּל מיט די אוגערקעס, מיט דעם טייערן
מילכיקן קרופניק פאַרזופּן און זיך ווייטער זעצן נייען, ביז מיטיק ;
שיין און פיין. וואָס וועט זיין מיט אים ? ...

— וואו איז דאָס זעליק ערגעץ ? — קיקלט זיך אַ קול פון
לייזערן, וועלכער שטייט ביים גרויסן טיש און צייכנט אַן אַ סורדוט
מיט קרייד, וואו די קנעפּ אַיינצונייען.

— איך בין דאָ ... שטאַמלט זעליק, שטייענדיק אין ווינקל,
ווייסט נישט וואָס צו ענדיקן און בלייבט אַנטשוויגן.

לייזער ווערט נשתומם פון ענטפער, גיט אַ קוק אין זעליקס
ווינקל און וויצלט זיך :

— ביסט דאָ ? ישר כּוּחַך ! ווילסט זיך אפשר דורכגיין אַביסל
שפּאַצירן ? אין דער פּרי שאַדט עס נישט. עס וועט זיך עסן גע-
שמאַקער ...

— אַ פינגער רייסט ... — מאַכט זעליק אַ טריט נענטער צום
טיש, און שטרעקט אויס דעם קראַנקן פינגער, מיט אַ מינע פון אַ
גנב, ווען ער איז זיך מודה, אַז ער האָט געגנבעט.

— וואָס ? — דערהערט נישט, אַדער מאַכט זיך לייזער נישט הערן-
דיק — וואָסער ציג ?

— אַ פינגער אַנגעריסן, ווי אַ גלאַז ! — ווערט שוין זעליק
דרייסטער און האָט אַ העזה אונטערצורוקן דעם גלעזערנעם פינגער
גלייך דעם באַלעבאַס אין די אויגן אַריין און שמייכלט, ווי גערעדט :
נאָ, האָב פון מיר נחת ! ...

— ביסט אַ חכם ! — שרייט אויס לייזער, קוקנדיק מיט אַ
דאַקטערשן בליק אויפן פינגער — האַסט געפונען אַ צייט ווען יום-
טוב צו מאַכן.

— וואָס קאָן איך העלפן ? — פאַרענטפערט זיך זעליק און
שמייכלט, דאַכט זיך, מיט אַ טרער — דאָס איז דאָך נישט מיט אַ
כיוון ...

— נישט מיט אַ כיוון, יאָ מיט אַ כיוון, — קרנט זיך לייזער
בייזלעך — די אַרבל, וואָס דו האַסט צו מאַכן, וועלן אַבער דערפון נישט
ווערן פאַרטיק.

„גוט אַפּגעשפּילט ! דאַנקען גאָט !“ — טראַכט זעליק נאָך דעם

באלעבאָס ווערמער און וואַלט שוין זיין גאָר צופרידן, ווען ער וואַלט געהאַט אַזאַ ווינקל, וואו צו באַהאַלטן זיך, אַז קיינער זאָל אים ניט זען, ער זאָל זיך קענען זיצן שטילערהייט און צוהערן זיך צום ווייטיק און פאַמעלעך קרעכצן: אוי — אוי ...

אַזאַ אַרט איז אַבער ניטאַ, סיידן אין קיך. אין קיך קאָכט אַבער ציפּע אַנבייסן און זי איז ביים קאָכן זייער בייז און וועט אים געוויס ניט לאָזן זיצן רואיק.

ער שטייט אין מיטן שטוב און ווייסט ניט צו וואָס זיך צו כאַפּן. — אוי, עס נעמט! עס נעמט! — פּראַוואַט ער אַרויסרופּן ביי ליזערן מיטלייד צו זיך, אויסשמרעקנדיק אין דער הויך דעם פינגער. די צוויי פּועלים גיבן אויף אים אַ קוק, ווי גערעדט: ברודער, וואָס קענען מיר דיר העלפּן? ... ווייסט דאָך ...

גאָר זעליקן איז זייער בליק ניט וויכטיק. אים איז נויטיק פון דעם באַלעבאָס אַ וואָרט ... ליזער אַבער שווייגט.

— ער מוז זיין אין כּעס! שרעקט זיך זעליק און פּראַוואַט פאַר-גרינגערן ליזערס כּעס מיט אַ קרעכץ. עס טוט מאַקע וויי, עס שניידט ווי מיט אַ מעסער.

— אוי, ווי עס רייסט!

— נו, ברודער! — ווענדט זיך ליזער צו אים — קיין קימ-פּעטאַרן ביסמו דאָך ניט, קיין סכּנות שמעקט ניט, סיידן פאַר מיין קעשענע. קרעכצן גיי אין בעט.

זייער ניט גוט, דער באַלעבאָס איז טאַקע אין כּעס. גיין אין בעט קרעכצן דאַרף מען ניט. וואו דען טוט מען זיך אַהיין?

זעליקן פאַלט גאָר איין צו זאָגן דעם באַלעבאָס, אַז מאַרגן וועט דער פינגער זיכער בעסער ווערן.

— מאַרגן וועל איך מסתּמא קענען נייען ... — שמאַמלט ער אַרויס.

— איך בין גליקלעך! — ענטפּערט ליזער איראַניש.

— ע, דאָס איז שוין אַן עוולד, — טראַכט זעליק — איך קוק ניט, וואָס דער פינגער שמעכט מיר ווי מיט נאָדלען, און וויל זיך סטאַרען מאַרגן נייען, און דו — גאַרנישט. ביסט אַ שלעכטער.

און זעליק באַשליסט, אַז ער וועט גאַרניט באַשטיין אָן אים. וואָס שרעקט ער זיך אַזוי? אַ נייעם, אַז עס רייסט אָן ביי אַ שניידער-יונג אַ פינגער. מע ניט אַזוי פיל! אַ קלייניקייט! אַ פינגער איז

דאך ניט פון אייזן, רייסט ער אן צמאל, איז וואס איז דאס פאר אן אומגליק! עס איז א העזה צו זיין אין כעס! זעליק ווערט שטארק ברוגז: לא די וואס דער באלעבאס טרייסט אים ניט, קרימט ער זיך נאך. וואס קרימסטו זיך?

און זעליק פראטעסטירט שטארק אין הארצן קעגן באלעבאס און רוקט זיך אפ מיט האלב-זיכערע טריט צום כעס, וואו ער זעצט זיך אוועק, קוקט אויפן פינגער, בלאזט אויף אים און פארגינט זיך ארויסלאזן א קרעכצעלע און איז זיך גאר מחיה... מורא האבן וועל איך, וואס? טראכט ער ביי זיך דרייסט און נעמט זיך קרעכצן אפטער און העכער, און ער פילט, אז ער איז גאר ניט אזא שרעקע-דיקער, ווי מע מיינט...

נישקשה, אז ער דארף און ער וויל, קען ער קרעכצן... ער לאכט זיך פון אים אויס!...

ב.

אין א פאר שעה ארום איז ציפע אריין פון קיך אין שטוב און א פארשוויצטע, מיט אונטערגעקאשערטע עקן פון טיכל אויף די אויערן, מיט אראפגעלאזטע הענט און מיט א שטרענגן פנים, האט זי אפגעגעבן א ראפארט:

— דער אנבייסן איז שוין פארטיק! מען דארף גרייטן צום מיש.

זעליק, וועלכער פלעגט אלע מאג דעם ראפארט אפזארגן מיט גרויס אומגעדולד און אויסהערן ניט אן פרייה, האט איצט דער-פילט זיך ווי פארלוירן. ער האט אראפגעלאזט די בליקן צום פינגער, ווי ער וואלט אים אן עצה געפרעגט:

— קען איך גיין צום מיש עסן? גענייט האב איך היינט ניט... ווי זאגסטו? — עס פאסט?

דער פינגער האט אבער נאך שטרענגער געקוקט, גלייך א שטארקן שטאך געמאן און גארנישט געענטפערט.

זעליק האט געזען, ווי ציפע שפרייט אויס איבערן האלבן מיש א מישטעך, לייגט אוועק א לאבן ברויט מיט א מעסער און זי לאזט זיך גיין צוריק אין קיך. ווידער זעט ער, ווי די צוויי פועלים, איידער זיי גייען זיך וואשן, ברעכן אפ צו ביסן ברויט עד לחשבון און קייען

מיט אפעטיט. דער פינגער שטעכט אים וואס א רגע מער; ער איז אן אמתער חולה. דער קאפ אפילו טוט אים אויך וויי, און דאך, ווי להכעיס, ווילט זיך אים היינט מער עסן ווי אלע טאג, און גאט ווייסט, צי וועט ער האבן כוח איינצוצן אזוי אויפן בעט און ניט גיין עסן...

צוצוגיין אבער צום טיש דארף מען אויך האבן א כוח, וואו-זשע נעמט מען אים? מה דאך, אז ער ניט אויף אינדערפרי א פאר הויזן און פארדינט זיכערע 2-3 גילדן, זעצט ער זיך עסן ווי אן ארעם בחור און עסט אלעמאל ווייניקער וויפל ער וויל, ווייל אים דאכט זיך אלץ, אז לייזער קוקט אים אין מויל אריין און רעכנט זיך, צי לוינט אים צו האלטן אזא עסער, א פשיטא שוין היינט, וואס ער האט גאר-ניט ניט פארדינט...

און די פראגע „עסן צי ניט“ פילט אן זעליקס מוח און ער פאר-געסט אויף א ווילע דעם ווייטיק.

אָט זיצט שוין לייזער ביים טיש, ביי די זייטן — די צוויי פועלים. זיי קוקן צו דער קיך-מיר, פון וואנען ציפע דארף עפעס אריינבראָגן. עס געדויערט עפעס צופיל. לייזער ווערט ביי און גיט א ברום:

— וואָס פאַרקעסטו זיך דאַרמין? דיינע שיינע מאכלים!

זעליק דערשרעקט זיך פארן כאלעבאָס שלעכטער שטימונג. צו-גיין צום טיש איז איצטער א סכנה. ער זעט ווי די פועלים, וואָס האָבן געזונטע פינגער און האָבן ערלעך דעם גאַנצן פרימאָרגן גע-ארבעט, ציטערן אויך ווי א פיש אין וואַסער, קייען די שטיקלעך ברויט און קענען, דאכט זיך, ניט אַראָפּשלינגען... און זעליק בעט גאָט, אז מע זאל גאר ביים טיש פאַרגעסן, אז עס עקזיסטירט דאָ ערגעץ אין שטוב, אויפן בעט ערגעץ, נאָך א פועל, וואָס מען רופט אים זעליק... זאל מען אים לאָזן זיצן רואיק, זאל ער ניט דאַרפן באַגעגענען זיך מיט לייזערס בליקן...

נאָר עס געראַט ניט. אז ציפע טראַגט אַריין די גרויסע שיסל מיט קאַרטאָפּל און די טעלער מיט די זויערע אונגערקעס, ווערט לייזער ווי ווייכער, ער זאָגט מבינות אויף די קאַרטאָפּל און עסט מיט גרויס אַפעטיט. זעליק וואַרט אויף עפעס, און דאָס האַרץ וואַרפט זיך, ווי ער וואַלט דערוואַרטן דעם באַשלוס וועגן זיין ווייטערדיקן לעבן.

— וואו איז דאס ערגעץ זעליק? — פרעגט פלוצים ציפע, וועלכע זיצט שוין אויך ביים מיש.

זעליק רעכנט ניט פאר איבעריק צו געבן אן ענטפער דורך א קרעכץ, און זאל מען שוין דארט ביים מיש דערקלערן, וואס מיט אים איז... ער שטרענגט אן די אויערן.

— זעליק איז א חולה! — הערט ער לייזערס איראנישן טאן.

— זעליק! — רופט ווידער לייזער.

— הא! — רעדט זעליק שוואך ארויס און ווארט אויף אן אייני-לאדונג צום מיש.

— פונדעסטוועגן גיי צום מיש! — רופט לייזער פון יוצא וועגן.

„פונדעסטוועגן“ — וואס עפעס „פונדעסטוועגן“? — קריטי-קירט ער אין געדאנק דעם באלעכאס טאן, און ער איז זיך נוקם און שווייגט, כאטש ער ווייסט, אז די נקמה איז א געפערלעכע. יעדע מינוט, יעדע רגע ווערט אין שיסל ווייניקער.

— וואס? א פינגער רייסט אים מסתמא? — פרעגט ציפע

קאלט, ווי איר גייט די גאנצע מעשה ניט אן.

— וואס דען? — ענטפערט נאך קעלטער לייזער — וועמען

זאל רייסן א פינגער, אז ניט אים? זעליק, גיי צום מיש...

זעליק גיט א קלער אהין און אהער, אהער און אהין, און ווי ער וואלט אויף זיך אליין קיין דעה ניט האבן, גייט ער צום מיש, ועצט זיך אויף דעם שפיץ בענקל און ער הויכט ניט אויף די אויגן.

— לייג אים אריין אין טעלערל א פאר קארטאפּל, — ווענדעט

זיך לייזער צו ציפען. ציפע רוקט אים אונטער א טעלערל מיט עטלעכע קארטאפּלעס, און זעליק מאכט זיך הארץ און עסט אויף איינע.

ער וויל נעמען א שטיקל ברויט. נאר קיין אַנגעשניטענע אויפן מיש איז ניטא. יעדער האלט לעבן זיך א שטיקל, און ער אליין זאל נעמען צו זיך דאס לאבן און אפּשניידן, האט ער היינט ניט קיין העזח, און ער עסט אן ברויט.

— ווייז, ווייז דעם פינגער! — רייסט איבער אין מיטן ציפע.

זעליק לאזט דאס עסן און כאפט זיך מיט אימפעט ווייזן דעם קראנקן פינגער. זאל זי טאקע זען, זאל זי ניט מיינען...

— א פינגער ווי א בארג? — זאגט ציפע און קערט גלייך אפּ

דעם קאפּ — ער וועט צערייבן א וואך, אויב ניט מער.

לייזער גיט א קרומען בליק אין זעליקס ווינקל. זעליק ווערט

צעטומלמט, און פאר צעטומלונג נעמט ער נאך א קארטאפּל, נאָר אַראָפּ-
שלינגען קען ער בשום אופן ניט, ער וואַרנט זיך מיט איר. די אויגן
ווערן אַנגעלאָפּן מיט בלוט, אין די שלייפּן האַקט, און דער פינגער
קערט ממש וועלמץ, ער שמעכט און רייסט און ברייט ...

זעליק דערשלינגט ווי עס איז די קארטאפּל און אַ קרעכץ
געבנדיק הויבט ער זיך אויף און גייט אַוועק צום בעט, און באַ-
שליסט, אַז ביי וואַנען דער פינגער וועט זיך ניט אויסהיילן, וועט
ער אפילו ניט צוגיין צום מיש עסן.

צוקומענדיק צום ווינקל בעט, וואַרט ער דאָך, אַז מען וועט אים
אינלאָדן צום קרופניק, און עס קען זיין, אַז ער וואַלט אפשר גע-
בראַכן דאָס וואַרט און געגאַנגען ... ציפּע איז זייער אַ שלעכטע
באַלעבאַסטע, קרופניקעס אַבער, קאַכט זי זייער גוטע. צום קרופניק
אַבער לאַדט מען שוין אים ניט, און זעליק האָט חרטה, וואָס מיט
די פאַר קארטאפּל האָט ער זיך נאָר מיאוס געמאַכט, און ער זאָגט
זיך אַליין מוסר:

— פרעסער! אַז מען נייט ניט, עסט מען ניט, ליגט מען אין
געהאַקטע וואונדן ...

און דער פינגער שווינגט אויך ניט. ער הויבט אָן וואָס אַ מינוט
שאַרפּער און שאַרפּער צו שניידן. אַבער זעליק שטאַרקט זיך: ער
קרעכצט ניט. ער באַשליסט אפילו זיך זעצן צו דער אַרבעט און
זאָל געשען מיטן פינגער, וואָס עס זאָל געשען: ער מעג אים אפילו
פאַרלירן. צו אַלדע שוואַרצע יאָר מיטן פינגער, מיט דער גאַנצער
האַנט! ...

ו ו א ק א ב ו ל א ר

Probably — מוסתמא (מיסטאַמע)	Journeyman — אַרבעטער (פּויעל)
Wrong — אומרעכט (אַוולע)	Wages — באַלוינונג שכירות
לאַ די — ניט גענוג וואָס	פאַרטשעפּעט —
עד לחשבון (אַד לכעשבון) — ביי די צייט	To provoke, To pick a quarrel
פון אַפּרעכענען זיך וועט קומען.	פּוועלים (פּויעלים) — אַרבעטער
אַרעם בחור — אַן אַרעם יינגל, וואָס לערנט	קנאה (קנאה) — Envy, Jealousy
אין אַ ישיבה	יישר כּוּחַך (יאַשער קויכאַך) — אַ שיינעם
אַ פּשיטאַ — אודאי Surely	דאַנק
אימפּעט — Momentum, Haste	מוידע (מוידע) — Confess
נשתומם (נישטוימעם) —	דרייסט — מוטיק, געוואַגט
Amazed, Astounded	כיוון (קיווען) — Intention
	פאַמעלעך — Slowly

פראגן און ארבעטן

1. וואו שפילט זיך אָפּ די מעשה מיט דעם אַכצניאַריקן פּועל ?
2. איז מעגלעך אַזא זאך דאָ אין אַמעריקע ?
3. אויף וואָס האָט זעליק מקנא געווען די אַנדערע צוויי פּועלים ?
4. פאַרוואָס האָט זעליק באלד ניט געזאָגט זיין באַלעבאַס וועגן זיין קראַנקן פינגער ?
5. ווי רופט זיך לייזער אָפּ אויף זעליקס קראַנק זיין ?
6. וואָס פאַר אַ געפילן רופט דאָס אַרויס ביי זעליקן ?
7. ווי פילט לייזער וועגן גיין צום טיש עסן נאָכדעם ווי ער האָט דעם גאַנצן פאַרמיטיק ניט געאַרבעט ?
8. זוי אַזוי באַנעמט זיך לייזער ביים עסן ווען ער איז געזונט ?
9. ווי פילן זיך די אַנדערע פּועלים ביים עסן ?
10. פאַרוואָס קאָן לייזער ניט אַראַפּשלינגען די צווייטע קאַרטאַפּל ?
11. קאָפּיר דעם פאַראַגראַף, וואָס הויבט זיך אָן מיט די ווערטער „צוצוגיין אָבער צום טיש“...
12. קאָפּיר די פּאַלגנדיקע זאַצן אויספילנדיק די בלאַנקען מיט ווערטער פון דער דערציילונג.
די אויגן ווערן — מיט — .
ביז וואָנען דער — וועט זיך ניט — וועט ער — ניט צוגיין צום — .
ער האָט געמאַכט עטלעכע — , אָפּגעלייגט אויף — , — .
דער — האָט אָבער נאָך — געקוקט, גלייך אַ — — געטאָן און גאַרנישט געענטפערט.
ער זעצט זיך — ווי אַן — .
אים דאַכט זיך, אַז — קוקט אים אין — אַריין און רעכנט צי — אים צו האַלטן אַזא — .
13. שרייב איבער, אין אַלפּאַבעטישער אָרדענונג, די ווערטער וואָס דו האָסט באַנוצט.

הירש לעקערט

א . ל י ע ס י ן

זיי האבן רוישלאז אין די שעהן אין די שפעטע,
פון טורמע, ווי גנבים, אים אַרויסגענומען,
און אונטער שטאַרקער וואַך, פאַרהאַקט אין אַ קאַרעטע,
גלעפירט, באַגלייט פון רייטער, אין פאַראַד אין שטומען —
געפירט אים פאַרזיכטיק, אין טויטקייט פון באַגינען,
אַז קיינער זאָל זיך אויף די גאַסן ניט געפינען.

און ביזן „מיליטער-פעלד“, ערגעץ הינטער שטאַט,
וואו פינצטער האָט דערוואַרט אים שוין דער עשאַפאַט.

און אויפן פעלד איז אַן אַרמיי געווען פאַרבאַרגן,
געשטאַנען אונטער ביקסן מיטן בליק צום תליון,
צו זען דעם שוסטער-יונג דעם יידישן דערוואַרגן,
צום רום צום הערלעכן פון קייזער און פאַן-וואליען ;
פיר באַטאַליאַנען האָט מען שטיל צונויפגעטריבן,
ווי שטורמען גאַנץ ווילנע וואַלט מען זיך געקליבן.

אַט קומט שוין די קאַרעטע און ער גייט אַרויס,
ווען הויך אין מזרח-הימל ברעכט די רויטקייט אויס.

דערזעט ער דייטלעך שוין פאַר זיך דעם עשאַפאַט
און האָרט דערביי דעם גרוב, פאַר אים געגראָבן פריש ;
צעיאַמערט זיך זיין האַרץ, ער מאַכט צוריק אַ טראַט,
און פאַר די אויגן גיט זיך אַלעס ווילד אַ מיש —
ווי ליב דאָס לעבן שמייכלט, ווי די וועלט איז שייך,
ווי ווייניק גוטס געזען, און מוז אין גרוב שוין גיין !

נאָר איין מינוט פון שוואַכקייט, ווייטיקדיק און שווער,
און ווידער שוין דער שטאַלצער רעוואַלוציאַנער.

ער גייט צום עשאַפּאַט, צום גורל זיינעם, מונטער,
און הערט דעם פסק אין מוט אין ווירדיקן, אין פעסטן,
און לאַכט דעם אַנבאַט פון פאַרראַט מיט האַס אַרונטער,
און נעמט מיט בליקן שפּאַטישע פאַרעכטלעך מעסטן
דעם שטייפן, אַפיציעלן, פרום-צעגלאַצטן פנים
פון טויט צעשראַקענעם ראַבינער, דעם קאַזיאַנעם.

אַט בינדט מען אים די הענט, אַט זעט ער שוין די שטריק,
אַט קומט שוין, קומט שוין אַן דער גרויסער אויגנבליק.

ווי טוט ער זיי פאַראַכטן — זיי און זייער שטראַף!
ווי קוקן זיי אויף אים פאַרחידושטע, די קנעכט!
און אַט שוין פאַלט די פעטליע אויף זיין נאַז צום סוף,
געוואַרפן פון דעם תליון אומגעלומפערט שלעכט;
טאָ כאַפט ער, הענט געבונדן, פלינק זי מיטן קאַפּ,
און טרייסלט זי אַליין שוין אויפן האַלדז אַראַפּ.

און באַלד אין מאַרגן-גרינקייט, הויך אין תליה-קנופּ,
צעוויגט זיך עלנדיק אַ בלויער, קאַלטער טרופּ.

אַט ליגט ער שוין אַ בר-מינן אין גרוב פאַרשאַטן,
און איבער אים דער חייל לויפט אין מאַרש אין גיכן;
עס האַבן טויזנטער סאַלדאַטסקע פיס געטראַטן,
און מיט דער פלאַכער ערד דעם קבר אויסגעגליכן;
און זיכער אַז זיין זכר וועט שוין זיין פאַרגעסן,
צעפאַרן זיך די הענקער פרישטיק אַפּצועסן.

דאָך שפּעטער שוין אַ וויילע, מיט דער זון צוזאַמען,
איז לעקערט אויפגעאַנגען אין די רויטע פלאַמען.

עס איז אין קבר אין צעטראַטענעם געבליבן
פאַרהוילן נאָר דער מת, וואָס וועט דאָך באַלד צעפוילן,
ווען הויך אַריבער קבר, מיט אַ שיינ אַ ליבן,
האַט אויפגעשיינט דער העלד, וואָס ווערט שוין ניט פאַרהוילן;

ער איז פון „מיליטער-פעלד“ ליכטיק אויפגעשטאנען
אין קדושה-אַרעאַל, וואָס קען שוין ניט פאַרוויאָנען.

ער האָט זיך איבער די מיליאָנען קנעכט פון צאַר דערהויבן,
און אויפגעוועקט דעם שטאַלץ און אויפגעוועקט דעם גלויבן.

אַן אַרעם געטאַ-קינד פון נידעריקסטן נידער,
אַ לעבן אַזוי קורץ, אַ לעבן אַזוי ביטער,
וואָס האָט אין אונדזער גרויקייט אויפגעכישופט ווידער
דעם איידלסטן ראַמאַנס פון וואונדערלעכן ריטער,
אַ ראַכע-נעמער פאַרן כבוד דעם פאַרשוועכטן
פון קלאַס, וואָס איז געווען דער שפּלסטער נאָך נעכטן.
אַ פאַרשטייער, וואָס האָט, אין ביישפּיל אין דערהויכטן,
אַ גרויסן קעמפּער-דור מיט זיין געשטאַלט באַלויכטן.

ו ו א ק א ב ו ל א ר

אומגעלומפערט — Clumsy	באַנינען — אינדערפרי
טרופ — Dead body	עשאַפּאַט — Scaffold
בר-מינן (באַרמינען) — Corpse	פאַרבאָרגן — באַהאַלטן
קרושה — הייליקייט Holiness	תליון (טאַליען) — Hangman
אַרעאַל — קרוין	פּסק (פּסאַק) — Sentence, Punishment
פאַרוויאָנען — Wither, Fade	פאַראַט — Betrayal
ריטער — Knight	קאַזיאָנע — אַנערקענט פון דער רעגירונג
שפּל (שאַפּל) — דערגידיקט Degraded	פאַראַכטן — Despise
	פּעטליע — Noose

פּראָגן און אַרבעטן

1. הירש לעקערט איז נישט קיין אויסגעטראַכטע פיגור. ווער איז ער געווען?
2. מיט וואָסער מאַמענט פון לעקערטס לעבן הייבט ליעסין אָן די פּאַעמע?
3. ווי גרויס איז געווען די וואַך, וואָס איז געשטאַנען מיט די אויגן צום תליון?
4. פאַרוואָס האָט מען געבראַכט אַזאַ גרויסע וואַך?
5. פון וועלכער געשעעניש זעען מיר, אַז לעקערט איז געגאַנגען צום טויט מיט מוט און קוראַזש?
6. האָט ער אויך געהאַט אַ מאַמענט פון שוואַכקייט פאַרן טויט?
7. וואָס מיינט לעקערט איז אויפגעגאַנגען אין רויטע פּלאַמען?
8. וואָס פון לעקערטן איז געבליבן אין קבר און וואָס פון אים איז אויפ-געגאַנגען אין קדושה-אַרעאַל?
9. פאַרוואָס פאַרהערלעכן מיר זיין אַנדענק?
10. שרייב אָן אַ פאַראַגראַף אַדער צוויי וועגן לעקערטן.

דער אַדלער

פ. דאָסטאַיעווסקי

ביי אונדז אין קאַמפּאַרגע-תּפּיסה האָט געלעבט אַ געוויסע צייט אַן אַדלער פּון דעם מין סטעפּ-אַדלערס, ניט קיין גרויסער. עמען האָט אים צו אונדז געבראַכט אַ פּאַרוואַונדעמן און אויסגעמאַטערטן. אַלע אַרעסטאַנטן האָבן אים אַרומגערינגלט. ער האָט נישט געקענט פּליען. דער רעכטער פּליגל איז ביי אים אַראָפּגעהאַנגען אויף דער ערד, איין פּוס איז געווען אויסגעלינקט.

איך געדענק, ווי ער האָט שאַרף זיך אַרומגעקוקט. ער האָט אַרומ-געקוקט דעם נייגעריקן עולם, צעשפּרייט זיין הויקערדיקן שנאַבל, גרייטנדק זיך טייער צו פּאַרקויפּן זיין לעבן.

ווען מען האָט זיך שוין גענוג אַנגעקוקט און אַנגעהויבן זיך פּאַנאָדערצוגיין, האָט ער זיך אַפּגעטראָגן הינקענדיק אויף איין פּוס, פּאַכנדיק מיט זיין איינציקן געזונטן פּליגל.

ער האָט זיך פּאַרשטופּט אין אַ ווינקל און דאַרט זיך אויפּגע-האַלטן.

ער האָט דאַרטן אין אַ ווינקל אַפּגעלעבט אַ דריי חדשים, און איז די גאַנצע צייט קיין איין מאָל פּון ווינקל נישט אַרויס. אַפּמער איז מען געקומען געוואָר ווערן, וואָס ער מאַכט. מע פּלעגט אַנרייצן אויף אים אַ הונט. דער הונט פּלעגט זיך וואַרפּן מיט אַ געבייזער, נאָר ער האָט דאָך מורא געהאַט נענטער צוצוקומען צום אַדלער.

דאָס האָט זייער געוויילט די אַרעסטאַנטן.
— אַ חיה — האָבן זיי געזאָגט — גיט זיך נישט אונטער.

נאָכדעם האָט דער הונט אַנגעהויבן מער צו באַליידיקן דעם אַדלער. די מורא פּון הונט פּאַרן אַדלער איז קנאַפּער געוואָרן. ער האָט אים איינמאָל אפילו אַנגעכאַפּט פּאַרן קראַנקן פּליגל. דער אַדלער האָט זיך פּאַרטיידיקט מיט אַלע כּוחות, מיט די נעגל און שנאַבל.

און שטאַלץ און ווילד, ווי אַ פּאַרוואַונדעטער קעניג, האָט ער באַקוקט דעם נייגעריקן עולם.

מען האָט זיך צו אים צוגעוואוינט. ער פלעגט שוין אפילו נעמען
עסן פון האַנט פון אַן אַרעסטאַנט.

אַז קיינער פלעגט נישט זען און ער פלעגט מיינען, אַז ער איז
אַליין, פלעגט ער וואַגן אַרויסצוגיין אַ ביסל ווייטער, מאַכן אַ צען-
צוועלף טריט, אָבער באַלד פלעגט ער זיך אומקערן צו זיך אין ווינקל.
ווי ער פלעגט מיך דערזען, פלעגט ער גלייך זיך גרייטן צו
אַן אַנפאַל. קיינע צערטלעכקייטן האָבן אים נישט געקענט וויכער
מאַכן. ער האָט זיך געביסן, געשלאַנג, אפילו נישט געוואַלט נעמען
פלייש פון מיין האַנט. ער פלעגט שאַרף און ביז קוקן. איינזאַם און
פאַרבימערט האָט ער דערוואַרט דעם טויט. ער האָט קיינעם נישט
געטרויט און מיט קיינעם קיין שלום נישט געמאַכט.

צום סוף האָט עפעס אַלע אַרעסטאַנטן אַנגענומען אַ רחמנות
אויף אים. מען האָט גערעדט, אַז מען דאַרף אים אַרויסמאַרשן אויף
דער פריי.

— זאַל ער אפילו אומקומען, אָבער נישט אין תפיסה, — האָבן
אייניקע געזאָגט.

— פאַרשטייט זיך, אַ פויגל אַ פרייער, אַ שמרענגער, ער וועט
זיך נישט צוגעוואוינען צו דער תפיסה, — האָבן געזאָגט אַנדערע.
— זעט אים, אַז ער איז נישט אין אונדז געראַטן, — האָט עמע-
צער באַמערקט.

— יא, דאָס איז אַ פויגל, און מיר זיינען מענטשן.
— דער אַדלער, ברודער, איז דער קעניג פון די וועלדער...
— האָט געזאָגט אַן אַנדער אַרעסטאַנט.

איינמאָל נאַכמיטיק, ווען די פויק האָט געקלאַפט און גערופן
אַלע אַרעסטאַנטן צו דער אַרבעט, האָט עמעץ גענומען דעם אַדלער,
צוגעמאַכט אים דעם שנאָבל מיט דער האַנט, און אַרויסגעמאַרשן
אים פון תפיסה.

עס זיינען געווען אַ מאַן צוואַנציק, וועלכע האָבן געוואַלט זען,
וואוהין דער אַדלער וועט אַוועק. מען איז דערגאַנגען ביזן וואַלד.
אַ מאַדנע זאָך: אַלע זיינען געווען מיט עפעס צופרידן, ווי זיי
וואַלטן אַליין באַקומען אַ ביסל פרייהייט.

מען האָט דעם אַדלער אַ לאַז געמאַן אין סטעפ. דאָס איז געווען
אין טיפן האַרבסט, אין אַ קאַלמן טונקעלן טאַג. דער ווינט האָט
געפייפט אין נאַקעטן, ליידיקן סטעפ און געזשומעט איבער די פאַר-
געלטע און אויסגעטריקנטע גרעזער.

דער אַדלער האָט זיך אַ לאַז געמאַן, מאַכנדיק מיט זיין גרויסן
פליגל, ווי ער וואַלט זיך איילן אַוועקצוגיין פון אונדז וואוהיין די אויגן
מראַגן.

די אַרעסטאַנטן האָבן געקוקט מיט נייגעריקייט, ווי אזוי ס'האָט
זיך באַוועגט זיין קאָפּ אין סטעפּ.

— קוקסט אים אָן... האָט פאַרטראַכטערהייט געזאָגט איינער
פון די אַרעסטאַנטן.

— ער קוקט זיך גאַרניט אום, — האָט צוגעגעבן אַ צוויי-
טער.

— ער האָט זיך, ברידערלעך, קיין איין מאָל נישט אומגעקוקט,
ער פליט! ...

— און דו האָסט געמיינט, ער זועט זיך אומקערן דאַנקען, —
האָט געזאָגט אַ דריטער.

— אַ באַקאַנטע זאַך, פרייהייט... ער האָט פרייהייט דער-
שמעקט ...

— יא, פרייהייט... אַ... אַ... — האָט אָן אַנדערער געזאָגט.
— און מיר וועלן שוין די פרייהייט נישט אָנווען, ברידער...
נישט אָנווען...

— וואָס שטייט איר דאַרפן!... מאַרש!... האָט אַ געשריי
געמאַן דער טורמע-וועכטער — מאַרש צו דער אַרבעט!

און אַלע האָבן זיך אַוועקגעשלעפט צו דער קאַמאַרגע-אַרבעט...

ו ו א ק א ב ו ל א ר

שנאָבל — Bill	קאַטאַרנע — Hard labor prison
הינקענדיק — Limping	תּפּיסה — Prison, Jail
פּאַכנדיק — Fanning	סטעפּ — וויסטעניש
קנאַפּער — ווייניקער	Steppe, Desert, Prairie
צערטלעך — Tenderly	הויקערדיקן — Hunchbacked

פּראַגן און אַרבעטן

1. ווי הייסט דער שרייבער פון דער דערציילונג?
2. אין וועלכער שפּראַך האָט דאָסטאַיעווסקי געשריבן?
3. אין וועלכער צייט האָט דאָסטאַיעווסקי געלעבט?
4. וואָס סימבאָליזירט דער אַדלער?

5. פאַרוואָס האָבן רוסישע שרייבער געשריבן מיט אַזאַ בענקשאַפט צו פרייהייט?
6. מיט וועלכע ווערטער כאַראַקטעריזירט דאָס טאַייעווסקי דעם אַדלער?
7. וואָס האָט דער אַדלער געטאָן ווי נאָר מען האָט אים אַרויסגעטראָגן פון תּפּיסה?
8. פיל אויס די בלאַנקען אין די זאַצן מיט ווערטער פון דער דערציילונג, וואָס געפינען זיך ווייטער.
- א פּויגל אַ — וועט זיך נישט — צו דער — .
 קיינע — האָבן אים נישט געקענט — .
 צום סוף האָט אַלע — אָנגענומען אַ — אויף — .
 שטאַלץ און —, ווי אַ —, האָט ער — דעם נייגעריקן — .
 ער האָט זיך — אין אַ — און דאָרט זיך — .
 דער הונט האָט דאָך — געהאַט — צוצוקומען צום — .
 דער הונט האָט — מער צו — דעם — .
 דער הונט האָט — איינמאַל אפילו — פאַרן קראַנקן — .
 דער — האָט זיך — מיט אַלע — .

פאַרטיידיקט	דאָך	אויפּגעהאַלטן
פּליגל	ווילד	אים
פרייער	זוינקל	אַדלער
פרייהייט	כוחות	אָנגעהויבן
צוגעוואוינען	מאַכן	אָנגעכאַפט
צערטלעכקייטן	מורא	אַרעסטאַנטן
קעניג	נענטער	באַקוקט
רחמנות	עולם	באַליידיקן
תּפּיסה	פאַרוואונדעטער	בייזער

אַמעריקע

קײן אַמעריקע

מ. סטאַווסקי

א.

פריער האָט מען דאָס געהאַלטן כסוד-סודות; טאַטע-מאַמע האָבן זיך צווישן זיך געשושקעט אויג אויף אויג, פאַרמאַכנדיק זיך אין אַלקער, פון וואַנען מפּלעגט אַרויסגיין אומעטיק, מיט זייער פאַרזאָרגטע פּנימער. דערנאָך האָט מען אָנגעהויבן רעדן דערפון שבת ביים מיט אַביסל פאַרשמעלט, און די קינדער שטרענג אָנגע-זאָגט, אַז קינדער דאַרפן פון שטוב נישט אַרויסטראָגן, אַז קינדער דאַרפן האָבן אַ טבע זיך ניט צוהערן צו דעם, וואָס עלטערן רעדן, און אַז עמעצער פרעגט עפעס, דאַרף מען ענטפערן: „איך ווייס פון גאַרנישט“...

נאָר גאָר גיך — ווער ווייס ווי אַזוי — האָט מען זיך אין שטאַט דערוואוסט און אַ סך גערעדט דערפון און געוואונדערט זיך און ניט געקענט גלויבן, אַז אַזא ייד ווי מיין טאַטע, וואָס אויסער זיין דאווענען, און „חק לישראל“, און זיין פרק משניות האָט ער גאַרנישט ניט געוואוסט און קיינמאַל נישט אַריינגעשמעקט אין קראַם און נישט פאַרשמאַנען אַ וואַרט גוייש — זאָל זיך אונטערנעמען פאַרן קיין

אמעריקע. און כדי דאָס צו וויסן אויף ריכטיק, איז מען נישט פויל געווען צו פארשן מיך אויף אלץ וואָס טוט זיך אין שטוב — וועגן וואָס רעדט מען אין שטוב, און וואָס שרייבט דער פעטער יואל פון אַמעריקע, און צי איז שוין אָנגעקומען די שיפסקארטע, און ווען איז געווען ביי אונדז די מומע דאָכריש, און פארוואָס איז די מאַמע דעם שבת געגאָנגען דאווענען אָן די פערל און נאָך און נאָך ...

מיר האָט זיך אַזש דער קאַפּ פאַרדרייט פון אַזוי פיל פראַגן און עס האָט מיר מאַדנע הנאה געמאַן, וואָס דווקא מיין טאַמע פאַרט קיין אַמעריקע, און מיט קיין יינגל רעדן נישט דערוואַקסענע מענטשן אַזוי ווי מיט מיר.

און שפעטער, אַז משה בריווטרעגער האָט געבראַכט צו אונדז אין קראַס אַרײַן אַ גרויסן פאַקעט, וואָס איז אָנגעקומען פון אַמעריקע — און די מאַמע האָט אויף דער העלפט צוגעמאַכט די קראַס און איז געלאָפן אין אַפטייק זיך פאַנאַנדערנעמען, וואָס אין פאַקעט איז אַזעלכעס, און ווען זי איז צוריק פון דאָרט אַרויסגעקומען אַ פאַר-וויינטע, האַלטנדיק אין האַנט דעם פעטערס בריוו, די שיפסקארטע, און די אָנווייזונג אויף פּופצן דאָלער, — האָבן שוין אַלע געוואוסט אויף ריכטיק, אַז דער טאַמע פאַרט קיין אַמעריקע. און דאָס פאַרן איז גאָר גיך, אַט נאָר דעם יום-טוב אַריבערקומען ...

ב.

פון דעם טאָג, וואָס די שיפסקארטע איז אָנגעקומען, האָט אַלץ אין שטוב געקראַגן אַן אַנדער אויסזען — אין אַלץ האָט זיך געפילט אַמעריקע. וואָס מהאַט נישט געמאַן, צו וואָס מהאַט זיך נישט גע-נומען, פון וואָס מהאַט נישט גערעדט, האָט אַלץ אַפגעקלונגען אין די אויערן דאָס וואָרט: אַמעריקע. דער טאַמע איז געוואָרן נאָך שטילער און אומעטיקער; איז דעם גאַנצן דאווענען אויף די פיס אויסגעשטאַנען מיטן פנים צו דער וואַנט, און צו זיין „חק" איז צוגע-קומען נאָך אַ צען קאַפּיטלעך תהילים, וואָס ער פלעגט טאַג-טעגלעך נאָכן דאווענען אַפּוּאַגן מיט האַרץ. און די מאַמע האָט אויף אַלץ גע-וויינט — געקושט די קינדער און געוויינט, געלייגט בוריקעס אויף יום-טוב און געוויינט, באַשמירט פאַר די קינדער ברויט מיט סיראַפ און געוויינט, האָט דעם סידור מיט טרערן באַוואַשן. און אַחרון-של-פּסח, צו הזכרת-נשמות, האָט זיך פון דער ווייבערשער שול אַ

גרוים געוויין געהערט — און פון אלע האַט מיין מאַמעס קול איבער-
געשטיגן; דאָס האַט זי איר שווער האַרץ אָפגערעדט: פאַרוואָס
האַט דער, „וואָס זי איז נישט ווערט זיין נאַמען אָנצורופן“, אויף
אונדז זיין צאָרן אויסגעגאַסן, אַז מוזאַל ווערן נע-ונד, צעזייט איבער
אַלע שבעה ימים; און פאַרוואָס זאַל זיין זיס קול פון לערנען זיך
מער נישט הערן דאָ. און געבעטן האַט זי, אַז מוזאַל זיך אָננעמען
איר קריידע פון שלעכטע מענטשן, וואָס רייסן ביי אירע קינדער
דעם ביסן פון מויל; און שונאים זאַלן אָן איר קיין נקמה נישט
דערלעבן ...

און ביז דעם שבת, וואָס דער טאַטע האַט געדאַרפט אַוועקפאַרן,
איז שוין אַלץ געווען פאַרפאַקט און אָפגעשיקט, און אויף דער סאַפּקע
אין שטוב איז גרייט געלעגן אַ ווייס זאַלצזעקל, אין וועלכן עס זיינען
געווען פאַרפאַקט אַביסל ביר-סוכאַרקעס, קיכלעך, האָניק-לעקעך, אַ
פאַר העמדער, אַ טלית-קטן, אַ פעקל ציצית, אַביסל מיענטע און
יוס-כיפור-טראָפּנס און אַ פאַר ספרים, אין וועלכע עס איז גוט אַריי-
צוקוקן.

ג.

דעם לעצטן שבת איז דער טאַטע פריער ווי שמענדיק אויפגע-
שטאַנען, האַט מיך אויפגעוועקט און אַוועקגענומען צו דער הרעבליע.
ער איז געווען צערודערט און זייער בלייך. דער טאַטע האַט מיט
מיר געשמועסט ווי מיט זיינס אַ גלייכן; ער האַט מיר דערציילט,
אַז די צייטן זיינען בימער, און עס איז אין קראַס קיין פרנסה נישטאַ,
און דעריבער מוז ער אַוועקפאַרן פון דער היים און זיך אַוועקלאָזן
אויף יענער זייט ים. איך זאַל זען צו זיין אַ מענטש און וועלן לערנען
און שטיין אויף זיין אַרט ביים דאַוונען, ווייל עס איז נישטאַ, ווער
עס זאַל אויף מיר השגחה געבן, און אַז איך בין זיין גאַנץ שטיקל
האַפּענונג, און פאַר וועמען איז זיין גאַנצע האַרעוואַניע, און צוליב
וועמען לאָזט ער זיך ערשט אויף דער וועלט, אויב נישט צוליב
מיר? ... און איך זאַל השגחה געבן אויף די קלענערע קינדער און
די מיידלעך, און איך זאַל אַוועקוואַרפן די קינדערשע שטיק — איך
בין שוין נישט קיין קליין יינגעלע — שבת-נחמו ווערט מיר שוין
צען יאָר — און איך זאַל פאַלגן די מאַמע. אַז דער טאַטע איז נישטאַ
אין דערהיים, איז די מאַמע דער טאַטע.

איך בין געגאנגען ביי דער זייט, אראפגעלאזן דעם קאפ און צוגעהערט יעדעס ווארט, און דער טאמע איז מיר עפעס אזוי מאדנע מייער געווארן אין דער מינוט און אזוי פיל רחמנות האב איך געפילט צו אים — נאך קיינמאל האט דער טאמע מיט מיר אזוי נישט גערעדט ווי יענעם פרימארגן.

דערנאך האבן מיר געטרונקען די שבתדיקע ציקאריע, זיך אָנ-געטאָן און צוזאמען אוועק דאווענען. שמיל זיינען מיר אין גאָסס הויז אריינגעקומען. דער טאמע האט זיך גלייך צו דער וואנט געשטעלט און איז אזוי די גאנצע צייט אָפגעשטאנען מיטן טלית איבערן קאפ, און פון אונטערן טלית האט זיך געהערט א שמיל דאווענען מיט א שלוכצן. און ווען ער איז ארויפגעגאנגען אויף דער בימה עולה לתורה זיין, האט זיין קול געציטערט. מיר האט זיך געדאכט, אז אַט-אַט וועט ער א טעות האבן מיט דער ברכה, און איך האב פאר קיין פאל ניש געקענט פארשטיין, ווי אזא ייד ווי מיין טאמע, וואָס קען אזוי פיל לערנען און איז שוין אזוי פיל מאָל עולה לתורה געווען, זאל זיך שרעקן און א סך מאָל איבערהוּרן דעם „אתה“.

אין בית-המדרש איז מאדנע שמיל געוואָרן; אלע האבן זיך צו די ברכות צוגעהערט און דעם „אמן“ געענטפערט, און געדאכט האט זיך, אז איבערן גאַנצן מקום-קדוש שוועבט אַרום אַן אומעט און א פאַרדראָס פון אַ גאַנצער עדה יידן, וואָס זיינען געקומען צום כביכול מיט תרעומות, פאַרוואָס ער האט גאָר גורם געווען אויף אַ יידן אַ למדן נע-ינד צו זיין פון ווייב און קינד, פון אַרט און שמענדער אין שול — אין אַ פרעמד לאַנד ...

ד.

אין אַוונט, באלד נאָך הבדלה, האבן מענטשן אָנגעהויבן קומען געזעגענען זיך. און באלד איז אַ פולע שטוב געוואָרן. און אלע האבן גערעדט און געטומלט און געפרעגט און גענטפערט און געגעבן עצות. דער טאמע איז אויף זיין אַרט אויבנאָן ביים טיש געזעסן, בלייך ווי די וואַנט, האט נישט געוואוסט, וואָס מרעדט צו אים און וואָס ער האט ערשט צו טאָן. די קינדער האבן זיך אַרום שטוב אַרומגעבלאַנקעט מיד און שלעפּעריק. נישט מיר זיינען וועמען אָנגע-גאַנגען, און נישט עמעצער האט זיך אויף אונדז אומגעקוקט. נאָר ווען מיר האבן ערגעץ אויף דער סאַפּקע אָפגעזוכט אַן אַרט, זיך

צונויפגעקארטשעט און גענומען איינשלאָפן, איז פלוצעם אויסגע-
וואַקסן פאַר אונדזערע אויגן די שכנה אסתר-חיה, לייבע דעם שום-
טערם ווייב, אין דער געשמאַלט פון אַ פאַרזאָרגערין, און האָט אונדז
גענומען מאַטערן און דרייען און וועקן: אפשר ווילן מיר עסן, אפשר
חלה מיט פוטער, אפשר מיט סיראַפ, אפשר אַ שטיקל קיכל. מיר
האַט זיך שוין אַלץ געמישט פאַר די אויגן, און איך האָב בשום
אופן נישט געקענט פאַרשטיין, וואָס ביי אונדז טוט זיך ערשט. פון
וואַנען האָבן זיך גענומען אַזוי פיל מענטשן אין שטוב? וואָס וויל אַט
די יידענע און וואָס באַלעכצאָמעוועט זי דאָ? דער סוף איז געווען, אַז
מיר זיינען אַזוי איינגעשלאָפן אין די זאַכן — זיך נישט געזעגנט און
נישט געהערט דעם טאַטן אַוועקפאַרן. נאָר ווי אין חלום געדענקט זיך
מיר, אַז מהאַט מיך אויפגעזעצט אַ שלעפּעריקן. איך האָב געוויינט,
און אַלע קינדער האָבן געוויינט. דער טאַטע האָט מיך אויף דער
באַנק אַוועקגעשטעלט, דאָס הימל אַנגעטאַן און עפעס גערעדט צו
מיר, און מיך צו זיך געדריקט און געקושט. איך האָב זיין באַרד
געפילט, און דאָס פנים איז מיר נאָס געוואָרן. איך האָב אין שלאָף
געוואוסט, אַז דאָס איז מיין טאַטע, און אַז מיין טאַטע פאַרט אַוועק,
און דאָס וויל זיך מיין טאַטע מיט מיר געזעגענען. איך האָב אַבער
דאָס מויל ניש געקענט עפענען צו זאָגן „פאַר געזונט“ און די אויגן
— אַ קוק צו טאָן אויף אים. און ווען ער האָט מיך אַפגעלאָזן און צוריק
אויף דער באַנק אַוועקגעלייגט, האָב איך מיטן אַרבל דאָס פנים פון
די קושן אַפגעווישט, זיך איינגענורעט און ווידער איינגעשלאָפן.
אויף מאַרגן איז שוין גאַרנישט געווען — נישט דער טאַטע,
נישט דאָס ווייסע זאַלצזעקל, וואָס איז אַ גאַנצע וואַך אויף דער
באַנק געלעגן. אין שטוב איז מאַדנע שמיל און שווער געווען און
אין דער שטילקייט האָט נאָר איין-איינציק וואָרט אַפגעקלונגען:
אַמעריקע ... אַמעריקע ...

ו ו א ק א ב ו ל א ר

דווקא (דאָוקע) — Only, Necessarily	בסוד-סודות — Very secretly
אַנווייזונג — A draft	געשושקעט — Whispered
אחרון של פסח (אַכרוין שעל פייסעך) —	טבע (טעווע) — Habit
דער לעצטער טאָג פסח	הויק לישראל (כאַק לישראל) — דער גאַמען
הזכרת-נשמות (האַזקאַרעס געשאַמעס) —	פון אַ ספר מיט אויסצוגן פון תנ"ך,
אַ תפילה נאָך די פאַרשטאַרבענע	תלמוד און זוהר צו לערנען יעדן טאָג

טלית-קטן (טאליס קאטון) — א קליינער טלית וואָס פרומע יידן טראָגן אינטער די אויבערקליידער	פרק משניות (פיידיק מישנאיעס) — אַ קאָפיטל משניות
מקום קדוש — הייליק הויז, אַ בית תפלה כביכול (קאָוויאַל) — גאַט	פאָרשן — נאַכזוכן Investigate מיענטע — Mint
תיעומות (טאַראומעס) — Complaints הבדלה (האַוודאַלע) — די צערעמאָניע פון אַרויסבאַגלייטן דעם שבת. דער נאָמען פון דער תפלה וואָס מען זאָגט דערביי.	השגחה געבן (האַשגאַכע) — אויפפאַסן, אַפּהיטן
דער נאָמען פון ליכט, וואָס מען צינדט אַן ביי דער צערעמאָניע	ציקאָריע — Chikory בימה — Pulpit
	עולה תורה זיין — אויפגערופן ווערן צום ליינען די תורה אין שול

פראַגן און אַרבעטן

1. ווי הייסט דער מחבר פון דער דערציילונג?
2. ווי האָבן זיך, לויט דער דערציילונג, די יידן אין מזרח אייראָפּע אַמאָל באַצויגן צום פאָרן קיין אַמעריקע?
3. ווי אַזוי האָט דער טאַטע אויסגעדריקט זיין צער איבערן פאָרן קיין אַמעריקע?
4. ווי אַזוי האָט די מאַמע אויסגעדריקט איר צער?
5. ווי האָט זיך דאָס יינגל געפילט וועגן זיין טאַטנס פאָרן קיין אַמעריקע?
6. וואָס האָט אים דער פאָטער אָנגעזאָגט?
7. ווי האָט זיך דאָס יינגל געפילט נאָך דעם שמועס?
8. לייען נאָכאַמאָל איבער דאָס קאָפיטל „ד“ און דאָן שרייב איבער די ווייטערדיקע זאַצן אויספילנדיק די בלאַנקען מיט ווערטער פון דעם קאָפיטל.
 1. באַלד נאָך — האָבן אָנגעהויבן צו קומען — זיך.
 2. אַלע האָבן — און — און — און געגעבן —.
 3. דער טאַטע איז געזעסן בלייך ווי די —, האָט נישט — וואָס מרעדט צו —, און וואָס ער האָט — צו —.
 4. די — האָבן זיך אַרום — — מיד און —.
 5. מיר האָט זיך שוין — געמישט פאַר די —, און איך האָב — — נישט געקענט —, וואָס ביי — — זיך.
 6. דער — איז געווען, אַז מיר האָבן זיך נישט — און נישט געהערט דעם — —.
 7. אין שטוב איז — — און שווער —, און אין דער — האָט נאָר איין־איינציק — —: —.
 9. שטעל אויס די ווערטער, וואָס דו האָסט באַנוצט, אין אַלפאַבעטישער אַרדענונג.

די נייע היים

י . י . ש ו ו א ר ץ

מיר האָבן זיך פון אונדזער אַלטער היים געשיידט —
אַ שטורעמווינט האָט אונדז אַהער פון ווייט פאַרווייט...
סהאַט איינער וואו אַן אַלטע מאַמע דאָרט געלאָזן,
און איינער האָט אַ טאַטנס קבר צווישן גראָזן.

נאָר איטלעך איינעם האָט דאָס האַרץ מיט וויי געדריקט,
און איטלעך איינעם האָבן טרערן שטום געשטיקט —
מיט פעקלעך אויף די פלייצעס, קינדער ביי די זייטן
אין גאַסן פרעמדע, מיט זכרונות פון דער ווייטן.

און עמעץ האָט אַהערגעבראַכט אַ בינטל ערד,
אַן אַלטן ספר, פון זיין זיידנס אויג באַטרערט;
אַ שטילן צער, אין בליק — אַ טיפּן, אַלטן טרויער,
אַ ווידערקול פון שווערן זיפצן אין זיין אויער.

און אַפּגעריסן, ווי אַ צווייג פון אַלטן בוים,

גענומען האָבן מיר זיך בויען אונדזער נייע היים ;
— דער אַלטער שטאַם איז דאַרט, דאָס האַרץ פאַרשניטן —
דער גרויסער, ברייטער ים-אוקינוס אין דער מיטן.

און ווי אַ ביימעלע אַ יונגס, וואָס שפּראַצט אַרויס
פון האַרטן, קאַלט פעלדז, אָן מוטערס שויס,
וואָס נעמט מיט צווייגעלעך פאַרחלשטע זיך ציען,
אַזוי איז דאָ געווען אונדזער צייט פון בליען.

און יאָרן זיינען זיך געלאָפן, נייע זאַפט
האַט דורכן ביימעלע געשטראַלט מיט לעבנסקראַפט.
די וואַרצלען האָבן זיך געגראָבן אין דער נידער,
און אויפן קאַפּ געקלונגען האָבן נייע לידער.

ווייסע הענט

א. ראבאָי

פונקט דאָס אייגענע, וואָס שבע האָט געפילט ביי זיך אין דער היים, האָט מאַנים געפילט אַ גאַנצן מאָג אין דעם אָרט, וואו אייברעם האָט אים געבראַכט.

זיי זיינען געגאַנגען איבער אַ גאַס אַ שמאַלער, און ווי מאַניסן האָט זיך אויסגעוויזן, אַן אויסגעשנימענער ערגעץ אונטער דער ערד, אַן אַ שיער אַ לאַנגער; און די שטיבער איינגעוואַרפענע, און ביי די שטיבער וועגענער מיט פערד און פעסער מיט הערינג, מיט ציבעלעס און מיט עפל, און געשמעלן מיט אַלערליי סחורות און אַלמ-וואַרג, און אַרויסגעוואַרפענע, צעבראַכענע שטיקער מעבל, און פלע-שער לידיקע, און איינגעבונדענע בינמלעך, זיינען געלעגן איינס אויף דאָס אַנדערע, אויף קופקעלעך אַש, און קעץ האָבן זיך גע-ראַיעט אין דעם אַפפאַל, און הינט פאַרלייזיקטע און אַפגעשונדענע זיינען נאַכגעלאָפן די קעץ. און קינדער זיינען געשמאַנען אַדער געגאַנגען אין גאַנצע בונטן. אַזעלכע טרויעריקע קינדער, ווי זיי וואַלטן ניט געהאַט קיין מאַמעס. און בעקער-יונגען, ווייס-באַ-מעליקטע, האָבן געטראָגן גרויסע קוישן פריש-געבאַקענע בייגל און

היים-געבאקן ברויט, און יידן זיינען אַרומגעגאַנגען מיט זעגן און מיט העמערלעך, און אַנדערע יידן האָבן געמראָגן בערג מיט הויזן און רעקלעך און היט צו פאַרקויפן. אַט צווישן אַזעלכע גאַסן האָט אייברעם געפירט מאַנים. און מאַנים האָט זיך געפראַווט אַלע מאָל אַפּשטעלן און באַטראַכטן דאָס דאָזיקע ביי-וואַונדער, אַבער אייברעם האָט אים אַלע מאָל דערמאַנט, אַז מען דאַרף גיין. ביז ער האָט אים צוגעבראַכט צו דער מיט פון גאַס. ערשט דאָ האָט זיך מאַנים אַרומ-געקוקט, אַז פון אויבן איז די גאַס געווען אין גאַנצן פאַרשטעלט מיט אַ דאָך, ווי, למשל, דער דאָך פון אַ היימישער קאַמער — טאַקע אַ דאָך, און פאַרט נישט קיין דאָך. וואָרעם עס האָבן זיך דורך דעם דאָך פאַרט דורכגעזען שטיקלעך פון דעם הימל. עס איז אַבער באַשערט געווען, אַז מאַנים זאָל זיך דערשרעקן. וואָרעם אַן שרעק איז ביי אים דאָס לעבן זיינס קיינמאַל נישט אַפּגעקומען. נו, האָט ער זיך איצט אויך אַביסל דערשראַקן. עס האָט אויף דעם דאָזיקן דאָך פּלוצלונג אַנגעהויבן שטאַרק צו קלאַפּן. און די אייזערנע באַלקנס פון דעם דאָך האָבן געקרעכצט פון דעם שווערן געוויכט פון דעם, וואָס האָט אַזוי פאַרטויבט צו ווערן געקלאַפּט. עס איז אַנגעקומען דאָס פאַרטויבט-צו-ווערעניש אַזוי ווי מיט אַ ווינט, און עס איז ווידער שמיל געוואָרן. אַ גליק, וואָס אייברעם האָט מאַניסן אויפגעקלערט, אַז דאָס איז אַזאַ באַן, וואָס לויפט אין דער הייך. וואָלט דאָך, דאַכט זיך, מאַנים באַ-דאַרפט זיין צופרידן, און שוין. איז אַבער מאַנים ערשט איצמער אַרײַן אין אַלערליי סברות און נישט אַפּגעלאָזט אייברעמען, ביז יענער האָט זיך אויף אים נישט אויסגעבייזערט און מיט גוואַלד אים אַרײַן-געשלעפּט אין אַ פינצטערן לאַך, און אים געפירט אין דער פינצטער אַ שטיק וועג, און אים ווידער אַרויסגעבראַכט אויף דער ליכטיקייט און דאַרט ערגעץ געעפנט אַ טיר. אייברעם מיט מאַניסן זיינען גע-בליבן שטיין אין אַ שטוב אַ טונקעלער, וועלכע איז געווען באַלויכטן, אין מיטן העלן טאַג, מיט גאַז-לעמפלעך.

דער געפילדער פון ניי-מאַשינען און דאָס שווערע, דערהגנדיקע קלאַפּן פון די אייזערנע פרעסלעך, מיט וועלכע עטלעכע יידן האָבן געוואָרפן אויף טישן, אַזוי ווי זיי וואָלטן זיך מיט די דאָזיקע טישן אַפּגעריכנט און צו זיי אויסגעלאָזט זייער כעס, — באַזונדערס, דאָס געפילדעריי פון די מאַשינען האָט גאַרנישט צוגעלאָזט, אַז עמעצער אַנדערש, דאָ אין דער דאָזיקער שטוב, זאָל וואַגן צו עפענען אַ מויל

און עפעס זאגן. מאַמער האָט עמעצער יאָ עפעס געזאָגט, האָט מען
מאָקע נישט געהערט, וואָס ער זאָגט.

אייברעם איז דערפאַר צוגעגאַנגען צו איינעם אַ יידן, וועלכער
האַט געמראָגן אַן אַרשין איבער זיין האַלדז און אַ שרייבפענדל איבערן
אויער פאַרלייגט, און אַט צו דעם יידן האָט אייברעם געזאָגט עפעס
אין אויער אַרײַן. מעגלעך, אַז אייברעם האָט אַרײַנגעשריען יענעם
אין אויער אַרײַן, וואָרעס יענער האָט זיך אומגעקוקט אַזוי ווי אַ
דערשראָקענער און איז גיך צוגעלאָפּן צו מאַניסן און אים באַמראַכט
פון קאַפּ ביז די פּיס.

מאַניסעס פּיס האָבן זיך ביי דער דאָזיקער באַמראַכמעניש אַביסל
אַ בויג געמאַן, און אים איז עפעס באַלד דער דאָזיקער ייד נישט
געפעלן געוואָרן.

נאַכדעם איז פאַרגעקומען דער דאָזיקער שמועס צווישן דעם
יידן און מאַניסן. אַבער ביידע האָבן געמוזט שרייען איינער דעם
אַנדערן אין די אויערן אַרײַן. נאָר מאַניס האָט נישט געוואָגט
צו שרייען אַזוי הויך ווי דער ייד האָט געשריען:

— אַ ייד וויל זיך לערנען?

— פאַרוואָס נישט?

— עס איז נישט קיין רבנות!

— כוויים ...

— ווי אַלט איז אַ ייד?

— כוויים ... קרוב צו פופציק ... — האָט מאַניס געזאָגט און

האַט זיך אַביסל פאַרשעמט.

— האָסט ניט געקאַנט זיין יינגער?

מאַניס האָט געפילט ווי עמעצער וואַלט אים אַפגעכריט. אַבער

ער האָט גאַרנישט געענטפערט, — אפילו געפרוואוט אַ שמייכל מאַן.

— ווילסטו זיין אַ פרעסער?

— כוויים? ... ענטפערט מאַניס און כאַפט דערווייל אַ קוק

אַהין, וואו עס שטייען יידן און הרגענען די מישן מיט די אייזערנע

פרעסלעך. ער דערשרעקט זיך פאַר איינעם פון יענע יידנס גרויסע,

גרויע אויגן, וועלכע שרייען צו מאַניסן, אַז ער זאַל נישט זיין קיין

פרעסער, נישט זיין קיין פרעסער!

— ווייז דייע הענט! — גיט דער, וואָס מיטן שרייבפענדל

הינטערן אויער, פלוצלונג אַ זאָג צו מאַניסן.

מאנים ווייזט אים זיינע הענט, די ווייכע, אויסגערומע און ריינע הענט, פון דורות אויסגעאיידלטע און געוואשענע, און אפגעהימענע. די דאזיקע הענט האבן מיט זייער ווייסקייט געטאן א בליץ אין דער טונקלקייט פון שטוב, און זיי האבן זיך געבעטן, דרייענדיק זיך און בויגנדיק מיט זייערע פינגער, אז מען זאל זיי נישט מאכן א תל; מען זאל זיי נישט אויסשמירן און נישט אפבריען מיט דעם הייסן פרעסל.

— מיט אזעלכע הענט! מיט אזעלכע הענט קומט „עס“ קיין אַמעריקע! ...

— אז איך האב נישט קיין אנדערע ... האט זיך מאנים געבעטן.
— איך וועל דיר געבן א גרינגע ארבעט ... וויין נישט ...
— ווער וויינט? — האט זיך מאנים געטאן פונדעסטוועגן א טאפ ביי זיינע אויגן, צי ער וויינט טאקע נישט.
— וועסט פאקן העמדער?
— פארוואס נישט?
— זעקס וואכן אומזיסט.
— און דערנאך?

— און דערנאך ... אז עס שמעקט נאך פון דיר די שיף, — האט אים דער פרעמדער ייד אנגעקלאפט אין אן אקסל.
כשעת דעם דאזיקן געשפרער, איז אייברעם געשטאנען און גע- האלטן די פיפקע אין זיין מויל, און עס האט אים הנאה געטאן. אייברעם איז אוועקגעגאנגען און איבערגעלאזט מאנים אליין צווישן די פרעמדע מענטשן. מאנים האט א גאנצן טאג געבענקט נאך זיין ווייב שבען, און אז עס איז געקומען צוועלף א זייגער און אלע האבן געגעסן אנבייסן, האט מאנים זיך ארומגעדרייט מיט די הענט אין די קעשענעס און געטראכט פון שבען און זי באדויערט. און כאטש עס האט אין אים געברענט א באגער אהיימצוגיין, פונ- דעסטוועגן האט ער זיך געשטארקט און געמאכט, ווי ער וויל פאר- געסן אן דער היים.

ביו צוועלף איז ער געשטאנען און געקוקט, ווי אזוי מען בא- דארף פאקן א העמד. דער, וואס מיט דעם שרייבפענדל הינטערן אויער, האט אים געוויזן, ווי אזוי מען פאקט העמדער.
נאך דעם מאלצייט, אז די מאשינען האבן ווידער אנגעהויבן צו פילדערן, איז שוין מאנים געשטאנען איבער א טיש, וואס האט

מיט זיין הייך דערגרייכט ביז מאַניסעס באַרד, און אויף דעם מיט איז געלעגן אַ העמד, מיט רויטע און בלויע פאַסן, און מאַנים האָט געפרוואוּט דאָס דאָזיקע העמד צונויפלייגן. פריער האָט ער פון דעם דאָזיקן העמד באַדאַרפט אַרויסשלעפּן שטיקלעך איבעריקע פעדים, וועלכע זיינען געהאַנגען דאָ און דאָרט. פאַרטיק געוואָרן מיט די פעדים, האָט מאַנים געפרוואוּט צונויפלייגן דאָס העמד. פאַרשמענדלעך, אַז ער האָט נישט געקאַנט. די צוויי אַרבל זיינען געשמאַנען אין וועג. ער האָט באַדאַרפט די צוויי אַרבל אַזוי באַהאַלטן אין העמד אינעווייניק, אַז מען זאָל זיי נישט אַרויסזען, און זיי זאָלן חוץ דעם, ליגן אַזוי באַקוועם באַהאַלטן אין העמד, אַז זיי זאָלן חלילה נישט צע-קנייטשט ווערן. פון דעם העמד האָט געשמעקט מיט פרישע לייוונט און מיט דעם ריח פון הייסן פרעסל, און די בלויע און רויטע פאַסן האָבן געלאַקערט דאָס אויג, און ווייסע קליינע קנעפלעך האָבן גע-וואונקען, אַזוי ווי קליינע שמערן איבער דער גאַנצער לענג פון אַ בלויען פאַס. זאָלן אָבער פאַרשאַלטן ווערן די אַרבל, וואָס זיי האָבן זיך נישט געוואָלט אונטערגעבן. און אַט איז שוין מאַנים פאַרטיק מיט דעם העמד און טוט עס אַ הויב אויף אין דער הויך, און די צוויי אַרבל פאַלן אַרויס, און פון די ניי-מאַשינען הויבן זיך אויסגעבויגענע פלייצעס, און עס הערט זיך אַ געלעכטער.

און דער באַרג מיט העמדער וואַקסט. און מאַנים דערשרעקט זיך פאַר דעם באַרג מיט העמדער, און דער ייד מיט דעם שרייב-פענדל קומט צולויפן און ווייזט אים נאָך אַמאַל און נאָך אַמאַל.

— זעסט, ווי גיך עס גייט.

— כהאָב עס ביי מיין טאַטן נישט געמאַן, — בעט זיך מאַנים.

— מען ווייסט, מען ווייסט, — שרייט אַזוי ווי מיט כעס דער,

וואָס מיט דעם שרייבפענדל, און בשעת-מעשה פליען אים די געפאַק-טע העמדער פון די הענט.

ערשט ביים סוף פון טאָג איז מאַנים געוואוּר געוואָרן פון דעם סוד, ווי אַזוי מען דאַרף פאַקן אַ העמד, און עס איז אים ליכטיק געוואָרן אין די אויגן. יאָ. עס איז אים ליכטיק געוואָרן אין די אויגן. אָבער דעמאָלט האָבן זיך שוין אַלע געקליבן גיין אַהיים. מילא, גיין אַהיים איז אַן ענין ; אָבער מאַנים איז געוואָרן אַ שאַד, וואָרעס ערשט זיך אויסגעלערנט, און מען באַדאַרף שוין גיין אַהיים.

(פון „אי געקומען אַ ייד קיין אַמעריקע“)

ו ו א ק א ב ו ל א ר

Waste — אַפּפּאַל	Groups, Bunches — בונטן
Beams, Ceilings — באַלְקֶנען	סברות (סוואַרעס) — מיינונגען, אויסרע
Dare — וואַגן	Suppositions — כענונגען
Linen — ליינונט	Noise — טומל
	Tape measure — אַרשין

פּראָגן און אַרבעטן

1. ווי הייסט דער מחבר פון דער דערציילונג?
 2. אין אַן אַנדער אַפּטיילונג געפינט זיך נאָך אַ דערציילונג פון דעמזעלביקן מחבר. ווי הייסט יענע דערציילונג?
 3. איז די דערציילונג געשריבן געוואָרן ווי אַ באַזונדערע זאַך?
 4. ווי הייסט דאָס בוך פון וועלכן זי איז אַרויסגענומען?
 5. וואָס איז די טעמע פון דעם בוך?
 6. ווער איז די הויפט פיגור אין דעם בוך?
 7. וואוהין האָט אייברעם געבראַכט מאניסן?
 8. וואָס וויל מאניס ווערן?
 9. איז ער אין דער היים אויך געווען אַ פאַבריק אַרבעטער?
 10. פאַרוואָס הייסט די דערציילונג „וויסע הענט“?
 11. ווי רופט ראַבאָי דעם באַלעבאַס פון דער פאַבריק?
 12. ווי אַזוי האָט ער זיך באַצויגן צו מאניסן?
 13. ווי האָט זיך מאניס געפילט ווען דער טאַג האָט זיך געענדיקט?
- שרייב איבער דעם פאַראַגראַף וואָס הויבט זיך אָן מיט די ווערטער „אייברעם איז אַוועקגעגאַנגען“, און דעם לעצטן פאַראַגראַף פון דער דער-ציילונג.

מיר סטרייקן!

שלום עליכם

א.

מיר דאכט, אז סאיז גאר נימא קיין בעסערע זאך אויף דער וועלט, ווי אז מען סטרייקט. דאס האט אזא פנים, ווי אז איר לערנט ביי א רבין, וואס שלאגט זיך צו שטארק, נעמט מען אפ ביי אים די קינדער און מע זוכט אן אנדער מלמד. דערווייל הערט איר אויף צו גיין אין חדר. מיין ברודער אליהו און אונדזער חבר פיניע האבן אויפגעהערט צו גיין אין שאפ. אונדזער שמוב האט שוין גאר אן אנדער פנים, זינט זיי זיינען אין דער היים. אזוי האבן מיר זיי אן-געקוקט איין מאל אין וואך — זונטיק. ווארעם אז מען ארבעט אין שאפ, מוז מען אויפשטיין כאור, כדי מע זאל חלילה ניט פארשפעטיקן. און אז זיי זיינען געקומען אהיים, פלעג איך שוין שלאפן. פארוואס? דערפאר וואס זיי האבן געארבעט „אווערמאס“. דאס הייסט, אז אלע אנדערע ארבעטער זיינען געגאנגען אהיים, זיינען אונדזערע לייט נאך געזעסן אין שאפ ביי דער ארבעט, — ניט דערפאר, וואס מען האט זיי גענויט פון קהל; זיי האבן געארבעט „אווערמאס“, בכדי זיי זאלן מער פארדינען. אי, אז סאיז געקומען צו צאלן, האט מען ביי זיי אפגעריסן מעג — וואס זיינען זיי שולדיק? — „עלעהיי, גזלנים זיינען אונדז באפאלן...“ — אזוי האט געזאגט מיין ברודער אליהו.

— עלעהיי, דו ביסט א לעקיש! — זאגט צו אים מיין שווע-גערן ברכה. ווען זי, זאגט זי, זאל ארבעטן אין א שאפ, וואלט זי זיך ניט געלאזט שפייען אין דער קאשע. זי זאגט, אז אלע „פארלייט“ מיט אלע „באסעס“ וואלטן ביי איר געקייט די ערד. און איר מעגט איר גלויבן. ברכה קאן!

ב.

דערפאר האט זי זיך געקילט דאס הארץ, ווען אלע שעפער האבן דערקלערט א סטרייק. דאס הייסט, אלע שניידערס, וויפל סאיז

פארצן אין ניריארק, האבן אוועקגעלייגט שער און אייזן און — „גוד-באי“. וויי-וויי, וואָס סהאָט זיך אָפּגעטאָן אין דער היים, און אויף דער גאָס, און אין די האַלס! — א „האַל“ — איז אַ זאַל, אָדער אַ טעאָמער. סקלייבן זיך צונויף אַהינצוצו אַלע שניידערס פון גאַנץ ניריארק אויף אַ מיטינג, און מע רעדט און מע רעדט און מע רעדט. איר הערט זיך דאַרט אַן אַזעלכע ווערטער, וואָס איר האָט זיי קיינמאַל נישט געהערט: „דזשענעראַל סמרייק“... „יוניאַן“... „אַרגאַניזירט“... „אַכט און פּערציק שמונדן“... „העכערע ווייד-זשעס“... „בעסערע באַהאַנדלונג“... „סקעבס“... „סמרייק-ברע-כערס“... „פיקעטס“... און נאָך כדומה אַזעלכע ווערטער, וואָס איר פאַרשטייט זיי נישט. מיין חבר מענדל זאָגט, אַז ער פאַרשטייט זיי יאָ, נאָר געבן מיר צו פאַרשטיין קאָן ער נישט. „וועסט עלטער ווערן“, זאָגט ער מיר, „וועסטו אַליין פאַרשטיין“. עס קאָן זיין. דערווייל קוק איך זיך צו, ווי דער עולם היצט זיך, און עס בייסן מיך די הענט. עס גלוסט זיך מיר זיי אַלע אַראַפּכאַפּן אויף פאַפּיר. אויסמאַלן אימלעכן באַזונדער, ווי ער זעט אויס, וואָס ער טוט, ווי אַזוי ער שטייט און ווי אַזוי ער רעדט.

למשל, נעמט מיין ברודער אליהו. ער אַליין רעדט נישט קיין וואָרט. ער גייט נאָר צו צו אימלעכם רעדל און שמעקט אַריין די נאָז, אָדער ער לייגט צו אַן אויער. בעת מעשה בייסט ער די נעגל און איז שטאַרק אויפגערעגט. אַ פאַרגעניגן צו זען מיין ברודער, ווי ער שאַקלט-צו מיטן קאָפּ יעדן איינציקן, וואָס רעדט. ער איז מיט אַלעמען מרוצה, וואָס יענער זאַל נישט זאָגן. אַט איז צוגעקומען צו אים אַ שניידער מיט אַ גולקע אויף איין זייט קאָפּ — פון דער לינקער זייט. דער שניידער האָט אים אָנגענומען ביי אַ לאַץ און טרייסלט אים און רעדט אין אים אַריין, אַז סאיז אַרויסגעוואָרפן דער גאַנצער טאַראַראַס: די שניידערס וועלן מיט זייער סמרייק גאַרנישט נישט אויספירן, מחמת די „אַסאַיאישאַן“ פון די „מאַנפּעקטשורערס“ איז צו שטאַרק פאַר אונדז! שאַקלט אים מיין ברודער צו מיטן קאָפּ. און איך האָב זייער מורא, אַז מיין ברודער אליהו ווייס אַזוי, וואָס באַדייט „אַסאַיאישאַן“ און „מאַנפּעקטשורערס“, ווי איך... וואָ-רעם אַט איז צוגעגאַנגען צו אליהו אַן אַנדער שניידער מיט אַ פנים

פון א קאטשקע, — אז ער רעדט, פאטשט ער מיט די ליפן. דער שניידער האט אָנגענומען מיין ברודער פאר אַ קנעפל און האָט לאַנג איבער אים גערעדט, געפאטשט מיט די ליפן. ער האָט אלע מינוט אויסגערופן: ניין! מיר מוזן קעמפן, אויסקעמפן ביזן סוף! האָט אים מיין ברודער אויך אויסגעהערט און אויך צוגעשאַקלט מיטן קאָפּ. אַן עבירה, וואָס מיין שוועגערן איז דאָ ניטאָ. זי וואָלט אים שוין עפעס אַריינגעזאָגט.

ד.

גאַנץ אַנדערש האָט אויסגעזען אונזער חבר פיניע. ווער עס האָט אים ניט געזען, און ווער עס האָט אים ניט געהערט רעדן אויף אַ מיטינג, דער האָט גאָר קיין שיינס ניט געזען אויף זיין לעבן. אונדזער פיניעס פיגור דאַרף אייך זיין באַקאַנט נאָך פון מינע פריער-דיקע מעשיות. זיינע קורצזיכטיקע אויגן מיט זיין לאַנגער שפיציקער נאָז, וואָס קוקט אַראָפּ אין מויל אַריין, געדענקט איר מסתמא. זיינע לאַנגע, שמאַלע הויזן, איין הויז אַראָפּ, איין הויז אַרויף, און זיין שניפּס אויף דער צעשפילעטער מאַנישקע — האָט איר אוודאי אויך ניט פאַרגעסן. היינט זיין רעדן, זיין פינען מיט דער נשמה און זיין שיטן פונעם אַרבּל מיט הויכע שיינע ווערטער און מיט קלינגענדיקע נעמען פון גרויסע לייט. אַצינד שמעלט אייך פאַר, אַז פיניע צעהיצט זיך און רעדט פאַר אַן עולם פון טויזנטער מענטשן, וואָס ווילן אים דווקא ניט הערן. אָנגעהויבן האָט ער אַזש פון קאַלאַמבוס, ווי אַזוי ער האָט אַנטדעקט אַמעריקע, און איז באַלד אַרויף אויף די פאַר-אייניקטע שטאַטן און האָט זיך פאַרמאַסטן צו רעדן און צו רעדן. האָט מען אים ניט געלאָזט.

— ווער איז דער „ספיקער“? — פּרעגט איין שניידער ביים אַנדערן.

— אַ „גרינהאַרן“! — ענטפערט אים יענער.

— וואָס וויל ער?

— וואָס „באָדערט“ ער?

— וואָס האַקט ער אַ משייניק?

— „שאַראָפּ“! — שרייט אויס איינער, און אַ סך אַנדערע כאַפּן

אים אונטער:

— „שאַראָפּ“! ...

ה.

„שארפ“ איז אפילו א מיאום ווארט. די מייטש פונעם ווארט איז „ארפ פון מארק!“ נאך אונדזער חבר פיניע שרעקט זיך ניט פאר קיין ווערטער. אז ער צערעדט זיך, איז ווי א פאם וואסער, וואס מען האט אפגעשמעקט און פארווארפן דעם צאפן. איר קאנט צוהאלטן מיט דער האנט, פארשטאפן מיט א שמאמע — עס וועט אייך קיין זאך ניט העלפן; ביז דאס וואסער וועט ניט ארויסגיין ביזן לעצטן טראפן, איז אן עבירה אייער מרחח. פיניע מוז אפרעדן זינס. סידן מען זאל אים אראפשלעפן פון דער בינע. דא הייסט עס „סטיידזש“. איצטיקס מאל האט מען אים טאקע געמוזט אזוי מאן. צוויי שניידער-יונגען, פרעסערס, האבן אים גענומען פאר ביידע הענט און מען האט אים מיט כבוד אראפגעפירט פונעם „סטיידזש“. דאס האט אים אכער גארנישט געשמערט אויסצופירן דאס, וואס ער האט געוואלט אויס-פירן. ער האט דאס איבעריקע דעררעדט, שוין גייענדיק מיט אונדו אהיים. און אז מיר זיינען געקומען אהיים, האט ער נאך לאנג גערעדט פאר מיין מאמען און פאר מיין שוועגערן ברכה און פאר זיין ווייב טייכל. איך און מיין חבר מענדל זיינען אויך געווען צווישן די צוהער-רער. און מיר דאכט, אז וועדליק פיניע האט געטענהט, איז ער גע-רעכט. נאך גייט רעדט מיט ווייבער. אז פיניע האט זיך גוט אָנגע-רעדט, רופט זיך אן מיין שוועגערן ברכה מיט א משל, ווי איר שטייגער איז:

— וואס איז דעם אינדיק פאר א חילוק, צי מען קוילעט אים פורים צו דער מעודה, צי פסח צום סדר? ...
טאמער ווייסט איר, וואס מיינט דערמיט ברכה?

ז.

דערווייל גייט אַוועק א טאָג און א טאָג. דער סטרייק איז אַ סטרייק. די אַרבעטער זיינען שטאַל און אייזן. מיטגינגען מאַכט מען אַלע טאָג, און אַלע מאל אויף אַ נייעם פּלאַץ. די באַלעבאַטים, הער איך זאָגן, האַלטן זיך אויך שטאַרק. זיי ווילן ניט נאַכגעבן. זיי וועלן אַבער מוזן נאַכגעבן. אזוי זאָגן אַלע. ניטאָ אַ זאָך, וואָס די אַרבעטער זאָלן ניט אויספירן. סאיי אַמעריקע! עס האַלט שוין ביים לעצטן מיטל. אז דאָס וועט ניט העלפן, איז עק וועלט! אזוי זאָגן אונדזערע

לייט. וואָס איז דאָס פאַר אַ מיטל? מיר וועלן זיך צונויפזאַמלען אַלע סטרייקער פון גאַנץ ניו-יאָרק און מיר וועלן דורכגיין איבער די גאַסן מיט אַ מאַרש. דאָס הייסט, טויזנטער און טויזנטער שניידערס וועלן זיך דורכשפּאַצירן מיט די פּאַנען איבער דער שטאַט. מיר און מיין חבר מענדל איז דאָס דווקא געפּעלן. מיר וועלן זיין די ערשטע. רעדט-זשע אַבער מיט אַזאַ יידענע, ווי מיין שוועגערן ברכה, זאָגט זי, אַז ביי איר זעט דאָס אויס, ווי קינדער שפּילן זיך אין סאַלדאַט-לעך... זי זאָגט: „אַן עבירה אייערע שייך“... האָט איר באַדאַרפּט אַנקוקן אונדזער פיניען און הערן וואָס ער האָט איר געזאָגט דאַרויף!

ז.

מיר האָבן שוין געהאַלטן מיטן סטרייק גאַנץ ווייט. איך און מיין חבר מענדל האָבן זיך שוין צוגעגרייט, ווי מען גרייט זיך צו צו דעם פּערטן יולי.

איך און מענדל זיינען שוין געווען יום-טובדיק. איז אונדז פאַר-שטערט געוואָרן די שמחה. אויף קאַנעל סטריט האָט מען געהרגעט אַ מענטשן. די ידיעה האָט אונדז געבראַכט פיניע. ער זאָגט, אַז דער מענטש האָט פאַרדינט דעם טויט. ער איז געווען, זאָגט ער, אַ „גענגסטער“. פּרעגט אים די מאַמע: „וואָס הייסט אַ גענגסטער? אַ גנב?“ זאָגט פיניע: „ערגער פון אַ גנב!“ פּרעגט אים די מאַמע: „אַ גולן?“ זאָגט פיניע: „ערגער פון אַ גולן!“ פּרעגט אים די מאַמע: „וואָס קאַן זיין ערגער פון אַ גולן?“ זאָגט פיניע: „אַ גענגסטער איז ערגער פון אַ גולן. וואָרעס אַ גולן איז אַ גולן, און אַ גענגסטער איז אַ געדונגענער גולן. דעם מענטשן האָט מען געדונגען, ער זאַל שלאָגן די סטרייקערס. איז ער באַפאַלן אַ מיידל אַ סטרייקערן און האָט זיך פאַרמאַסטן זי צו שלאָגן. האָט זי געמאַכט אַ גוואַלד, זיינען זיך צונויפגעלאָפן מענטשן, און סאיז אַרויס אַ געשלעג...“ מער האָט מען פון פיניען ניט געקענט אַרויסבאַקומען גאַרניט. ער האָט אַרומ-געשפּאַנט מיט זיינע לאַנגע פּיס היין און צוריק. ער האָט געפינעט מיט דער נשמה. ער האָט געשפּריצט מיט פייער. ער האָט זיך גע-ריסן ביי די האַר און געשאַטן מיט ווערטער און מיט נעמען:

— אַי, אַי קאַלאַמבוס! אַי, אַי, וואַשינגטאָן! אַי, אַי, לינקאָלן!

דער סוף איז געווען, — פיניע האָט זיך אויפגעהויבן און איז

אַנטלאָפן!

ח.

ביז עפעס וואָס, דערווייל האָט דאָס אונדז געטראָפֿן, — מיך און מיין חבר מענדל. די מאַמע האָט זיך געשוואוירן ביי איר געזונט און ביי איר לעבן, אַז זי וועט אונדז ניט אַרויסלאָזן אויף דער גאַס פאַר קיין געלט אין דער וועלט! ניט מיך, ניט מענדלען, ניט אליהו, ניט ברכהן און ניט טייבלען. וואָרעם וויבאַלד, אַז עס האַלט שוין, זאָגט זי, אַזוי ווייט, אַז מען הרגעט מענטשן אין גאַס, איז שוין עק וועלט! זי האָט אָנגעוואָרפֿן אויף אונדז אַלעמען אַזאַ פּחד, אַז טייבל האָט זיך צעווייגט, ווי אַ קליין קינד. גאַט ווייסט, וואו איר פיניע איז אַצינד! ... האָט די מאַמע שוין פאַרגעסן אָן אונדז און האָט גע- נומען אויסרעדן דאָס האַרץ, נעבעך, טייבלען: אַז מיר האָבן אַ שמאַרקן גאַט, אַז עס וועט איר פיניען גאַר נישט געשען, אַז ער וועט מיט גאַטס הילף קומען בשלום אַהיים, און אַז ער וועט זיין אַ מאַן צו זיין ווייב און אַ טאַטע צו זיינע קינדערלעך.

ט.

געלויבט איז גאַט, געקומען פיניע! און געקומען איז ער מיט אַ שמחה, אַ גדולה: דער מענטש, דער גענעסמער, וואָס מען האָט אים געהרגעט, לעבט און וועט לעבן. נאָר אַ קאַליקע וועט ער שוין בלייבן אויף אייביק. מען האָט אים ניט דערהרגעט אויף טויט. מען האָט אים נאָר אַזוי אָנגעהרגעט. מען האָט אים אויסגעזעצט אָן אויג און איבערגעבראַכן אַ האַנט. „אַ מצווה, לאַז ער ניט זיין קיין גענעסמער!“ האָט אָבער די מאַמע אויף אים רחמנות: „לאַז ער זיך זיין“, זאָגט זי, „וואָס ער איז. פאַראַן אַ גאַט אין הימל, לאַז ער זיך“, זאָגט זי, „מיט אים רעכענען. פאַר וואָס“, זאָגט זי, „קומט אים, מען זאָל אים איבערברעכן אַ האַנט און אויסזעצן אָן אויג? וואָס זיינען שולדיק זיין ווייב און קינדער, נעבעך, זיי זאָלן האָבן אַ טאַטן אַ קאַליקע?“

י.

דער סטרייק האָט זיך פאַרצויגן, און מיר גייען אַרום אָן אַ שמאַך אַרבעט. מיין ברודער אליהו איז אויס גענומען. די מאַמע רעדט אים אויס דאָס האַרץ. זי זאָגט, אַז דער גאַט, וואָס האָט אונדז

געבראכט קיין אַמעריקע, וועט אונדז מסתמא ניט פאַרלאָזן. אונדזער מחותן יונה דער בעקער, און אונדזערע גוטע פריינט, פעסיע די גראַבע און איר מאַן משה דער איינבינדער, און די איבעריקע פריינט און גוטע פריינט קומען אַלע טאָג און טרייסטן אונדז מיט גוטע ווערטער. זיי זאָגן, אַז דער הימל איז צו דער ערד ניט געפאַלן. וואו שטייט דאָס געשריבן, אַז מען מוז לעבן אין אַמעריקע נאָר פון שניידעריי? מען קאָן מאַכן אַ לעבן אָן שניידעריי אויך.

(פון „מאָטל פייסי דעם חזנס אין אַמעריקע“)

ו ו א ק א ב ו ל א ר

— הַלִּילָה (כאַלילע)	כאָר (קאָויר) — ווי עס ווערט נאָר ליכטיק
By no means, God forbid	קהל (קאָעל) — אַ נאָר Community, Public
גזלנים (גאַזלאַנעם) — Robbers	אַ לעקיש — אַ נאָר.
מאנישקע — אַ העמד Chemise	מרוצה — Willing
פינען — To froth	גולקע — A bump
צאָפן — Tap	לאַץ — Lapel
טרחה (טירכע) — Trouble	פהו (פאַכאָד) — שרעק

פראַגן און אַרבעטן

1. ווי הייסט די דערציילונג?
2. ווי הייסט דער מחבר פון דער דערציילונג?
3. וואָס פאַראַ מין שרייבער איז שלום עליכם?
4. איז אַ סטרייק אָן ערנסטע אָדער אַ קאַמישע זאָך?
5. אין וואָס באַשטייט דער הומאָר אין דער דערציילונג?
6. דורך וועמענס אויגן זעען מיר דעם סטרייק אין דער דערציילונג?
7. פון וועלכן בוך איז די דערציילונג אַרויסגענומען?
8. ווער איז מאָטל פייסי דעם חזנס?
9. מאַך אַ רשימה פון די פּערזאָנען אין דער דערציילונג.
10. מאַך אַ רשימה פון אַלע ווערטער וואָס האָבן אַ שייכות צו אַרבעט און סטרייק.
11. קלייב אויס און שרייב איבער עטלעכע הומאָריסטישע זאַצן פון דער דער-ציילונג.

אויף ערד

א. ראבאָי

צוריק מיט צוואַנציק יאָר איז הער גאַלדענבאָרג אַ יונגער און מיט ליידיקע הענט געקומען אין דער ווייטער וועסט.

זיין יונג ווייבל, רחל, האָט ער געלאָזן אין דער גרויסער שטאָט. זי האָט אים אָנגעזאָגט, ער זאל זיך „נעמען צייט“, און ווען ער וועט שרייבן, אז ער האָט געפונען דאָס, וואָס איז גוט, וועט זי אויך אַרויסקומען.

געקומען איז ער אין די דאָקאָמאָס און האָט זיך אויסגעקליבן אַ „האַמסטעד“, וואָס איז באַשטאַנען פון הונדערט און זעכציק אַקער לאַנד, אויף וועלכן קיין מענטש האָט נאָך פון אוראלטע יאָרן זיין פום ניט געשמעלט.

ער האָט זיך אויסגעקליבן דאָס שטיק לאַנד מחמת פיל מעמים. ערשטנס האָט זיך עס געצויגן איבער אַ ברייטער פלאַך, און צו צפון זייט איז געשמאַנען אַ הויך, ברייט בערגל.

צווייטנס איז אין דער מיט פון דעם לאַנד אַ טייכל געפלאָסן. און דריטנס איז מאַקע דאָס לאַנד אַ פעטס און מיט טיפע גראָזן... און נאָך און נאָך טעמים אָן אַ שיער. און ער האָט עס ליב באַקומען. און איינער אליין איז ער אַרומגעגאַנגען איבער די ברייטע שטחים און געטראַכט און געמאַכט זיינע פלענער. אָט איז ביי אים געבליבן צו בויען דאָס הויז ביים טייכל, איז אָבער געקומען אָן אַנ-דער פלאַך, אז עס וואַלט בעסער געווען אַוועקצושמעלן דאָס הויז ביים פום פון בערגל. וואָסער וועט שוין זיין. און דערפאַר וועט עס וואַרע-מער זיין אין ווינטער : פאַרשמעלט פון די ווינטן.

און אין יענעם טאַג, וואָס מען האָט אים די פאַפירן אין רעגיר-רונגס-שטיבל געגעבן צום אונטערשרייבן, און אים אָנגעזאָגט די פאַדערונגען — אז ערשטנס זאל ער בויען אַ הויז, און צווייטנס גראָבן אַ ברונעם, און דריטנס צעאַקערן פינף אַקער לאַנד און זיי מיט עפעס פאַרזייען, און פערטנס, וואָס דאָס איז דאָס וויכטיקסטע : ער זאל זיך אויף דער ערד אליין באַזעצן און עס מאַכן פאַר זיין

אייגענער היים, — האָט גאַלדענבאַרג צו אַלעס געשאַקלט מיט זיין קאַפּ און געשוויגן.

ער האָט ניט געקענט זאָגן דאָס, וואָס עס האָט זיך אים גע-
וואַלט זאָגן פון זיין טיפּן האַרצן אַרויס, נאָר שמוּס האָט ער די פּאַפּירן
געהתמעט.

ער האָט באַלד זיין רחלען געשריבן קורץ און פּריילעך:
„טייערע רחלע, אַ גוט שטיק לאַנד גענומען... גרייט זיך אין
וועג, איך נעם זיך שוין בויען“...

און אַזוי ווי ער האָט עס נאָר אַוועקגעשריבן זיין ליבער פּרוי,
האָט ער זיך שוין דערפילט אויף דער נאַקעטער פּריירי ווי אין דער
היים.

ער איז אַוועק צו דעם נאַענטסטן שכן, הער עלקינס, וועלכער
האָט שוין דאָן געהאַט צוויי פּערד און אַ גוטע ווירטשאַפּט, און זיך
מיט אים באַקענט.
וואָס קאָן איך טאָן פאַר אייך? — האָט יענער היימלעך גע-
פּרעגט.

— איך וויל אַפּריער טאָן פאַר אייך אַן אַרבעט, און דאָן זאָלט
איר מיר צוריק אָפהעלפּן, — האָט גאַלדענבאַרג געענטפּערט.
עלקינס האָט זיך באַליידיקט:

— ביי אונדז גייט עס אַנדערש... מען רעכנט זיך ניט. וואָס
איר דאַרפּט, וועל איך מיט פאַרגעניגן טאָן פאַר אייך, און אַז איכל
דאַרפּן, וועט איר, גלויב איך, אויך טאָן עפּעס.

— איך וועל, איך וועל, — האָט גאַלדענבאַרג געמורמלט און
ניט פאַרשמאַנען דעם חילוק.

און צוערשט איז עלקינס מיט אים געפאַרן אין שמעטל אַריין
און זיי האָבן געבראַכט אַ פּולן וואָגן מיט ברעטער און שינדלען און
אַנדערע נויטיקע מאַטעריאַלן.

און גאַלדענבאַרג האָט שוין געמוזט נעכטיקן און קעסט עסן ביי
עלקינסן. פּרוי עלקינס האָט נאָך דאָן געלעכט און זי האָט צוליב
דעם נייעם שכן אַן עוף געהרגעט און פאַר אים געבראַטן פּלייש מיט
בולבעס.

— זייט איר דאָך אַ „דזשו“ און איר טאַרט ניט עסן קיין חזיר...
— האָט זי פּילבאַדייטנדיק געזאָגט.

אויף דעם דריטן טאָג איז הער עלקינס אַרויסגעפאַרן מיט זיין

צקער און פערד און פאר גאלדענבארגן צעצקערט א שטח לאנד. ער האט עם געטאן א פאר טעג נאכאנאנד, ביז ער האט צעצקערט אן ערך פינף צקער לאנד.

דערווייל האט דער ייד גאלדענבארג מיט זיין איינגעקויפטער האק ערגעץ אין א טיפן טאל ווערבעס אנגעהאקט און זיי געבראכט צו טראגן אויף זיינע צקסלען און זיי אוועקגעלייגט אין א שמויס נאענט פון דעם פלאץ, וואו ער האט געוואלט בויען דאס הויז. און אז ער האט געהאט א סך קלעצלעך, האט ער זיך אוועקגעשטעלט און זיי צעהאקט אין קליינע שפענדלעך.

און עלקינס איז מיט אים ווייטער אוועק אין שטעטל. און זיי האבן געבראכט א וואגן מיט בולבעס-זריעה. עם איז נאך ניט געווען שפעט צו פארזעצן קארטאפל.

און עם האט באלד אנגעהויבן גיין זיין נאמען פון איין מויל צו א צווייטן.

פלעגט א שכן אדורכפארן און זען די קופעק מיט די שפענער, וועלכע האט זיך געווייסט פון ווייטנס, און דאס צעצקערטע שטיק לאנד, פלעגט ער עם דערציילן אין שטעטל.

און אז מען האט די בולבעס פארזעצט, האט עם גאלדענבארג געטאן מיט גרויס כוונה און פלייסיק די צעשנימענע שטיקער זריעה געלייגט מיט דער שאלעכץ ארויף.

דאס, און דער אופן ווי ער האט עם געטאן, איז עלקינסן שטארק געפעלן געווארן, און ער האט עם דערציילט פאר שכנים און אין שטעטל.

און שפעטער מיט א וואך, נאך איידער די בולבעס האבן באוויזן אנצוהויבן ארויסקומען פון דער ערד, האט אים עלקינס געהאלפן אויפשטעלן די ערשטע פארמען פון דעם הויז.

גאלדענבארג איז דעמאלט צוגעפאלן צו עלקינסעס הענט און זיי גענומען קושן און אליין ניט געוואוסט, וואס צו טאן דעם „גוי“ וועלכער האט אים אזוי פיל ארויסגעהאלפן.

און עם איז אוועק זיין ארבעט מיט א סדר.

מיט זונען-אויפגאנג פלעגט ער אנהויבן בויען דאס הויז. איינער אליין האט ער עם געבויט. און מיט זונען-אונטערגאנג האט ער די ארבעט פון הויז אוועקגעלייגט און זיך א נעם געטאן צו די בולבעס, וועלכע האבן שוין אנגעהויבן ארויסצוקריכן פון דער ערד ארויס,

מיט צוויי און מיט פיר בלעטלעך, און זיי גערייניקט, קעגן דער לבנה-שיין, פון די יונגע קרייטעכער.

האָט מען עס דערציילט אין שטעטל, און דער ייד האָט באַ-קומען אַ נאַמען אַ גומן, און מען האָט אים שוין געשאַצט אין גרויסע געלטן און מיט אַ גוטער היים.

און העט שפעטער, ווען ער איז פארטיק געוואָרן מיט דעם הויז, וואָס איז באַשטאַנען פון אַ פירעקעכיקן צימער מיט אַ קליינער קיך און אַן אויוון פון שטיינער; און אַז ער האָט שוין אויסגעגראָבן דעם ברונעם און אים קיילעכיק אויסגעלייגט מיט שטיינער, אַז די שכנים זיינען געקומען קוקן אויפן וואונדער, האָט גאַלדענבאַרג גע-שיקט נאָך זיין פרוי.

(פון „הער גאַלדענבאַרג“)

ו ו א ק א ב ו ל א ר

Splinters — שפענדלעך	מחמת (מאַכמעס) —
Seeds — זריעה	On account of, Because
Potatoes — קאַרטאָפּל	טעמים (טאַמים) — Reasons
Intention — קאוואָנע	שטחים (שעטאַחים) — Areas
Herbs — קרייטעכער	חילוק — אונטערשיד
געזותמעט (געאַסמעט) — אונטערגעשריבן	קלעצלעך — Logs

פראַגן און אַרבעטן

1. ווער איז דער מחבר פון דער דערציילונג?
2. די דערציילונג איז אַן אויסצוג פון וועלכן בוך?
3. ווער איז דער העלד פון בוך און פון דער מעשה?
4. וואָס איז די טעמע פון בוך און פון דער מעשה?
5. ווי האָבן זיך די גויישע שכנים באַצויגן צו גאַלדענבאַרגן?
6. מיט וואָס האָט זיך גאַלדענבאַרג געמאַכט אַ נאַמען אין שטעטל און צווישן די שכנים?
7. שרייב אַן צען זאַצן מיט צען פון די פּאָלגנדיקע ווערטער:
אַקער ברונעם טעמים. לאַנד. געחמתמעט. שטח. גראָזן.
וירטשאַפט. שטויס. טייכל. חילוק. קלעצלעך. בערגל.
קעסט. שפענדלעך.
8. שטעל אויס די ווערטער אין אַ סדר לויטן אלף בית.

דער סוף פון פאך

י . י . ש ו ו א ר ז

אז סהאט דער טאג דערנענטערט זיך צום סוף,
און שטראלן זיינען ראָן און קרום געפאלן —
דאָן זיינען זיך צונויפגעקומען שכנים.
עס זיינען אָנגעקומען שווערע בעלי-בתים
מיט די פאָרגרעבט מגושמדיקע הענט,
מיט רויט-פאָרפלאַמטע פנימער און קאַרקן.
און אַלע אין די ברייטע ווייסע פלודערן,
מיט העמדער ברייט-צעקנעפלטע ביים האַרצן,
מיט ברייטע הויכע שטרוי-היט אויף די קעפּ.
דער איינציקער, וואָס האָט זיך אויסגעטיילט,
געוועזן איז דער גרויסער דינער פאַסטאַר,
געקליידט אין שוואַרצן, פאַרשפּילעט ביז צום האַלדז
אויף אַלע קנעפּ. און נאָך די מענער, זיינען
די פּרומע, שטילע ווייבער נאָכגעקומען
מיט דינע און פאַרשנירטע ליפּן,
צוריקגעצויגענע און שטילע, נאָר די אויגן
זיי האָבן נייגעריק און פלינק גערעדט,
געגליטשט זיך פון איין פנים אויפן צווייטן.
האָט מען זיך אויפן גאַניק אויסגעזעצט,
די מאַנסלייט פאַר זיך, און די ווייבער פאַר זיך,
און באַלד האָט אָנגעהויבן גיין אַ רויך,
פון וויפל מענער פונקט אַזויפיל רויכלעך,
(סהאָט נאָר פון דינעם פאַסטאַר נישט גערויכט).
די בעל-הביתטע האָט געבראַכט פון קעלער
דעם שווערן קרוג מיט קאַלטן עפּלטרונק,
וואָס האָט געבלעזלט ביז די שוואַרצע רונדן,

איז אומגעגאנגען מיט אַראָפּגעלאָזטע אויגן
באַדינענדיק די רויכנדיקע געסט.
דער ייד, דער פרעמדער וואָס ער איז, איז שטיל
און פרעמד געזעסן צווישן פרעמדן עולם,
האַט שעמעוודיק, פון ווינקל-אויג, באַטראַכט
די דעמבענע און איינגעוואַרצלטע אין גרונט,
די שווערע בעלי-גופים מיט די קאַרקן —
האַט ער זיך אומבאַהאַלפן, שוואַך, דערשפּירט,
האַט אים שוין באַנג געטאַן דער גאַנצער עסק.
איז ער געזעסן אומעטיק, פאַרקלערט,
דעם קאַפּ אַראָפּגעלאָזט, דעם קאַרק געבויגן,
און ניט געוואַגט די אויגן אויפצוהויבן —
האַט אַנגעהויבן שטיל דער בעל-הבית
צו רעדן: שכנים, — האַט ער אַנגעהויבן —
איך האָב אייך אַלעמען דערציילט פון יידן,
אַט זיצט ער דאָ אַ פרעמדער צווישן אונדז, —
וואָס קאָן מען פאַר אים טאָן? — דאָ האַט דער פּאַסטאָר
אַ שטילער, אַ געלאַסענער, זיך אַנגערופן:
צוערשט לאָמיר דעם יידן אויסהערן,
און נאָכדעם וועט מען זען. — איז דאָס געפעלן,
און אַלע האָבן צוגעברומט: גערעכט, גערעכט.
האַט זיי דער ייד דערציילט זיין מעשה פון דאָס ניין.
גערעדט אויף זיין געבראַכן, אויסגעמאַטערט קול,
נאָר מער פון אַלץ האַט זיי גערירט דער צער,
וואָס האַט אַרויסגעוויינט פון זיינע אויגן,
דער שטומער, אַפטער זיפּף, וואָס האַט באַגלייט
די נאַנטע ווערטער מיט דער פרעמדער אויסשפּראַך
און מיט דעם פרעמדן ניגון. נאָר דער צער
פון עלנטן און היימלאָזן האַט זיך געשפּירט
אין יעדן טאָן, אין איטלעך אומפאַרשטענדלעך וואָרט.
און אַז דער ייד האַט אויפגעהערט צו רעדן
איז מען אַ ווייל געזעסן שטיל: די קעפּ
געבויגן אין דעם רויטן אַוונטשיין,
און האַרץ האַט שטום גערעדט צו האַרץ: פאַרהאַרטעוועט
פאַראייזנט ווי זיי האָבן אויסגעקוקט,

האַט דאָך געענטפערט זייער האַרץ אויף לייד,
ווייל זיי אַליין האָבן אין פריער קינדהייט
געוואוסט דעם טעם פון עלנט און פון לייד,
געהערט פון פאַטערס און פון אַלטע זיידעס,
די ערשטע פיאַנערן, פון דעם קאַמף
אויף טויט און לעבן מיט דעם רויטן מאַן,
פון שלאָפן מיט דער ביקס אין האַנט, אין מורא
פאַר פּלוצימדיקע פייערן און טאַמאַהאַק.
און סהאַט דער צער פון עלנטן און פרעמדן
דאָ אַנגערירט די בראַווע שטומע הערצער.
האַט אויפגעשטעלט זיך דער דינער פאַסטאַר,
אַ גלעט געטאַן דעם הויכן בלאַסן שטערן,
און קלאַר, געלאַסן, זיך גענומען רעדן.
האַט אַנגעהויבן פון די פאַטריאַרכן:
פון אייבראַהאַם, פון אייזיק און פון דזשייקאַב,
דערציילט פון דזשאָזעפּן אין פרעמדן לאַנד,
פון פּראַפעט מאַזעס מיט די צען געבאַט,
פון אַלטן קעניג דייוויד מיט די פּסאַלמען —
ביז ער איז צוגעקומען צו דעם זון פון גאַט,
דעם האַרן דזשיווס קרייסט. דעריבער —
האַט ער פאַרענדיקט — זאַלסטו עפענען
דיין טויער פאַרן פרעמדן וועלכער קלאַפט.
האַט אַנגעהויבן איינער פון די שכנים,
דער אַלטער טאַמפּקינס מיטן פנים פון אַ לייב,
מיט גרויע האַר און גרויע ברעם און באַרד:
„מיין אַלטער שייער און דאָס הויז ביים וואַסער
שטייט ליידיק, אַפּגעלאַזט — זאַל זיך דער ייד
אַריינציען אַהין און טאַן געשעפט.
וועל אים דערפאַר ניט רעכענען קיין געלט —
אויב ער וועט שפעטער קענען, זאַל ער אַפקויפן,
איך וועל פאַרקויפן ביליק.“
„וואויל, סאיז וואויל“, —
האַט זיך דער בעל-הבית באַדאַנקט מיט האַרץ —
„וואַס טוט מען אָבער וואַס דער פּלאַץ איז אַלט
און שטייט אין אַ סכנה איינצופאַלן ?

מיר וועלן דאך דערהרגענען אונדזער ייד, —
 האָט ער געוויצלט.
 „איך וועל געבן האַלץ,
 וויפל נאָר מען באַדאַרף צו אויפריכטן דאָס הויז“, —
 האָט אָנגערופן זיך דער סוחר פון געהילץ.
 „און מיר וועלן דאָס הויז און שטאַל פאַרריכטן“, —
 האָט אָפּגערופן זיך פון יעדער זייט.
 „מען דאַרף דאָך אָבער געלט צו פירן האַנדל“, —
 האָט אַלץ דער בעל-הבית ניט נאַכגעלאָזט.
 „וועל אויספאַרקויפן סחורה פונעם פאַק,
 וועט זיין גענוג“, — האָט איינגעשטעלט דער ייד.
 „פיין, פיין, אַ גוטער פלאַן, מען דאַרף ניט בעסער.
 היי, מוטער, גיב אַקאַרשט אַהער דעם פאַק.“
 און באַלד דאַרויף האָט זיך דער פאַק באַוווּזן
 און זיך גענומען אויספּעקלען. עס זיינען
 אַרויסגעקראַכן אויף דער וויסער וועלט
 געשטריקטע זאַקן וואַלענע פאַר ווייבער,
 פון בלויען, רויטן, ראָזן, גרינעם וואַל;
 מיט קליידער פון דעם פלאַמעדיקסטן זייד;
 און טישטעכער מיט בלויע, רויטע קאַסטנס,
 מיט שווערע גאַלדענע געדיכטע פראַנדזן;
 קאַלירט-געשטרייפטע העמדער פאַר די מענער;
 מיט ליולקעס פונעם גאַלדענעם בורשטין;
 און שווערע זילבער-זייגערס ווי די ציבעלעס;
 מיט לאַנגע בייטשן גלעזערנע קאַרעלן,
 מיט בונטע פאַרבן ווי פון רעגנבויגן;
 מיט ווייסע זילבערנע טאַשנמעסער,
 מיט שטאַלענע, מיט גרין-באַהויכטע קלינגען;
 מיט מייער-קעפלעך, מוטערפערל, ביין;
 מיט גרינע, ראָזע שפּילצייג פאַר די קינדער,
 מיט כל המינים פאַטשערקעס און ברילן.
 און איבער דעם האָט צונטערדיק געברענגט
 אַ גרויסע, רויטע, פלאַמענדיקע זון,
 אַז סהאַבן זיך די מענטשן אַזש פאַרזשמורעט,
 זיך צוגעדעקט די אויגן פון די פלאַמען.

דער עולם האָט עס אָנגעקוקט פאַרגאַפּט,
פאַרבלענדט אַזש פּון געשריי פּון די קאַלירן, —
ערשט שפּעטער זיך צעשמייכלט אין די וואַנסן.
די ווייבער זיינען אַלץ געזעסן שטיל,
ווי גענדז געדרייט די העלדזער פּון דער ווייט,
און סהאַבן זיך די אויגן זיי געצונדן.
„היי, ווייבער, איצט איז אייער צייט, אַהער —
באַווייזט נאָר וואָס איר קענט.“ — זיינען די ווייבער
געלאַסענע און שטילע צוגעקומען,
צוערשט מיט איינגעהאַלטענע באַוועגונגען —
נאָר באַלד האָט זיך צפּלאַקערט דער יאַריד;
געוואָרן מערער אויפגעלייגט און היימיש,
די אויגן האָבן זיך צעברענט מיט פייער,
די שטימען האָבן אויפגעלעבט געקלונגען,
די הענט האָבן געשיקט און שנעל געאַרבעט,
און איטלעכע געמאַכט פאַר זיך איר פעקל.
די בעל-הביתטע איז געווען פאַררויטלט,
פאַרהאַוועט אומגעלאָפּן צווישן קונים,
איז יעדע ווייל צום יידן צוגעקומען
צו אויספרעגן דעם מקח פּון אַ חפּץ:
„דו זאָג נאָר וואָס די זאַך קאַסט דיך אַליין,
דעם פרייז וועל איך אַליין שוין שטעלן.“
און סאיז דער ייד געזעסן אַ פאַרשעמטער
צווישן רויכנדיקע, וויצלדיקע מענער.
סאיז טונקעלער געוואָרן. מיט דער זון
האַט אויך דער ברען און פריילעכקייט געזעצט זיך.
די ווייבער זיינען אָפּגעקילט געוואָרן,
צוריק זיך אָפּגעטיילט אין זייער ווינקל.
די פּנימער זיינען געוואָרן ערנסט,
מען האָט זיך אויפגעהויבן, זיך צעגעניצט,
און שווייגנדיק גענומען זיך צעקריכן.
די מאַנסלייט פאַראויס מיט די לילקעס רויך
און הינטער זיי די ווייבער מיטן ווייסצייג.
מען האָט געקלאַפּט דעם יידן אויף דער פּלייצע:
„ווי רופּט מען דיך?“

„דזשאָשואַ“.
 „פיינער נאַמען,
 מיר וועלן פון היינט אָן דײך רופן: דזשאָש“.
 און מען איז זיך צעקראַכן אין דער נאַכט.

(פון „קענטאַקיי“)

ו ו א ק א ב ו ל א ר

Brow — ברעם	Clumsy — מגושמדיק
Barn, Silow — שויער	Neck — קאַרק
Fringes — פראַנרוזן	Trousers — פלודערן
Tobacco-pipes — ליוולקעס	Anxious, Curious — נייגעריק
Beads — פאַטשערקעס	Oak — דעמב
Tinder — צונטער	בעלי-גופים — גרויס און שטאַרק
די אַרמאַכט די האַלב פאַרזמורעט	Land owners
די אויגן	אומבאַהאַלפֿן — Clumsy, Not handy
געשיקט — פלינק Skillfully	צער (צאַר) — פאַרדרוס, האַרץ-ווייטיק
מקח (מעקאַך) — פרייז	Sorrow
הפּײַז (כײַפּעץ) — Things, Article	פאַטריאַרכן — די פאַטערס פון יידישן
בונטע — העל Bright	פאַלק Patriarchs

פראַגן און אַרבעטן

1. ווער איז דער מחבר פון דער פּאַעמע?
2. וואו לעבט י. י. שוואַרץ?
3. ווי הייסט דאָס בוך פון וועלכן די פּאַעמע איז אַרויסגענומען?
4. וועלכע צייט אין אַמעריקאַנער יידישער געשיכטע שילדערט די פּאַעמע?
5. וועגן וואָסער פאַק רעדט זיך אין דער פּאַעמע?
6. פאַרוואָס הייסט די פּאַעמע דער סוף פון פאַק?
7. מיט וואָס וועט זיך איצט „דזשאָשואַ“ באַשעפטיקן?
8. מיט וואָס צייכנט זיך די פּאַעמע אויס?
9. פון וואָנען נעמט זיך די גרייטקייט פון אַלע פאַרוואַמלטע צו העלפן דעם יידן?
10. וועלכן מאַטיוו גיט דער פאַסטאָר פאַר העלפן דעם יידן?
11. דערצייל איבער דעם אינהאַלט פון דער פּאַעמע.
12. שרייב דאָס אָן.

אַמעריקע

(אָדע)

י . י . ש ו ו אַ ר ק

סאיז דאָס לאַנד דאָ פעט און פרוכטבאַר,
אוצרות טראַגט עס אין זיין שויס;
סאיז דאָס לאַנד דאָ פריש אין יוגנט,
סאיז דאָס לאַנד דאָ רייך און גרויס.

סאיז דאָס לאַנד דאָ פול מיט אוצרות —
איזן, קופער, גאָלד און שטאַל;
ספאַלן זילבער-וואַסערפאַלן
פון די בערג אַראָפּ אין טאַל.

אונדזער לאַנד האָט טיפע טייכן,
קלאַרע טייכן פול מיט פיש;
אירע בערג דערגרייכן הימלען,
אירע טאַלן זיינען פריש.

סאיז מיט זון דאָס לאַנד באַגאַסן,
זיינע פעלדער זיינען גריין.
פלינקע, שטאַרקע — זיינע טעכטער,
שטאַלץ און מוטיק זיינע זין.

אין די פרייריס — בופלאַקסן
און טאַבונעס ווילדע פערד;
און מיט ווייץ, מאַאיס און גערשטן
איז באַדעקט די גאַנצע ערד.

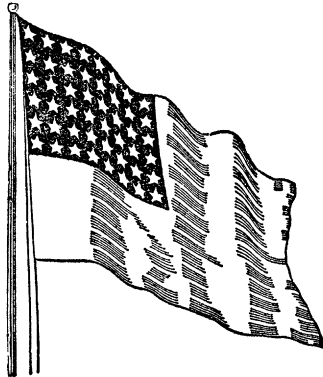
סגיט ווירדזשיניאַ — איר טאַבעקאַ,
קאַליפּאָרניע — איר וויין,

און אין פלאַרידאָ — מאַראַנצן
גליען רויט אין זונענשיין.

אין די האַפנס דאַמפן שיפן —
סבליט איר האַנדל גרויס און ווייט;
און מיליאָנען מענטשן קומען,
שטראַמען דאָ פון יעדער זייט.

זיינע שטעט — זיי זיינען ריזן,
וואַקסן אויס מיט צויבער-מאַכט;
אונטער ערד און אין דער לופטן
פליען באַנען טאַג און נאַכט.

זיינע ריזיקע פאַבריקן
ווערן קיינמאָל גאַר ניט מיד...
פון אַטלאַנטיק ביז פּאַסיפיק
קלינגט איין גוואַלטיק ריזן-ליד.

ארץ־ישראל

די דעקלאַראַציע פון אומאַפּהענגיקייט

(אויסצוגן)

דעם 29טן נאָוועמבער, 1947, האָט די אַלגעמיינע פּאַרזאַמ-
לונג פון די פּאַראַייניקטע פעלקער אָנגענומען אַ באַשלוס אויפ-
צושטעלן די יידישע מדינה אין ארץ ישראל. זי האָט אויפגעפאַ-
דערט די איינוואוינער פון ארץ ישראל אָנצונעמען אַלע נויטיקע
שריט דורכצופירן דעם באַשלוס. אָט די אָנערקענונג מצד די
פּאַראַייניקטע פעלקער, אַז דאָס יידישע פּאָלק האָט דאָס רעכט
אויפצושטעלן זיין מדינה — קען מער נישט אָפּגעשאַפט ווערן.
דאָס איז דאָך דאָס נאַטירלעכע רעכט פון דעם יידישן פּאָלק צו
זיין ווי יעדער אַנדער פּאָלק, צו זיין אַן אומאַפּהענגיק פּאָלק אין
דעם אייגענעם זעלבסטשטענדיקן לאַנד.

דערפאַר זיינען מיר זיך צונויפגעקומען, מיר — די מיטגלי-
דער פון ועד לאומי, וואָס פאַרטרעטן דעם יידישן ישוב און די
ציוניסטישע באַוועגונג, אין דעם טאָג ווען עס הערט אויף דער
בריטישער מאַנדאַט איבער ארץ ישראל — פּראַקלאַמירן מיר די
גרינדונג פון דער יידישער מדינה אין ארץ ישראל, פון מדינת
ישראל.

מדינת ישראל וועט זיין אָפּן פאַר אַלע יידישע אימיגראַנטן
און וועט צונויפנעמען יידן פון אומעטום. זי וועט אַנטוויקלען דאָס
לאַנד לטובת אַלע אירע איינוואוינער. זי וועט זיין געבויט אויף
יסודות פון פּרייהייט, פון גערעכטיקייט און שלום, לויט די זע-
אונגען פון די נביאים פון ישראל. זי וועט אויפהאַלטן פולע און
גלייכע געזעלשאַפטלעכע און מלוכהשע רעכט פאַר אַלע אירע
איינוואוינער, אָן אונטערשייד פון גלויבן, פון געוויסן, פון
שפּראַך, פון דערציאונג און קולטור. זי וועט אָפהיטן אַלע ערטער
וואָס זיינען הייליק פאַר אַלע גלויבנס. זי וועט זיין געטריי די
פּרינציפּן פון די פּאַראַייניקטע פעלקער.

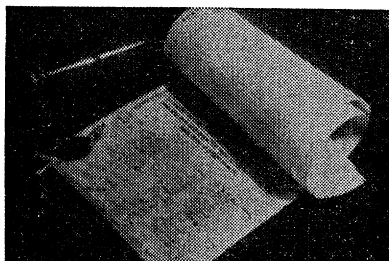
מיט בטחון אין גאָט, דעם פעלדז פון ישראל, שרייבן מיר אונטער די דאָזיקע דעקלאַראַציע אויף דער זיצונג פון דעם צייטווייליקן מדינה ראַט, אויף דער ערד פון דעם היימלאַנד, אין דער שטאָט תל-אביב, היינט, ערב שבת, פינף טעג אין אייר, תש"ח, דעם 14טן מאַי, 1948.

ו ו א ק א ב ו ל א ר

זעאונגען — Visions, Prophecies	אומאָפהענגיקייט — Independence
געזעלשאַפטלעכע Social	מדינה — State
מלוכהשע (מעלוכעשע) — Civil	מצד (מיצאד) — On the part of
בטחון (ביטאָכן) — Trust	זעלבסטשטענדיק — Independent
אָנערקענונג Recognition	ועד-לאומי (וואָד-לאומי) — נאַציאָנאַלער
יסודות (יעסוידעס) — Foundations	ראַט. די פאַרשטייערשאַפט פון יידישן
לְטוּבַת (לעטוויאָס) — For the benefit of	פאָלק אין ארץ ישראל אין דער צייט פון
געוויסן — Conscience	ענגלישן מאַנדאַט

פראַגן און אַרבעטן

1. ווען האָבן די „פאַראייניקטע פעלקער“ אָנגענומען אַ באַשלוס אויפצו-
שטעלן די יידישע מדינה אין ארץ ישראל?
2. וועמען האָט דער ועד לאומי (נאַציאָנאַלער קאָמיטעט) פאַרטראָגן?
3. פאַר וועמען איז מדינת ישראל אָפן?
4. וואָס מיינט קיבוץ-גלויות?
5. אויף וועלכע יסודות איז מדינת ישראל געבויט?
6. ווען איז די אומאָפהענגיקייט-דעקלאַראַציע אונטערגעשריבן געוואָרן?
7. רוף אָן אַ נביא וואָס האָט געפּרעדיקט אייביקן שלום.

די בשורה

ב. י. ב. י. א. ל. א. ס. ט. א. צ. ק. י.

אַריבער קעפ געבויגענע, מיט אַש באַשאַטן,
איבער היימען חרובע און האַב-און-גוטס צעטראַגן;
אַריבער קינדס געוויין און מאַמע קלאַגן —
האַט זיך אַ קלאַנג, אַ גאולה קלאַנג צעטראַגן.

און סהאַט דער קלאַנג געהייליקטער דורך בלוט און פלאַמען,
צעטראַגן זיך אַריבער אַלע שבעה ימען;
און איינגעשטילט האַט זיך דאָס בלוט,
וואָס האַט די ערד געבאַדן,
וואָס האַט זיך ניט פאַרזאַפט אין זאַמד און דורות-לאַנג געזאַדן.

און אַפגעלאַזט האַט מאַמעס האַנט, וואָס האַט די האַר געריסן;
די צייטן — וואָס האַבן זיך אַליין דאָס פלייש ביז בלוט געביסן —
עס האַט דער אַלטער גרייז אַ ציטערנדיקער אין טיפן גלויבן
דעם קאַפ געבויגן טיף, און וויינען אַנגעהויבן.

וואַ קאַ בולאַר

בשורה (בעסורע) — אַנזאַג פון גוטע גייעס גאַולע (געאולע) — דערלייונג. די באַ-
געזאַדן — געקאַכט Boiled פרייאונג פון יידישן פאַלק פון גלות

אומגעזעצלעך אַריינגעקומען

א. שמאלי

מאָנטיק נאַכמיטאָג האָבן הונדערטער חלוצים און חלוצות פאַר-
לאַזט וואַרשע אויפן וועג קיין ארץ-ישראל. הונדערטער וועגענער,
אַנגעלאָדענע מיט פעק און משעמאָדאָנעס, האָבן זיך געצויגן צו דער
ווינער באַן-סטאַנציע. מיט געמאַסטענע טריט און מיט געזאַנג זיינען
די „עולים“ געגאַנגען איבער די גאַסן פון שטאָט. טויזנטער מענטשן
האַבן באַגלייט די פּראָצעסיע, — עלטערן און קרובים, חלוצים פון
דער הכשרה, „שומרים“ און פילע, פילע קינדער. די פּלאַטפּאָרמע
פאַר דער סטאַנציע איז געווען פול מיט באַגלייטער. מאַמעס האָבן
געוויינט, חלוצים האָבן געטאַנצט און די פּוילישע סטאַנציע-באַאַמטע
זיינען אומגעלאָפן צעטומלמע צווישן דעם המון, וואָס האָט זיך אָנגע-
קליבן ביי דער סטאַנציע.

צווישן דעם עולם איז געשטאַנען אַ בלינדער ייד, מיטן קאַפּ
אַנגעשפּאַרט אויף דער ברוסט, מיט אַ פּידל אונטער דעם קין, און
ער האָט געשפּילט האַרציקע ניגונים, אָנגעזאַפּטע מיט צער און
האַפּנונג, טרויער און בענקשאַפט...

— טאַנצט, טאַנצט, חלוצימלעך! הויבט די פּיס, חלוצימלעך!
— האָט דער בלינדער קלעזמער אויסגעשריען אַלע ווייל, פּירנדיק
מיטן בויגן איבער די סטרונעס פון זיין פּידל — פאַרט אַ ייד קיין
ארץ-ישראל מיט פּאַרוויינימע אויגן...

צווישן דער מחנה חלוצים און חלוצות, וועלכע האָבן זיך גע-
שטופּט מיט זייערע פּילע פעק צו די וואַגאַנעס פון דער באַן, וואָס
פּירט פון וואַרשע דירעקט קיין טריעסט, האָב איך זיך אויך דורכ-
געריסן. כּהאַב זיך דורכגעשטופּט צום עק וואַגאַן און האָב זיך באַ-
האַלטן אין אַ פינצטערן ווינקל צווישן אַ גאַנצן באַרג מיט פעק
און זעק.

דאָס האַרץ האָט געקלאָפּט. די שלייפּן האָבן געזעצט און דער
אַמעס איז מיר געווען שווער. אויף דער פּלאַטפּאָרמע האָט מען נאָך
אַלץ געטאַנצט און די טענער פונעם פּידל זיינען דערגאַנגען ביז צו

מיין באהעלמעניש און האָבן מיר שווער געמאַכט דאָס האַרץ —
אַן אַ באַקאַנטן, אַן אַ פאַספּאַרט און אַן אַ גראַשן אין קעשענע, אפילו
אַן אַ שטיקל ברויט.

— זיי געזונט, לאַנד פון דלות און פיין! זיי געזונט, לעבן אַן
תכלית און טעם!

די באַן רירט זיך און איך געפין זיך צווישן די פילע חלוצים
און חלוצות, וואָס פאַרן קיין ארץ-ישראל. ווען איך בין אַפּירגעקראַכן
פון מיין באַהעלמעניש צווישן דעם באַרג פעק, האָבן מיך אַלע אַנ-
געקוקט מיט דערשטוינונג. מיין יונגער עלטער האָט זיי איבערראַשט,
נאָר זיי האָבן מיך אויפגענומען אין זייער געזעלשאַפט מיט וואַרעמער
פריינימשאַפט, ווי ברידער און שוועסטער. מיט זייערע ליבע בליקן
האָבן זיי מיך געשמאַרקט און מיר אונטערגעגעבן מוט. אייניקע מאַל
האָב איך געהערט ווי זיי רעדן זיך דורך צווישן זיך: ווי אזוי מיך
אויסצובאַהאַלטן פון די אויגן פון די גרענעץ-הימער און פון די
גרויזאַמע שפּיאַנען...

כבין געווען זייער מיד פון גרויסער אויפגענונג דורך דעם גאַנצן
טאַג, בין איך אַוועקגעפאַלן אויף איינעם פון די פעק אין מיין ווינקל
און האָב איינגעדרימלט. פּלוצלונג האָב איך דערפילט אַ לייכטן ריר
אויף מיין אַקסל, האָב איך אויפגעציטערט און בין אויפגעשטאַנען.
איינגעבויגן איבער מיר איז געשטאַנען אַ בחור, אַנגעמאַן אין אַ
לעדערן רעקל.

— שרעק זיך ניט... האָט ער מיר געזאָגט שמילערהייט —
שטיי אויף און גיי מיר נאָך. אין וואַגאָן איז געווען פינצטער; נאָר
איין קליין לעמפל האָט אים באַלויכטן. אויף די בענק און אויף די פעק
האָבן זיך געוואַלגערט שלאַפּנדיקע מענטשן. וואו זיי זיינען אַוועקגע-
פאַלן, דאַרט זיינען זיי געלעגן צעלייגט, ווי פאַרשיכורטע. געקרויזטע
און צעפאַמלטע קעפּ האָבן אַראַפּגעהאַנגען פון די בענק, און די לאַנגע
שאַטנס, וועלכע האָבן זיך באַוואויגן צום טאַקט פונעם צוג, האָבן
נערווען, ווי אַנגעשראַקענע, אומגעמאַנצט און אומגעשפרונגען אויף
זייערע פּנימער. כלערליי משונהדיקע קולות פון כראַפּעריי האָבן זיך
געמראָגן איבערן חלל פונעם וואַגאָן.

איך בין געשטאַנען אַ צעטומלטער און אַ צעמראַגענער, כהאָב
זיך געריבן די אויגן און ניט געוואוסט, וואו איך געפין זיך.
— מיר קומען איצט צו צו דער משעכאַסלאַוואַקישער גרענעץ, —

האָט מיר דער בחור געזאָגט מיט צארטקייט און האָט געגלעט מיין אַקסל — דאַרפסטו זיך באַהאַלטן פון דרויסן פון וואַגאַן. גיי מיר נאָך ... אין וואַגאַן איז געווען היים. ווען איך בין אַרויסגעקומען אינעם אַפּענעם קאַרידאָר, האָט אויף מיר אַ הויך געטאַן אַ פייכטע קעלט. אַ קאַלטער ווינט האָט געבלאַזן. אין דרויסן איז געווען אַ געדיכטע, שוואַרצע און מוראדיקע פינצטערניש.

— זעסט דעם לייטער? — האָט מיך מיין באַגלייטער געפרעגט און האָט אַרויפגעלייגט מיין האַנט אויף אַ קאַלט און פייכט שטיק אייזן — קריך אַרויף און גיי אַהין אַרויף. אויבן, דאַרט אויפן דאַך איז דאָ אַ קליינע פּלאַטפאָרמע. לייג זיך דאַרט אַנידער און האַלט זיך זייער שטאַרק אָן אַן די ברעטער. זיי שטאַרק פאַרזיכטיק. דו טאַרסט נישט איינשלאָפן, דו טאַרסט אַפילו קיין אויג נישט צומאַכן. ווען מיר וועלן נאָר אַריבערפאַרן די גרענעץ, וועל איך אַרויפקומען צו דיר און וועל דיך ווידער אַריינעמען אין וואַגאַן אַריין ...

דער צוג האָט שטאַרק געקלאַפּט, און דער בחור האָט צו מיר גע-רעדט זייער שמיל. נאָר פון די אַפּענהאַקטע ווערטער, וואָס זיינען צו מיר דערגאַנגען, האָב איך פאַרשטאַנען, אַז די לאַגע איז זייער ערנסט.

דער צוג איז געפּלויגן זייער שנעל. אַרום און אַרום איז שטאַק פינצטער, און דער דאַך איז משופּעדיק. נאָר איין קליינער, שלעכטער ריר ... אַ קאַלטער שווייס האָט מיך באַגאַסן! נאָר כּהאַב דען אָן אַנדער ברירה? אין וואַגאַן וועלן די סאַלדאַטן קוקן מיט זיבן פאַר אויגן. מיט זייערע לאַנגע שפיזן וועלן זיי שמעכן אונטער די בענק און צווישן די פּעק. הלוואי זאָלן זיי נאָר אויפן דאַך נישט אַרויפקומען ...

— ווי הייסטו? — האָט מיך געפרעגט דער בחור, ווען ער איז מיט מיר אַרויפגעגאַנגען אויף די טרעפּ פון לייטער.

— שמואל ... האָב איך אים שמיל געענטפּערט.

— נאָ דיר דאָס מיכל, שמואל, און וויקל דיר דערמיט גוט אַרום דעם האַלז! — האָט ער מיר געזאָגט און עפּעס דערלאַנגט, און איז באַלד פאַרשוואַנדן צוריק אין וואַגאַן אַריין.

כּבין געבליבן איינער אַליין אויפן דאַך, אין דער גרויסער פינצ-טערניש פון אַרום. דער ווינט האָט שטאַרק געבלאַזן און דאָס קליינע באַלקאַנדל איז געווען פייכט און גליטשיק. מיט ביידע הענט האָב איך זיך איינגעקלאַמערט אין די קאַלטע ברעטער, און ווי אַ מענטש,

וואס געפינט זיך ביי אן אפגרונט, האב איך זיך איבערגעגעבן דער קאלטער, גרויזאמער נאכט.

פון קליינערהייט אן בין איך געווען א יתום און האב פון קיין גומן טאג אין מיין לעבן ניט געוואוסט. איך בין אלעמאל געווען איינזאם און פארלאזט; כהאב קיינמאל ניט אפגעגעסן צו זאט און גאנץ אפט איז מיר דאס לעבן נמאס געווען. נאר ווי שטארק האב איך געוואלט דאס מאל, אז אלעס זאל שנעל אריבער און כוזאל זיך שוין ווידער גע- פינען אינעם ווארעמען צוג! מיט וואס פאר א כוח כהאב ארומגע- נומען די נאסע ברעמער אונטער מיר! אלעס האט מיר אויסגעזען גאר אנדערש, זינט כהאב אריבערגעמראטן די שוועל פונעם וואגאן, וועלכער פירט קיין ארץ ישראל. פארבארגענע כוחות האבן זיך דאן דערוועקט אין מיר און האבן אנגעפילט מיין וועזן.

— לעבן! לעבן! לעבן! — האב איך געהערט אין דעם רוישן פון די רעדער איבער די רעלסן, און דער ווינט האט מיר אריינגעפויפט אין די אויערן אריין: דארט, דארט, דארט — אין ארץ ישראל! ... ביים ליכט פונעם לאקאמאטיוו האב איך געקענט זען ווי אלע וואגאנען באוועגן זיך. אין דער פינצטערער נאכט האט מיר דער צוג אויסגעוויזן ווי אן אוראלטע שלאנג, וועלכע שפייט ארויס פון איר קאפ פייער און פארע. איינער נאכן אנדערן זיינען זיי מיך באפאלן יעדע פאר מינוט. אט בין איך באגאסן געווארן מיט א רעגן פון פייער פונקען און אט — מיט א שטראם קאלט וואסער. כהאב געהאט קאלטס און ווארעמס ...

כהאב זיך איינגעקלאמערט אין די ברעמער און האב מיט שרעק געקוקט אין דער פינצטערניש אריין. אויפן הימל האבן אומגעשוועבט וואלקנס. פון ביידע זייטן וועג האב איך געזען גרויסע, שווארצע גרו- דעס, וועלכע זיינען אונז נאכגעלאפן אן אויפהער. — מיר זיינען געפארן צווישן בערג. דא און דארט האבן זיך געוויזן אייניקע ליכט- לעך. צייטנווייז איז דאס קלאפן פון די רעדער געווען שטארקער און העכער: די באן איז אריבערגעפארן איבער אן אייזערנער בריק ... — ווען נעמט שוין א סוף צו דער נאכט? ווען וועל איך שוין באפרייט ווערן פון מיין געפאנגענשאפט אויף דער פרייער לופט? סהאט מיר געקלאפט א צאן אן א צאן און אלע מיינע אברים האבן גע- ציטערט. מיינע הענט זיינען שווער געווארן ווי אייזערנע צוואנגען, און דער קאפ איז מיר געווארן שווער ...

פלוצלונג האָט דער לאַקאַמאַטיוו אַרויסגעלאָזט אַ שאַרפֿן פּיף, וואָס האָט דורכגעשניטן די פּינצטערניש ווי מיט אַ ריזן-ביימֿש. אַ שוידער האָט מיך אַרומגענומען און פֿון מויל האָט זיך מיר אַרויס-געריסן אַ פּחדֿימדיק געשריי. כּהאַב אויפֿגעהויבן דעם קאַפּ און האָב מיט מיינ בליק דורכגענומען די פּינצטערניש. פֿון ווייטן האָבן גע-וואַנקען ליכטלעך. דער לאַקאַמאַטיוו איז זיי אַנטקעגנגעלאָפֿן מיט אַ שטאַרקער צוויטשעריי און מיט אַ געפֿערלעכן רויש. די באַן האָט דורכגעשניטן אַ געדיכטן וואַלד, איז שנעל דורכגעפֿלויגן דורך אַ שטיקנדיקן טונעל. צולעצט האָט זי זיך געטאַן אַ שטאַרקן וואַרף אויף צוריק און האָט זיך אָפֿגעשמעלט ...

אַ שטאַרקע לאַמטערן-ליכט האָט פּלוצלונג באַלויכטן אַלע וואַ-גאַנען און האָט פּאַרפֿלייצט אויך דעם דאַך. מיר זיינען צוגעקומען צו דער גרענעץ-סטאַנציע.

— פּאַסס-פּאַרטמן!

— פּאַסס-פּאַרטמן! — האָבן אויסגעדונערט פּאַרשלאָפֿענע סאַל-דאַטן — פּאַסס-פּאַרטמן! ס'האַט זיך צו מיר דערטראַגן פֿון אַלע וואַגאַנען קלינגערֿייען פֿון סאַלדאַטן-שפּאַרן און קלאַפֿערֿייען פֿון ביקס-הענטלעך. כּהאַב זיך אויסגעצויגן אויף דער קליינער פּלאַטפֿארמע, כּהאַב איינגעהאַלטן מיינ אַטעם און בין געלעגן און זיך קיין ריר ניט געטאַן.

גאַנץ פּרי האָט מען מיך אַריינגעבראַכט אין דעם וואַרעמען וואַ-גאַן אַ פּאַרגליווערטן פֿון קעלט און ציטערנדיק ווי אין אַ פּיבער. דער וואוילער בחור (ער הייסט עזריה און ער איז אַ חבֿר אין איינעם פֿון די קיבוצים אין די קאַלאָניעס) האָט מיר געגעבן וואַרעמע טיי און האָט מיך איינגעוויקלט אין וואַרעמע קאַלדרעס. כּבין געווען זייער מיד, בין איך באַלד אַנטשלאָפֿן געוואָרן.

ערשט אויף דער גרענעץ צווישן עסטרייך און איטאַליע בין איך אַריינגעפּאַלן דער פּאַליציי אין די הענט אַריין. די באַן איז אַהין אָנגעקומען ביימאַג, האָב איך זיך ניט געקענט באַהאַלטן אויפֿן דאַך פֿון וואַגאַן. צענדליקער הויכע, באַוואַפֿנטע זשאַנדאַרמען האָבן אַרומגע-רינגלט די באַן, ווען זי איז נאָר שטיין געבליבן אויף איטאַליענישער ערד. זייערע דרייעקיקע היטלען, זייערע שוואַרצע פעלערֿינעס און זייערע שפּיציקע ביקסן האָבן אויף מיר אַנגעוואַרפֿן אַ פּחד. אויך עזריה איז געוואָרן שטאַרק באַזאָרגט, ווען ער האָט זיי נאָר דערזען.

א בלאסער האָט ער אַרויסגעקוקט אין דרויסן אויף די פּאַנגער, וועלכע האָבן אונדז אַרומגערינגלט, האָט אַ פּיף געטאָן אויס פאַר-צווייפלונג און האָט אַ מיפן זיפּין געטאָן.

— דערלאַנגט מיר די פאַספּאַרטן! — האָט ער פּלוצלונג אַ שריי אויס געטאָן מיט אַ שמרענגן קול — באַלד הויבט זיך אָן די אונטער-זוכונג!

ער האָט גלייך אַ וואונק געטאָן צו אַ פאַר בחורים און זיי האָבן שנעל צונויפגענומען די פאַספּאַרטן פון אַלע פאַסאַזשירן אין אונדזער וואַגאָן און זיי אים דערלאַנגט. — ער האָט זיך געטראַכט: ער וועט דערלאַנגען דעם גרענעץ-באַאמטן אַ גרויסן פאַק, וועל איך ווי סניט איז — צווישן די צענדליקער פאַספּאַרטן — זיך ווידער דורכשטופן און וועל בשלום אַנקומען צום ברעג פונעם מיטללענדישן ים, דער ים, וואָס פון זיין צווייטן ברעג באַהאַלט זיך ארץ ישראל...

נאָר דער גרענעץ-באַאמטער, וועלכער איז אַריינגעקומען אין וואַ-גאָן באַגלייט פון דריי סאַלדאַטן, האָט מיט שפּאַט זיך צעלאַכט, ווען עזריה האָט אים דערלאַנגט דעם פאַק פאַספּאַרטן און האָט מיט גרויס כעס אים באַפוילן, ער זאָל זיי גלייך פאַנאַנדערמיילן צווישן די פאַסאַ-זשירן אין וואַגאָן, יעדן איינעם זיין פאַספּאַרטן...

כהאַב שיער ניט אויפגעהערט אַטעמען. מיט אַ צימערנדיק האַרץ האָב איך זיך איינגעקוקט אויף די איבערגעשראַקענע בחורים, וועלכע זיינען אומגעגאַנגען און האָבן, מיט צימערנדיקע הענט, פאַ-נאַנדערגעטיילט די פאַספּאַרטן.

— לייגט אים אַרונטער אונטער אַ באַנק און דעקט אים איבער מיט פעק! — האָט עזריה אויסגעשריען אויף העברייאיש, און זיין קול האָט דערגרייכט ביז צום צווייטן עק וואַגאָן, וואו איך בין גע-שטאַנען אַ פאַרצימערטער און אַ דערשראַקענער. נאָר גאָר אין אַ קורצער ווייל האָבן דיזעלכע הענט, וועלכע האָבן מיך פריער באַ-האַלטן אינעם פינצטערן ווינקל, צווישן די טשעמאַדאַנעס און פעק, מיך פון דאָרט אין איילעניש אַפירגעשלעפט: די סאַלדאַטן האָבן גע-שופּט זייערע לאַנגע שפּיזן צווישן די פעק און האָבן גענישמערט און געזוכט... דאָן האָט מען אַנגענומען דעם סאַמע לעצטן מיטל: איינער פון די בחורים האָט מיר דערלאַנגט אַ גרויסן טשייניק און האָט מיך אַרויסגעלאַזט דורכן פענצטער, לעבן וועלכן כבין געשטאַ-נען, כזאָל גיין אַננעמען דעם טשייניק מיט וואַסער און זאָל אַריי-נען.

קומען אינעם וואגאָן דורך דער צווייטער זייט, וואו מען האָט שוין געהאט דורכגעקוקט די פאספארטן... אַבער ווי כהאַב נאָר אַראָפּ-געשטעלט אַ פּוס אויף דער פּלאַטפּאָרמע, האָט מיך אָנגעכאַפּט אַ סאַלדאַט, וואָס איז געשטאַנען ביים וואַגאָן, האָט מיך בייז באַטראַכט און מיך גלייך צוריקגעבראַכט צום גרענעץ-באַמטן אינעם וואַגאָן... — פּאַספּאָרט! — האָט זיך דער באַמטער אויף מיר צעשריען.

— וואו איז זיין פאספארט? ...!

אין וואַגאָן איז געוואָרן טויט-שמיל. אַ סך פּאַר אויגן האָבן אויף מיר מיט רחמנות געקוקט.

עזריה האָט געפרואווט עפעס זאָגן; ער האָט גערעדט מיט אַ רחמנות קול, ער האָט געפרואווט ווייך מאַכן דאָס האַרץ פּונעם באַ-אַמטן. אַבער, אומזיסט. יענער האָט געגעבן אַ באַפעל צו אַ סאַלדאַט, וועלכער האָט מיך אָנגענומען און אַראָפּגעשטעלט אויף דער פּרעמ-דער פּלאַטפּאָרמע...

כהאַב זיך שוין ניט געקענט איינהאַלטן און כהאַב אויסגע-בראַכן אין אַ ביטער געוויין. איך בין געווען אינגאַנצן צעבראַכן. איז מאַקע מיין גאַנצע האַפּנונג אַוועק מיטן רויך? וועט מען מיך איצט צוריקשיקן צום אַרעמען און ביטערן לעבן אין פּוילן און קיין אַרץ-ישראל וועל איך שוין ניט קומען? מיט בענקענדיקע בליקן האָב איך געקוקט אויף דער באַן, וועלכע דערווייטערט זיך פון מיר און טראַגט זיך אויפן וועג צום געגאַרטן לאַנד. מיין האַרץ איז אין מיר שיער ניט אָפּגעשטאַרבען. פּלוצלונג האָב איך אַ שפּרונג געטאַן און בין נאָכ-געלאָפּן די וואַגאָנען, וואָס דערווייטערן זיך אַלץ מער און מער. נאָר אַ סך פּאַר הענט האָבן מיך אָנגעכאַפּט און פּאַרהאַלטן. סאיז מיר געוואָרן פינצטער אין די אויגן; פּונעם וואַגאָן, אין וועלכן כּבין געפּאַרן, האָט זיך צו מיר דערטראַגן אַ יאַמערלעך געוויין...

פאַרנאַכט האָט מען מיך אַ געבונדענעם אַריינגעזעצט אין אַ פּראַכט-באַן, וואָס איז אויך געפּאַרן קיין טריעסט. מען האָט מיך אַהין געבראַכט אַ געפּאַנגענעם, אונטער דער וואַך פון אַ באַוואַפּנטן היטער. מיין ציל איז דאָך גאָר געווען צו פּאַרן קיין אַרץ ישראל, ניט חלילה בלייבן אין איטאַליע; איך בין איטאַליע נאָר פּאַרביי-געפּלויגן ווי אַ פּלי-פּויגל, אויפן וועג צו מיין אייגענעם לאַנד. נאָך דריי טעג פאַרשפּאַרט זיין אין אַ שמוציקן פּלאַץ, בין איך געבראַכט געוואָרן פּאַרן געריכט.

מיין יונגער עלטער, מיין מאַדנע קליידונג, מיין בלאַסער פנים — דאָס אַלץ האָט צוגעצויגן די אויפמערקזאָמקייט פון די מענטשן, וועל-כע האָבן זיך פאַרזאָמלט אין געריכט פאַר ענינים פון געזעץ. אַלע האָבן אויף מיר געקוקט מיט אַ נייגעריקן שמייכל, האָבן אויף מיר געוווּן מיט די פינגער און האָבן ניט אויפגעהערט זיך צו סודן. אַ צעטומלמער און אַ פאַרצווייפלמער בין איך געשטאַנען. צי וועלן זיי פאַרשטיין, וואָס סמוט זיך אין מיין האַרץ אין איצטיקן מאַמענט? צי וועט דער ריבמער פאַרשטיין, אַז אויב ער צווינגט מיך זיך צוריקקערן קיין פּוילן, פון וואַנען איך בין אַנטלאָפּן, גיט ער אויף מיר אַרויס אַ טויט-אורטייל?

פלוצלונג האָט זיך פון די פאַרזאָמלטע אַרויסגערוקט אַ יונגער בחור, איז צוגעגאַנגען צום פּאָליציאַנט לעבן מיר און האָט צו אים גערעדט אויף איטאַליעניש. דער פּאָליציאַנט האָט אים געענטפערט מיט אַ שמייכל; ביידע האָבן מיך באַמראַכט און האָבן גערעדט גאַנץ הויך.

מיין אַטעם איז פאַרהאַלטן געוואָרן. טרערן פון פרייד האָבן זיך אָנגעקליבן אין די ווינקלען פון מיינע אויגן און האָבן געהאַלטן ביים אויספלאַצן. צי וועגן מיר רעדט עס דער מענטש מיטן פּאָליציאַנט? איז ער אַ ייד? צי האָט עזריה צו וויסן געמאַן דעם „אַרץ ישׂראל קאָמיטעט“ אין טריעסט, אַז איך בין פאַרהאַלטן געוואָרן אויף דער גרענעץ, און דער בחור איז עס געשיקט געוואָרן צו פאַרטיידיקן מיך? — סוועט זיין גוט, בחורל! — האָט דער פרעמדער גערעדט צו מיר אויף יידיש — וויין ניט.

— ביסט אַ ייד? — האָב איך געפרעגט, אַן איבערראַשמער. — יאָ, געוויס, — האָט דער בחור געענטפערט מיט אַ דער-מוטיקנדיקן שמייכל — פאַרליר ניט דיין מוט ...

כהאָב פריי אָפּגעאַטמעמט. ווי אַ שמומער בין איך געזעסן דורך די טעג פון מיין געפאַנגענשאַפט. כהאָב קיין מויל ניט אויפגעמאַכט. דערפאַר וועל איך זיך שוין איצט אַראַפּרעדן פון האַרצן פאַר דעם צער און די ליידן, וואָס זיי האָבן מיר פאַרשאַפט אין תּפּיסה ... — ווי אַלט ביסטו? — האָט מיך דער ריכטער געפרעגט דורך דעם בחור, דעם דאָלמעטשער.

— צוועלף יאָר, — האָב איך געענטפערט קורץ.

— פון וואַנען קומסטו?

— פון פוילן.
 — וואו איז דיין טאמע ?
 — געשמאָרבן.
 — און דיין מאמע ?
 — געשמאָרבן ...
 — צו וואָס ביסטו געקומען קיין איטאַליע — זיין אַ הפקר מענטש ? — האָט דער ריכטער געפרעגט מיט שפּאַט.
 דער עולם, וואָס האָט אָנגעפילט דעם זאַל, האָט זיך שטאַרק צעלאַכט.

— מיין האַר ! איך בין ניט געקומען קיין איטאַליע ; איך בין דאָ נאָר פאַרבייגעפאַרן — האָב איך געענטפערט מיט אַ טראַציק קול. — מען האָט מיך פאַרהאַלטן אויפן וועג צו מיין אייגן לאַנד — און כּהאַב געוווּיזן מיט מיין פינגער צו מזרח זייט.
 דער ריכטער האָט מיך דורכגענומען מיט זיין שאַרפן בליק.
 — האָסטו אַ פאַספאַרט און געלט ? — האָט ער געפרעגט מיט כּעס.

— כּהאַב ניט ! — האָב איך אויך געענטפערט מיט כּעס — נאָר איך וועל זיכער קומען קיין ארץ-ישראל ; קיין כּוח אויף דער ערד קען מיך ניט צוריקהאַלטן. פאַרוואָס האָט מען מיך געבראַכט פאַר אייך, מיין האַר ריכטער ? — האָב איך געפרעגט מיט ביטער-קייט — האָב איך דען עפעס געגנבעט ? האָב איך דען ביי אייך געבעטן עסן ? פאַרוואָס פאַרהאַלט איר מיך ? איך וויל זיך אויפּוועצן אויף דער שיף, וואָס פאַרט אָפּ קיין ארץ-ישראל, וויל איך וויל דאָ ניט בלייבן ; איך וויל ניט איטאַליע ...
 אַ ציטער איז דורך דעם עולם.

— סאיז אַבער דאָ אַרדענונג ; סאיז פאַראַן געזעץ ; — האָט דער ריכטער געזאָגט, שוין מיט אַ ווייכערן קול — מיין אַרעם יינגל.
 — אַלע געזעצן זיינען קעגן מיר ! — האָב איך אויסגעשריען מיט אַ געוווּיזן — סאיז גאַרניטאָ קיין רחמנות. אַבער איך וויל לעבן, הער ריכטער ! — כּהאַב אָנגעהויבן רעדן העכער — לעבן און העלפן צוגרייטן אַ היים-לאַנד פאַר טויונטער און צענדליקער טויונטער יידן, וואָס ווערן פאַרטריבן פון אַלע לענדער אויף דער גאַנצער וועלט ! ...
 דער ריכטער האָט געשוויגן. דער עולם האָט געקוקט מיט נייגעריקייט, אַמאָל אויף מיר, אַמאָל אויף אים ... (לאַנג האָט גע-

דויערט דאָס שטילשווייגן, און מיון נשמה האָט זיך דערווייל געצאָפּלט צווישן האָפּענונג און פאַרצווייפלונג (...).

— קענסט פאַרזעצן דיין וועג... האָט ער ענדלעך אַרויסגע-
זאָגט — אויב נאָר מוועט פאַר דיר גאַראַנטירן, אַז דו וועסט בלייבן
אין אַיטאַליע ניט מער ווי דריי טעג...

— איך וועל פאַר אים גאַראַנטירן... האָט געענטפּערט דער
בחור, מיין פאַרטידיקער — און דער עולם האָט זיך פריינטלעך פאַ-
נאָדערגעלאַכט.

דעם צווייטן טאָג האָב איך זיך אַרויפגעגנבעט אויף דער שיף,
וואָס איז געפאַרן קיין ארץ ישראל.

ו ו א ק א ב ו ל א ר

משונה — Strange, Queer	עוֹלָם (אויִלם) — אַרױפּגייערס. די וואָס
חלל (כאַלעל) — ליידקייט Vacuum	אימיגרירן קיין ארץ ישראל
לאַגע — Situation	הכשרה (האַכשאַרע) — צוגרייטונג פאַר
משופּעדיק — Sloping	ערדאַרבעט און קאַפּפּעראַטיוון לעבן אין
ברירה (ברירע) — Choice	ארץ ישראל
אַפּגרונט — Abyss, Depth	שומרים — וועכטער. מיטגלידער פון אַן
נמאָס (נימעס) — Tiresome, Disgusting	אַראַנזאַציע מיט דעם נאַמען, וואָס האָט
פאַרע — Vapor, Steam	זיך אונטערנומען צו היטן די יידישע
גרודעם — Clods	ישובים אין דער ערשטער פּיאָנערן צייט
שוידער — Horror	אין ארץ ישראל
פראַכט באַן — Freight train	קנאה (קינע) — Envy, Jealousy
ענינים (איניאַנים) — פראַגן, זאַכן.	ניגונים — מעלאָדיעס
Matters	שליפּן — The temples
הפּקר (העפּקער) מענטש — אַן אומפאַר-	תכלית (טאַכליט) — Purpose
אַנטוואָרטלעכער מענטש	טעם (טאַם) — Sense
סודן (סוידען) — רעדן סקערעטנע	דערשטוינונג — Amazement
חלוצים — פּיאָנערן	געזעלשאַפּט — Society, Company
באַלקאָן — Balcony	גריזאַם — Cruel

פראַגן און אַרבעטן

1. פאַרוואָס האָבן די וואַרשעווער יידן באַגלייט די חלוצים מיט פרייד,
געמישט מיט קנאה און בענקשאַפּט?
2. פאַרוואָס האָט שמואל דער יתום באַשלאָסן צו פאַרלאָזן פּוילן?
3. פאַרוואָס האָט ער זיך באַהאַלטן צווישן די פעק?
4. ווי אַזוי האָבן די חלוצים אים אויפגענומען, ווען ער איז אַרויסגעקראַכן
פון זיין באַהעלטעניש?
5. פאַרוואָס האָט ער זיך ווידער באַדאַרפט באַהאַלטן?

6. ליגנדיק אויפן דאך, וואָס האָט ער געהערט אין רוישן פון די רעדער און אין פייפן פון ווינט?
7. ווען האָט מען אים אַרונטערגענומען פון זיין באַהעלטעניש?
8. וואָס האָבן די חלוצים געטאָן אים צו דערוואַרעמען?
9. ווי אַזוי האָט עזריה געפרוּאוּט אים אויסבאַהאַלטן אויפן גרענעץ צווישן עסטרייך און איטאַליע?
10. ווען האָט מען שמואלן געבראַכט פאַרן איטאַליענישן ריכטער, וואָס האָט צו אים צוגעצויגן די אויפּמערקזאַמקייט פון די פאַרזאַמלטע אין געריכט?
11. וואָס האָט שמואל געענטפערט אויף דעם ריכטערס פראַגע, צי ער איז געקומען קיין איטאַליע זיין אַ הפּקר-מענטש?
12. צו וואָס, האָט שמואל געזאָגט, פאַרט ער קיין ארץ-ישראל?
13. וואָס איז געווען דעם ריכטערס אורטייל?
14. ווער האָט פאַר אים גאַראַנטירט, אָז ער וועט פאַרלאָזן איטאַליע אין דריי טעג?
15. שרייב אָן זאַצן מיט צען ווערטער פון וואַקאַבולאַר.

דאָס ערשטע אַקערן

י. כאַריזמאַן

שלמה שפי, אַ ניי-צוגעקומענער חבר אין דער אַרבעטער קבוצה אין עין-זוהר, איז איין הערבסט-פרימאָרגן געשיקט געוואָרן מיט אַ פאַרל מוילאייזלען און אַן אַקער אין פעלד אַריין צו פאַרענדיקן אויפ-אַקערן אַ קליין שטיקל פעלד.

נימאָ קיין לייכטערע און ליבערע אַרבעט ווי אַקערן — ווען דער באַדן איז ווייך און פלאַך, די בהמות זיינען רואיק, און דער פויער איז געניט אין דער אַרבעט. דו בינדסט דיר צו די עקן פון די לייצעס צום הענטל פון אַקער פון איין זייט, די בייטש שמעקסטו דיר אַריין אין דעם לעכל פונעם הענטל פון דער אַנדערער זייט, דו פאַרלייגסט זיך די הענט אויפן האַרצן און דו גייסט דיר געמיימלעך נאָכן אַקער, אַט ווי מען גייט שפאַצירן. ביסט מיד געוואָרן גייענ-דיק, גיסטו די בהמות אַ צייכן, בלייבן זיי שטיין, זעצסטו זיך צו און רוסט זיך אָפּ. אַז דו ווערסט דורשטיק, וואַרט שוין אויף דיר ערגעץ אין מיטן פעלד, אין שאַטן פון אַ געדיכטן סיקאַמאָר, אַ קריגל קאַלט וואַסער, איבערגעדעקט מיט אַ לימאָן אַדער גאַר מיט אַ פרישן בלאַט פון אַ נוסבוים. דו קענסט זיך אַפילו אַביסל צוועצן אין שאַטן און פאַררויכערן, אַדער סתם אַזוי זיך זיצן און זיך פאַרקוקן — אויפן הימל, אויף די בערג, אויף די פייגעלעך, ווי זיי פליען און שוועבן איבער גאַטס לופט, און זיך פאַרטראַכטן... דו דאַרפסט זיך גאַר ניט איילן: דער טאַג איז לאַנג, די זון באַקט, און סיי דער מענטש, סיי די בהמה דאַרפן זיך אַביסל אַפרוען. אַמאָל דערמאַגט זיך צו דיר פּלוצלונג, דורך דער שטילער לופט, דער אַפּקלאַנג פון אַ גלעקלגע-קלאַנג. קוקסטו זיך אום, דערזעסטו פון ווייטן אַ קאַראַוואַן קעמלען ציט זיך פאַמעלעך ווי פאַרחלומט, ווי אַ וואַלקן-קייט, וואָס בלאַנדזשעט אום אויפן הימל-ברעג; זיי גייען און פאַרשווינדן שטילערהייט אין די בלויע בערג-קייטן.

דער שטיק באַדן, וואָס איז שלמהן אויסגעקומען אויפאַקערן,

איז אבער געווען א שטיינערדיקער, בארג-ארעפ און בארג-ארויף. ווי איינצוארדנען דעם אקער האט ער נאך אויך ניט געוואוסט, און ווי צו-להכעיס האט ער געקראגן א פאר פרדות, וועלכע זיינען פונקט אזוי ווייניק געוואוינט צו אקערן ווי זייער אנטרייבער, און דערצו זיינען זיי אויך, לויט זייער נאטור, געווען פארעקשנטע און האבן געהאט זייער א מאדנעם גאנג ...

איין אייזל מיטן נאמען זרקה, איז געווען כיטרע ווי א שלאנג און גארניט קיין פריינמלעכע. די צוויימע, תבורה, פארקערט, האט געהאט א פארשטאפטן קאפ און איז דערצו געווען מוראדיק פאר-עקשנט: האט זי זיך אוועקגעשטעלט, איז ניט געווען זי צו רירן פון ארט, אבער אז זי האט זיך שוין א ריר געמאך, האט זי זיך געמאך פלוצעם א צעפאלאשע מיט אזא שנעלקייט, אז סאיז גארניט געווען דער כוח אין דער וועלט, וואס זאל זי קענען איינהאלטן.

שוין באלד א שעה, אז שלמה קעמפט מיט זיינע בהמות אין פעלד, שרייט אויף זיי, זידלט זיי, שמייסט זיי מיט דער בייטש — נאך גאנץ אומזיסט. זרקה דרייט זיך אפיר פון הינטער די לייצעס, דרי-געט אין דער לופטן מיט אירע הינטערשטע פיס און לאזט ארויס פון מויל אזעלכע משונהדיק-גרילצנדיקע צוויטשערייען, ווי א רויב-פויגל. תבורה אבער בויגט אן איר שווערן קאפ, טוט א פאר קלעפ מיט אירע קאפיטעס אן דער ערד און גיט עפעס א פארדעכטיקן צי מיט די ברייטע נאזלעכער. לאנג געדויערט אט דער מאדנער קאמף מיט די אייזלען. שלמה ווערט שוין גאר פארצווייפלט, און באשליסט באין-ברירה זיך אפשטעלן, ווארטן און זען, וואס דא וועט ווערן. פלוצלונג, פלי, פלי! די אייזלען שלעפן שלמהן ווי דער וויכער, זיין קאפ-צודעק פליט אום אין דער לופטן, און זיין אקער שפרינגט ארום אויף דער הארטער ערד, ווי שפרינגט דער בויגן איבערן פידל ביי א ניט-געניטן שפילער.

מיט גרויס מי איז דעם ארעמען שלמהן קוים געלונגען צו בא-רואיקן די פרדות, און זיי האבן כלומרשט אנגעהויבן גיין גלייך. אבער אין א פאר מינוט ארום — נא דיר א נייע צרה! דער פלאקן, וואס האלט דעם אקער אין פלאץ, איז פונעם שטארקן לויפן לויז גע-ווארן, און די מעסערס האבן גענומען צו טיף זיך איינגראבן אין דער ערד. קריכט שוין שלמה אראפ און נעמט זיך צורעכט מאכן דעם אקער און צומרעפן צו דער גענויער מאס טיפקייט, נויטיק פארן

אָקערן — אָבער אַנשטאַט אַכיסל אויפצוהויבן די מעסערס, האָט ער זיי נאָך טיפער אַרונטערגעלאָזט.

שלמה פֿאַרעט זיך נאָך דאָ און דאָרט, באַמיט זיך צו טרעפן וואָס ער דאַרף דאָ מאַן. און דאָ, מעשה שטן, האָבן זיך אָנגעהויבן קלייבן וואַלקנס איבערן הימל. זיי הורדען זיך צונויף און פאַר-שפרייטן זיך מיט אַ פּחד־דיקער שנעלקייט איבערן גאַנצן הימל. סווערט גוט טונקל, און סהויבט פּלוצלונג אָן גיסן אַ שטאַרקער רעגן, און דערביי הויבט זיך אָן צו קייקלען אַ לאַנג אויסגעצויגענער דונער, ווי דאָס ברומען פון אַ ריזיקער חיה.

סאיז שלמהן איצט אויסגעקומען, אַז גאָט, די נאַטור — אַלע האָבן זיך אויף אים פּלוצלונג פאַרלייגט. ער האָט אַראָפּגעקניט און האָט זיך אַוועקגעזעצט אונטערן בויך פון איינער פון די פּרדות, זיך ווי עס איז אַכיסל צו באַשיצן פונעם רעגן. די ערד אונטער אים האָט אָפּגעצייטערט פונעם אָפּקלאַנג פון די ווייטע. שטאַרקע דונערן, און די גאַנצע לופט איז געוואָרן איין גרויס שטיק מאַימדיק פּינצטער-ניש. אין מיטן פון דער השכּות האָט ער געקענט זען נאָר איין תּבורה, וועלכע האָט אים באַשיצט מיט איר ווייסן בויך. דאָס נאָענט זיין לעבן דער בהמה, אין מיטן פון דער גרויסער איינזאַמקייט אין דער שטורעמדיקער נאַטור, האָט אים אַכיסל אונטערגעגעבן מוט. ער האָט זיך אַלץ נענטער צוגעדריקט צום וואַרעמען בויך פונעם אייזל, וואָס איז געשטאַנען איבער אים. סהאָט זיך אים דאָן אויסגעדאַכט, אַז די כּהמה איז זייער נייגעריק אים גוטס צו מאַן. זי איז געשטאַנען מיט אָן אַראָפּגעלאָזטן קאַפּ, פאַרטיפּט אין שטילן צער. ווען ער איז געלעגן און באַטראַכט די כּהמה, האָט זיך אין אים דערוועקט אַזאַ שטאַרקע, גרענעצלאָזע ליבשאַפט און רחמנות, וואָס ער האָט שוין ניט געפּילט צו אַ בעל-חי זייט יענער צייט, ווען ער איז נאָך גאָר אַ קליין קינד געווען .

דער ווייטער אָפּקלאַנג פון בהמהשע טריט האָט אים אויפגעוועקט. ער האָט זיך אויסגעריבן די אויגן און האָט זיך אַרומגעקוקט. וואו איז ער? האָט ער ווירקלעך איינגעדרימלט? די דונערן זיינען איינ-געשטילט געוואָרן; דער רעגן גייט שוין מער ניט. די שטראַלן פון דער זון קוקן שוין ערטערווייז דורך דורך אָפּגעריסענע שטיקער וואַלקן. אַ לייכטינקע נעץ פון וואַסער-טראָפּן, לויטערע ווי פּרימאַרגן-

טוי, איז נאך קרומלעך געהאנגען אין דער ריינער לופט. די לופט איז פארקלונגען געווען פונעם צוויטשערן פון ווייטע פייגעלעך. דאן האט שלמה דערזען זיין פאר פרדות. זיי זיינען געשמאנען ניט ווייט פון אים און האבן לייכט געגריזשעט דאס פרישע גראז. זיי זיינען ביידע געווען ריין אפגעוואשן און האבן איצט אויסגעזען לייכט און צארט, ווי א שיין פארל פייגעלעך. ער איז צו זיי צוגעגאנגען, האט זיי געגלעט ליבלעך און האט זיי גוט באטראכט. אויך זיי האבן זיך צו אים צוגעלאזט מיט אויסגעשמערקטע העלדזער, האבן אים אָנגעקוקט, און האבן אים באשמעקט מיט זייערע נאָזלעכער. א וואַרעמער, ליכטיקער שטראַם האַט זיך צעגאַסן איבער זיין גאַנצן גוף, און אַלעס, וואָס איז געשען ביז איצט, האָט זיך אויס-געמעקט פון זיין האַרץ און איז צונישט געוואָרן. יענעם טאָג איז שלמה שפי שטאַרק צוגעבונדן געוואָרן צו דער נאַטור, צו די בעלי-חיים, און איז געוואָרן אַן ערד-אַרבעטער אויף די גליל-בערג.

ו ו א ק א ב ו ל א ר

קבוצה (קוואצז) — א קאלעקטיווע אַרבע־	באין-ברירה (בעאין-ברירע) — גישט
טער קאלאניע אין ארץ ישראל	האַבנדיק קיין אַנדער אויסוואַל
געניט — Experienced	וויכער — שטורעם הינט
געמיטלעך — רואיק, ניט געאיילט	כלומרשט (קלאַמערשט) —
פרדות (פריידעס) — מוילאייזלען Mules	As if, Not really
פאַרעקשנט (פאַראַקשענט) — איינגע־	מעשה-שטן (מיסע סטן) — ווי דער שטן
שפאַרט — Stubborn	וואַלט זיך אַריינגעמישט ; צום אומגליק
כיטרע — Sly	מאוימדיק (מיאומדיק) — שרעקלעך
משונהדיק — Peculiar	חשכות (כאַשכעס) — פינצטערניש
גרילצנדיקע — Grating	בעל-חי (באַל-כאַי) — אַ לעבעדיק באַשע־
קאָפיטעם — Hoofs	פעניש
	געגריזשעט — Gnawed

פראַגן און אַרבעטן

1. פאַרוואָס איז שלמהן אָנגעקומען אַזוי שווער אויפצואַקערן דאָס שטיקל פעלד ?
2. וואו האָט שלמה געפונען שוץ אין צייט פון שטאַרקן רעגן ?
3. ווי האָט אויסגעזען די נאַטור נאָכן שטורעם ?
4. וואָס האָט, פון יענעם טאָג אָן, צוגעבונדן שלמהן צו דער נאַטור און צו לעבעדיקע באַשעפענישן ?
5. וואָס איז ער געוואָרן ?
6. שרייב איבער די שטעלע וואָס שילדערט דאָס אויסזען פון דער נאַטור נאָכן שטורעם.

דער ברונעם אין ראשון לציון

ח. כיסין

זינט אונדזער קאלאניע איז געגרינדעט געווארן, האבן זיך ביי אונדז אָפּט געביטן מאַמענטן פון פרייד און פון צער. אָבער די גאַנצע צייט האָט געהאַנגען איבער אונדזערע קעפּ אַ שווערער וואַלקן: דער ברונעם האַלט שוין דרייסיק מעטער די מייַף, און קיין וואַסער זעט מען נאָך אַליץ ניט.

די שווערע וואַסער-פּראָגע האָט אונדז ניט געלאָזט רוען: די סאַמע עקזיסטענץ פון אונדזער קאלאניע הענגט דאָך אָפּ פון דעם. מײַג ווי נאַכט האָט אונדז געעקבערט אין מוח די פּראָגע: וועלן מיר טאַקע מוזן זיך פאַנאַנדערגיין און ווידער לאָזן וויסמעווען אַט די פעלדער, וואָס מיר האָבן מיט אונדזער שווערער מי צו תּחית-המתים אויפגעוועקט? אַט די נייע הייזער אונדזערע, פול מיט לעבן — זאָלן זיי ווערן וויסמע חורבות, וואָס זאָלן יעדן פאַרבייגייער דערציילן די טרויעריקע געשיכטע פון אונדזער זיין דאָ?

מײַג נאָך מײַג איז זיך דער עולם צונויפגעקומען ביים ברונעם, איז געשטאַנען, געוואַרט אויף דער פּריילעכער בשורה און האָט זיך אומגעקערט אַהיים מיט אַראַפּגעלאָזטע קעפּ. וואָס מײַפער מען גראַבט, אַליץ פאַמעלעכער ווערט די אַרבעט.

די אַרבעט איז דערוויל איבערגעריסן געוואָרן וויל מען האָט געוואַרט אויף אַן עקבער פון פאַרזי. ווען דער עקבער איז אָנגעקומען האָט מען זיך ווידער געדאַרפט נעמען צו דער אַרבעט. אַ פאַר קאַלאַ-ניסטן האָבן זיך געוואַלט אַראַפּלאָזן, נאָר ווען זיי האָבן זיך שוין געפונען איבערן מייַף-אַפּענעם גרוב, האָט זיך זיי פאַרדרייט דער קאַפּ. מען האָט געדאַרפט דריי מענטשן אין דער נידער: צוויי צו דרייען דעם עקבער און איינעם זיי צו פאַרבייטן. איך און נאָך צוויי האָבן זיך פּרייגעוויליקט.

די אַרבעט אין ברונעם איז געווען זייער אַ שווערע. מען פלעגט אונדז אַראַפּדערלאָנגען אונדזער עסן אין גרוב אַריין, און מיר זיינען

דארט געבליבן דעם גאנצן טאג. ווען מיר פלעגן אונט-צייט ארויפ-
קומען, פלעגן די קאלאניסטן אונדז ארומרינגלען און אונדז פארווארפן
מיט נייגעריקע פראגן. מען פלעגט אויפמערקזאם באטראכטן יעדעס
ביסל ערד, וואס האט זיך אנגעקלעפט אינעם עקבער. אומזיסט האבן
מיר געזוכט וועלכע סנים איז סימנים אין דער ערד. מיר האבן שוין
אויפגעגראבן נייע צען מעטער די טיף, און סקומט נאך אלץ ארויף
דאס זעלבע זאמד, וואס זאגט נאך אלץ גארניט ניט צו...

אינמאל ווען מיר האבן שוין געהאט אויפגעגראבן א דרייצן
מעטער, האבן מיר פלוצלונג דערפילט ווי דער עקבער לאזט זיך לייכט
ארעפ אלץ טיפער און איז מיט אמאל אריין א נייעם האלבן מעטער,
אן דער געוויינלעכער אנשמרענגונג פון אונדזער זייט. האבן מיר
אים געוואלט ארויפציען, לאזט ער זיך ניט. סהאט זיך איבערגע-
ריסן דער שמריק. האבן מיר אנגעקניפט א נייעם שמריק, און דער
עקבער איז קוים, קוים ארויף. סאיז געווען אויף אים נאר א צוויי-
דריי סענטימעטער זאמד. האבן מיר אים ווידער ארונטערגעלאזט,
און ער האט זיך איצט אפגעשמעלט ביי די ערשטע דרייצן מעטער,
גלייך ווי דער האלבער מעטער, וואס ער האט ערשט געהאט אויפ-
געגראבן, איז ווידער פארשמאפט געווארן. מיר זיינען שטארק פאר-
וואונדערט געווארן און האבן ווייטער געגראבן. דער עקבער איז
לייכט אריינגעזונקען, און ווען ער איז שוין געווען א נייע אנדער-
האלבן מעטער אין דער טיף, האבן מיר אים ווידער ארויסגעשלעפט.
צו אונדזער גרויסער פארוואונדערונג איז ער ווידער געווען לידיק.
בלויז א קליין ביסל זאמד האט זיך אויף אים געוויזן! סהאט ביי
מיר אויפגעבליצט א געדאנק: „רבתי — האב איך אויסגעשריען —
דא איז פאראן וואסער!“

— וואו? ווען? וואס פאלט דיר איין?

— די ערדשיכט, וואו דאס וואסער געפינט זיך שוין, איז דאך
געוויס זייער ווייך, דערפאר איז דער עקבער אין איר אזוי לייכט
אריין. ווען מיר האבן אים ארויפגענומען, האט די פייכטקייט פון
אים אפגערונען, און דער זאמד האט זיך אין אים אריינבאקומען פון
רייבן זיך אן די זייטן. נאך עפעס: צוויי מאל איז דער עקבער
שווערלעך ארויפגעקומען; דאס איז זיכער צוליב דער בלאטע, וואס
האט זיך צו אים צוגעקלעפט ביי די זייטן.
מיינע חברים האבן זיך קוים געקענט גלויבן אזא גרויס גליק.

— פארוואַס-זשע איז דער עקבער גאַרניט פייכט? ניין, מיר
מוזן זיין פאַרזיכטיק. פארוואַס זאַלן מיר פאַרפירן די מענטשן מיט
פוסטע האַפנונגען?

דערווייל האָט זיך אויבן צוזאַמענגעקליבן אַ געדיכטער עולם,
וואָס האָט מיט אַ פאַרכאַפּטן אַמעם זיך באַמיט אויפצוכאַפּן כאַמיש
אַ פאַר ווערטער פון אונדזערע רייד. איך האָב שוין ניט געקענט צוריק-
האַלטן די בשורה, וואָס איך בין מיט איר אַזוי זיכער געווען, האָב
איך מיטן גאַנצן כוח אויסגעשריען: „וואַ—אַ—ס—ער!“
מיינע חברים זיינען אויך געוואָרן פעסטער אין זייער איבער-
צייגונג און האָבן נאַכגעשריען: „וואַ—ס—ער! וואַ—ס—ער! לאַנג
לעבן זאַל ראַשון לציון!“

משוגענע פרייד-געשרייען האָבן אַפּגעהילכט אין דער לופטן.
— וואַסער! וואַסער! — האָט אַפּגעקלונגען איבערן ברונעם.
ווי אַ בליץ איז דורכגעפלוין די פריילעכע בשורה איבער דער
גאַנצער קאַלאַניע. אַלע זיינען זיך שנעל צוזאַמענגעלאָפּן פון די
פעלדער. סאיז ניט געבליבן אפילו קיין קינד אין ווייג. אַלע, פון קליין
ביז גרויס, האָבן זיך געריטן און געצויגן צום ברונעם, צום לעבעדיקן
קוואַל. אין דער לופטן האָבן זיך געטראָגן די טויב-מאַכנדיקע שיסע-
רייען און די אויסגעשרייען: הירד! וואַסער! מען איז געשפּרונגען;
מען האָט געטאַנצט און געדאַנקט גאַט; מען האָט זיך אַרומגע-
נומען און געוויינט פאַר פרייד ווי קליינע קינדער. סאיז ניט געווען
איינצושטילן די צעהוליעטע מענטשן. מען האָט אונדז אַרומטער-
געוואָרפּן אַ צעמעלע, מען האָט זיך געבעטן רחמים: „נאַר איין טראָפּן
וואַסער!“ מיר האָבן אַריינגעדרייט דעם עקבער און האָבן אַרויפ-
געבראַכט נאָך אַביסל פייכטן זאַמד. — גרויסער גאַט! וואָס טוען
זיי דאָרט אויבן מיט דער בלאַטע? מען צעכאַפּט זי איינער ביים
אַנדערן, מיט אַן אומבאַשרייבלעכן גליק...

דער עולם האָט געפאַדערט אַז מיר, די העלדן פון טאַג, זאַלן
אַרויפקומען, און ווען איינער פון אונדז האָט זיך געוויזן איבערן בר-
נעם, האָט מען אים אַרומגענומען, געקושט, אים געוואָרפּן אין דער
לופטן משוגענער ווייז.

אין אַ פאַר שעה אַרום זיינען זיך צוזאַמענגעקומען געסט און
אונדז וואַרעם באַגריסט.

מיר האָבן דאַן פאַרבראַכט אַ זעלטענעם טאַג.

(פון „יומן אחד הבילויים“)

ו ו א ק א ב ו ל א ר

<p>ראשון לציון — איינע פון די ערשטע קאָאָלניעס אין ארץ ישראל, געגרינדעט אין יאר 1882 און באַזעצט פון די ערשטע פּיאָנערן — די בילויים.</p> <p>בילוי — די ערשטע אותיות פון די ווערטער „בית יעקב לכו ונלכה“, וואָס איז געווען די מאָטאָ פון יידישע סטודענטן אין רוס- לאַנד, וועלכע זיינען עולה געווען קיין ארץ ישראל אין די אַכציקער יאָרן פון ניינצענטן יאָר הונדערט</p> <p>געעקבערט — Drilled</p>	<p>תחית-המתים (טכיאס האַמייסיס) — דאָס לעבעדיק ווערן פון די טויטע. ווען משיח וועט קומען וועלן די טויטע לעבעדיק ווערן</p> <p>הורבות (כורועס) — Ruins נייגערדיק — Curious רבתי (ראַבויסיי) — מיינע האָרן — Gentlemen</p> <p>שיכט — Layer הידר (היידאד) — הוראַ ברונעם — Well פאמעלעך — Slowly</p>
--	---

פּראָגן און אַרבעטן

1. פאַרוואָס וואָלט ראשון לציון חרוב געוואָרן נישט האַבנדיק קיין וואַסער ?
2. פאַרוואָס האָט זיך נישט באַוויזן קיין וואַסער אַזוי ווי מע האָט געוואָלט ?
3. וואָס איז געווען דער ערשטער סימן אַז מען וועט באַלד דערגרייכן וואַסער ?
4. קענסטו אַנרופן אַ ליד, וואָס האָט צו טאָן מיט וואַסער ?
5. באַשרייב אין קורצן די פּרייד, וואָס האָט אַרומגעכאַפט אַלעמען, ווען סאיז געוואָרן זיכער אַז מע האָט געפונען וואַסער.

אויף צעאקערטער ערד

אברהם מאַשאַקאוויטש

ליב האָב איך אַרומצוגיין אויף צעאקערטער ערד
דאָס העמד ברייט צעכראַסטעט, מיט נאַקעטער ברוסט קעגן
זון, פריי צעעפנט,

די אַרבל פאַרקאַטשעט ביז האַלב עלנבויגן,
מיט באַרוויסן טראָט.
פריי !

און פריי שפילט דער ווינט זיך מיט מיינע צעפאַטלטע האַר
אין אַ ווינט-שפיל,

און זינגט אַזאַ ווינטיקן ניגון אין אויער אַריין מיר ;
און קילט מיר מיין אַנגעברייט לייב פון דער זון, און דער-
פרישט מיך.

און איך אַליין גיי אַזוי אַרום, און שעפ נחת פון צעאקערטער ערד,
און בענטש יעדן שפראַציקן זאַנג,

און זינג אַ לויב-ליד דער מי און דער פראַצע
פון פעלד-מענטש,

וואָס ער האָט די פעלדער פאַראַקערט,
פאַרזייט,
באַשניטן,

און שפע פאַר וועלטן פאַרגרייט !
אַ ברכה אין דיינע הענט, האַרעפאַשנע,
דו, ערלעכער פעלד-מענטש !

ו ו א ק א ב ו ל א ר

Sprouting — שפראַציקן	Unbottomed — צעעפנט
Toil — אַרבעט	Rolled up — פאַרקאַטשעט
Prosperity, Abundance — שפע (שעפע)	Elbow — עלנבויגן
האַרעפאַשנע — אַרבעטניק שווער	Barefoot — באַרוועס
Toiling	Disshelved — צעפאַטעלט
	Pleasure — נחת (נאַכעס)

די כנרת

מ. סמילאנסקי

איין שיינעם ווינטער טאָג בין איך צום ערשטן מאל געפארן פון נצרת קיין טבריה אין א דיליזשאַנס. דער וואָגן איז געווען פול מיט קריסטן, און איך בין געווען דער איינציקער ייד. כבין דעמאלט געווען עפעס ניט אויפגעלייגט. בין איך געזעסן איינגעהילט אין א שטילן טרויער. טרויעריק שטיל האָבן מיר דאָן אויסגעזען אויך די בערג אַרום.

סאיז מיר געווען לאַנגווייליק, און כהאָב זיך געהאַלטן אין איין אומקוקן: וואו איז שוין טבריה?

פלוצלונג האָב איך עפעס דערשפירט פאַראוים אויף דער לינקער זייט. כהאָב אַ קוק געמאַן און כהאָב פון דערשטוינונג אַזש אויס-געשריען. ווייט, ווייט אין פאַראוים, צו צפון-צו, האָט זיך אַרויס-געהויבן פון מיטן פון דער טיפער בלויקייט עפעס אַ ריזיקע זאָך. כהאָב ביז דאָן נאָך אַזעלכעס ניט געזען. סאיז מיר אויסגעקומען, אַז מיין גאַנצע נשמה און דער גאַנצער אַרום איז אַנגעפילט געוואָרן מיט איין געפיל: באַרג. דער באַרג-שפיץ איז אינגאַנצן באַדעקט מיט ווייסן, קלאָרן שניי, וואָס גלאַנצט אַנטקעגן דער זון, ווי זילבער געפאַסט מיט סאַפירן. איז מיר איינגעפאַלן: דאָס איז דער חרמון! האָט מיך אַ טיפער יראת-הכבוד באַהערשט.

דאָן האָב איך דערזען עפעס, וואָס כהאָב פאַר קיין פאַל ניט דערוואַרט צו זען אויף דעם אָרט, צווישן די בערג. האָט איר אַמאל געזען אַ קאַלטן, גלאַנציקן שפיגל, גלאַט און גלאַנציק ווי זילבער, צוואַנציק טויזנט מעטער די לענג און ניין טויזנט מעטער די ברייט?

אין מזרח-זייט, צופוסנס פון דעם הויכן טבריה באַרג, וואָס מיר זיינען געשטאַנען אויף זיין שפיץ, איז אַט דער גלאַנציקער שפיגל געלעגן צעשפרייט איבער דעם לאַנד, צווישן די בערג-קייטן.

דאָס איז געווען די כנרת.

פאַרנאַכט בין איך אַרויסגעגאַנגען אויסער דער שטאַט און האָב

זיך געלאזט גיין צו דער כנרת. כהאָב זי ניט דערקענט: נאָך אַלץ גלאַט ווי מיטיקצייט און אויסגעשפּרייט ווי אַ טעפּעך איבער דעם רויזיקן פּליין צווישן די בערג-קייטן; זי האָט שוין אַבער ניט געהאַט יענעם גלאַנציקן שייַן, וואָס האָט געבלענדט די אויגן. די אַזערע איז געווען בלוי, טיף-בלוי, און שטאַרק פאַרענדערט. מיטיקצייט האָט זי מיר אויסגעזען ווי אַ פאַרנעמע, שטאַלצע פּרינצעסין און איצט — ווי אַ שוואַרצע, באַשיידן-שמילע יתומה. אירע רואיקע וואַסערן, וואָס האָבן לייכט באַזירט דעם זאַמדיקן ברעג, האָבן זיך באַוואויגן פאַמע-לעך. מען האָט קוים געקענט אַנזען זייערע באַוועגונגען. מיין אויער האָט מיט גרויס מי אויפגעכאַפט איר שמילן פליסמער, ווי פון אַ תּפּלה, גלייך ווי די כנרת וואָלט פאַר זיך תּפּלה געמאַן.

ביים כנרת-ברעג זיינען געזעסן צוויי אַלמע פּישערלייט, איינער אַ ייד און דער צווייטער אַן אַראַבער. זיי זיינען געווען פאַרמאַן מיטן אויספאַרריכטן אַ גרויסע נעץ. כהאָב זיי באַגריסט און כהאָב זיך אַוועקגעזצט לעבן זיי, אויף איינעם פון די שוואַרצע שטיינער, וואָס זיינען דאַרט געלעגן.

— האָט די כנרת אַ סך פּיש?

דער אַראַבער האָט אויף מיר אַ ברוגזן קוק געמאַן און האָט גע-ווענדעט זיין בליק צו דער כנרת. סהאָט זיך מיר אויסגעדאַכט, אַז ער וויל זי איבערבעטן. ער האָט זיך ווייטער פאַרטיפּט אין דער נעץ. כהאָב זיך געכאַפט, אַז מיין פּראַגע האָט הפּנים דערצאַרנט אַדער באַליידיקט דעם אַלמן פּישער, כאַטש ווי אַזוי האָב איך ניט געוואוסט.

— סאיז אַלץ אַ גאַט זאָך... — האָט מיר דער ייד געענטפּערט — די כנרת איז ממלא גאַטס ווילן. אַז זי איז גוט אויפגעלייגט, גיט זי גאָר אַ סך פּיש; אַז מען דערצערנט זי, גיט זי גאַרניט. גאַנץ אומזיסט איז דאָן דעם מענטשנעם מי.

— אַט די רואיקע, ווערט זי דען אויפגערעגט?

— זי? האָ-האָ!...

דער אַלטינקער האָט געוואַרפן אַ בליק, פול מיט צערטלעכער ליבשאַפט און דרך-אַרץ, אויף דער כנרת. דאָס פּנים ביים אַלמן אַראַ-בער איז נאָך אַלץ געווען אַנגעכמורעט, און ער האָט ניט אויפגעהויבן זיינע אויגן פונעם לאַך אין דער נעץ.

— שמורעמט אַמאַל אויף די כנרת? — האָב איך געפרעגט מיין
בעל-אכסניה, אַ טבריהער ייד, ביי וועמען די געקרייזלע פּאות קומען
זיך צונויף אין איין שטיק מיט דער באַרד.
— די כנרת? ... נו, נו. ווען זי צעמאַנצט זיך, זיינען אירע
כוואַליעס ווי די בערג.
— סגלויבט זיך עפעס גאָר ניט. ווערן דאָ שיפלעך ווען דער-
מרונקען?

דער בעל-אכסניה האָט מיך אָנגעקוקט מיט אַ שווערן אומעם,
ווי עפעס אַ סכנה וואָלט געהאַנגען איבער זיין קאַפּ. סהאָט אויס-
געזען, ווי מיין פּראַגע וואָלט אים איבערגעשראַקן.
— וויי איז די פּישערלייט, וואָס דער שמורעם פּאַקט זיי אין מיטן
דער כנרת. נאָר גאַטס גרויס רחמנות קאָן זיי ראַטעווען. צומאַל,
ווען זיי בעטן גאַט זייער שטאַרק, שטילט זיך איין דער שמורעם אין
זיין סאַמע ברומען. טאַמער הלילה ווערט זייער תּפּלה ניט אָנגענומען,
ווערן זיי פּאַרשלונגען צוזאַמען מיט זייערע שיפלעך, און מען ווייסט
אַפּילו ניט, וואו זייער געביין איז אַהינגעקומען. ... זי איז מוראדיק
מיף.

שפעטער אַ וויילע האָט ער צוגעגעבן: „געבענשט זאל זי זיין
סיי-ווי. אירע וואַסערן און אירע פּיש דערנערן אונדז. ...“

אין מיטן דער נאַכט האָב איך זיך אויפגעכאַפט אין איין שרעק.
אין דרויסן האָט געבושעוועט אַ שמורעם. די אכסניה האָט זיך ווי
געטרייסלט. כּבין אַראַפּגעשפרונגען פון בעט און כּהאָב זיך אָנגע-
מאַן. דורך די טיר-שפּאַלן פון צווייטן צימער האָט מיר אַ שיינ גע-
מאַן אַ שוואַך ליכט, און כּהאָב דערהערט אַ פּאַרשטיקט געוויין.
כּבין צוגעגאַנגען צו דער טיר און כּהאָב זי אַביסל אויפגעעפּנט.
אין צימער-ווינקל איז געזעסן דער בעל-אכסניה אָנגעשפּאַרט ביי אַ
מיש, אויף וועלכן סהאָט געברענט אַ קליינער לאַמפּ, און האָט זיך
שטאַרק געשאַקלט מיטן גאַנצן גוף, ווי סשאַקלט זיך אַ בוים פּונעם
ווינט. זיינע פּאות האָבן זיך אָפּגעטיילט פון דער באַרד און האָבן
זיך געוואַרפן אין דער לופּט. פון זיין מויל האָבן זיך אַרויסגעריסן
אַפּטע תּפּלות, געוויינען און געבעטן. ... ער האָט דערפּילט, אַז די
טיר איז אָפּ, און ער האָט אויף מיר אַ קוק געמאַן מיט שרעק. ער

האַט מיך דערקענט, האָט אָן אומצופרידענער אַ שאַקל געמאַן מיטן קאַפּ און האָט זיך ווידער גענומען דאווענען.
וואָס איז דאָס פאַר אַ מין דאווענען? עבודה זרה! דאָס בעט ער זיך ביים שמורעם, ביי דער כנרת? כהאַב זיך אַבער דערמאַנט: ער ריכט אָפּ חצות! האָב איך זיך אָפּגעקערט. כהאַב געמאַפט אין דער פינצטער און כהאַב קוים געפונען דעם וועג צום קאַרידאָר און צו דער דרויסנדיקער טיר. כהאַב זי אַ קליין ביסל געעפנט, האָט זי דער ווינט באַלד אַ שמיץ געמאַן און זי מיר פאַרקלאַפט פאַר דער נאַז. נאָכן ווינט איז געקומען אַ גוס רעגן, וואָס האָט גע- שמיסן אויף דער טיר, אויף די פענצטער, אויף די ווענט, ווי אַ מכול וואַלט פּלוצלונג גענומען פאַרפלייצן די ערד. אַ מאַדנע שווער גע- פיל האָט מיין האַרץ געפּרעסט: עפעס אַ ריזיקע אורקראַפט איז געקומען די וועלט אומברענגען. כהאַב זיך געשמעלט לעבן דער טיר און כהאַב אָנגעשמרענגט מיינע אויערן. אין מיטן פון דעם גע- וויין פון שמורעם און פון דעם גיסן פון רעגן, האָט מיין אויער געכאַפט עפעס אַן אַנדער מין ברומען, וואָס איז געוואָרן אַליץ העפטיקער און העפטיקער און האָט אָנגעפילט מיין נשמה מיט אַן אומבאַוואוסטן שרעק. אַט דאַכט זיך מיר, אַז איך הער שיסן, שאַס נאָך שאַס, און אַט הער איך אַ קרעכצן, אַ פאַרשטיקטן שלוכצן, ווי אַ שמיל גע- וויין... אין אַ וויילע אַרום האָב איך דערהערט אַ קרעפטיקן שמורעם- אויסברוך, זיגרייך, טריאומפירנדיק, גרייט אַליץ איינצושלינגען, אָן אָפּשמעל.

— פ — וו — וואַ — וו — יאָ — יאָ — יאָ — יאָ —
דער ווינט נעמט זיך אָן מיט נייע כוחות. אַ שמאַרקער שלאַקס- רעגן גיסט. דער ווינט איז שוין הפנים בייגעקומען יעדע שטרויכ- לונג. ער איז ווילד, פול מיט צאַרן, און טראַגט זיך אָן אויפהער ווי אַ שרעקלעכער, גרויסער וואַסערפאַל.

אינדערפרי האָב איך אָנגעמאַן מיין רעגן-מאַטל און די שטיוול, כהאַב גוט איינגעהילט דעם קאַפּ און דאָס פנים, און, צו דער גרויסער דערשטוינונג פון מיין בעל-אכסניה, האָב איך זיך אַרויסגעלאָזט אין דרויסן. איך בין געגאַנגען באַרג אַרויף.
דער שמורעם האָט זיך שוין איינגעשמילט. סהאַט נאָך גערענגט,

נאָר ניט באַשטענדיק. שוואַרצע, שווערע וואַלקן האָבן נאָך גע-
שוועבט איבער מיין קאָפּ און האָבן זיך אָנגעשמויסן אָן באַרג. די
גאַנצע ווייטלעכע אומגעבונג, אַפילו דער הרמון, זיינען געווען פאַר-
הוילן פון אויג. אין טאַל, צופוסנס פונעם טבריה-באַרג, צווישן די
באַרג-קייטן, דאָרט וואו נעכטן האָט די כנרת אזוי שטיל גערוט,
האָבן איצט אַרומגעוואַנדערט ריזן-כוואַליעס, בערג-כוואַליעס. זיי
האָבן זיך שנעל באַוועגט און האָבן אָנגעוואַרפן אַ שרעק אויף דער
גאַנצער סביבה. זיי זיינען געווען בלוי-שוואַרץ מיט אַ ברוין-ווייסער
גזשווע... זיי זיינען געגאַנגען אין אַן אַרדענונג, איינע נאָך דער
אַנדערער, ווי אַ מוראדיקע מחנה פון אַ זיגרייכער אַרמיי... אז זיי
זיינען צוגעקומען צום ברעג, האָבן זיי זיך אָנגעשלאָגן מיט ריזיקער
קראַפט אָן די פעלדזן, און דער גאַנצער אַרום איז פול געוואָרן מיטן
רעש פון זייער קלאַפּ, גלייך ווי אַלע אַנדערע קלאַנגען פון דער
וועלט וואַלטן פאַרשטומט געוואָרן אויס מורא פאַר דעם זעלבסט-
הערשער. צייטנווייז איז די אַרדענונג געבראַכן געוואָרן, ווי צעטומלט
געוואָרן. די כוואַליעס האָבן זיך דעריאָגט, זיינען אַרויפגעשפרונגען
איינע אויף דער אַנדערער; האָבן זיך געראַנגלט, געקעמפט איינע
מיט דער אַנדערער; זיינען צעקלאַפט געוואָרן און האָבן זיך מיט
אַן אימפעט צעשפרייט אויף אַלע זייטן. די גאַנצע אַזערע איז פול
געוואָרן מיט אַ שרעקלעכער אויפֿרודערונג און צעטומלעניש.

כהאָב ניט אַראָפּגענומען קיין אויג פון דער כנרת. כהאָב
אומזיסט געזוכט ביי איר כאַטש אַ סימן פון דעם, וואָס זי איז ערשט
נעכטן געווען. פאַר מיינע אויגן האָט זיך אָפּגעשפיגלט אַ ווינטן-
טאַנץ, אָנגעזאַפט מיט ווילדער נקמה. אָן וועמען האָט די כנרת
געזוכט נקמה צו נעמען? פאַר וועלכע זינד?

כהאָב זיך אומגעקערט אין שטאַט אַריין. כבין אַראָפּגעגאַנגן
גען צום ברעג פון דער אַזערע. כהאָב געוואַלט זען די כנרת פון
דער נאַענט. די ממשלה פון טויט. ביים ברעג איז קיין לעבעדיקער
נפש ניטאָ. דער געפילדער פון די כוואַליעס האָט מיך שיער נישט
טויב געמאַכט. אַ שפּריץ פון שמעכיקע, בריענדיקע וואַסער-טראָפּנס
האַט מיך באַגאַסן. כבין אַהיימגעקומען, נאָס און ציטערנדיק. דער
בעל-הבית האָט מיך אָנגעקוקט ווי פאַרדראַסיק: פאַרוואָס? ...

ווען כהאָב זיך אויפגעכאַפט האָבן שוין די באַגילדעטע זון-
שטראַלן זיך אַריינגעריסן אין מיין צימער דורך די לאַדן-שפּאַלטן.

סאיז שוין געווען פרימאָרגן. דער בעל אכסניה איז מיר אַנטקעגן-
געקומען מיט אַ שמייכל און האָט מיך געפרעגט:
— סאיז זיך דיר עפעס גוט געשלאָפן?
— שוין נאָכן שטורעם?
— די כנרת איז שטיל געוואָרן נאָך תחילת נאָכט.
— נאָר קיין ביזי ניט געשען?
— חס-ושלום! נאָר אַ פאָר שיפלעך זיינען צעבראָכן געוואָרן.
די מענטשן האָבן זיך ניט צוגעאיילט זיי באַצייטנס אַרויסצוראָ-
טעווען.

כהאָב זיך געאיילט ווידער צו קומען צו דער כנרת.
זי איז געלעגן רואיק אויסגעשפּרייט איבער איר ברייטן גע-
לעגער צווישן די בערג. אירע קלאַרע, בלויע וואַסערן האָבן רואיק
געגלעט דעם ברעג. איז דאָס דיזעלבע כנרת, וואָס האָט ערשט מיט אַ
פאָר שעה פריער געוואַלט די גאַנצע וועלט איבערקערן?
אויפן ברעג, דאָרט וואו כבין אייערנעכטן געשמאַנען צום
ערשטן מאל, איז געזעסן אויף דער ערד אַן אַלמער אַראַכישער פישער
און האָט שטילשווייגנדיק געקוקט אויף די צעבראָכענע שטיקער פון
זיין שיפל, וואָס האָבן זיך דאָרט געוואַלגערט. כהאָב אים דערקענט.
— איז דיין שיפל צעבראָכן געוואָרן?
ער האָט אויפגעהויבן זיין בליק פון די צעבראָכענע שטיקער
האַלץ, האָט מיך אָנגעקוקט פאַרוואַנדערט. ער האָט מיך דערקענט,
האָט מיט כעס אָפגעקערט זיין קאַפ און האָט ווידער געווענדט זיין
שטומען בליק צו זיין צעבראָכענעם שיפל.
מיין געוויסן האָט מיך געפלאַגט: האָט טאַקע מיין אומשול-
דיקע פראַגע דערצערנט די כנרת און איבער מיר איז דאָס צעבראָכן
געוואָרן דעם אַרעמען מענטשנס שיפל?

דאָס איז געווען מיין ערשטע באַקאַנטשאַפט מיט דער כנרת.
כבין דאָן געבליבן אַ פאָר טעג אין מכריה. גאַנצע טעג ביז שפעט
בינאַכט פלעג איך זיצן אויפן שטיין הינטער דער שטאַט. האָב זיך
צוגעקוקט צו דער כנרת און האָב זיך צוגעהערט צו איר רואיקן
געבעט-פליסטערן. יעדן אינדערפרי פלעג איך אַרויסגיין פון שטאַט,
פלעג אַרויפגיין אויפן באַרג און זיך איינקוקן אויפן וואַסער. כהאָב

זי געזען אין צייט פון שמורעם און ווען דער שמורעם האָט נאָכגע-
לאָזט, ווען זי איז געווען לויטער און שמיל ווי דער טויט, און ווען
זי איז געווען ווילד-צעהוליעט. כהאָב זי ליב געהאַט מיט איר שמורעם
און מיט איר רואיקייט. כהאָב זי ליב געהאַט, ווען זי האָט זיך
געוואָרפן אין די קאָנוואַלסיעס פון שמורעם. כהאָב אויף איר רחמנות
געהאַט, ווען זי איז געלעגן געבונדן צופוסנס פון די פעלדזן, שמיל,
באַרואיקט און אונטערטעניק. כהאָב זי ליב באַקומען און זיך ניט
געקאָנט פון איר שיידן.

אין אַ פאַר טעג אַרום בין איך אַרומגעפאַרן אויף דער כנרת
אין דעם שיפל פון אַ יונגן אַראַבער, וועלכער האָט געהאַלטן אין
איינ רעדן. סאיז אונדז אַנטקעגנגעקומען אַ שיף, אַ קליינע דאַמף-
שיף, וואָס האָט געשפּאַלטן די כנרת-וועלן אויף דעם וועג פון דער
סמאַנציע צמח צו דער שטאַט טבריה. הינטער איר איז נאָכגעגאַנגען
נאָך אַ דאַמף-שיפל, אַ קלענערס.

— זעסטו, כאַוואַדזשאַ, אַט דעם „באַוואַכיר“? — האָט מיך
מיין מאַטראַז געפרעגט און האָט געוואָרפן אַ בליק פול מיט יראַת-
הכבוד אויף די ריזיקע קוימענס, וואָס האָבן אַרויסגעהודיעט אַ
שוואַרצן רויך. — אַך, האָט די כנרת מיט אים שפּאַס געטריבן!
ער האָט אויף מיר אַנגעשטעלט זיין יונג ברייט פנים, איבער
וועלכן סאיז געווען צעשפּרייט אַ לייכטער פאַרגעניגן-שמיכל.

— ווי אזוי גאָר?

זיין פנים איז באַלד געוואָרן ערנסט.

— לכתחילה האָבן די פראַנצויזן דאָס געפירט. זיי האָבן דאָך
די כנרת ניט געקענט. אַז זי פלעגט אין כעס ווערן, פלעגן מיר זיי
זאָגן: מדאַרף צו איר תפלה טאָן... האָבן זיי געלאַכט: „אַז זי
וועט גאָר שטאַרק אין כעס ווערן, וועלן מיר צוגעבן דאַמף.“ האָבן
זיי געגעבן נאָך דאַמף. האָט זי זיי אַריינגעשליידערט מיט זייערע
שיפן, מיט זייער גאַנצן דאַמף, אין תהום אַריין. גאַנצע דריי האָט
זי דערטרונקען! איינע איז אויף די פעלדזן צעקלאַפט געוואָרן אויף
פיצלעך, די צווייטע איז איינגעזונקען אין תהום אַריין, און אַט די,
די דריטע, האָט מען פון וואַסער אַרויסגעצויגן.

— און איצט?

— איצט פירן זי אונדזערע, די גלויביקע. טוען זיי תפלה, האָט
זי אויף זיי רחמנות.

„די רחמנותדיקע“ האָט זיך צעשפּרייט איבער דער גאַנצער לענג און ברייט פון איר געלעגער און האָט זיך געמאַכט ניט הערנדיק, גלייך ווי אונדזערע רייד זיינען איר גאַרניט ניט נוגע.

ו ו א ק א ב ו ל א ר

הרמון (כערמאָן) — אַ הויכער באַרג אין צפון ישראל, וועלכער איז שטענדיק באַדעקט מיט שניי	Stage-coach — די ליזשאַנס
פאַרהוילן — באַהאַלטן	לאַנגווייליק — מאַנאַטאַן, גישט אינטער
גזשיווע — Mane	רעסאַנט
נקמה (געקאַמע) — Revenge	יראת הכבוד (ייראַט־האַקאַועד) — גרויס אַפּשיי, טיפּער רעספּעקט
לאָדן — Shutters	טעפּיך — Rug
תחילת (טכילעס) — אין אָנהויב	פּאַרנעם — Prominent
געוויסן Conscience	פליסטער — Whisper
געפּלאַגט — Suffered, Plagued	ממלא (מעמאַלע) — Fulfill
אונטערטעניק — Submissive	בעל־אכסניה (באַלאַכסאַניע) — Inn keeper
כלומרשט (קלאַמערשט) — אויבנאויפיק גישט אמתדיק	דערנערן — שפּייזן
געקאַוועט — Chained	עבודה־זרה (אַוואַידע־זאַרע) — געצנדיגסט
כאַוואַדזשאַ — (אַראַביש) האַר Lord	Idol Worship
כאַוואַביר — (אַראַביש) דאַמף שיף	חצות (כאַצאַס) — האַלבע נאַכט. אַפּריכטן חצות: זאָגן אין מיטן נאַכט טרויער־תפילות אויפן חורבן בית המקדש.
תהום (טעהאָם) — אַפּגרונט, טיפּעניש	העפּטיק — שטאַרק
נוגע (גויגייע) — אַנגיין Concern	

פּראָגן און אַרבעטן

1. אין וועלכן טייל פון ארץ־ישראל געפינט זיך די כנרת?
2. פונוואָנען געמט זיך דער נאַמען כנרת?
3. וואָס איז די כנרת, אַ טייך אָדער אַן אָזערע?
4. מיט וועלכן טייך פאַראייניקט זי זיך?
5. פאַרוואָס זיינען די איינוואוינער פון כנרת אַזוי צוגעבונדן צו איר?
6. שרייב איבער עטלעכע זאַצן, וואָס באַשרייבן די כנרת ווען זי איז שטיל.
7. שרייב איבער עטלעכע זאַצן, וואָס באַשרייבן די כנרת אין צייט פון רעגן און שטרעם.

די יידישע קאמאנדא

שלום העקטין

א.

יעקב כספי איז א מאטראן, ער איז אויסגעוואקסן אין חיפה — דער שיינער האפנשמאט פון ארץ-ישראל. זיין פאטער איז געווען אן ארבעטער; ער האט געארבעט ביי בויען הייזער אין חיפה; די ארבעט איז געווען שווער און די פארדינסטן זיינען ניט אלע מאל געווען גענוג. דעריבער האט יעקב נאך גאר קליינערהייט שוין גע-מוזט ארבעטן אליין עפעס צו פארדינען. יעקב האט געארבעט אין א קראם. ער פלעגט פונאנדערטראגן די סחורה צו די קונים אהיים.

די שמאט חיפה ליגט ביים ברעג ים. האט יעקב זייער ליב גע-קראגן דעם ים. ער האט אליין ניט געוואוסט פאר וואס. יעקב איז געווען א שמיל יינגל, א שווייגער, און ער האט שמענ-דיק וועגן עפעס געהלומט. פלעגט ער שטיין אזוי, לאנג, לאנג קוקן צום ים צו, און טראכטן וועגן עפעס אין דער שמיל. די יארן זיינען דאן געווען אומרואיגע; אראבער פלעגן אפט באפאלן יידן, אנפאלן אויף די יידישע קאלאניעס. די יידן פלעגן זיך אנטקעגנשמעלן מיט כוח און מיט מוט.

ב.

איין מאל סוף ווינטער, איז געקומען א גרופע חלוצים פון פוילן קיין ארץ-ישראל. זיי האבן זיך באזעצט אין די בערג פון ירושלים און אנגעהויבן בויען דארט א נייעם ישוב. אין איינעם פון די קאלמע פרימארגנס, באגינען זיי ארויס צו איינעם פון די בערג צו האקן שטיינער כדי צו בויען דעם ישוב. באוואפנטע אראבער האבן זיי אפגעווארט אויפן וועג, זיי באפאלן פון הינטן, און אנגעהויבן שיסן אויף די חלוצים.

פינף פון די חלוצים זיינען געפאלן טויט ...
די ארבעט האט זיך אַבער ניט אָפּגעשטעלט. אין אַ קורצער צייט
אַרום האַט זיך דאָרט, ביים סאַמע שפּיץ פון איינעם פון די וויסטע
בערג, ניט ווייט פון ירושלים, באַוווּזן אַ נייע יידישע קאַלאָניע, אַ
קבוצה.

צום אַנדענק פון די פינף געפּאַלענע חלוצים, האַט מען איר אַ
נאַמען געגעבן „מעלה החמשה“ („באַרג פון די פינף“). מען האַט
דאָן אָנגעהויבן זינגען אַ ליד אין ארץ-ישראל וועגן די פינף געפּאַלענע
פּיאָנערן. דאָס ליד האַט זיך אָנגעהויבן מיט די ווערטער:

„פינף זיינען אַרויס אַ היימלאַנד צו בויען“

אומעטום, אין אַלע ווינקלען פון לאַנד, האַט מען דאָס נייע ליד
געזונגען. יעקבן איז דאָס ליד זייער שטאַרק געפּעלן און ווען ער פּלעגט
זיין איינער אַליין, פּלעגט ער עס זינגען אין דער שטיל איין מאָל און
נאָך אַ מאָל. מיט אַ באַזונדער כּוח פּלעגן אָפּקלינגען אין זיין האַרצן די
ווערטער:

„אַ היימלאַנד צו בויען,

אַ היימלאַנד צו בויען! ...“

יעקבן האַט זיך שטאַרק פּאַרגלוסט לאָזן זיין ארבעט אין קראָם,
ווערן אַ חלוץ און העלפּן בויען דאָס היימלאַנד. ער איז געשטאַנען אין
האַפּן, געקוקט אויפן ים, אויף די שיפּן. מיט אַ מאָל האַט דער יונגער
יעקב (ער איז דאָן געווען אַרום זעכצן יאָר אַלט) דערפּילט, אַז צווישן
אַלע שיפּן וואָס שטייען אין יידישן האַפּן איז נימאַ קיין איין יידישע
שיף! ... האַט עס יעקבן שטאַרק פּאַרדראָסן, און ער האַט זיך גע-
געבן אַ שבועה, אַז ווען ער וועט אויסוואַקסן, וועט ער ווערן אַ חלוץ
פונעם ים! „ווען עס וואַלט דאָ געווען כּאַטש איין יידישע שיף“, —
פּלעגט יעקב זאָגן צו זיך אַליין: „כּאַטש איין יידישע שיף!“

נאָך אַ צוויי יאָר זיינען אַוועק — יעקב איז געוואָרן אַכצן יאָר
אַלט. איין מאָל איז צו אים דערגאַנגען אַ קלאַנג, אַז אַ יידישע שיף,
די ערשטע יידישע שיף, האַט זיך באַוווּזן אין האַפּן. ווי נאָר יעקב
האַט פּאַרענדיקט יענעם מאָג די ארבעט, האַט ער זיך גיך איבער-
געטאָן אין ריינע קליידער און זיך געלאָזט לויפּן צום האַפּן. זיין האַרץ
האַט אים שטאַרק געקפּלאַפּט ווען ער איז צוגעלאָפּן צום טויער. פּונקט
אַנטקעגן אים איז געשטאַנען די יידישע שיף! זי האַט געטראָגן
אַ יידישן נאַמען, דעם נאַמען פון יידישער האַפּענונג — „תּקוה“ האַט

געהייסן די שיף — און די ווייס-בלויע פאן האט איבער דער שיף געפלאטערט.

ד.

יעקב איז א צייט געשמאנען ווי באצויבערט, נאכדעם האט ער זיך ווי אפגעריסן פון זיין ארט און איז גיך, גיך אוועק, ווי עפעס א גרויסער כוח וואלט אים פון דארט געטריבן. ביי נאכט האט ער דערציילט די עלטערן וועגן זיין באשלוס צו ווערן א פיאנער פון דער יידישער ים-ארבעט און גיין דינען ווי א מאטראז אויף דער יידישער שיף. זיין פריערדיקע ארבעט אין קראם האט אויסגעזען זייער ניט וויכטיק אין זיינע אויגן: „מיר“, פלעגט יעקב טראכטן, „גייט טאקע די דאזיקע ארבעט מיטלען צום לעבן; עס גייט אבער גארניט מיין פאלק און מיין לאנד“. דערצו טאקע האט דאס יינגל געפילט, אז דער ים ציט אים מיט א גוואלדיקן כוח, אז זיין לעבן וועט קיין לעבן גיט זיין ביז ער וועט ניט ווערן קיין מאט-ראז!

אין א פאר טעג ארום איז שוין יעקב געווען אויף דער „תקוה“. אלע בחורים וואס האבן דארט געארבעט — סיי די מאטראזן, סיי די אפיצירן — זיינען געווען יידן. זיי זיינען געווען די ערשטע יידישע חלוצים צו ארבעטן אויפן ים.

יעקב איז אזוי טריי געווען זיין ארבעט, אז ער האט ארום זיך גארניט ניט געזען. בלויז דעם ים און זיין ארבעט. ער האט ליב גע-האט זיינע חברים, נאר זיינע געדאנקען זיינען תמיד געווען מיט עפעס פארנומען. „דער שווייגער“ האט מען אים א נאמען געגעבן. אין זיין פרייער צייט פלעגט ער שטיין מיטן פנים צום ים און זינגען. און מער ווי אלע אנדערע לידער האט ער ליב געהאט דאס ליד „פינף זיינען ארויס“...

ה.

עס האט אויסגעבראכן די צווייטע וועלט-מלחמה. די יידישע שיף „תקוה“, מיט איר יידישן שטאב, האט גענומען אנטהיל אין דער מלחמה צוזאמען מיטן ענגלישן פלאט. און אט האט איין מאל גע-טראפן, אז מען האט געדארפט שיקן א קאמאנדא מיט זייער א וויכ-טיקער מיסיע אין דער שכנותדיקער מיריע. האט זיך די יידישע שיף „תקוה“ מיט איר שטאב ארויסגערופן צו זיין די דאזיקע קאמאנדא.

ניט איין מאל זיינען זיי שוין געווען אין סיריע; זיי זיינען געווען גוט באקאנט מיט אלע פלעצער ביים ברעג ים; אויפגעהאדעוועט אין ארץ-ישראל, האבן א סך פון זיי גוט געקענט די אראבישע שפראך און געקענט זיך פארשמעלן פאר אראבער. דער ענגלישער אדמיראל האט פארשמאנען, אז ער וועט ניט געפינען קיין בעסערע פאר דער נויטיקער מיסיע ווי די מוטיקע יידישע בחורים. זיינען זיי מאקע בא-שטימט געווארן פאר דער וויכטיקער און געפערלעכער שליחות.

ווען „תקוה“ איז געווען ווייט, ווייט אויפן ים האט פלוצעם אויס-געבראכן א שווערער שמורעם. א לאנגע צייט האט זיך די שיף גע-ראנגלט מיט די כוואליעס. צום סוף זיינען די מאשינען קאליע געווארן און האבן מערניט געארבעט, און עס איז געווען קלאר, אז די שיף וואס האט געמראגן דעם נאמען „תקוה“ האט פארלארן יעדע האפע-נונג. די יידישע קאמאנדא פון שיף האט זיך פארזאמלט אויף איין ארט. מען איז געזעסן שטיל, ניט ארויסגערעדט קיין ווארט — מען האט געווארט אויפן טויט! בלויז יעקב איז געשמאנען א ביסל פון דער זייט, מיטן פנים צום ים, און האט שטיל, שטיל, ווי פאר זיך אליין, אונטערגעזונגען. „א היימלאנד צו בויען! — א היימלאנד!...“

און אט האט א גרויזאמע כוואליע פארפלייצט דאס שיפל און צעבראכן די „תקוה“ אויף פיצלעך. די מענטשן זיינען אלע אראפ-געווארפן געווארן אין דעם צעבושעוועמן ים. עס איז געווען אין מיטן נאכט — א שרעקלעך פינצטערע נאכט. לאנגע שעהן האבן זיך די מענטשן געראנגלט מיט די כוואליעס. ווען די פינצטערניש האט אן-געהויבן ווערן א ביסל שימערער האבן זיי דערזען, אז דער ברעג איז גארניט ווייט פון זיי. זיי האבן אבער געפילט, אז זיי האבן זיך שוין ארויסגעשלאגן פון די כוחות.

ה.

פלוצעם? — וואס איז דאס? — א געזאנג? ! פריער זיינען די קלאנגען געווען שטיל, אויסגעמאטערט שטיל; וואס ווייטער איז די שמים געווארן אלץ שמארקער און זיכערער, און ווי זי וואלט גע-רופן די גאנצע חברה און דערמאנט זיי אן עפעס: „א היימלאנד צו בויען! — א היימלאנד צו בויען!“

יעקב כספי איז געווען דער זינגער. — שמענדיק אזא שטילער,

א שווייגער, האָט ער פּלוצעם געלאָזט זיך הערן אין דער רגע, ווען זיי האַלטן אין ראַנגלען זיך מיטן טויט! און זיין שטים איז שמאַרק און רופּנדיק: „פינף זיינען אַרויס!...“

„א היימלאַנד צו בויען“ — האָט זיך מיט אַ מאַל אָפּגערוּפּן אַ שוואַך קול...

„א היימלאַנד צו בויען“ — האָט זיך אָפּגערוּפּן אַ צווייטע אָפּ-געשוואַכטע שטים...

און אַט האָבן די אויסגעמאַטערטע, האַלב טויטע, חכרים אַנ-געהויבן זיך אָפּרופּן איינער נאָך דעם צווייטן, און אַלע האָבן שוין געזונגען:

„ — — — אַרויס אַ היימלאַנד צו בויען!...“

זיי האָבן פאַרגעסן דעם שטורעם, פאַרגעסן זייער מידיקייט, די סכּנה אין וועלכער זיי האָבן זיך אַט ערשט געפונען. זיי האָבן גע-זונגען און געזונגען, און גאַרניט באַמערקט, אַז אַזוי זינגענדיק זיינען זיי צוגעשוואומען צום ברעג. עס איז געווען פּרי, גאַר-גאַר פּרי, און דאָס גאַנצע לאַנד אַרום און אַרום איז נאָך געשלאָפּן. די קאַמאַנדאַ איז אַרויף אויפן ברעג און דערפילט איר פליכט. נאָך דעם האָט זיך די גרופע צעשיידט און פאַרלעכווייז האָבן זיי זיך אַוועקגעלאָזן דורך די סירישע בערג צו דער אַרץ-ישראלדיקער גרענעץ.

**

דער ענגלישער אַדמיראַל האָט זייער געלויבט די מומיקייט פון דער יידישער קאַמאַנדאַ, ער האָט געזאָגט, אַז דאָס וואָס זיי האָבן געמאַן דערמאַנט אָן דער אַלמער יידישער גבורה און איז אַ כבוד פאַרן יידישן פּאָלק. די גרופע האָט געקראָגן פאַר איר העלדישקייט דעם העכסטן מיליטערישן מעדאַל.

ו ו א ק א ב ו ל א ר

באַצויבערט — Enchanted	סחורה (סכוירע) — וואַרע
שטאַב — Staff	Merchandise, Goods
שליחות — Mission	קונים (קוינעס) — Customers
גבורה — Strength, Heroism	באַנינען — גאַנץ פּרי Dawn
	שבועה — Oath

פראגן און אַרבעטן

1. דערגעניץ די זאצן מיט די ווערטער פון דער דערציילונג.
יעקב כספי האָט קליינערהייט געמוזט גיין אַרבעטן, ווייל —
אין זיין פרייער צייט פלעגט ער שטיין ביים — און טראַכטן וועגן עפעס
אין דער —
פינף חלוצים זיינען געפאלן טויט ביים בויען אַ נייעם —
אין זייער אַנדענק האָט מען דער קאַלאַניע אַ נאָמען געגעבן —
דאָס ליד וועגן די פינף געפאַלענע — האָט זיך אָנגעהויבן מיט די
ווערטער —
יעקבן האָט פאַרדראָסן וואָס צווישן אַלע שיפן אין חיפה־פּאָרט
איז נישטאָ —
די ערשטע יידישע שיף האָט געהייסן —
יעקב איז געוואָרן אַ מאַטראָז אויף דער שיף, ווייל ער האָט געוואַלט
העלפן נישט נאָר זיך אַליין נאָר אויך זיין —
אין דער צייט פון דער צווייטער וועלט מלחמה איז די „תקוה“ געשיקט
געוואָרן דורכצופירן — אין —
אינמיטן צעבושעוועטן — איז די „תקוה“ — געוואָרן.
אַלע מאַטראָזן האָבן זיך אַ גאַנצע — געראַנגלט מיט די—
פאַרטאָג האָבן זיך די מאַטראָזן דערזען נישט זויעט פון — זיי האָבן,
אַבער, נישט געהאַט קיין האַפענונג זיך צו ראַטעווען, ווייל זיי האָבן זיך
אַרויסגעשלאָגן פון די —
פּלוצעם האָט זיך דערהערט דאָס ליד „אַ היימלאַנד צו בויען“, געזונגען
פון —
אַלע האָבן זיך דערפילט דערמוטיקט און זינגעדיק צוגעשוואומען צום
ברעג און דערפילט זייער —
דער אַדמיראַל האָט געזאָגט, אַז דאָס וואָס די מאַטראָזן האָבן געטאָן
דערמאָנט אָן דער אַלטער יידישער — און איז — פאַרן יידישן פּאַלק.
2. מאַך אַן אַלפאַבעטישע רשימה פון די ווערטער וואָס דו האָסט גענוצט
אין די פּופצן זאָצן.

יוסף טרומפלדאר

י. דראזשנער

האלב נאך עלף אזייגער אינדערפרי האבן די אראבער זיך דער-
גענטערט צו חמרה און האבן זיך געגרייט צו אטאקירן דאס פלאץ.
מיר זיינען געווען געצוואונגען אפצושמעלן די ארבעט אין פעלד.
פונקט דאן האבן די לעצטע פראנצויזן פארלאזט חמרה און זיינען
אנטלאפן קיין מטולה, און די אראבער האבן אנגעהויבן אנצוציען פון
אלע זייטן. אויך די אראבער פונעם אומגעגנט, אפילו ניט קיין בא-
וואפנטע, האבן זיך א לאז געמאן קיין מטולה מיטן צוועק צו רע-
בירן. מיר האבן צעלאזט אונדזער וואך און האבן זיך אומגעקערט
אחיים. דאס איז געווען זייער א שווערע שעה פאר אונדז. א שווער-
קייט האט זיך געלייגט אויף אונדזערע הערצער, און פילע צווישן
אונדז זיינען געווען שטארק צערודערט. סהאט זיך געשמעלט די פרא-
גע: אויב א פראנצויזישער פאלק, וואס האט געהאט קאנאנען און מא-
שיך-ביקסן, האט ניט געקענט באשטיין קעגן די אראבער, ווי זשע
וועלן מיר, א קליין הייפעלע מענטשן, וואס מער ווי ביקסן פארמאגן
מיר ניט, זיך קענען שמעלן קעגן זיי? די פראגע: „אפשר זאלן מיר
אויך אנטלויפן קיין מטולה?“ — האט געשוועבט אין דער לופטן. נאר
קיינער האט ניט געוואגט זי שמעלן. אדרבה, אויף דער פארזאמלונג
וואס איז אין דער גיך אפגעהאלטן געווארן, איז אנגענומען געווארן
א פעסטער באשלוס: אונזער אלע אומשמענדן בלייבן אויפן ארט!
סאיז אויך באשלאסן געווארן ניט צו לאזן די באוואפנטע אראבער
צוקומען צום פלאץ, און ווען סוועט קומען דער אנטשיידדיקער מא-
מענט, זאלן מיר זיך מוטיק פארטיידיקן. און אויב מיר וועלן מוזן
פארלירן אונדזערע לעבנס, זאלן מיר נעמען פאר זיי א וואס העכערן
פרייז.

מהאט אונדז צו וויסן געמאן, אז אראבער באפאלן תל-חי. ניין
פון אונדזערע לייט, און טרומפלדאר מיט זיי, האבן זיך שנעל אוועק-
געלאזט אהין. ווען מיר זיינען צוגעקומען קיין תל-חי, האבן מיר
געטראפן דאס הויז ארומגערינגלט פון בעדואינער. אייניקע רייטער

זיינען אומגעפארן הין און צוריק און האָבן געשאַסן אין דער לופטן. ווען מיר זיינען אַרײַנגעקומען אין הויז, האָבן מיר געטראָפֿן אַלעמען גרייט צום קאַמף: יעדער אײַנער איז געשטאַנען גרייט אויף זײַן פּאַסטן. דאַן איז אָנגעקומען פון חלסה קאַמעל עפענדי באַגלייט פון זײַן קאַזין און נאָך דריי אַפּיצירן; זײ זײַנען אַלע געווען באַוואַפֿנט מיט האַנט-גראַנאַטן און רעוואַלווערן. די „געסט“ האָבן פאַרלאַנגט, מיר זאָלן זײ לאַזן אַרײַנקומען אין הויז אַרײַן זען, צי סגעפּינען זיך נײַט דאָרטן קײן פּראַנצױזן. אַזױ ווי מיר זײַנען שוין געווען געוואוינט צו הערן פון זײ אַזעלכע פּאַדערונגען, האָבן מיר זײ דערלויבט אַרומ-צוגײן איבער די צימערן און זיך אַרומקוקן. דערווייל האָט אײַנער פון די אַפּיצירן זיך אָפּגעטיילט פון דער קאַמפּאַניע און האָט געגעבן אַ סיגנאַל די מענטשן אַרום, און זײ האָבן זיך אַ לאַז געמאַן פון אַלע זײַטן קײן תּל-חי.

קאַמעל און זײַנע באַגלייטער זײַנען אַרײַנגעקומען אין הויז אַרײַן, זײַנען דורכגעגאַנגען, אין דער באַגלייטונג פון טרומפּלדאָרן, אַלע אונטערשמע צימערן און זײַנען אַרויף אויפן בוידעם. פּלוצלונג האָט דבורה אויסגעשריען: „טרומפּלדאָר, זײ האָבן בײַ מיר צוגענומען דעם רעוואַלווער!“ טרומפּלדאָר האָט געהייסן אויסשיסן אין דער לופטן און ער אַליין האָט זיך געאַיילט צום טויער צו פאַרהאַלטן די אָנפאַלנדיקע אַראַבער. אויפן וועג צום טויער איז ער פאַרוואַנדעט גע-וואָרן. ער האָט דאַן באַפוילן צו שיסן אין ציל און האָט זיך אַליין ווידער געלאַזט צום טויער. ער איז באַלד ווידער פאַרוואַנדעט געוואָרן. ער האָט דאַך געפרוואווט גײן ווײַטער אַבער איז אַוועקגעפאַלן פאַר-וואַנדעט אין בויד.

מיר האָבן אַרײַנגעבראַכט טרומפּלדאָרן אין הויז אַרײַן. ער איז געלעגן רואיק. ער האָט פאַרלאַנגט פון דעם וואָס האָט איבער-גענומען די קאַמאַנדע, ער זאָל קומען צו אים יעדע ווייל און אים לאַזן וויסן, וואָס סהערט זיך. יעדעס מאָל האָט ער איבערגעזאַגט די זעלבע ווערטער: „שײַן בײַ דער לעצטער מינוט, אָפּהײַטן דעם כבוד פונעם פּאַלק!“ ער האָט אַפּילו אײַן מאָל קײן זיפּן נײַט געמאַן; ער האָט אַפּילו נײַט געפרעגט וועגן געהרגעטע און פאַרוואַנדעטע. ער האָט זיך נאָר נאַכגעפרעגט וועגן די חברים, וואָס שײַען בײַ די פענצטער, צי זײ שײַען ריכטיק אַדער נײַט. „גיב זײ איבער, זײ זאָלן שײַן און אָפּהײַטן דעם כבוד פונעם פּאַלק“ — און מער נאָר נײַט.

סאיז געקומען דער דאקטאר און האט באפוילן איבערפירן טרומ-
פלדארן קיין כפר-גלעדי, אפשר וועט מען אים נאך קענען אפערירן.
ווען מהאט אנגעזאגט טרומפלדארן, אז מפארלאזט תל-חי אום זיך
צו באפעסטיקן אין כפר-גלעדי, האט ער צוגעשיממט. און צום ערשטן
און לעצטן מאל האבן מיר געהערט פון אים א מין זיפן: „סמאכט
ניט, סאיז גוט צו שטארבן פאר אונדזער לאנד!“ („אין דבר, טוב למות
בעד ארצנו“).

ו ו א ק א ב ו ל א ר

Vicinity, Neighborhood — אומגעגנט	On the contrary — אדרבה (אדערצבע)
Rob, Plunder — ראבירן	Circumstances — אומשטענדן
Regiment — פאלק	Decisive — אנטשיידנדיקער
Armed — באוואפנט	Defend — פארטיידיקן
	באפעסטיקן — פארשטארקן

פראגן און ארבעטן

1. ווי הייסט דער קיבוץ אין וועלכן עס איז פארגעקומען דער איבערפאל
פון די אראבער, פון וועלכן עס ווערט דא דערציילט?
2. אין וועלכן קיבוץ איז טרומפעלדאר געשטארבן?
3. אין וועלכן טייל פון לאנד געפינען זיך די צוויי קיבוצים?
4. וואס זיינען געווען טרומפעלדארס לעצטע ווערטער?
5. אין וועלכן חודש איז די געשעעניש פארגעקומען?
6. וועלכער יידישער יום-טוב קומט פאר אין דעם חודש?
7. ווי אזוי פראווען די חלוצים אין ארץ ישראל דעם יארצייט פון יוסף
טרומפעלדאר?
8. קאנסטו איבערדערציילן אין דינע אייגענע ווערטער, וואס עס איז פאר-
געקומען אין תל-חי און כפר-גלעדי י"א אדר, תר"פ?
9. שרייב דאס אן.

יעקב פלאטקין

(זכרונות)

י. בן-צבי

עם איז געווען אין אָונט אין אַ שול, אין איינער פון די דרום-שמעט אין רוסלאַנד און די צייט — אַ העלדנצייט, די טעג פון רעוואַ-לוציע, פאַגראַמען און זעלבסטשוץ.

די שול איז פול מיט יונגע בחורים און מיידלעך. זעלמן וואו עס זעט זיך אַ ייד מיט אַ באַרד. ביי דער טיר פון פּאַליש שמייט אַ פאַטרול: צוויי הויך-געוואַקסענע בחורים הימן דעם אַרײַנגאַנג. אין זייערע בליקן שיינט אַן ערנסט און דער אויסדרוק פון דער וויכטי-קייט פון זייער אויפגאַבע.

פון צייט צו צייט עפנט זיך אויף די טיר, און דער שומר לאַזט אַריין איינציקווייז נייע מענטשן. די אַנגעקומענע גייען שמיל: מען דאַרף זיין באַזונדערס פאַרויכטיק, ווייל די שטאַט איז אין קריגס-צושטאַנד, און די קאַזאַקן, וואָס ריימן אַרום איבער די גאַסן, דערפילן מרײַ זייער פליכט און גיבן אַכטונג, די „אַרדענונג“ זאָל נישט געשמערט ווערן.

אַ קליין לעמפל פאַרשפרייט אַ טונקעלן ליכט אינעם בית המדרש.

עמלעכע יונגע לייט רינגלען אַרום שורות-ווייז די בימה — דאָס זיינען די „צענדליקער“ פון זעלבסטשוין. דער איבעריקער עולם שטייט אַרום זיי און הערט זיך שטיל צו צו די רעדעס.

מיט אַ שטילן קול האָבן די רעדנער גערעדט וועגן דער סכנה, וועגן די מיטלען צו פאַרמיידן דעם אומגליק, וועגן זעלבסטשוין. די פאַרזאַמלטע האָבן אויפּמערקזאַם זיך צוגעהערט. צייטנווייז האָבן זיך דערטראַגן פון גאַס הילכיקע קלאַנגען פון קאַפּיטעס — דאָס זיינען דעם קיסרס רייטער, וואָס לוייערן איבער די גאַסן — דאָן פלעגן זיך אויף אַ ווילע די רעדנער אָפּשטעלן; אַ זאַרג פלעגט זיך באַווייזן אויף אַלע געזיכטער, און אויפגעוואַכט האָבן זיך די חברים פון זעלבסטשוין, ווי מענטשן, וואָס גרייטן זיך צו אַן אַטאַקע. אַ שווערער וואַלקן האָט געשוועבט איבער אַלעמען.

פלוצלונג — און אַ מאַן פון אַ יאָר פערציק האָט זיך דורכגעלייגט אַ וועג צווישן די חברים פון זעלבסטשוין און איז אַרויף אויף דער בימה. פאַרוואַונדערט זיינען געבליבן די יונגע, דערזעענדיק דעם גוט באַקאַנטן „כירגערלעכן ציוניסט“, יעקב פּלאַטקין!

די שטימע פונעם רעדנער איז הייזעריק, זיין רוסיש — אַ פאַר-גרייזער. אָבער דאָס פנים זיינס — פּלאַם, און די אויגן — פייער. — איך בין שמענדיק געווען קעגן אונדזער אַנטיילנעמען אין דער רוסישער רעוואָלוציע, — האָט ער אַנגעהויבן — אָבער איין זאַך האָב איך אין אייך שמענדיק רעספּעקטירט, מיינע יונגע חברים: אייערע מעשים זיינען ניט סותר אייערע רייד. האָב איך אייך דערפאַר מקנא געווען, און איך פלעג מיר תמיד טראַכטן: ווען וועט שוין קומען דער טאַג, ווען אויך איך וועל קענען אַרויסווייזן מיין איבערגע-געבנקייט צו מיין פּאַלק! און איצט, ווען מיר האַלטן דערביי — וועל איך בלייבן שטיין פון דערווייטן? ביי אַלץ, וואָס איז מיר הייליק, ביי מיין לעבן שווער איך — מיר וועלן אַלע ווי איינער שטאַרבן אויפן שלאַכטפּעלד; מיר וועלן זיך ניט לאָזן פירן ווי שאַף צו דער שחיטה, און ווען דער טייוול וועט אַנפאַלן אויף אונדזערע ברידער, וועלן מיר ניט שטיין פון דערווייטנס...

און דער רעדנער האָט אויפגעהויבן זיין רעכטע האַנט. אַ היי-ליקער ציטער האָט דורכגענומען דעם עולם. פאַרגעסן האָט מען די גרויסע געפאַר, דעם קריגס-צושטאַנד, און פון אַלעמענס הערצער האָט זיך אַרויסגעריסן:

— מיר שווערן! מיר שווערן!

* * *

צוויי יאָר זיינען פאַראיבער.

אַ זומער אינדערפרי אין איינער פון די קאַלאַניעס אין יהודה. עס האָט אַ קלונג געמאַן דער גלאַק — די צייט פון פרישטיק איז גע-
קומען. נעבן דער קאַלאַניע האָבן זיך באַוווּזן עטלעכע אַרבעטער,
וואָס איילן זיך צו „כאַפּן אַ ביס“.

איך האָב געפרעגט, וואו וואוינט דאָ מיין פריינט. מען האָט מיר
אַנגעוווּזן אויף אַ קליינעם חדרל. די מיר איז געווען פאַרמאַכט, אָבער
ניט פאַרשלאָסן. באַלד וועט ער קומען מיט זיינע צוויי זין עסן
פרישטיק.

איך בין אַריין: צוויי-דריי הילצערנע גאַזע-קעסטלעך. אויף דער
פּאַליצע אין אַ ווינקל שטייט אַ קליינע ספיריט-מאַשינקע, און נעבן
איר פאַרשיידענע געשיר. אַ טיש, אַ פאַר בעטן פון האַלץ-קעסטלעך,
אַלץ ווי ביי די קאַלאַניע-אַרבעטער.

אין אַ מינוט אַרום זיינען זיי געקומען: ער און זיינע צוויי זין.
ער איז זייער פאַרעלטערט געוואָרן; דאָ און דאָרט האָבן זיך שוין
באַוווּזן גרויע האַר; זיין פנים איז געווען מיד, אָבער אַ באַזונדער
יונגט-גייסט שוועבט אויף אים. נאָך די באַגריסונגען האָבן מיר אַנגע-
הויבן שמועסן.

— צי בין איך צופרידן? ווי קען דאָס גאָר אַנדערש זיין? יאָ,
איך בין צופרידן, וואָס איך האָב פאַרווירקלעכט מיין פראַגראַם. איך
אַרבעט, איך און מיינע צוויי זין. איינעם האָב איך אַרויסגענומען
פון אַ שלאַסער-שולע און דעם אַנדערן — פון „עקסטרענעריי“. איצט
האָב איך אַ שמענדיקן פאַסטן אין וויין-קעלער אויף דער צייט פון
„וואַנדאַזש“. מיינע זין אַרבעטן אין באַיאַרעס. וואָס קלער איך צו
טאָן? איך וויל גיין אין גליל — די אַרבעט ביי די פּלאַנטאַציעס באַ-
פרידיקט מיך ניט... אַ קאַלאַניסט וויל איך זיין, אַ פראַסטער פעלאַך,
איך און מיינע זין. ניט אַזוי, בחורים? אינגליכן וועל איך אַריבער-
ברענגען אַהער מיין ווייב און מיין טאַכטער מיט די איבעריקע קליינ-
וואַרג. איך דאַרף נאָר ליקווידירן מיינע געשעפטן וואָס זיינען דאָרט
געבליבן...

און ער האָט מיר אויסדערציילט זיינע האַפענונגען און חלומות...

* * *

אין אַ האַלב יאָר אַרום.

פאַרנאַכט, אַ טאַג פאַר פּסח, בין איך געקומען אין אַ פאַרם אין

גליל.

מיין פריינט האָט געאַרבעט אין יענער פאַרם. זיין וואוינונג איז געווען נאָענט צום גרויסן הויף פונעם „האַן“. ווען איך בין צוגעגאַנגען צו זיין דירה, איז מיר אַרויס אַנטקעגן זיין ווייב. שווער איז געווען זי צו דערקענען: זי איז אַראָפּ פון פנים, אירע אויגן זיינען געווען רויטלעך. ביי די הענט האָט זי געפירט אַ קליין מיידעלע. די פרוי האָט נאָך גאַרנישט ניט אַנגעגרייט אויף יום-טוב, און די דירה ...

איך האָב באַטראַכט דאָס צימער: קליין און ענג, ניט אַ קער צו טאָן זיך; אויף דער נאַסער פּאַדלאַגע זיינען אין אַ מיש-מאַש צעוואָרפן פאַרשיידענע געפּעס. איך בין, ווייזט אויס, געקומען אין רעכטן מיטן פון די הכנות צום יום-טוב. אַ יונג מיידל האָט אויפגעראַמט דאָס הויז, געוואָשן די געפּעס. זי האָט מיך דערקענט און זיך אַביסל פאַר-שעמט, וואָס איך האָב זי געטראָפן ביי דער אַרבעט. אַ סך צו רעדן איז געווען איבעריק. דאָס פנים פון דער פרוי האָט שוין אַליץ דער-ציילט. אירע צוויי זין, וואָס זי האָט אויפגעכאַוועט — וואָס איז געוואָרן פון זיי! וויפל זי האָט עס געהאַרעוועט, וויפל צער איבערגעלעבט צוליב זיי און וויפל האָפּנונגען האָט זי געלייגט אויף זיי. קינדער געבענטשט מיט טאַלאַנט זיינען זיי, באַזונדערס דער עלטערער ... איצט איז טונקל געוואָרן זיין פנים און פאַרברענט ... זי האָט געהאַפּט צו מאַכן פון זיי לייט, אויב ניט דאָקטוירים, זאָלן זיי לכל הפחות ענדיקן די גימנאַזיע. איצט, לויטן ווילן פון זייער פאַטער, זיינען זיי געוואָרן איינפאַכע פוייערים. און די טאַכטער! צי דען האָט זי פאַר-בראַכט יאָרן אין דער גימנאַזיע, כדי דאָ צו ווערן אַ פויערטע? היינט ער אַליין: וואו איז דאָס געהערט געוואָרן, אַ מענטש זאָל גאָר פּלוצעם ווערן אויף די עלטערן יאָרן אַ „פעלאַך“ ... דער מענטש רעכנט זיך ניט מיט זיין פאַמיליע, ער האָט אויף זיך אַליין קיין רחמנות ניט, — האָט זי ווייטער געזאָגט מיט טרערן אין די אויגן — מסתמא האָט איר געהערט וועגן די וואונדן, וואָס ער האָט געקראָגן פון די אַראַבער אויפן וועג ... ער איז נאָך איצט אויך ניט אינגאַנצן געזונט, כאַטש ער באַהאַלט דאָס אויס פון אַלעמען, אַפילו פון מיר ...

טרערן האָבן זיך איר געשטעלט אין די אויגן, שווער איז איר

געווען איינצוהאַלטן אין זיך דעם געוויין ...

ער איז אריין. ער האָט זיך אַביסל פאַרענדערט פון דער צייט, וואָס איך האָב אים צום לעצטן מאל געזען. זיין פנים איז פאַרברענט געוואָרן פון דער זון, זיינע האָר זיינען גרויער געוואָרן. אַ פּריציטיקע עלטער איז געלעגן אויף אים. אַבער דאָס פייערל פון זיינע אויגן האָט זיך ניט אויסגעלאָשן. זיין בליק איז געבליבן לוסטיק און פּריש.

— האָסט שוין געזען מיין פאַמיליע? ביי אונדז איז נאָך אַ גרויסער מיט-מאַש, אַן אומאַרדנונג, און דאָ קומט אַן דער יום-טוב. מיר האָבן נאָך קיין שטענדיקע דירה ניט; מיט גרויס מי האָב איך דערווייל דעם קליינעם צימער געפונען. אַלע אַרבעטער וואוינען אין הויף, פינף-זעקס אין אַ צימער, און איך בין אויך מיט זיי די גאַנצע צייט געזעסן. איצט האָב איך צוליב דער פאַמיליע ווי עס איז גע-קראָגן דעם חדר, אַבער עסן וועלן מיר יום-טוב אינאיינעם, אין דער אַלגעמיינער קיך, דאָרט וועלן מיר אַפּריכטן דעם סדר, אַלע אינאיינעם. פון זיינע רייד האָט זיך געטראָגן אַן אינערע פּרייה, אַ במחון, אַן אַ שאַטן פון יאוש און פאַרצווייפלונג.

— קום, מיין טאָכטער, און גיס מיר אויף!

ער האָט אַפּגעוואָשן זיינע הענט און דאָס פנים. מיט אַ באַזונדערער פּרייד האָט מיר מיין פּריינט דערציילט, אַז זיינע האַפּנונגען וועגן קאַלאָניזירן זיך זיינען שוין נאָענט צו דער פאַרווירקלעכונג. ער האָט שוין אַפילו אַ וואָרט פון דער אַדמיניסטראַ-ציע, אַז אין גיכן וועט מען אים געבן אַ „קאַלאָניזאַציע“, און מיט אומ-געדולד וואָרט ער שוין אויף יענעם טאָג...

די פרוי און די טאָכטער האָבן זיך אויפּמערקזאַם צוגעהערט צו זיינע רייד. די פרוי האָט זיך באַרואיקט אַביסל, אַבער דער אומצוטרוי האָט זי נאָך אַלץ ניט פאַרלאָזן.

— ווייסטו, — האָט זיך פּלוצלונג מיין פּריינט מיט באַגייסטערונג געווענדעט צו מיר — היינטיקער טאָג איז געווען דער גליקלעכסטער אין מיין לעבן. שטעל זיך פאַר: איך האָב געאַקערט מיט אַ פאַר אַקסן, איך און מיינע צוויי זין נעבן מיר... מיר האָבן געאַרבעט, זאָג איך דיר, ווי אמתע קאַלאָניסטן. פּלוצלונג — און אַט די טאָכטער מיינע איז געקומען פון דערווייטן, און אין האַנט האַלט זי דעם פּריש-טיק פאַר אונדז... מיר האָבן אַפּגעשטעלט די אַרבעט, און אזוי זיינען מיר געשטאַנען ביי די אַקסן מיטן אַקעראייזן: דריי יידישע פעלאַכן מיט אַ פעלאַכקע...

ער האָט ליבלעך אַ גלעט געמאַן זיין טאַכטער איבערן קאַפּ און
 אין זיינע אויגן האָבן זיך אַנגעצונדן פונקען פון אמתער פרייד.
 — דער גליקלעכסטער טאָג פון מיין לעבן — פון אים האָב איך
 דאָך געטרוימט די אַלע יאָרן מיינע!

ו ו א ק א ב ו ל א ר

פּאַליש — פּאַרציער פון שול Ante-room	פּעלאַך — אַראַביש פאַר פּויער Peasant
בירגערלעכער ציוניסט — אַ ציוניסט,	כאַן — אַראַביש פאַר אַכסניה Inn
וואָס באַלאַנגט ניט צו קיין ספּעציעלער	אַראַפּ פון פנים — אויסזען שלעכט
ציוניסטישער גרופּע ווי „פּוועליציון“	פּאַדלאַגע — זייל Floor
סותר (טויסער) — Contradict	הכנות (האַכאַנעס) — צוגרייטונגען Preparations
פאַרווירקלעכן — דורכפירן אַ זאַר, רעאַ	אויפגעכאַוועט — אויפגעהאַדעוועט. דער-
ליירן.	צויגן Raised
עקסטערנעריי — דאָס לערנען פּרוּאַט	געהאַרעוועט — געאַרבעט שווער
גרייטדיק זיך צו נעמען עקזאַמענס אין	בטחון (ביטאַכן) — צוטרוי, גלויבן Trust
אַן אַנערקענטער אינסטיטוציע	יאוש (יאוּש) — פאַרצווייפלונג Despair
וואַנדאַזש — די צייט פון טרויבנשניט	
באַיאָרעס — אַראַנזשען-געטענער	

פּראַגן און אַרבעטן

1. וואָס איז דאָס געווען פאַר אַ פאַרזאַמלונג ביי וועלכער דער העלד פון דער דערציילונג דערשיינט פאַר אונדז צום ערשטן מאל?
2. מיט וואָס האָט זיך יעקב פּלאַטקין פיזיש און אידייאַיש אונטערשידן פון די אַנדערע פאַרזאַמלטע?
3. וואו באַגעגנט זיך דער שרייבער מיט יעקב פּלאַטקינען צום צווייטן מאל?
4. פון וואָס חלומט פּלאַטקין דאָן?
5. פאַר וואָס וויל יעקב פּלאַטקין, אַז ער און זיינע זין זאָלן זיין ערד-אַרבעטער?
6. קאָפּיר דעם פאַראַגראַף אין וועלכן יעקב רעדט וועגן דעם גליקלעכסטן טאָג אין זיין לעבן.

ירושלים

(פון תנ"ך)

אזוי האָט געזאָגט גאָט פון צבאות :
עס וועלן נאָך זיצן זקנים און זקנות אין די גאַסן פון ירושלים.
איטלעכער מיט זיין שטעקן אין האַנט,
איבער טיפער עלטער.
די שטאָט וועט זיין פול מיט יינגלעך און מיידלעך,
וואָס שפילן זיך אין אירע גאַסן.
אזוי האָט געזאָגט גאָט פון צבאות :
זע, איך העלף מיין פאָלק, פון דעם לאַנד פון זונאוּיפגאַנג,
און פון דעם לאַנד פון זונאונטערגאַנג,
און איך וועל זיי ברענגען
און זיי וועלן וואוינען אין ירושלים.
זיי וועלן זיין מיין פאָלק
און איך וועל זיין זייער גאָט —
דורך אמת און גערעכטיקייט.

(זכריה א')

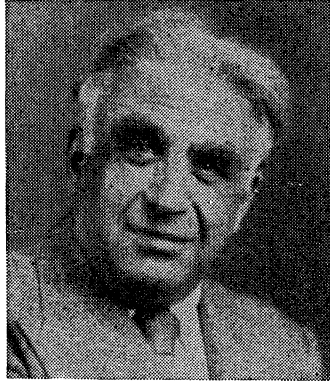
ו ו א ק א ב ו ל א ר

זקנות (זעקיינעס) — אַלטע פרויען

צבאות (צעוואַעס) — אַרמיען
זקנים (זעקיינים) — אַלטע לייט

ירושלים

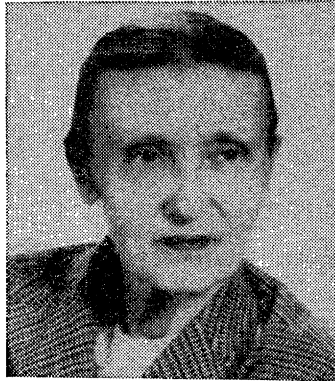
א פ ר י ם א ו י ע ר ב א ן

רויטלעך, כלהדיק פאַרשעמט,
שפילט זיך אין דער זון ירושלים שטיין,
פאַלט אויף אים אַ שאַטן, קוקט ער פרום-פאַרשעמט,
ווי אַ כלה, אַז זי גרייט זיך צו דער חופה גיין.
שטעט פאַרעלטערן זיך פון צייטס באַריר,
יאָרן וואַקסן אָן אויף זיי, ווי גרויער מאַך, —
שטאַט פון רויטן שטיין, סאיז דער נס אין דיר,
וואָס אויף דיר וואַקסן יאָרן און יינגער ווערסטו נאָך.
דיין געדאַנק, קרישטאַליק, לויטער, ריין,
האַבן בערג אַרום דיר הייליק אויפגעהיט,
דו ביסט, אייביק ניי, שטאַט פון רויטן שטיין,
ווי גאַטס וואַרט, וואָס האַט פון דיר אַרויסגעבליט.
איינגעקריצט אין דיר איז גאַרע וועלט
אין איר אייביקייט, אַבער דאָס געזאַנג-געוויין
דאָס יידישע, האַבן דיך אַוועקגעשטעלט, —
עיר הצדק, שטאַט פון רויטן שטיין.

אויף די בערג פון יהודה

קאדיע מאלאדאווסקי

אויף די בערג פון יהודה
דערהויבן איז ירושלים.
אלט איז ירושלים,
יונג איז ירושלים,
אייביק איז ירושלים.

יאָר נאָך יאָר, און דור נאָך דור
לויכט די שטאָט ירושלים.
ווייט איז ירושלים,
נאָנט איז ירושלים,
אייביק איז ירושלים.

אין דעם סידור, אין דעם מחזור,
פעסטיקט זיך ירושלים.
טרייסט איז ירושלים,
יום-טוב איז ירושלים,
אייביק איז ירושלים.

מזרח, מערב, צפון, דרום
בוקן זיך צו ירושלים.
חכמה איז ירושלים,
תורה איז ירושלים,
אייביק איז ירושלים.

און דער פיטערער, דער מלך,
שטייט און היט ירושלים.
ברכה איז ירושלים,
שלום איז ירושלים,
אייביק איז ירושלים.

א וואָרט צו די לערער

דאָס בוך איז באַשטימט פאַר דעם פינפטן יאָר עלעמענטאַר-שול. אַ בוך פאַרן פינפטן יאָר דאַרף זיין געבויט אויפן יסוד פון די ידיעות, וואָס די קינדער האָבן דערוואָרבן אין פערטן יאָר. דאָס מיינט, אַז דאָס פינפטע בוך דאַרף זיין אַ פאַרזעצונג פון פערטן בוך. ליידער האָבן מיר ניט קיין אייגענעם לייענבוך פאַרן פערטן יאָר און ניט אַלע שולן נוצן דיזעלבע מאַטעריאַל פאַר דעם יאָר.

אַ צווייטע שוועריקייט, אָן וועלכער מען שטויסט זיך אָן ביים צוואַר-מענשטעלן אַזאַ בוך, איז די אומבאַשטימטקייט פונעם עלטער פון די קינדער אין דעם קלאַס. טעאָרעטיש דאַרפן די קינדער אין דעם קלאַס זיין אין עלפטן יאָר, פאַקטיש, אָבער, זיינען די קינדער אין דעם קלאַס געענטער צו דרייצן ווי צו עַלף יאָר, אָבער דאָס איז ניט חל אַויף אַלע שולן און נישט אַויף יעדן יאָר. אין איין שול וועט אויסקומען לערנען דאָס בוך מיט עַלף-צוועלף יעריקע קינדער, אין אַן אַנדערער מיט דרייצן-פערצן יעריקע; און אין דער שול אין וועלכער דער עלטער פון דעם קלאַס איז היינטיקס יאָר עַלף קאָן אַ צווייטן יאָר זיין פערצן, און פאַרקערט.

אונטער אַזעלכע באַדינגונגען איז אוממעגלעך צוזאַמענצושטעלן אַ בוך, וואָס זאָל האָבן הדרגה און שטייגן מן הקל אל הכבד. עס איז אויך נישט מעגלעך דער מאַטעריאַל זאָל זיין צוגעפאַסט פאַר אַ באַשטימטער מדרגה פון וויסן, אָדער עלטער.

נעמענדיק אין באַטראַכט אָט די, און אויך אַנדערע שוועריקייטן, איז דאָס בוך צוזאַמענגעשטעלט געוואָרן ניט אויפן יסוד פון הדרגה, דאָס הייסט, אַז די ערשטע זאָך אין בוך איז לייכטער פון דער צווייטער און אַזוי כסדר, נאָר אויפן יסוד פון טעמאַטיק. יעדע אָפטיילונג נעמט אַרום איין צענטראַלע טעמע און אין יעדער אָפטיילונג זיינען פאַראַן לייכטערע און שווערערע זאַכן. אַזוי, אַז דער לערער דאַרף אין יעדן פאַל זיין דער, וואָס באַשטימט וואָס פון יעדער אָפטיילונג צו לערנען מיט זיין געגעבענעם קלאַס, וואָס קאָן זיין פאַרשידן פון שול צו שול און פון יאָר צו יאָר. מיר זיינען זיכער אַז יעדער לערער וועט געפינען אין בוך גענוג פאַסיקן מאַטעריאַל צו לערנען אין קלאַס און פאַר זעלבסטשטענדיקער אַרבעט.

די אָנגעוויזענע פּראָבלעמען, אין שייכות מיט מאַטעריאַל און צוואַר-מענשטעל פון בוך, זיינען אויך געקומען אין באַטראַכט ביים אָפטייטש פון וואָקאַבולאַר. עס וועלן זיכער זיין קלאַסן פאַר וועלכע דער אָפטייטש פון אַ סך פון די ווערטער וועט זיין איבעריק. פון דער אַנדערער זייט וועלן זיין קלאַסן פאַר וועלכע די אָפטייטשן אַליין וועלן זיין צו שווער. מיר האָבן

זיך, ווי ווייט מעגלעך, געמיט צו געבן איינוואַרטקע אָפטייטשן פון ווערטער, און אין גרעסטן טייל אין ענגליש. אין קלאַס וועט דער לערער דאַרפן אויס־ברייטערן און דערגענצן די אָפטייטשן, אָבער פאַר לייענען זעלבסטשטענדיק און צוגרייטן לעקציעס אין דער היים וועלן די אָפטייטשן זיכער זיין אַ הילף. אַ וואָרט אויך וועגן די איבונגען. אויך די אַרבעט איז געווען שווער צוצוגרייטן נישט האָבנדיק קיין באַשטימטן בילד פון עלטער פון די קינדער און זייערע פינקטלעכע ידיעות. עס וועט דאָריבער אודאי טרעפן פאַלן, אין וועלכע די פּראָגן און די אַרבעטן וועלן זיין צו גרינג פאַרן קלאַס, און אין אַנדערע פאַלן — צו שווער. דאַרף אויך דאָ דער לערער זיין דער אָפּקלייבער און דער דערגענצער פון די איבונגען. מיר האָבן, צום ביישפּיל, זייער וויי־ניק איבונגען אין איבערדערציילן און שרייבן פּרייע קאָמפּאָזיציעס. אויב דער לערער פילט, אַז ער האָט אַ קלאַס, וואָס קאָן מיט ווייניק אַנשטרענגונג איבערדערציילן אַ דערציילונג מינדלעך, צי שריפטלעך, און אין בוך איז אויף דעם קיין אָנווייזונג ניטאָ, דאַרף ער זיך פילן פריי צו פאַרבייטן די לייכטערע איבונגען אויף אַ קאָמפּאָזיציע. דאָסזעלבע איז אויך וועגן אויס־ברייטערן אַ שמועס וועגן דעם געלייענטן דורך צוגעבן פּראָגן. מען טאָר, אָבער, אונטער קיינע אומשטענדן ניט פאַרבייגיין די איבונגען נאָכן לייענען און לערנען די פּאָעמע, אָדער דערציילונג.

וויכטיק איז אויך אָפּצוהיטן די איבונגען זאָלן געמאַכט ווערן נישט בלויז מינדלעך נאָר אויך שריפטלעך אין אַ שרייב־העפט. די זאַצן מיט די בלאַנקען אַריינצושטעלן ווערטער דאַרפן איבערגעשריבן ווערן אין העפט אַרײן, און ניט פאַרענדיקט ווערן אין בוך.

מיר ווילן די פּאָר באַמערקונגען פאַרענדיקן מיט דער האָפּענונג, אַז דאָס בוך וועט אייך, חברים לערער, העלפן טאָן די אַרבעט אַזוי, אַז איר זאָלט אין איר געפינען באַפרידיקונג און דערציען קינדער אין אונדזער גייסט און מיט טיפן יידישן אינהאַלט.

ש. שאַפיראָ און י. גובקיין

